

پروویپوی دامه زراوه کانی ● ● ● ●
زۆر بچووک، بچووک و مامناوهند
بو کهرق تاییهت له

هه ریمی
کوردستان

کانونی یه کهم ۲۰۲۲

پیشکەش لە لایەن وەزارەتی پلاندانان

یەکیک لە بەراییە سەرەکییەکانی نیشتمانی دیدگای ھەرئیمی کوردستان بۆ سالی 2030 بریتییە لە پەرەپیدانی ئابوورییەکی جۆراوجۆ و بەرھەمدار و پکابەر کە بەھای زیادە بۆ ھەمووان دروست بکات و بتوانیت پووبەرووی گۆرانکاری ئابووری دەرەکی بپیتەوہ. بۆ ھەمەجۆرکردنی ئابووری، پپوویستە کەرتی تایبەت کارا و داھینەر بیت و ھەلی کاریکی باش برەخسینیت بۆ ئەو ژمارە زۆرەکی کەسان کە سالانە پوو لە بازاری کار دەکەن و لە زیادبووندا یە. بۆ ئەم مەبەستە پپوویستی بە زانیی قەبارە و پپیکھاتەکانی ئەم کەرتە و دیاریکردنی پپداوویستیەکانی ھەبە لەسەر ئاستی دامەزراوہی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند و کارمەندەکانیان لەوانە دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان.

دەستەى ئاماری ھەرئیمی کوردستان بە دەستپیشخەری بەرنامەى گەشەپیدانی نەتەوہ یەگرتووہکان و بە ھاوکاری وەزارەتی پلاندانان و بە بودجەى دەزگای ئەمەریکا بۆ گەشەپیدانی نپودەوڵەتی (USAID) پوویوی مەیدانی بۆ دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہندی جپبەجئ کرد بە مەبەستی داپینکردنی داتا و نیشاندەری ئابووری کە خزمەت بە بریاردەران و ھاوبەشەکانی گەشەپیدان دەکەن لە پلاندانان و ئامادەکردن و جپبەجپکردنی سیاسەتەکانی پەرەپیدان لە ھەرئیمی کوردستان.

روویپوہ مەیدانییە کە چەند بواریکی لەخۆ گرتبوو، گرنگترینیان تایبەتمەندی دامەزراوہکان لە پووی بەرواری دامەزاندنیان، تۆمارکردنیان لە شوینە فەرمییەکان، چالاکى ە ئابوورییەکان، ئاسانکاری بۆ دەستگەیشتن بە دارایی، دامەزراندن و سەرچاوہ مرویپەکان، بەکارھینانی تەکنەلۆژیا، پپژەى بەشداریکردنی ئافرەتان و ئافرەتانی خواوہنکار، دەستگەیشتن بە بازار و تا چەند سوودمەند دەبن لە تۆر و کۆمەلە بازرگانپەکان.

بۆ ئەنجامدانی پوویپووی مەیدانی، نمونەییەکی ھەرپەمەکی بەکارھاتووہ کە بەپپی ژمارەى دانپشتوانی ھەر چوار پارپزگای ھەرئیمی کوردستان (ھەولپر، سلپمانی، ھەلەبجە و دەوک) ئامادەکراوہ. ئەم پوویپوہ بووہ ھۆی دەرکردنی پاسپاردەى کردەبى بە ئامانجى بەھپزکردنی توانای کارگپپى و خواوہنکاری لەم دامەزراوانە، ئاسانکاری بۆ دەستگەیشتنیان بە دەرپەتەکانی گەشەکردن و ھک داپینکردنی دارایی، ئاسانکاری بۆ قەرز و قەرزى بچووک، دەستگەیشتنی دامەزراوہکان بە تەکنەلۆجیا و بازارپەکان، و زانیارییەکانی پەرەپیدانی بازرگانى، باشتکردنی ژینگەى بازرگانى لە پووی پشترگپپکردن لە دامەزراوہى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند، بەھپزکردنی بەرنامەکانی گەشەپیدانی ئابووری لەسەر ئاستی ناوخیی و بەرزکردنەوہى وەلامدانەوہى دەزگاکانى حکومەت کە پپوویستن بۆ گەشەپیدان. ئەم پپشنیارانە دەبنە بنەمایەک بۆ ئامادەکردنی نەخشەپپگایەک بۆ ئاسانکاری لە جپبەجپکردن.

لە كۆتاييدا سوپاس و پىزانىنى دۆستانەم ئاراستەى دەستەى ئامارى ھەريم و بەرنامەى نەتەوە يەگرتووھەكان بۇ گەشەپىدان (UNDP) و ئازانسى ولايەتە يەگرتووھەكانى ئەمريكا بۇ پەرەپىدانى نىودەولەتى (USAID) و ھەموو ئەو كەسانە دەكەم كە بەشدارىيان لە بە ئەنجام گەياندى ئەم پروپونى كوردووھ لە بەرپونەبەر و ئەندامانى ليژنە سەرەكيبەكان و ليژنە لاوھكيبەكان و تيمە مەيدانىيەكان. ھەولەكانيان بە نرخ دەزانم و ھيوای سەرکەوتن بۇ ھەموويان دەخووزم.

د. دارا رەشيد مەحمود

وھزيرى پلاننانان

پێشکەش لە لایەن دەستەى ئامارى ھەرئیم

لە ناوھەراستى سالى 2016، بە ھاوکارى بانكى جیھانى، حکومەتى ھەرئیمى کوردستان نەخشەپێگای چاکسازی ئابووری پێشکەش کرد. نەخشەپێگاکە رەوشى ئابووری ھەرئیمى کوردستانى عێراقى خستەروو و بە روونی ئاشکرای کرد کە بە مەبەستى ھاندانى گەشەى بەردەوام بە دوور لە نەفت پێویستى بە چاکسازی ھەیه ھەرۆک لە پابردوو و لە ئیستاش ھەبوو. بەشیک لە چاکسازییە کە پەيوەستە بە دووبارە دارشتنەوہى یاسا و پێسا کارپیکراوہکان کە پێگى لە بازگانى تايبەت دەکات بۆ گێرپانەوہى رۆلى خۆیان لە پەرەپێدانى ئابووری ھەرئیمى کوردستان و تیکەلپوون بە ئابووری. بەشەکەى تر پەيوەستە بە نەبوونی بەلگە و داتاگان کە پێویستن بۆ لیکۆلینەوہ لە راستیەکان و دارشتنى سیاسەت بۆ گەشەپێدانى بەردەوام.

بۆیە، دەستەبەرکردنى داتا و نیشاندەرەکان زۆرتر لە جاران پێویست و گرنگن بۆ ئەم چاکسازییە لە پێگای زانیارى نوێ و بەدواداچوون بۆ پێشکەوتنەکان. حکومەتى ھەرئیمى کوردستان لە سالى 2016 ھوہ تا بلابووونەوہى پەتای کۆرۆنا رووبەرپووی چەندین قەیرانى ئاسایشى و ئابووری بووہتەوہ، ھەربۆیە دەستەبەرکردنى داتا لەم بارودۆخەدا بە لەبەرچاوگرتنى ئاستەنگە داراییەکان و تەندروستیەکان زۆر قورس بوو.

لە سالى 2021، وەزارەتى پلاندانان، دەستەى ئامارى ھەرئیمى کوردستانى راسپارد کە لەگەل بەرنامەى پەرەپێدانى نەتەوہ یەگرتووہکان (UNDP) کاربکات بۆ ئەنجامدانى روویویکی گشتگیر لە پارێزگانى ھەرئیمى کوردستان بۆ لیکۆلینەوہ لە چۆنیەتى کارکردنى دامەزرادە ئابوورییەکان و بەرەنگاربووونەوہ لەگەل ئاستەنگەکان. دواى ئەمە، دەستەى ئامارى ھەرئیمى کوردستان (KRSO)، بەرنامەى پەرەپێدانى نەتەوہ یەگرتووہکان (UNDP) و ئازانسى ئەمریکى بۆ پەرەپێدانى نیودەولەتى (USAID) پیکەوہ کاربان کرد بۆ جیبەجیکردنى ئەم روویویە لە سالى 2022 بە ئامانجى پێشکەشکردنى زۆرتەرى نیشاندەر و داتا لەبەر ئەوہى کە داتا ئابوورییەکانى حکومەتى ھەرئیمى کوردستان بە شێوہیەکی بەرفراوان بەکارناھینرێن و بەمەبەستى شیکردنەوہى توانای ئابووری کۆ ناکرێنەوہ. ئەنجامى روویویەکە لە 8 کانوونى دووہى 2022 لە رپۆرەسمیکى فەرمیدا لە ھەولێر خرایە بەردەست و رۆشناى خستە سەر لایەنى جیاوازی دامەزرادەکانى فەرمى و نافەرمى زۆر بچووک، بچووک و مامناوهند لە سەر بنچینەى نمونەییەکی ئامارى وەرگیراو. ئەنجامەکان پێشانیان دا کە تا چەند ئەم دامەزرادانە بەرامبەر بە گۆرانکارییە خیراکان و ئاستەنگەکان لەرزۆکن و خالە لاوازەکانى ھەردوو دامەزرادەکان و ژینگەى یاسایى و داراییەکانى لە ھەرئیمى کوردستانى پێشان دا.

ئیمە تێدەگەین کە کارى زیاتر لە ھەردوو لایەنى حکومى و کەرتى تايبەتەوہ پێویستە بۆ بەھیزکردنى ئابووری ھەرئیمى کوردستان و دەستەى ئامارى ھەرئیم لایەنى پێشەنگە بۆ دیارکردنى ئاراستەى دروست لە پێگە بەردەستخستنى داتا و بریاردان لەسەر بنەمای بەلگە.

سیروان محمد محى الدین

سەرۆكى دەستەى ئامارى ھەرئیم

پەيامیک لە ئازانسى ئەمريکی بۆ گەشەپێدانی نۆدەوڵەتى – عێراق

دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند (MSMEs) بناغەى سەرەکی ئابوورین ھەروەھا ئەم دامەزراوانە لە مەترسیدان. وەک لەم تووژینەوہ ئاماژەى پیکراوہ، دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لە عێراق تووشى ئاستەنگى سیستماتیکى دەبن لە گەشەکردن و داھێنان، وەکو کەمى سەرچاوەى دارایی، پرۆسەى دارایی ئالۆز، شوکەکانى کە بە ھۆى شەرى دژى داعش، ناجیگیریى بازارى نەوت و پەتای کۆرۆنا تووشیان بووہ. دەرەنجامەکانى ئەم تووژینەوہیە بەرچاوروبوونییەکی ھۆشيارانە پێشکەش دەکەن سەبارەت بەو بەرەستیانە کە لە ھەرئەمى کوردستان رۆوبەرپووی ئەم دامەزراوانە دەبێتەوہ و دەرەتییى ئومیدبەخش بۆ فراوانکردنى خوښگوزەرانى دەخەنە رۆو. بۆ نموونە، ئەو راستیییەى کە 87% ى دامەزراوہکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لەلایەن پیاوانەوہ خواوہنداریتتى دەکریت، ئاماژەى بە بۆ ھێزى شاراوہى گەرە و بەکارنەھێنراو بۆ گەشەى ئابووری و یەکسانى رەگەزى. زۆرینەى دامەزراوہکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند بەزەحمەت پارەیان بەدەست دەکەوێت و زیاتر لە 97% ى بەرھەمەکانیان لە ناوخۆ و لە عێراقى فیدرال مامەلەى پێ دەکریت و دەرۆشريت، بەشى ھەناردەکردنیان کەمترە لە 3.%.

بەرنامەکانى ئازانسى ئەمريکا بۆ گەشەپێدانی نۆدەوڵەتى (USAID) پشتگیریى زیاترى بەشداری ئافرەتان و گەنجان و کەسانى لاواز دەکات لە بازارى کاردا لە رینگەى راپھێنانى بازارگانى گونجاو، ئاسانکاری لە داھینکردنى دەرەت بۆ وەبەرھێنان، دەستگەیشتن بە گەشەپێدانی بازارگانى و بازارەکان، زیاتر بەکارھێنان و سوودوہرگرتن لە تەکنەلۆژیا و پشتگیریى دارایی و نادارایی ئامانجدار بۆ ھەمەجۆکردن و گەشەکردنى ئابووری لە ھەرئەمى کوردستان. گەرەکردنى ئەم مۆدیلە گشتگیرانە بۆ تواناسازى، لە ھەمان کاتدا فراوانکردنى ھەولە تۆکمەکانە بۆ گەشەى سیستماتیکى و بەردەوامى کەرتى تاییەت و یارمەتیدەرە بۆ داھینکردنى ژینگەى کەمتر بۆ بازارگانى کە دامەزراوہکانى ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند (MSMEs) لە ھەرئەمى کوردستان بێنە پرۆسەى سەرەکی. ویلايەتى ئەمريکا لە رینگەى بەرنامەکانى ئازانسى ئەمريکا بۆ گەشەپێدانی نۆدەوڵەتییەوہ (USAID) بە شانازى بەشداری ئەم تووژینەوہیە سەرنجراکپشە دەکات کە تیشک دەخاتە سەر ئاستەنگەکان کە رۆوبەرپووی دامەزراوہکانى ئابووری زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند دەبنەوہ لە عێراق لە گەل حکومەتى ھەرئەمى کوردستان، ئازانسە نۆدەوڵەتییەکانى وەک بەرنامەى نەتەوہ یەگرتووہکان بۆ پەرەپێدان (UNDP)، و لایەنى تری پەيوەندیدارى خۆبەخش، چاوەرپى جیبەجییکردنى پاسپاردەکانى ئەم تووژینەوہیە دەکەین. بە ئەنجامدانى ئەم کارە دەتوانین باشتر پشتگیریى لە دامەزراوہکانى ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند بکەین و بەشدار بێن لە سەقامگیرکردنى ئابووری و خوښگوزەرانى درێژخایەن لە ھەرئەمى کوردستانى عێراق.

ئیلیس جینسن

بەرپۆبەرى ئازانسى USAID لە عێراق

پەيامیک لە

بەرنامەى گەشەپێدانى نەتەوہ یەگرتووہکان – عێراق

دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند (MSMEs) نوێنەرایەتی بەشیکى گرنگ لە کەرتی تاییەت دەکەن و بە یێشخستنی داھینان و چالاکى و پەخساندنی ھەلى کار لە سەرانسەرى جیھاندا ناسراون، کە کاریگەرییەکی گرنگیان لەسەر گەشەپێدانى ئابووری و کۆمەلایەتی ھەییە.

بەرنامەى نەتەوہ یەگرتووہکان بۆ گەشەپێدان (UNDP) ئەم پڕۆژەییە بۆ داھینکردنی زانیاری دروست و نوێ لەسەر دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند (MSMEs) بوو، لە نیوانیاندا کەرتی نافەرمى لەخۆگرتبوو بۆ ئەوہی حکومەتی ھەرئێمی کوردستان سیاسەت و بەرنامە داھێژێت و بێتە ھاندەرێک بۆ دامەزراندن و گەشەپێدانى ئەم دامەزراوانە وەک رێگایەکی کاریگەر بۆ گۆرانکاری و گەشەکردنی ئابووری و کۆمەلایەتی.

ئەم توێژینەوہیە بە ھاوکاری وەزارەتی پلاندانان/ دەستەى ئاماری ھەرئێمی کوردستان لە چوار پارێزگای ھەرئێمی کوردستانی عێراق ئەنجام درا، دواى تەواوبوونی توێژینەوہیەنى ھاوشیوہ لە پارێزگاکانی بەغدا و نەینەوا و بەسەر، ھەردووکیان لە لایەن ئازانسى ئەمریکا بۆ گەشەپێدانى نیوہەولەتی (USAID) پشتگیری دارایی کران. ئەم توێژینەوہیە، شیکاری و پێشنيارەکان لەخۆدەگرێت کە لەسەر بنەمای بەلگە ئامادە کران بۆ لایەنە پەيوەندیدارەکان و داھێژەرانى سیاسەت کە پەيوەستن بە پەخساندنی ھەلى کار و پشتگیری لە دیدگای حکومەتی ھەرئێم دەکات بۆ سالی 2030 بۆ ھەمەچەشکردنی ئابووری لە رێگەى پەرەپێدانى کەرتی تاییەت، بەتاییەتی دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند (MSMEs) بەمەبەستى وەلامدانەوہى زیادبوونی داواکاری بۆ ھەلى کار و فراوانکردنی ئابووری بە شیوہیەکی ستوونی لە سەرانسەرى کەرتە ئابوورییەکان کە ھێزێکی فراوانى ھەییە بۆ گەشەکردن، و بە شیوہیەکی ئاسویی لە سەرانسەرى پارێزگا و قەزاکاندا.

بە ئامانجی بەھێزکردنی تواناکانی دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لەسەر ئاستی تاک و دامەزراوہ و باشتکردنیان، ھەر وہا ئەم توێژینەوہیە پێشنيارەکانى گەشەکردنیش دیاری دەکات. پێشنيارە سەرەکییەکان بریتین لە بەھێزکردنی توانای دەزگاکانی حکومەت کە مامەلە لەگەڵ دامەزراوہکانی ئابووری زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند دەکەن لە ھەردوو ئاستی ناوہندی و ناوخیی، بۆ پشتیوانی و یارمەتیدانی باشتەر بەمەبەستى لابردنی ئەو بەرەستەنەى کە رێگرن لە گەشەکردنیان.

بەرنامەى نەتەوہ یەگرتووہکان بۆ پەرەپێدان-عێراق پابەندە بە پالپشتیکردنی حکومەتی ھەرئێمی کوردستان و ھاوہەشەکانی تری گەشەپێدان لە ھەولەکان بۆ گەشەپێدان بە بەرنامەى کاری 2030 بۆ گەشەپێدانى بەردەوام.

زینە عەلى ئەحمەد

نوێنەرى UNDP لە عێراق

سوپاس بۆلايەنى بەخشر ئازانسى ئەمرىكى بۆ گەشەپێدانى نێودەولەتى - عێراق (USAID)

ھاوبەشانی بەرپرسيار لە جيبەجیکردنى پرۆژەکە، کۆمپانیای راپۆزکاران و بەرنامەى گەشەپێدانى نەتەوہ یەگرتووہکان بە خۆشحالییەوہ سوپاس و پێزانينى خۆيان ئاراستەى رېکخرای ئەمرىكى بۆ گەشەپێدانى نێودەولەتى دەکەن بۆ پشتگیری کردنیان و بەخشنەبیان لە داينکردنى بودجە بۆ ئەنجامدانى روویبۆی دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە پارێزگاكانى ھەولێر و سلێمانى و ھەلەبجە و دەھۆک، بۆ دەستنيشانکردنى دەرفەتەکان بۆ گەشەپێدانیان، بەرزکردنەوہى رۆليان، پەرەپێدانى ئابوورى ھەرىمى کوردستان، و پەخساندى ھەلى کار بۆ گەنجان و ئافرەتان و زیادکردنى بەشداریکردنیان لە گەشەپێدانى ھەمەلایەنەى وڵاتدا .

سوپاس و پێزانين

کەسانى زۆر بەشدارییان کرد لە سەرکەوتنى روویبۆی دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و لە ئامادەکردنى ئەم راپۆرتە. سوپاس و پێزانين بۆ ھەموویان. کارەکە بە سەرپەرشتیاری تيمى بەرنامەى نەتەوہ یەگرتووہکان بۆ گەشەپێدان لە عێراق و بە ھاوکارى نزيك لەگەل تيمى وەزارەتى پلاندانان/ دەستەى ئامارى ھەرىمى کوردستان و بە ھەماھەنگى لەگەل ئازانسى ئەمرىكى بۆ گەشەپێدانى نێودەولەتى، کە بودجەى پرۆژەکەى داينکردووہ. ھەروەھا راپۆزکار و تيمى ئینتەرناشنال کە بەشدارییان کرد لە پالپشتى کردنى روویبۆیەکە بەپێى ئەو مەرجانەى بۆى دانرابوو.

ليژنەى بالای روویبۆ

سەرۆكى لیژنە	سەرۆكى دەستەى ئامارى ھەرىم	1- سيروان محمد محى الدين
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى پارێزگای ھەولێر	2- سامان عزالدين رشيد
ئەندام	سەرپەرشتیاری گشتى روویبۆەکان لە پارێزگای سلێمانى	3- محمود عثمان معروف
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى پارێزگای سلێمانى	4- شوان جەبار فەتاح
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى پارێزگای دەھۆک	5- چياهان عبدالرزاق سلیمان
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى ئیدارەى گەرمیان	6- حەیدەر شمس اللہ جھانگیر
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى ئیدارەى سۆران	7- حیدەر مەحمود خدر
ئەندام	بەرپۆەبەرى ئامارى ئیدارەى راپەربین	8- ئاراز ئیبراھیم حەمەد
ئەندام	ھەماھەنگکارى روویبۆ / دەستەى ئامارى ھەرىم - بەرپرسي بەشى ئامارەکانى بازارگانى	9- شەيما محەمەد شاکر ئەحمەد
ئەندام	ھەماھەنگکارى روویبۆ / دەستەى ئامارى ھەرىم - بەرپرسي بەشى ئامارەکانى پيشەسازى	10- محمد توفيق ره سول

لیژنەى سەرپەرشتیارانى ناوەندى بۆ کارى مەیدانى

1- مراد زەینەل ئەحمەد	سەرپەرشتیاری ناوخۆیی	دەستەى ئامارى هەرىم
2- دلاوەر جەلیل ئەحمەد	سەرپەرشتیاری ناوخۆیی	دەستەى ئامارى هەرىم
3- شەهلە هانى علی	سەرپەرشتیاری ناوخۆیی	دەستەى ئامارى هەرىم

لیژنەى بەرپۆهەبردن و چارەسەرکردنى داتا

1- رەقیب بەالدىن محمد	سەرۆكى لیژنە	دەستەى ئامارى هەرىم
2- رێژین مامند ئەحمەد	ئەندام	دەستەى ئامارى هەرىم
3- لیلی قاسم محەمەد	ئەندام	دەستەى ئامارى هەرىم

لیژنەى GIS

1- پووشان فاروق محەمەد	سەرۆكى لیژنە	دەستەى ئامارى هەرىم
2- شەیدا غانم حەسەن	ئەندام	دەستەى ئامارى هەرىم
3- حەمەدەمین عەولا صۆفى	ئەندام	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
4- بەهار حەسەن محمد	ئەندام	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای سلێمانى
5- زیاد ئەحمەد کەرىم	ئەندام	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای دهۆک

تیمی کارى مەیدانى

ژ	ناوى سیانى	ناونیشانى کارى روویو	شوینی کار
1-	مەریوان حەسەن عبدالله	سەرپەرشتیاری ناوخۆیی	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
2-	رزگار عارف جرجیس	سەرپەرشتیاری ناوخۆیی	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
3-	سامى عبدالله نەقیب	سەرۆكى تیم	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
4-	بەشدار ئەحمەد خدر	سەرۆكى تیم	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
5-	مادۆ عەمەر خدر	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
6-	میدیا عەمەر ئەحمەد	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
7-	اسکندر صالح محمد	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
8-	گەشاو غازى عەبدلا	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
9-	رێکان خالد عەلى	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
10-	رەوێند حەمەد مام عەولا	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى پارێزگای هەولێر
11-	بەختیار حەسین جرجیس	سەرۆكى تیم	بەرپۆهەرایەتى ئامارى ئیدارەى سۆران
12-	زىبا صەبرى نەبى	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى ئیدارەى سۆران
13-	عماد ئیسماعیل عەلى	تویژەر	بەرپۆهەرایەتى ئامارى ئیدارەى سۆران

ژ	ناوى سيانى	ناونيشانى كارى پووپوو	شوئىنى كار
-14	سيما عبدالله جبرائيل	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى سۆران
-15	شمال رۇوف محمد	سەرپەرشتياري ناوخۆيى	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-16	رئيهەر بەختيار عەبدلا	سەرپەرشتياري ناوخۆيى	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-17	ئاراس جلال محەمەد	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-18	نياز جمال عەلى	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-19	رئيوار عەلى فەرەج	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-20	شەمام مەجيد جەميل	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-21	گۆنا نورى عەلى	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-22	ميديا ئەحمەد محەمەد	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-23	چنور كەريم حەمە غەريب	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-24	فەرەيدون محەمەد مەحمود	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى سلېمانى
-25	حەسەن حسيپ خدر نەبى	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى راپەرين
-26	حەيدەر رەسول محەمەد	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى راپەرين
-27	ديدار محەمەد مستەفا	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى راپەرين
-28	خەندە جەلال قادر	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى راپەرين
-29	محەمەد عادل جاسم	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى گەرميان
-30	سيروان حمە سالح روستم	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى گەرميان
-31	بەختيار عەلى ئەحمەد	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى گەرميان
-32	حسيپ ناما اوتاق	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى ئىدارەى گەرميان
-33	دراف عەبدلا ناصر	سەرپەرشتياري ناوخۆيى	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-34	عەبدولستار محەمەد عەبدلا	سەرپەرشتياري ناوخۆيى	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-35	پەيمان رەسول عەبدلا	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-36	هەكار حاجى ناسر	سەرۆكى تيم	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-37	حەسەن محەمەد سەعيد	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-38	ميكائيل تاها حاجى	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-39	ميقان سدى مستەفا	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-40	كازم ئيبراھيم عەبدولرەحمان	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-41	كاوھ عەبدولباقى ئيسماعيل	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك
-42	دارقان تەحسين تاها	تويژهەر	بەريۆه بەرايه تى ئامارى پارىزگاى دھۆك

روویووی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند/ کەرتی تاییەت لە ھەرئیمی کوردستان- عێراق – 2022 پوختە

ئەم راپۆرتە ئەنجامەکانی روویووی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (MSME) لە ھەرئیمی کوردستان بۆ ساڵی 2022 دەخاتە روو، ئەمەش لە ڕێگەی روویوویکی مەیدانی بە قەبارەییەکی نموونەیی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند کە پیکدین لە تۆمارکراو و تۆمارنەکراو (فەرمی و نافەرمی) کە چالاکی ئابووری جیاوازیان ھەبوون. ئامانجی ئەم لیکۆلینەوہیە بنیاتنانی و پێنەییەکی گشتگیرە لە پیکھاتە و تاییەتمەندی و داینامیکی دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند. ھەرۆھەا، تیگەیشتنیکی قوولتر لە پێداوایستییەکانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند. لەسەر بنەمای زانیاری و داتای مۆدیرن و متمانەپیکراو کە ڕێگە بە لایەنە پەییوہندیارەکان دەدات پلانی دەستپێشخەری دابنێن کە پشتگیری لە دامەزراوہکان بکەن لە کەرتی تاییەتدا، بە ئامانجی کاراکردنی رەخساندنی ھەلی کار و بەشداریکردن لە سیاسەتی گەشەیی ئابووری لە ھەرئیمی کوردستانی عێراق (KRI).

روویووی مەیدانی لە نیوان مانگی کانونی دووہم تا مانگی نیسانی 2022 بە ھاوکاری نیوان تیمی بەرنامەیی گەشەپێدانی نەتەوہ یەگرتووہکان (UNDP) و تیمی وەزارەتی پلاندانان/ دەستەیی ئاماری ھەرئیمی کوردستان (MOP/ KRSO).

خیزانەکان وەک یەکەییەکی نموونەگرتن ھەلبژێردران بەھۆی بەردەستبوونی چوارچێوہییەکی متمانەپیکراوی دانیشتوووان لە سەر ئاستی پارێزگا، قەزا و ناحیەکان. روویوویکە لە ڕێگەی نموونەییەکی ھەرپەمەکی کە 2016 خیزان بوون ئەنجامدراوہ کە بەسەر چوار پارێزگا (ھەولێر، سلێمانی، ھەلەبجە، و دەھوک) بەپێی ژمارەیی دانیشتوووانیان دابەشکراوون. زانیارییەکان لە ڕێگەی چاوپیکەوتنی کەسییەوہ بە بەرنامەیی تاییەت (CAPI) کۆکراوونەتەوہ و لە شێوہی نموونە وەرگرتنی ریکخراو، کە خالیکی جوگرافی ھەرپەمەکی ھەلبژێردرا بۆ دەستپیکردنی چاوپیکەوتن لە خیزانەکان بۆ 4 خیزان لەو خالەوہ ئەنجامدات بە شێوہی نموونەیی ھەرپەمەکی ریکخراو. لە روویوویکەدا ئەو دامەزراوانە لە بەرچاوی گێراوہ کە لە ناوچە گوندنشینیەکاندا کاردەکەن، بە جوړیک کە 20%ی نموونە کە تەرخانکراو بوو. بەم شێوہی، نموونەکان نوینەری ئەو کۆمەلگەیی بوون کە لە روویوویکە بەردەست بوون لە ھەریەک لە چوار پارێزگاکی ھەرئیمی کوردستان.

دەرئەنجامە سەرەكییەكان

دەرئەنجامەكانى روویوی دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەند لە سەر بابەتەكانى خوارەوویە:

- زانیاری لە سەر تاییبەتمەندی دامەزراوەكان
- ژینگەى گشتى دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەند
- دامەزراندن و سەرچاوە مرۆییەكان
- ئافەرەتانی خاوەنكار
- داھێنان و تەكنەلۆجیا
- بەجیھانى كردنى (عەولەمە)ى دامەزراوەكان
- تۆرەكان، ھاوبەشەكان و كۆمەلەى خۆجیى
- كاریگەراییەكانى كۆفید-19
- دارایی
- تیروانینی بازرگانى بۆ داھاتوو

- تاییبەتمەندیەكان و ژینگەى گشتى دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەند

ئەم تاییبەتمەندیانە بریتى بوون لە خاوەندارىتی دامەزراوەكە، پێژەى سەدى تۆمارکردن، چالاكى ە بازرگانىیەكان، ئاسانكارى لە دامەزراندنى كارێك، سالى دامەزراندنى، و دەستگەیشتن بە دارایی و ھتد بوو ە ئەنجامەكان بەم شێوھە بوون:

- روویووەكە پێشان دەدات كە زۆرەى دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك، و مامناوەند لەلایەن پیاوانەو ە خاوەندارىتی دەكرین بە رێژەى (86.7%)، بەبى جیاوازییەكى بەرچا ە لێوان پارێزگاكان یان دامەزراوە تۆماركراوەكان/تۆمارنەكراوەكان.
- تێكراى رێژەى سەدى خاوەندارىتی تاكەكەسى دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك، و مامناوەند 85% ە، و ئەم رێژەى بەپێى قەبارەى دامەزراوەكە بەم شێوھە دابەشكراو ە: دامەزراوەى زۆر بچووك 86.5%، دامەزراوەى بچووك 64.6%، و دامەزراوە مامناوەندەكان 64.3%. رێژەى سەدى ھاوبەشى و خاوەندارىتی پشك بۆ دامەزراوە مامناوەندەكان زیاد دەكات بە بەراورد لەگەل دامەزراوە بچووكەكان.
- زۆرەى دامەزراوەكان تۆمار نەكران (59.8%)، و زۆرەى ئەو دامەزراوانەى كە تۆماركران لە بەرپۆھەرایەتى باج تۆماركران، پاشان لە وەزارەتى تەندروستى، و دواتر لە سەندىكانى بازرگانى. رێژەى سەدى دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك، و مامناوەند تۆماركرا ە زیاد دەكات لەگەل زیادبوونى قەبارەى دامەزراوەكە. زۆرەى خاوەن دامەزراوە تۆمارنەكراوەكان پێیان وایە كە كارەكانیان پێویستى بە تۆمارکردن نییە. تۆمارکردن لە سندوقى ئاسایشى كۆمەلایەتى تەنها 8%ى نموونەكەى پێك ھێناو ە.
- سەبارەت بە چالاكى ە بازرگانىیەكان، زۆرەیان لە كەرتى بازرگانى تاك و كۆدا چرپوونەتو ە كە دەكات بە رێژەى 31.5%، پاشان كەرتى گواستنەو ە و كۆگاگردن دیت بە رێژەى 15.6% و دواتر كەرتى كشتوكال و ماسیگرتن بە رێژەى 15.2%.
- زیاتر لە نیو ەى خاوەن دامەزراوەكانى زۆر بچووك، بچووك، و مامناوەند (61.4%) گرفتیان ھەبوو ە لە دامەزراندنى كارەكانیاندا. دەرئەنجامەكان پێشان دەدەن كە بەرزترین رێژەى ھەبوونى گرفت لە دامەزراندنى

کارىک لە پارىزگای هەولێر بوو بە پێژەى 82%، پاشان پارىزگاکانى تر بە پێژەى کەمتر (سلیمانى 58.1%، دەوک 44.4% و هەلەبجە 22.5%). ئەنجامەکان دەربانخست کە زۆربەى ئەو گەرفتانەى کە رووبەرپرووی دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند بوونەتەوہ "لە بەدەستەپێنانى پارە" بوو بە پێژەى 63.2%، دواتر گەرفتى بەدەستەپێنانى زەوى بوو بە پێژەى (7.9%).

بەپێى سالى دامەزراندن، دامەزراوەکان بەم شىوہیە دابەشکراون: 22.8% پيش سالى 2003، 32.1% لە نىوان سالى 2003 و 2014 و 43.8% دواى سالى 2014.

چالاکى هەکانى پيشووى خاوەنکارەکان بەم شىوہیە بوو: 29% لە وانە بە شىوہیەكى سەرەخۆ لە هەمان چالاکى دا کارىان کردوو، 25.5% بە شىوہیەكى سەرەخۆ لە چالاکىەكى جياوازدا کارىان کردوو، 16% قوتابى بوونە و 12.5% بىکار بوونە. سەبارەت بە داخستنى دامەزراوەکانى پيشوو، 12.5% پان داخست بوونەوہ و بەرزترین پێژەى داخستنى لە پارىزگای هەولێر بوو (15%)، پاشان پارىزگای دەوک (12.6%)، هەلەبجە (11.1%) و سلیمانى (9.3%) دین. هۆکارەکانى داخستەوہ بریتى بوون لە قەیرانى دارایی بە پێژەى 31.7%، کەمى خواست لە بازاردا بە پێژەى 28.3%، و مایەپوچبوون بە پێژەى 19.2%.

- دامەزراندن و سەرچاوەى مرۆیى

بابەتى دامەزراندن و سەرچاوە مرۆیىەکان بریتى بوون لە پەگەزى خاوەنکارەکان، تىکرای ژمارەى فەرمانبەرانى ئىستا، گۆرپانکارى لە ژمارەى فەرمانبەران لە ماوەى سى سالى رابردوودا، ئاستى خویندن، جۆرى کار، و سەرچاوە و کەنالهکانى دامەزراندن، و ئەنجامەکان بەم شىوہیەى خوارەوہ بوون:

دەرەنجامى رووپىوہە دەریخست کە زۆربەى خاوەنکارەکان (86.7%) لە پەگەزى نىرن، لەگەل ئەوہشدا ئەگەر بەراورد دەکریت لەگەل دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک، و مامناوەند لە عىراق (بەغدا، نەینەوا و بەسەر) 2020-2021 و روویوی رىکخراوى نىودەوڵەتى کار بۆ سالى 2011، ئەنجامەکان زیادبوونى ژمارەى ژنانى خاوەنکار بە پێژەى زیاتر لە دوو هیندە لە هەرىمى کوردستان پيشان دەدات (13.4%).

روویوہە دەریدەخات کە ژمارەى هیزى کار لە دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک مامناوەند لە سالى 2018 بە پێژەى (4%) کەمیکردوو، بەلام لە سالى 2019 بە پێژەى (5%) بەرزبووہتەوہ. لە سالى 2020، پەتای کۆرۆنا (Covid-19) کارىگەرییەكى زۆرى لە سەر بازاری کار نەبووہ و تەنھا لە سالى 2019 بە پێژەى (1%) دابەزىنى تۆمارکردووہ. سەبارەت بە سالى 2021، بازاری کار پيشکەوتنىکى بەرچاوى بەخۆیەوہ بىنیوہ بە پێژەى (8%).

ئەنجامى رووپىوہە دەریدەخات کە نزیکەى نیوہى کارمەندان (49.9%) لە دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک، و مامناوەند خویندنى ناوہندى/ئامادەبىیان تەواو کردووہ، و 32.2% پان پيشەبىن و هىچ بروانامەىەکیان نىیە. پێژەى ئەوانەى کە زانکۆیان تەواو کردووہ 9.8% بووہ.

جۆرەکانى کار لە نموونەکەدا ئامازە بە هیزى کارى ناشارەزا کردووہ کە دەکاتە بە پێژەى 41.5%، و بەرپوہەبردن بە پێژەى 26.4%. کارى رىکخستنى سەرچاوەى مرۆیى و تەکنەلوژیای زانىارى کەمترین پێژەیا تۆمار کردووہ. دامەزراوەکان ئامازە بە پىووستىیەكى زۆر بە هیزى کارى شارەزا لە کەرتەکانى تەکنىکى/پيشەسازیدا کردووہ بە پێژەى 50.6%.

- سەبارەت بە سەرچاوە و کەنالهکانى دامەزراندنى کارمەند، زۆربەى وەلامەکان (نزیکەى 66.1%) ئاماژەیان بە رېڭاى "ناسىن و پەيوەندى کەسىبى" کردوو. ناوەندەکانى دامەزراندنى گشتى يان پەيمانگای راپهینان بەکارناهيئرين وەك سەرچاوە و کەنالهکانى دامەزراندنى کارمەند. نزیکەى 38.1% بەشداربووان ئاماژەیان بە پېويستى بە شارەزايى پيشهيبى کردارى بۇ کارمەندان کردوو، پاشان شپوازی هەلسوکەوت لەگەل کاردا دپت. ئەنجامەکان کەموکوپى روونيان لە بەرپۆهبردن و پڤکخستنى دامەزراوەکان و سيستەمى کارەکانياندا پيشان دەدات کە بەم شپوهيهيه: کە بە رېزبەندى لە تۆمارکردن لە شوپنه پەيوەنديدارەکان، سيستەمى ژمپريارى، بە بازارکردن، بەرھەمھپنان، و شپوازەکانى پيشکەشکردنى خزمەتگوزارى.

- ئافره تانى خاوه نکار

- ئەنجامەکانى خاوه وە رپژهى بەشدارى ئافره تان لەکەرتى بازرگانى و کارىگەرى ژينگەى بازرگانى يان شوپنى کارکردن لە سەريان پيشان دەدات کە ئەنجامەکان بە شپوهى خاوه وەن:
- روويپۆهکە پيشان دەدات کە ئافره تان هپشتا کەمبەن لە خاوه ندرپتى دامەزراوە بازرگانپههکان بە رپژهى 13% لە کۆى نمونەکەدا.
- 13% کۆى نمونەکە کە نوپنەراپهه تى خاوه ندرپتى دامەزراوەکانى ئافره تانپان کردوو بەرزترين رپژه لە پارپژگای هەولپر بووه بە رپژهى (47.2%)، دواتر پارپژگارى سلپمانى بە رپژهى (40.9%)، پاشان پارپژگارى دەوک بە رپژهى (9.7%)، و پارپژگارى هەلەبجە بەرپژهى (2.2%).
- لە کۆى 13% خاوه ندرپتى ئافره تان لە نمونەکەدا، بەرزترين رپژه لە پارپژگای هەولپر بووه بە رپژهى 47.2%، دواتر پارپژگای سلپمانى دپت بە رپژهى 40.9% و پاشان پارپژگای دەوک و هەلەبجە دپن بە رپژهى 9.2% و 2.2% يەك لە دواى يەك.
- 53.2% ئافره تان وەلاميان داوہتەوہ کە ئاستى ئەو سەختپههى کە رووبەروويان دەبپتەوہ لە کاتى دامەزراندنى کارپكى نوپدا بەرزترە بە بەراورد بەوہى کە رووبەرووى پياوان دەبپتەوہ.
- زۆربەى ئەو ژنانەى/خاوه نکارانەى کە بەشدارپيان لە روويپۆهکەدا کردووہ (48.3%) راپانگەياندووہ کە بەدەستھپنانى پارە لە لاپه نە فەرمپههکان (بانکەکان و دامەزراوە داراپهه بچووکەکان) بوپان سەخترە بە بە بەراورد بە پياوان.

- داھپنان و تەکنەلۆژيا

- ئەنجامەکان برپتى بوون لەوہى کە تا چ ئاستپک دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند دەستپان بە تەکنەلۆژيا گەشپتوہ و تا چ ئاستپک پشپتى پى دەبەستن يان بەکارى دەھپنن:
- روويپۆهکە ئاستپكى نزم لە بەکارھپنانى تەکنەلۆژيا لەلاپه ن دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکانەوہ پيشان دەدات. بەرزترين رپژهى (61.6%) لە بەکارھپنانى "مۆبايل" بووه بە تايبە تى لە مامەلەکاندا بۇ جپپە جپکردنى کارى رۆژانە.
- بەگشتى تپگە پشپتنپكى باش نپپه لە بەکارھپنانى تەکنەلۆژيا، لەبەرئەوہى 94.3% ئاماژەيان بەوہ کردووہ کە پپويست ناکەت کەناله دپجپتالپههکان بەکار بپنن بۇ جپپە جپکردنى کارەکانيان.

- بەکارھێنانی ئینتەرنێت و بازرگانى ئەلیکترۆنى زۆر نزمە (تەنھا 16 دامەزرادە لە ساڵى 2016 ھوہ بازرگانى ئەلیکترۆنى بەکار دەھێنن).
- ئەنجامەکانى روویئوہکە پشتبەستنیکی لاوازی دەمەزرادەکان بە داھێنان و تەکنەلۆژیا لە کارەکانیاندا پێشان داوہ، بە تاییەت کە بەراورد بە کۆى ژمارەى نمونەکان (2016)، بۇ نمونە، 10 لە کۆى تەنھا 16 وەلامدەرەوہ پشتبەستنیان بە داھێنان و تەکنەلۆژیا لە کارەکانیاندا راگەیاندووہ، کاتیکی بەراورد بە کۆى ژمارەى نمونەکان بکریت، پێژەکە تەنھا 0.5% ە.
- لە ئێستادا، ئاستى ھۆشیاری دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە بواری تەکنەلۆژیا و داھێنان زۆر سنووردارە، جگە لە بەکارھێنانى مۆبایل. بۆیە ئەمە دەبیتە خالى دەستپیک بۇ ئەوہى ریکخراوہکان بە توانا بکرین لە بەکارھێنانى تەکنەلۆژیا لە رېگەى ئەپلیکەیشنى مۆبایلە زيرەکەکانەوہ، چونکە ئەمە خیراترین و کاریگەرترین رېگا دەبیت بۇ پەيوەندیکردن لەگەل ریکخراوہکان و باشتکردنى کارکردنیان و ئامانجى ئەم ئەپلیکەیشنە بوارەکانى وەک دارایی، فرۆشتن، و پشتگیری دامەزرادەکان بیت.

- دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوند و بە جیھانیکردن

روویئوہکە دەستگەیشتنیکی سنوورداری دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوند بۇ جیھانگیری و بازارەکانى دەرەوہ پێشان دەدات و ئەنجامەکان بەم شێوہیەن:

- لە ھەرئەمى کوردستان، دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوند بە پێژەى 82% پشت بە بازاری فرۆشتنى ناوخۆی دەبەستن، چونکە خواوەندارانى ئەم دامەزراوانە بازاری ھەناردەکردن وەک پێشینیە یان پێویستیەک سەیرناکەن و زۆر بەى ئەم دامەزراوانە پلانیان بۇ ھەناردەکردن نییە بە رێژەى (95.7%) و وەک خالیکی فرۆشتن پشت بە بازاری راستەوخۆ دەبەستن لە ناوچەکەیاندا.
- دامەزرادەکان تارادەییەکی زۆر پشتیان بە پەيوەندییە بازرگانییەکان لە ناو ھەرئەمى کوردستان بەستووہ (98%). روویئوہکە پێشان دەدات کە 29 دامەزرادە لەگەل دامەزرادە نا کوردستانی- کۆمپانیای عێراقى کاردەکەن، و 42 دامەزرادەش لەگەل دامەزرادەى نا عێراقییەکان کاردەکەن.

- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و بە کۆمەلەکان

- ئەنجامى روویئوہکە نزمى لە پەيوەندى لەگەل ھاوبەشى و کۆمەلە شارەزاکان بۇ چالاکییە بازرگانییەکان پێشان دەدات بۇ دەستگەیشتن بە بازار، پەرەپیدانى بازرگانى، پەرەپیدانى تەکنەلۆژیا و داھێنان لە پێشەسازى و خزمەتگوزارییە جیاوازەکاندا بەرز بکاتەوہ.
- داتاگان ھەندیک بنەمای ئەرئینیان پێشان داوہ کە دەتوانریت پلانى ستراتیژی داھاتوو لەسەریان بنیات بنریت. 88 دامەزرادە رایانگەیاندووہ کە ھاوکاری لە نیوان خۆیان و "دایینکەرانى خزمەتگوزارى" دا ھەبە، 9 دامەزرادە رایانگەیاندووہ کە ھاوکاری لە نیوان خۆیان و دامەزرادەکانى تر لە ھەمان بواردا ھەبە، و 16 دامەزرادە باس لە ھەبوونى ھاوکاری لەگەل ناوہندەکانى توێژینەوہدا دەکەن.

- پەتای کۆشید-19

کاریگەرییەکانی پەتای کۆرۆنا وەک نموونەبەک لە کاریگەرییەکانی کارەساتەکان و چۆنیەتی چارەسەرکردنیان لیکۆلینەوہی لەسەر کرا:

- لە سەرەتای پەتای کۆرۆنا لە ساڵی 2020دا، زۆربەى دامەزراوەکانی ناو نموونەکە رووبەرەووی دابەزینی داھاتی بازرگانی خۆیان بوونەتەوہ (تا 80.5%)، و ئەم دابەزینە بەردەوام بوو، بەلام لە ماوہی 2020-2021 رێژەکە کەمتر (73.2%) بوو. سەبارەت بە پارێزگاگانیش، دەرکەوت کە پارێزگاری ھەولیر و سلێمانی و دھۆک کەمترین داھاتی بازرگانیان ھەبووہ و لە دواى ئەو پارێزگاری ھەلەبجە دێت. ھەرۆھەا دەرکەوت کە کەرتی بازرگانی تاک، کەرتی گواستەنەوہ و کۆگاکردن، و پێشەى دەستی تەکنیکی زۆرتەین کاریگەری پەتای کۆرۆنایان لەسەرہ. زۆربەى وەلامدەران (86.5%) راپانگەیاندووہ کە بەھۆی پەتای کۆرۆناوہ مۆلەتیان بە کارمەندەکانیان نەداوہ، زۆرتەین رێژەى بۆ دامەزراوہ زۆر بچووکەکان بووہ (87.5%). لەسەر ئاستی پارێزگاگان، ھەولیر زۆرتەین رێژەى ھەبووہ بە رێژەى 97.5%، لە دواى ئەویش سلێمانی دێت بە 90%.

کاردانەوہکانی تر بەم شێوہیە بوونە:

- کەمکردنەوہى کاتژمێرەکانی کارکردن بە مووچەى کەمتر (13.2%) بەبێ جیاوازییەکی بەرچاو بەپێى قەبارەى دامەزراوہکە. لەم بارەىوہ پارێزگای دھۆک بەرزتەین رێژەى ھەبووہ (25.7%) کە دامەزراوہکان (زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان) تێیدا کاتژمێرەکانی کارکردن بە مووچەىکە کەمێک کەمتر کەمراوہتەوہ.
- بەشیکى زۆر لە وەلامدەران راپانگەیاندووہ کە پەتای کۆرۆنا کاریگەری لەسەر مووچەى کارمەندان کردووہ و وەک خۆى نەماوہتەوہ، کاریگەری لەسەر دامەزراوہ زۆر بچووکەکان بە رێژەى 68%، لەسەر دامەزراوہ مامناوەندەکان 57.1% و لەسەر دامەزراوہ بچووکەکان 55.9% بووہ. جیاوازی لە نیوان پارێزگاگاندا ھەى، کە رێژەى سەدى کاریگەری مووچە بەم شێوہیە بووہ: لە ھەولیر 75.9%، لە سلێمانی 73.4%، لە ھەلەبجە 62.5%، لە دھۆک 48.5% بووہ.
- مووچە کەمکرایەوہ، بەلام کاتژمێرەکانی کارکردن وەک خۆى مایەوہ (9.9%) بەبێ ھیچ جیاوازییەک لە نیوان قەبارەى دامەزراوہکان. بەلام نایەکسانی لەسەر ئاستی پارێزگاگان دەرەکەوئیت کە پارێزگاری دھۆک زۆرتەین رێژەى ھەبووہ (24.3%).
- لە وەلامى ئەم پرسیارە کە ئایا ھەنگاوہکانی حکومەت بۆ سنوردارکردنى کاریگەرییەکانی بلابوونەوہى پەتای کۆرۆنا گونجاو بووہ یان گونجاو نەبووہ، زیاتر لە نیوہیان وەلامیان داوہتەوہ کە گونجاون (67.4%). دەرکەوت کە رێژەى رازیبوونى مێینەکان لە ھەنگاوہکانی حکومەت لە کاتى پەتای کۆرۆنادا زیاترە بە بەراوورد بە پیاوان.

- دارايى

بابەتى دارايى يان پارەدارکردن يەكئىكە لە گرنگىرىن بابەتەكان بۇ گەشەى دامەزراوهكان (MSME). روويپووهكە ئاستى بەكارهينانى خزمەتگوزارىيە بانكئىيەكان، دەستگەيشتن بە پارە، بەردەستبوونى سامان و پيوستبوون بە پارە لەخۆ دەگرېت. روويپووهكە ئاستى نزمى ماملە دارايى و بانكئىيەكان و سەختى دەستگەيشتن بە دارايى لەلايەن دامەزراكانەوه پيشان دەدات، بەتايهت:

- بەكارهينانى لاوازى خزمەتگوزارىيە بانكئىيەكان بە جۆرئىك كە زۆرىنەى دامەزراوهكانى زۆر بچووك و بچووك و مامناوهندەكان هەژمارى بانكئىيان نىيە و تەنها 1.5% دامەزراوهكانى زۆر بچووك و بچووك و مامناوهندەكان هەژمارى بانكئىيان هەيە، و جياوازييەكى روون لە ئاستى قەبارەى كۆمپانیاكەدا هەيە، و ئەم رېژىيە لە 1% بۇ دامەزراوه زۆر بچووكەكان زياد دەبېت بۇ 3.2% بۇ دامەزراوه بچووكەكان و 14% بۇ دامەزراوه مامناوهندەكان. ئەو دامەزراوانەى كە هەژمارى بانكئىيان هەيە بەپىي پارىزگاگان بەم شىوويە دابەش كراون: سلىمانى 14 دامەزراوه، هەولپىر 9 دامەزراوه، دەوك 7 دامەزراوه، و هەلەبجە تەنها يەك دامەزراوه هەيە كە هەژمارى بانكى بەكار دىنيت.
- هۆكارە سەرەكئىيەكانى نەبوونى هەژمارى بانكى بەم شىوويەن: 86.3% دامەزراوهكان رايانگەياندوووه كە كارەكانيان پيوستى بە كەردنەوهى هەژمارى بانكى نىيە، لەكاتىكدا 9.7% رايانگەياندوووه كە متمانەيان بە بانكەكان نىيە، و 1.9% رايانگەياندوووه كە بەردەوامبوونى هەژمارى بانكى گرانە.
- دەرەنجامى روويپووهكە پيشان دەدات كە رېژىيە دەستگەيشتن بە دارايى بۇ هەموو دامەزراوه زۆر بچووك و بچووك و مامناوهندەكان 62.4%، و دەرەكەوتوووه كە 5% "پلانىيان هەبووه، بەلام پارەيان بەدەست نەهيناووه"، و دوودلى لە قەرزكردن 32.4% بە هەموو دامەزراوه زۆر بچووك و بچووك و مامناوهندەكان.
- زۆرىيە وەلامدەران (89%) رايانگەياندوووه كە پارەيان بەدەستهييناوه يان پلانىيان هەيە بۇ بەدەستهييناو يان لە رېنگى قەرز لە خيزان و هاورپيانهوه (49%) يان لە رېنگى پاشەكەوتى كەسييهوه (40%).
- زۆرىيە دامەزراوهكان (66%) رايانگەياندوووه كە لە كاتى دامەزراوندى كارەكەيەان هېچ سەرەوت و سامانئىيان نەبووه. روويپووهكە دەرئىخستوووه كە تا قەبارەى كۆمپانیاكە گەرەتر بېت، سەرەوت و سامانى زياتر لە بەردەستدايە و ئەنجامەكانئيش بەم شىوويە بوونە: دامەزراوه مامناوهندەكان (50%)، دامەزراوه بچووكەكان (36.2%)، و دامەزراوه زۆر بچووكەكان (33.7%).
- رېژىيە بەردەستبوونى سەرەوت و سامان بۇ دامەزراوهكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوهند بەپىي پارىزگاگان بەم شىوويەيە: هەولپىر 30%، سلىمانى 25%، هەلەبجە 47%، و دەوك 49%. بە رېژىيە 37% بۇ نىر و 15% بۇ مىن، و 37% بۇ دامەزراوه تۆماركراوهكان و 31% بۇ دامەزراوه تۆمارنەكراوهكان.
- زۆرىيە دامەزراوه زۆر بچووك، بچووك و مامناوهندەكان (69%) پلانىيان نەبووه بۇ بەدەستهييناو پارە دواى دەستپيكردى كارەكانيان. تىكرى رېژىيە سەدى بەدەستهييناو پارە 25.5% بووه و بەم شىوويە دابەشكراوه: 25% بۇ دامەزراوه زۆر بچووكەكان، 33.1% بۇ دامەزراوه بچووكەكان، و 28.6% بۇ دامەزراوه مامناوهندەكان. رېژىيە سەدى ئەو دامەزراوانەى كە هەولئى بەدەستهييناو پارەيان داوه دواى دەستپيكردى كارەكەيان و سەرەكەوتوووه نەبوونە 4.9% بووه.
- پارىزگاى هەولپىر زۆرترىن رېژىيە تۆماركردوووه بۇ بەدەستهييناو پارە دواى دەستپيكردى كارەكە بە رېژىيە 34.9%، دواتر پارىزگارى سلىمانى دىت بە رېژىيە 21.8%، پاشان پارىزگارى دەوك بە رېژىيە

- 19.7% و دواتر پارێزگاری هەلەبجە دێت بە پێژەى 12.5%. گرنگترین ھۆکارەکانى بەدەستھێنانى پارە دواى دەستپێکردنى کارەکان بۆ "فراوانکردنى کارەکان"، "زیادکردنى کۆگا"، "دامەزراندنى کارمەندى نوئى"، "نوێکردنەوہى ئامپەرەکان"، یان "پێشکەشکردنى بەرھەم یان خزمەتگوزارى نوئى" بووہ یەک لە دواى یەک.
- داوا لە وەلامدەرەوہکان کرا کە ئاستى سەختى لە بەدەستھێنانى پارە ھەلسەنگینن، زۆرینەى (72%) راپانگەیاندووە کە بەدەستھێنانى پارە بۆیان سەخت بووہ و ھۆکارەکانى سەختى لەدەستگەیشتن بە پارە ئەمانەن: 56% بۆ داھاتى زۆر کەم دەگەرێتەوہ، 24% بۆ نەبوونى بارمتە و 10% بۆ دوورکەوتنى قەرزەدەر لە مەترسى قەرزەدان، 3% نەبوونى گەرەنتى و 1.9% بۆ پێژەى سوودى بەرز.
- سەبارەت بە خەرجییەکانى بەکارخستن، گەرەتترین بەش لە خەرجییەکانى بەکارخستن لەسەر کەرەستەى خاوە بووہ بە پێژەى 44%، دواتر گواستەوہ بە پێژەى 12%، لە کاتیگدا تێچووى وزە (کارەبا، گەرمرکردنەوہ و ساردکردنەوہ) زیاتر لە 9% ی خەرجییەکان نەبووہ.
- زۆرەى دامەزرێوانى (92.5%) تۆمارى ژمیریاری لە لای خۆیان ناپارێزن.

پیشنارە سەرەکییەکان – روویوی هەریەمی کوردستان 2022

ئەنجامى روویویووەکە ئاماژە بە پیشنارەکان دەکات کە ئامانجیان پەرەپێدانى تواناکانى دامەزرێوانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندە، ئاسانکردنى دەستگەیشتن بە دارایی و دەرڤەتەکانى گەشەکردن، داپینکردنى پەيوەندى باشتەر بۆ بازارەکان و زانیاری بازارگانى، و زیادکردنى ھۆشیاری و بەکارھێنانى تەکنەلۆژیا و کەنالەکانى پەيوەندیکردنە. ئامانجى کۆتایی باشترکردنى ژینگەى بازارگانییە لە رووی بەرنامەکانى گەشەپێدانى ئابوورى لەسەر ئاستى ناوخوايى و بەرزکردنەوہى وەلامدانەوہى دەزگانى حکومەت بۆ پێداوێستییەکانى دامەزرێوانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند لەسەر ئاستى نیشتمانى. پیشنارە ستراتییەکانى روویووەکە لەسەر بنەماى پیکھاتە سەرەکییەکانى روویوویوویەکەى بازارگانییە کە بنەماى ئامادەکردنى نەخشەرپێگای پەرەپێدانى دامەزرێوانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندن.

- دامەزراندن و سەچاوە مرۆپەکان
- ئافرەتانى خواوەنکار
- داھینان و تەکنەلۆژیا
- دامەزرێوانى بەجیھانیکردن
- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلە خۆجییەکان
- دەستگەیشتنى دامەزرێوانى بە دارایی - ئالەنگاریەکان و پیشنارەکان

دامەزراندن و سەرچاوہ مرۆییەکان

پێشنیارەکانی سەرەکی بریتین لە:

بەرزکردنەوہی توانا بۆ دامەزراندن

-دانانی بەرنامەییەک بۆ ئاسانکاری لە گەران بەدوای هەلی کار کە پێداویستیەکانی بازاری دا بین بکات.
-هەماھەنگی لەگەڵ دامەزراوہ پەرەدەییەکان بۆ دا بینکردنی پروگرامی پەرەدەیی گونجاو لەگەڵ ئاراستەى ئابوورییەکان و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری دوولایەن بۆ ئەو کەسانەى کە بەدوای کاردا دەگەرێن بۆ ئەو دامەزراوہ زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندانەى کە بەدوای کارمەنددا دەگەرێن.
-هەماھەنگی لە نیوان وەزارەتى کار و کاروباری کۆمەلایەتى (MOLSA) و لە نیوان زانکۆکان و پەیمانگاگانى راپھێنانى تەکنیکی بۆ پالپشتیکردنى پروگرامەکانى راپھێنانى لەسەر کار، بۆ تازە دەرچووان بە مەبەستى بەرزکردنەوہى توانای کارکردنیاں بۆ دامەزراندن.
-دانانی پلاتفۆرمى ئەلیکترۆنى لە رینگەى وەزارەتى کار و کاروباری کۆمەلایەتى (MOLSA) لە هەریەمى کوردستان بۆ رێکخستنى کارەکان لە نیوان دامەزراوہکانى خویندنى بەلا و ناوہندەکانى راپھێنان و دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندەکان بۆ ئاسانکاری پرۆسەى دامەزراندنى دەرچووان.
-بەرزکردنەوہى گونجاوى سیستەمى پەرەدە و راپھێنانى تەکنیکی و پێشەى بۆ دا بینکردنى پێداویستیەکانى بازاری کار.

ھاندان بۆ بەکارھێنانى تەکنەلۆژیا و گۆرپنى تێروانین لە سەر کاریگەرى سەرچاوہ دارایی و مرۆییەکان لە
دامەزراوہکاندا

-دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند پێویستیاں بە بەکارھێنانى تەکنەلۆژیا ھەبە بۆ پەرەپێدانى کارەکانیاں و ڕوو لە دامەزراوہ دەرەکییەکان بکەن بۆ یارمەتیدانى بەرپۆوەبردنى سەرچاوہ داراییەکان، کاروبارى یاسایى، دامەزراندن، سەرچاوہ مرۆییەکان، پابەندبوون، و خزمەتگوزارییەکانى تر. لەگەڵ گەشەکردنى قەبارەى رێکخراوہکان، وەبەرھێنان لە تەکنەلۆژیا و بەرپۆوەبردنى سەرچاوہ دارایی و مرۆییەکان دەبێتە شتیکی پێویست چونکە ئەزموون و پرۆسەکانى ئیستا ناتوانن لە درێژخایەندا پشتمگیریاں بکەن. لەم چوارچۆیەدا، پێویستى بە پەرەپێدانى لێھاتوویى خاوەنکار و کارمەندانى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندەکان ھەبە بۆ بەکارھێنانى تەکنەلۆژیا لە بازارگانیدا (بۆ نمونە پشتمبەستن بە تەکنەلۆژیاى مۆدێرن لە کشتوکال و ئاودێریدا، و بەکارھێنانى ئینتەرنێت بۆ بازارکردن و فرۆشتن).

ئافەرەتانی خاوەنکار

دەرفەتیکی فراوان ھەیە بۆ گەشەسەندنی ئابووری لە ھەرئیمی کوردستان بە زیادکردنی بەشداری ئافەرەتان لە رینگەى دروستکردنی ژینگەییەکی ئەرئینی بۆ ئافەرەتان لە بواری بازرگانیدا بۆ کەمکردنەوہی ئەو بەرەستەنەى کە لە ئیستادا رووبەرەوویان دەبێتەوہ؛

دروستکردنی ژینگەییەکی کارکردنی گونجاو بۆ ئافەرەتان

-ھاوکاری نیوان لایەنە پەيوەندیدارەکان و ئافەرەتانی خاوەنکار، کۆمەلە پێشەسازییەکان و دامەزراوہ داراییە بچووکەکان بۆ داہینکردنی زانیاری و دەستنیشانکردنی دەستپێشخەری و بەرنامەکان بۆ پشتگیریکردنی ئافەرەتانی خاوەنکار.
-ھاندان بۆ ناساندنی سیستەمی پشک بۆ ئافەرەتان لە رێخراوہ تاییەتەکان و/یان گشتیەکان.

سیستەمیکی یاسایی و رێخراوہیی کە پالپشتی بەھیزکردنی ئابووری ئافەرەتان دەکات

- پەرەپێدان و جیبەجێکردنی زنجیرەییەکی سیمینار لە پارێزگا جیاجیاکان بۆ بەرزکردنەوہی ئاستی ھۆشیاری ئافەرەتان لە بواری دارایی و کارگێری بازرگانى.
- پێشکەشکردنی راھینانی ئامانجدار بۆ بەھیزکردنی ئافەرەتان.

دارایی (پارەدارکردن)

- پالپشتیکردن و ھاندانی بانکەکان و دامەزراوہ داراییەکان بۆ داہینکردنی بەرھەم و خزمەتگوزارییە داراییەکان کە بە تاییەتی بۆ ژنان ئامادە کراوون.
- رێکخستنی کەمترین و زۆرتەری کرئى سوو کە لەلایەن دامەزراوہ داراییە بچووکەکانەوہ لە ئەستۆ دەگرئیت بۆ دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندەکان (بە جەختکردن لەسەر ئافەرەتانی خاوەنکار).

راھینانی تاییەت

- دانان و بلاوکردنەوہی پرۆگرامی راھینانی تاییەت بۆ پێشکەشکردنی پالپشتی دارایی و کارگێری و تەکنیکی بۆ ئافەرەتانی خاوەنکار.
- دیاریکردنی ئەو پرۆگرامە بازرگانیانەى کە ئەو کەرتانە دەکەنە ئامانج کە ئافەرەتان زیاتر بەشداری تێدا دەکەن لە پیاوان (بەتاییەت لە بواری شیوازە نوئیە کشتوکالییەکان، بازرگانى ئەلیکترۆنى، بازارکردن و فرۆشتن).

داھینان و تەکنەلۆژیا

بۆشاییەکی گەورە ھەیە لە بەشداریکردن و بەکارھینانی تەکنەلۆژیا لەلایەن دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەرئیمی کوردستاندا. پێشنیارە سەرەکییەکان لە روویبوییەکەدا ئەمانەى خوارەوہ وەک ھەنگاوی سەرەتایی پێویست دەستنیشان دەکەن بۆ چالاککردنی ھۆشیاری تەکنەلۆژى:

- ھۆشیارکردن لە بارەى سوودەکانى تەکنەلۆژیا لە بازەرگانیدا، کە بە چیرۆکەکانى سەرکەوتن لە ناوخۆ و لە ناوچەکە پێشان دەدرێت. ئاگاداربوون لە سوودەکانى پەيوەندیکردن بە دابینکاران، کەپاران و بازەرگانىیەکانى تر بۆ خۆ دەرخستن و باشتەکردنى فرۆشتن و توانای کردنەوێى بازارى نوێ.
- دابینکردنى ئەو ئاسانکاریانەى کە دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند دەتوانن ھاوبەشى بکەن (ناوەندە کۆمپووتەرییەکان، ناوەندەکانى پەرەپێدانى بازەرگانى، و نووسینگەکانى شارەوانى بۆ دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند).
- دابینکردنى بەرنامەى دارایی بۆ ئامێر و مەکینە و سۆفت وێر و ھاردوێر.
- فراوانکردنى بە بازەرگانىکردنى تەکنەلۆژیا و تواناسازى بۆ خیراکردنى بە دیجیتالییوون.
- پێشخستنى ژێرخانى بازەرگانى ئەلیکترۆنى لە هەرێمی کوردستان.

دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند و بە جیھانىکردن

پشتبەستنى لە پادە بەدەر بە بازارى ناوخۆیى و نەبوونى بەشداریکردنى ناوچەیی و جیھانى، بۆشایی زانیارى و شارەزایی دروست دەکات کە دەبێتە ھۆى کێشەى زۆر لە گەشەکردن و فراوانبوون دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند. ھەندیک لە دەستپێشخەرەرییە سەرەکیانەى کە پێویستە تاقى بکەینەووە بریتین لە:

وێبسایتى دیجیتالی

- پێویستە داتابەسێکى زانیارى ناوەندى و پۆرتالیکی ئۇنلاين بۆ دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند دابنرێت کە ھەموو داتاگان بەردەست بن کە بە ئاسانى بەکار بێت (بە تاییەت لە سەر مۆبایل).
- ھێڵکردنەووە و دەستگەیشتنى دیجیتالی بە زانیارى بازار و دەرڤەتەکان بۆ دەستگەیشتن بە بازارى ناوخۆ و ناوچەیی و جیھانى بۆ ھەر کەرتیک.
- دابینکردنى زانیارى پەيوەندیدار بە کالاکان لە پۆرتالی زانیارى دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند.
- بەردەستبوونى زانیارى دەرەوێى و لات بۆ دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند بۆ دەستگەیشتن بە بازارە نێودەوڵەتیەکان.

پێشانگای بازەرگانى

- پێشانگای سالانەى بازەرگانى لە شارە گەورەکان و ناوەندەکانى بازار دابنرێت.
- پالپشتیکردن لە دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بۆ بەشداریکردن لە پێشانگای بازەرگانى و پێشانگاگان.
- ئاسانکاری حکومەت بۆ بانگەشەکردن بۆ ئاساندنى دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بۆ بەبازارکردنى بەرھەمەکانیان و گەپان بەدوای بێرۆکەى بازەرگانى نوێ و دەستەبەرکردنى ھاوبەشى بازەرگانى پارێزراو.

- دانانى بەرنامەى وەبەرھێنانى نۆدەوڵەتى بە پالپشتى حکومەت بۆ بە ئامانجکردنى چالاکترین و سەرنجراکێشتترین کەرتەکان بۆ ئەوھى کە کۆمپانیا جیھانییەکان وەبەرھێنانى تێدا بکەن.

شوینەکانى بازارکردن

- ناوەنداکانى بەبازارکردن لەو شوینانەى کە دانیشتووانى زۆرى ھەبە بۆ یارمەتیدانى دامەزراوەى زۆر بچووک بچووک و مامناوەندەکان بە مەبەستى بەبازارکردنى بەرھەمەکانیان.
- بازارى کراوە بە ژێرخانىکى گۆنجاو بە مەبەستى ئاسانکارى لە بەبازارکردنى بەرھەمەکان و گەشتن بە دەستى بەکاربەر.

ھاندان

- پشنگگیرکردن لە پەرەپێدانى بەرھەم، باشتکردنى کوالىتى، لەبەرگرتن و پێچانەو، براندکردن و دروستکردنى شەبەکەى بازارى دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند بۆ ئەوھى کێپێرکى بکەن لە سەر ئاستى ناوخۆیى و نۆدەوڵەتیدا.
- ئاسانکارى لە دروستکردنى پەيوەندى بازارگانى کۆيان بەکۆمەڵ کە گونجاو بێت بۆ دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بۆ خێراکردنى چوونە ناو بازار.
- دۆزینەو و دروستکردنى ھاندەرانى دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند بە مەبەستى ھاندان و بەرزکردنەوھى ھەناردەکردن بۆ دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان کە توانای بەشداریکردن لە بازارگانى ناوچەى یان نۆدەوڵەتیدا ھەبە.

تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەڵەکان

لە زۆریک لە ولاتانى پێشکەوتوودا، تۆرەکان، ھاوبەشى و کۆمەڵەکان بنەمای خێراکردنى گەشەکردن و سەقامگیری دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بوون. لەم ڕووەوە ڕاسپاردە سەرەکییەکان بریتین لە:
- پەرەپێدانى فراوانترى بە کۆمەڵکردنى دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بۆ بەدەستھێنانى ئابوورى لە ڕێگەى تۆرەکان وەکو ھاوبەشى، ژێرخانى ئابوورى، ناوەندەکانى پالپشتى و ھاوکاریکردنى دامەزراوەکان و میکانیزمەکانى تری بەکۆمەڵکردنى دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان.
- پێشخستنى بەرنامەکان بۆ گەشتن بە بازار و ھۆشیاری کە لەسەر بنەمای کەرتەکان بۆ پەرەپێدانى پێشەسازى لە ناوخۆدا و بەستنەوھى کۆمەڵەکان لە ئاستى ناوچەیییدا لەو شوینانەى کە گونجاو.
- دابینکردنى دەرفەتەکان بۆ چەندین دامەزراوە زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بە مەبەستى سوودوەرگرتن لە دەرفەتەکان لە بەرنامەکانى گەشەپێدانى ئابوورى ناوخۆیى، پەرەپێدانى ژێرخانى ئابوورى، گرێبەستە بازارگانییەکان و ھتد.
- جێبەجێکردنى پلاتفۆرمى نۆدەوڵەتى بە یارمەتى حکومەت/ ژوورى بازارگانى کە ھاوکارى نیوان دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکانى ولاتانى جیاواز بەرھەوپییش دەبن.
- ھەبوونی پردیک لە نیوان دامەزراوەى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان و کۆمپانیا گەورەکان و کۆمپانیا فرەنەتەوھییەکان.

دارايى

كەمى دەستگەيشتن بە دارايى گونجاو و ميكانيزمه داراييه گونجاوهكان هيشتا وهك بەرهبهستىكى سەرەكى بۆ گەشەپێدانى دامەزراوەکانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەند دەمىننیتەوه. پاسپاردە سەرەكییهكان بریتین لە:

- پەرەپێدان، پيشخستن و فراوانکردنى ئامرازه داراييه چيگرهوهكان بۆ باشتر خزمه تکردنى پيداويستيه داراييهكانى دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان. ئەم ئامرازانه لەوانهيه قەرز بە سوودىكى كەم، بەخشش و هاوكارى، سوود بە پيژەيهكى كەم و بەرنامەكانى گەرەنتى قەرز لەخۆ بگرن.
- گەپان بەدواى بەرنامەيهكدا بۆ ناساندنى خزمه تگوزاريه داراييه دیجيتالييهكان (DFS)، يان دابينکردن و بەكارهينانى بەرهم و خزمه تگوزارى دارايى باوهريپكراو و لە پيگهى كەناله دیجيتالييهكانهوه.
- بنياتنانى تواناكانى دامەزراوه داراييهكان و هاوكاريكه رهكان بۆ هاوكاريكردن لە پەرەپێدانى بازارگانى بۆ دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- دابينکردنى زانستى دارايى بۆ دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- دانانى سياست و بەرنامە بۆ دارايى داھينەرانه.
- پيخستن و ئاسانکردنى پيداويستى و پرۆسەكانى قەرز بۆ دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان. پيويستە دەستپيشخهرييهكانى سياسى جهخت بكاته سەر هەندىك پيوهري تايبەت بۆ كاراکردنى سيستمەمىكى دارايى بۆ دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- دلنابوون لە بەرەستبوونى بره پارهيهكى تەرخانكراو بۆ قەرزدان بە دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- جيبه چيکردنى پلانى گەرەنتى قەرزى گونجاو بۆ ئاسانكارى دەستگەيشتن بە دارايى لەلايهن دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- هاندانى پيشبردنى پيشه سازى دارايى بچووك بە خاوه نداريتى تايبەت.
- تواناسازى لە دامەزراوەى (MFIS) بۆ خزمه تکردنى گونجاوى پيداويستيهكانى دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.
- پيشكه شکردنى پشتگيري پيويست لە پيگهى بنياتنانى توانا، راپهينان و پشتگيري تەكنيكي بۆ ئاماده کردنى دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان بە مەبهستى دەستگەيشتن بە دارايى.
- دانانى پيوهره روونهكان بۆ بەرنامەى بەكاربهرى گونجاو لەوانهش ميكانيزمىكى گونجاوى پيراگه ياندنهوه (فيدباك) بۆ بەرنامە سەرکه وتوو نه بووهكان.
- دروستکردنى هۆشيارى گشتى سەبارەت بە بژاردەكانى دارايى كە لە بەرەستى دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكاندايه.
- بلاوکردنه وهى پيژهى سوودى قەرزى بازارگانى بە مەبهستى بەرەويپيشبردنى كيپرکى و شه فافيهت لە کۆمه لگهى داراييدا.
- هاندانى كەرتى تايبەتى نيشتمانى و ناوچه يى و نيوده وله تى و هاوبه شى پيخراوه ناحكوميههكان بۆ دابينکردنى سەرچاوه يهكى دارايى بۆ دامەزراوەى زۆر بچووك، بچووك و مامناوەندەكان.

ناوھەرۆک

1.....پیشکەش لە لایەن وەزارەتى پلاندانان

3.....پیشکەش لە لایەن دەستەى ئامارى ھەرئیم

4.....پەيامیک لە ئازانسى ئەمریکى بۇ گەشەپیدانى نیودەولەتى – عێراق

5.....پەيامیک لە بەرنامەى گەشەپیدانى نەتوھە يەگرتوھەکان – عێراق

6.....سوپاس و پیزانین

9.....پوختە

30.....بەشى بەکەم: پیشەکی و چوارچێوھى پرۆژەکە

30.....1- پیشەکی

31.....1-1 لیکۆلینەوھە لە دامەزراوھەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند لە ھەرئیمى کوردستان 2022

32.....2- ئامانج و سنورى روویوھەکە

33.....3- روویوھەکانى پیشووی پەيوەندیدار

36.....4- رێبازى لۆژیکى و شىوازی روویووی دامەزراوھەکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوھەند

37.....5- رێبازى روویو

37.....1-5 کۆمەلەى ئامانج لە توێژینەوھە

39.....2-5 چوارچێوھى نموونە

39.....3-5 یەکەى روویو

39.....4-5 قەبارەى نموونە

42.....5-5 راپھینانى تايبەت بە روویووی دامەزراوھەکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوھەند

45.....بەشى دووھم: ئەنجامەکانى روویووی مەیدانى

46.....6- تايبەتمەندى گشتیھەکانى روویووی دامەزراوھەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند

46.....1-6 تايبەتمەندى خواھەنکارەکان

48.....2-6 چالاکى بازارگانى Business Activity

50.....3-6 تايبەتمەندى دامەزراوھەکان

51.....4-6 داھەشبوونى دامەزراوھەکان بە پێى تۆمارکردن

55.....7- زینگەى گشتى دامەزراوھەکان

55.....1-7 بازارگانى کردن

56.....2-7 داھەشبوونى دامەزراوھەکان بە پێى سالى دامەزراندن

57.....3-7 ئاستى خویندەوارى خواھەن دامەزراوھەکان

58.....4-7 جۆرەکانى دلبایى تايبەت بە دامەزراوھەکان

59.....5-7 جۆرى خواھەنداریتى دامەزراوھەکان

61.....6-7 چالاکى پیشووی خواھەنکارەکان

64.....7-7 ئەنجامدانى کارى بازارگانى لە عێراق - راپۆرتى بانكى نیودەولەتى 2020

67.....8- دامەزراندن و سەرچاوھە مرۆییھەکان

67.....1-8 پۆلینکردنى دامەزراوھەکان و ئاستى دامەزراندن

81.....2-8 داھەشبوونى تەمەنى کارمەندان

83.....3-8 چالاکىھە بازارگانىھەکان

89.....4-8 جۆرەکانى پەشە لە دامەزراوھەکاند

94.....5-8 پەشەى پێویست و سەرچاوھەى دامەزراندن بۇ دامەزراوھەکان

97.....6-8 راپھینانى کارمەندان

99.....7-8 رێکخستەن و بەرپۆھەبەردنى دامەزراوھەکان

- 9- ئافەرەتانى خاوەنکار..... 100
- 9-1 تايەتمەندى ئەو چالاکىيە بازەرگانىيەى لە لايەن ئافەرەتانەو خاوەندارىتى دەکرىت..... 101
- 9-2 دابەشبوونى ئەو دامەزراوانەى کە لە لايەن ئافەرەتانەو خاوەندارىيەتى دەکرىن بەپىي چالاکى بازەرگانى دامەزراوەکان..... 102
- 9-3 ئەو چالاکىيە بازەرگانىيەى کە ئافەرەتانى خاوەنکار پەسەند دەکەن..... 104
- 9-4 دەستگەيشتن بە پارە لە لايەن فەرمىيەو (بانک و دامەزراوە داراييەکانى بچووک)..... 105
- 9-5 ئاسانى / سەختى ئەنجامدانى کارى بازەرگانى بۇ ئافەرەتان لە ماوەى پىچ سالى رابردوودا..... 106
- 9-6 ئەو کيشانەى رووبەرووى ئافەرەتانى خاوەنکار دەبنەو..... 106
- 9-7 دەستپيشخەريەکانى پيشبارکراوى ئافەرەتانى خاوەنکار بۇ کەمکردنەوئەى ئەو کيشانەى کە رووبەروويان دەپيتەو..... 108
- 9-8 دۆخى رپکخراوەيى ئەو دامەزراوانەى کە لە لايەن ئافەرەتانەو بەرپۆدەدەبرين..... 108
- 10- داهينان و تەکنەلۆژيا..... 109
- 10-1 فراوانى بەکارهينانى تەکنەلۆژياى دیجيتالى..... 109
- 10-2 بازەرگانى ئەليکترۆنى..... 113
- 10-3 ئاستى بەکارهينانى تەکنەلۆژيا..... 114
- 11- دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند (MSMEs) و بە جيهانیکردن..... 117
- 11-1 دابەشکردنى پزۆهەى سەدى فرۆشتن و ناوچەکانيان..... 117
- 11-2 ھەناردەکردن..... 118
- 12- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلەى خۆجىيى..... 123
- 12-1 تۆرەکان و ھاوبەشەکان..... 124
- 12-2 سوودمەندبوونى دامەزراوەکان لە تۆرەکان و کۆمەلەى خۆجىيەکان..... 126
- 12-3 ھەماھەنگى لەنپوان دامەزراوەکان و لايەنە پەيوەندارەکان..... 128
- 13- کارىگەرى پەتاي کۆرۇنا (COVID-19)..... 131
- 13-1 کارىگەرى پەتاي کۆرۇنا لەسەر داھات، بەکارخستن و مووچە لە دامەزراوەکان..... 131
- 13-2 ریکارەکانى حکومەت..... 137
- 13-3 ھۆکارەکانى ناپەزايى وەلامدەرەوھەکان لە ریکارەکانى حکومەت..... 138
- 14- دايينکردنى دارايى بۇ دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند..... 139
- 14-1 بەکارهينانى خزمەتگوزاريە بانکيەکان..... 139
- 14-2 قەرزکردن بۇ دەستپيکردنى کار..... 141
- 14-3 ھەبووەکانى دامەزراوە..... 143
- 14-4 پيداويستىيەکان قەرز – پيداويستىيە نايئەدەيەکان..... 148
- 14-5 سەختى دەستگەيشتن بە قەرز..... 151
- 14-6 داھاتى دامەزراوەکان..... 154
- 14-7 تپچوووى بەگەرخستنى دامەزراوەکان..... 156
- 14-8 تۆمار و ژمپريارى دروست..... 157
- 15- تيروانىيى بازەرگانى بۇ داھاتوو (نایئەدى کار)..... 157
- 15-1 چاوەروانييەکانى سالى داھاتوو..... 157
- 15-2 ئاستەنگ و دەرفەتەکان..... 161
- بەشى سىيەم: راسپاردەکانى روويىوى دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند لە ھەرئىمى کوردستان 2022..... 164
- دامەزراندن و سەرچاوە مرۆيەکان – ئاستەنگ و راسپاردەکان..... 168
- دامەزراوەکان و جيهانگيرى – ئاستەنگ و راسپاردەکان..... 180
- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلەى خۆجىيەکان – ئاستەنگ و راسپاردەکان..... 184
- پەتاي کۆرۇنا – ئاستەنگ و راسپاردەکان..... 186

- 188..... دەستگەيشتنى دامەزراوەکان بە قەرز (دابىنکردنى دارايى) - ئاستەنگ و راسپاردەکان
بەشى چوارەم: باشترين پىادەکردنە نۆدەوڵەتییەکان بۆ روویبوی دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند له کەرتى
تايهتەى هەريئى کوردستان 2022..... 192
204..... پەرەپێدانى سەرمایەى مرۆبى
204..... ژينگەى بەگەرخستن
204..... داهينان و توانای کيبپرکئ
پاشکۆ: بەراوردکردنى ئەنجامەکانى روویبوی دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند له هەريئى کوردستان 2022 له گەل
ئەنجامەکانى روویبوی ئەنجامدراو له عىراق 2020..... 220
234..... پرسپارانامە

ليستى خشتهکان

لاپەرە	
47	خشتهى (A 1-6): رەگەزى خواوەنکارەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوەکان
47	خشتهى (B 1-6): رەگەزى خواوەنکارەکان بە پيى پاريزگا
48	خشتهى (C 1-6): چالاکى بازرگانى بە پيى رەگەز
48	خشتهى (D 1-6): رەگەزى خواوەنکارەکان بە پيى کۆمەلگا
49	خشتهى (E 1-6): تەمەنى خواوەنکار بە پيى قەبارەى دامەزراوەکە
49	خشتهى (F 1-6): تەمەنى خواوەن دامەزراوەکان بە پيى رەگەز
50	خشتهى (A 2-6): چالاکى بازرگانى بە پيى پاريزگا
50	خشتهى (B 2-6): چالاکى بازرگانى بە پيى قەبارەى دامەزراوە
51	خشتهى (A 3-6): دابەشبوونى دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
52	خشتهى (B 3-6): بەردەستبوونى شوپيى کار بە پيى قەبارەى دامەزراوە
52	خشتهى (A 4-6): دۆخى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
53	خشتهى (B 4-6): دۆخى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوە
53	خشتهى (C 4-6): چالاکى بازرگانى بە پيى دۆخى تۆمارکردنى دامەزراوەکان
54	خشتهى (D 4-6): لايەنى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوە
54	خشتهى (E 4-6): لايەنى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
55	خشتهى (F 4-6): هۆکارى تۆمارنەکردنى چالاکى دامەزراوەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوەکە
55	خشتهى (G 4-6): هۆکارى تۆمارنەکردنى چالاکى دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
56	خشتهى (A 1-7): ئاستى سەختبوونى دامەزراندنى کارپک بە پيى قەبارەى دامەزراوە
56	خشتهى (B 1-7): ئاستى سەختبوونى دامەزراندنى کارپک بە پيى پاريزگا
57	خشتهى (C 1-7): هۆکارى سەختبوونى دامەزراندنى کارپک بە پيى قەبارەى دامەزراوە
57	خشتهى (D 1-7): هۆکارەکانى سەختى دامەزراندنى دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
58	خشتهى (A 2-7): دابەشبوونى دامەزراوەکان بە پيى سالى دامەزراندن و پاريزگا
59	خشتهى (A 3-7): ئاستى خويدهوارى خواوەن دامەزراوەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوە
59	خشتهى (B 3-7): ئاستى خويدهوارى خواوەن دامەزراوەکان بە پيى پاريزگا
59	خشتهى (A 4-7): جۆرەکانى دلنبايى بە پيى قەبارەى دامەزراوە
60	خشتهى (A 5-7): جۆرى خواوەندارپتى دامەزراوەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوەکە
61	خشتهى (B 5-7): جۆرى خواوەندارپتى چالاکى بازرگانى بە پيى جۆرى چالاکى
62	خشتهى (A 6-7): چالاکييهکانى پيشووى خواوەنکارەکان بە پيى قەبارەى دامەزراوەکە

لاپەرە	
63	خشتەى (B 6-7):چالاکىيەکانى پيشووى خاوەنکارەکان بە پىيى چالاکى بازرگانى وقەبارەى دامەزرادەکە
63	خشتەى (C 6-7): دۆخى دامەزرادەکانى پيشوو بە پىيى قەبارەى دامەزرادەکان
64	خشتەى (D 6-7): دۆخى دامەزرادە پيشووھەکان بە پىيى پارىزگا
64	خشتەى (E 6-7): ھۆکارى داخستنى دامەزرادەى پيشوو لەسەر ئاستى ھەرىمى کوردستان
65	خشتەى (F 6-7): ھۆکارى داخستنى دامەزرادەى پيشوو بە پىيى پارىزگا
67	خشتەى (A 7-7): رېزبەندى عىراق لە نيوان 190 ولات و تىکراى خالەکان بە پىيى بابەتەکان
67	خشتەى (B 7-7): بەراوردى پۆلىنى کارى بازرگانى لە عىراق بۆ سالانى 2010, 2015, 2020
68	خشتەى (A 1-8): دۆخى تۆمارکردنى دامەراوھەکان بە پىيى قەبارەيان
69	خشتەى (B 1-8): ژمارەى کارمەند لە نموونەدا
70	خشتەى (C 1-8): بەراوردى ئەنجامەکان بۆ روویبۆى دامەزرادەکان لە پارىزگاكانى ھەرىمى کوردستان کوردستان لەگەڵ پارىزگاكانى بەغدا، بەسرا و نەينەوا (2020- 2021) و روویبۆى رېنخراوى جىھانى کار بۆ سالى 2011
70	خشتەى (D 1-8): ژمارەى کارمەندان لە دامەزرادەکان
70	خشتەى (E 1-8): ژمارەى کارمەند لە دامەزرادە زۆر بچووکەکاندا
71	خشتەى (F 1-8): ژمارەى کارمەند لە دامەزرادە بچووکەکاندا
71	خشتەى (G 1-8): ژمارەى کارمەند لە دامەزرادە مامناوھەندەکاندا
72	خشتەى (H 1-8): دابەشوونى کارمەندان لە دامەزرادەکان بە پىيى قەبارەى دامەزرادە و دۆخى دامەزراندنيان
72	خشتەى (I 1.8): دابەشوونى کارمەندان لە دامەزرادەکان بە پىيى قەبارەى دامەزرادە و دۆخى دامەزراندنيان
73	خشتەى (J 1-8): کۆى ژمارەى کارمەند بە پىيى قەبارەى دامەزرادەکان، و دۆخى تۆمارکردن
75	خشتەى (K 1-8): کۆى ژمارەى کارمەندان بە پىيى پارىزگا
76	خشتەى (L 1-8): ژمارەى کارمەندان لە سالانى (2017, 2018, 2019, 2020)
76	خشتەى (M 1-8): رېژەى گۆرپان لە ماوھى چوار سالى رابردوودا
78	خشتەى (N 1-8): لە کار دوورخراوھەکان لە سالى 2020 - 2021
79	خشتەى (O 1-8): کارکەرى لە کار دوورخراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىيى چالاکى بازرگانىيەکان
79	خشتەى (P 1-8): کارکەرى لە کار دوورخراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىيى پارىزگا
80	خشتەى (Q 1-8): کارمەندانى دامەزراو لە سالى 2020 - 2021
81	خشتەى (R 1-8): کارکەرى دامەزرینراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىيى چالاکى بازرگانى
81	خشتەى (S 1-8): کارمەندى دامەزراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىيى پارىزگا
82	خشتەى (T 1-8): ئاستى خویندەوارى کارمەندان بە پىيى قەبارەى دامەزراو
83	خشتەى (U 1-8): ئاستى زانستى کارمەندان بە پىيى چالاکى ئابوورى دامەزرادەکان
84	خشتەى (V 1-8): ئاستى خویندەوارى کارمەندان بە پىيى چالاکى بازرگانى
86	خشتەى (A 2-8): ژمارەى کارمەندان بە پىيى گرۆبى تەمەن لە نموونەى روویبۆدا
89	خشتەى (A 3-8): دابەشوونى کارمەندان بە پىيى چالاکى بازرگانى
95	خشتەى (B 3-8): دابەشوونى کارمەندان بە پىيى چالاکى بازرگانى
92	خشتەى (C 3-8): داتای وردى چالاکى ە بازرگانىيەکان بە پىيى پارىزگا و ژمارەى کارمەندان
95	خشتەى (D 3-8): دابەشوونى کارمەندى نيوە کاتى بە پىيى چالاکى بازرگانى
97	خشتەى (A 4-8): جوړى پيشەکان بە پىيى قەبارەى دامەزراوھە
99	خشتەى (B 4-8): جوړى پيشە لە دامەزرادەکان بە پىيى چالاکى بازرگانى
101	خشتەى (A 5-8): ئەو کارانەى کە دۆزبەنەوھى کارمەندى شياو بۆيان ئەستەمە
103	خشتەى (B 5-8): پيشەى پيوست بە پىيى چالاکى دامەزرادەکان

لاپەرە	
105	خشتەي (C 5-8): سەرچاوەي دامەزراندن لە دامەزرێوان
106	خشتەي (A 6-8): ئەو شارەزايیەي کە کارمەندان پێويستە پەرە پێبدەن
107	خشتەي (B 6-8): پێداوويستەيەکانی رايھێنانی کارمەندان بە پێی چالاکی ھەبازرگانییەکان
108	خشتەي (C 6-8): ئاستی ئاگاداری لە سیستەمی پەرورەدە و رايھێنانی بېشەیی تەکنیکی
109	خشتەي (A 9): باری ياسايی دامەزرێوان (تۆمارکراو، تۆمارنەکراو) بە پێی رەگەز
110	خشتەي (B 9): دابەشبوونی دامەزرێوان بە خاوەندارێتی ژنان بە پێی پارێزگاکان
110	خشتەي (A 1-9): ئاستی سەختی دەستپیکردنی پرۆژەيەکی نوێ بۆ ژنانی خاوەنکار بە پێی پارێزگا
111	خشتەي (B 1-9): ئاستی سەختی دەستپیکردنی پرۆژەيەکی نوێ بۆ ژنانی خاوەنکار بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
112	خشتەي (C 1-9): ئاستی سەختی دەستپیکردنی پرۆژەيەکی نوێ بۆ ژنانی خاوەنکار بە پێی چالاکی بازرگانی
113	خشتەي (A 2-9): دابەشبوونی ئەو دامەزرێوانەي کە لە لایەن ژنانووە خاوەندارێتی
114	خشتەي (B 2-9): چالاکی بازرگانی ئەو دامەزرێوانەي لە لایەن ژنانووە خاوەندارێتی دەکرێن بە پێی باری ياسايی دامەزرێوان (تۆمارکراو/تۆمارنەکراو) و پارێزگا
116	خشتەي (A 3-9): ئەو چالاکییە بازرگانیانەي کە لە لایەن ژنانی کارساز و خاوەنکارووە پەسەندە بە پێی پارێزگا
117	خشتەي (A 4-9): دەستگەبێشتنی ژنانی خاوەنکار بە پارە لە لایەنی فەرمییەووە
117	خشتەي (A 5-9): ئاستی / سەختی ئەنجامدانی کاری بازرگانی بۆ ژنان لە ماوەی پێچ سالی رابردوودا
119	خشتەي (A 6-9): ئەو کێشەنەي رووبەرۆوی ژنانی خاوەنکار
120	خشتەي (A 7-9): دەستپێشخەرییەکانی پێشنيارکراوی ژنانی خاوەنکار بۆ ئاسانکاری لە ئەنجامدانی کاری بازرگانی
123	خشتەي (A 1-10): فراوانی بەکارھێنانی مۆبايل بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
123	خشتەي (B 1-10): فراوانی بەکارھێنانی مۆبايل بە پێی پارێزگا و رەگەز
123	خشتەي (C 1-10): فراوانی بەکارھێنانی مۆبايل بە پێی چالاکی بازرگانی
125	خشتەي (D 1-10): فراوانی بەکارھێنانی سوشیال میدیا بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
125	خشتەي (E 1-10): فراوانی بەکارھێنانی سوشیال میدیا بە پێی پارێزگا و رەگەز
126	خشتەي (F 1-10): پێنج لە چالاکیە بازرگانییەکان کە فراوانتر سوشیال میدیا بەکار دێنن بە پێی سروشتی بەکارھێنان
126	خشتەي (G 1-10): فراوانی بەکارھێنانی بازرگانی ئەلیکترۆنی بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
126	خشتەي (H 1-10): فراوانی بەکارھێنانی مالمپەری ئەلیکترۆنی بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
127	خشتەي (I 1-10): ھۆکارەکانی کەم بەکارھێنانی کەنالە دیجیتالییەکان بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
127	خشتەي (A 2-10): فراوانی بەکارھێنانی بازرگانی ئەلیکترۆنی و پلاتفۆرمی ئەلیکترۆنی بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
128	خشتەي (B 2-10): پێژەي سەدی داھات لە بەکارھێنانی بازرگانی ئەلیکترۆنی بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
129	خشتەي (A 3-10): ئاستی بەکارھێنانی تەکنەلۆجیای دیجیتالی بە ھەرورد لەگەڵ رکا بەرەکانیان
129	خشتەي (B 3-10): پشتمبەستن بە توێژینەووە و شیکاری داتا
129	خشتەي (C 3-10): پشتمبەستن بە شیکاری رکا بەرەکان
130	خشتەي (D 3-10): پشتمبەستن بە داھێنانی نوێ
130	خشتەي (E 3-10): پشتمبەستن بە توێژینەووە و پەرەپێدان
131	خشتەي (A 1-11): پێژەي فرۆشتن لە نیوان بازاری ناوخۆیی و پارێزگاکانی دیکەي عێراق و وولتانی دراوسێ و وولتانی دەرەووە بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
132	خشتەي (B 1-11): پلانی ھەناردەکردن بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
132	خشتەي (A 2-11): چالاکی ھەناردەکردن بە پێی قەبارەي دامەزرێوان
133	خشتەي (B 2-11): چالاکی ھەناردەکردن بە پێی پارێزگا
133	خشتەي (C 2-11): ھۆکارەکانی ھەناردەنەکردن بە پێی قەبارەي دامەزرێوان

لاپەرە	
135	خشتەى (D 2-11): پەيوەندى بازرگانى لەگەڵ كۆمپانىيا يان دابىنكەرانى نا عىراقى بەپىي قەبارەى دامەزراوەكە
135	خشتەى (E 2-11): پەيوەندى بازرگانى لەگەڵ كۆمپانىيا يان دابىنكەرانى عىراقى (جگە لە ھەريئى كوردستان) بەپىي قەبارەى دامەزراوەكە
138	خشتەى (A 1-12): جۆرى تۆرەكان و ھاوبەشىي بەپىي قەبارەى دامەزراوە
138	خشتەى (B 1-12): جۆرى تۆرەكان و ھاوبەشىي بەپىي پارىزگا و رەگەز
139	خشتەى (C 1-12): جۆرى تۆرەكان و ھاوبەشىي بەپىي بارى تۆماركردن
140	خشتەى (D 1-12): جۆرى تۆرەكان و ھاوبەشىي بەپىي چالاكى بازرگانى
141	خشتەى ژمارە (A 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوەكان لە تۆرەكان و كۆمەلە خۆجىيەكان
142	خشتەى (B 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوەكان لە تۆرەكان و كۆمەلە خۆجىيەكان بەپىي پارىزگا و رەگەز
142	خشتەى ژمارە (C 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوەكان لە تۆرەكان و كۆمەلە خۆجىيەكانەپىي چالاكى كار
143	خشتەى (A 3-12): ھاوكارىي و ھەماھەنگى لەنيوان دامەزراوەكان و لايەنە پەيوەندارەكان، بەپىي قەبارەى دامەزراوە
144	خشتەى (B 3-12): ھاوكارىي و ھەماھەنگى لەنيوان دامەزراوەكان و لايەنە پەيوەندارەكان، بەپىي پارىزگا و رەگەز
145	خشتەى (C 3-12): ھاوكارىي و ھەماھەنگى لەنيوان دامەزراوەكان و لايەنە پەيوەندارەكان بەپىي چالاكى بازرگانى
147	خشتەى (A 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار لە سەرەتاي سالى 2020
147	خشتەى ژمارە (B 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار لە سالى 2020 - 2021
147	خشتەى (C 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار بەپىي پارىزگا و رەگەز لە سالى 2020 - 2021
148	خشتەى ژمارە (D 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار بەپىي چالاكى بازرگانى لە سالى 2020 - 2021
151	خشتەى (E 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر ژمارەى كارمەندان بەپىي قەبارەى دامەزراوە، پارىزگا و رەگەز
152	خشتەى (F 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر مووچە بەپىي قەبارەى دامەزراوە و پارىزگا
152	خشتەى ژمارە (G 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر مۆلەتى كارمەندان بەپىي قەبارەى دامەزراوە و پارىزگا
153	خشتەى (H 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر كاتژمىرەكانى كاركردن و مووچەى كارمەندان بەپىي قەبارەى دامەزراوە و پارىزگا
153	خشتەى (I 1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر كاتژمىرەكانى كاركردن و مووچەى فەرمانبەران بەپىي قەبارەى دامەزراوە و پارىزگا
154	خشتەى (A 2-13): ھەلسەنگاندنى رىكارەكانى حكومەت بۆ كەمكردنەوھى كارىگەرىيەكانى پەتاي كۆرۇنا، بەپىي قەبارەى دامەزراوە، پارىزگا و رەگەز
155	خشتەى (A 3-13): ھۆكارەكانى نازابىوونى وەلامدەرەوھەكان لە رىكارەكانى حكومەت بۆ كەمكردنەوھى كارىگەرىيەكانى پەتاي كۆرۇنا، بەپىي قەبارەى دامەزراوە
156	خشتەى (B 3-13): ھۆكارەكانى نازابىوونى وەلامدەرەوھەكان لە رىكارەكانى حكومەت بۆ كەمكردنەوھى كارىگەرىيەكانى پەتاي كۆرۇنا، بەپىي پارىزگا و رەگەز
157	خشتەى (A 1-14): بەكارھىنانى خزمەتگوزارىيە بانكىيەكان - ھەژمارى بانكى بازرگانى بەپىي قەبارەى دامەزراوە
158	خشتەى (B 1-14): ھۆكارەكانى نەبوونى ھەژمارى بانكىي بەپىي قەبارەى دامەزراوە
158	خشتەى (C 1-14): بەكارھىنانى خزمەتگوزارىيەكانى پارەدان لەرپىگەى مۇبايل بەپىي قەبارەى دامەزراوە
159	خشتەى (A 2-14): پىداويستى قەرزكردن لەكاتى دەستىكردنى كار بەپىي قەبارەى دامەزراوە
160	خشتەى (B 2-14): پىداويستى بۆ قەرزكردن لەكاتى دەستىكردنى كار بەپىي رەگەز
161	خشتەى (C 2-14): جۆرى قەرزى وەرگىراو بەپىي قەبارەى دامەزراوە
161	خشتەى (D 2-14): سەرچاوھى قەرز: ناوخۆيى / دەرەكيبى، بەپىي قەبارەى دامەزراوە
162	خشتەى (E 2-14): برى قەرز بەپىي قەبارەى دامەزراوە و رەگەزى خاوەن دامەزراوە

لاپەرە	
163	خشتەى (A 3-14): بەر دەستبوونی هەبووەکان بۆ دەستپێکردنی کار بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
163	خشتەى (B 3-14): هەبوونی بەلگەنامەى خاوەندارێتی هەبووەکان بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
163	خشتەى (C 3-14): بەر دەستبوونی هەبووەکان بۆ دەستپێکردنی کار بە پێی پارێزگا و رەگەز
164	خشتەى (D 3-14): قەرزى بە دەستھاتوو پاش دەستبەکاربوون بە پێی قەبارە
164	خشتەى (E 3-14): قەرزى بە دەستھاتوو پاش دەستبەکاربوون بە پێی پارێزگا و رەگەز
165	خشتەى ژمارە (F 3-14): بڕى قەرزى پاش دەستپێکردنی کار بە پێی قەبارەى دامەزرێوان و رەگەز
165	خشتەى (G 3-14): مەبەستى قەرزى پلان بۆ دانراو، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
166	خشتەى (H 3-14): سەرچاوەى قەرز بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
166	خشتەى (A 4-14): پێداویستى ئیستا و پلان بۆ دانراو بە قەرز بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
168	خشتەى (B 4-14): پێداویستى ئیستا و پلان بۆ دانراو بە قەرز بە پێی پارێزگا و رەگەز
169	خشتەى (C 4-14): مەبەستى قەرزى پلان بۆ دانراو بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
170	خشتەى (D 4-14): بڕى قەرزى داواکراو، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
170	خشتەى (E 4-14): روانینی خاوەنکارەکان بۆ قەرزى بەرەست لە ئیستادا بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
171	خشتەى (A 5-14): تێرانینی خاوەنکار بۆ ئاستى سەختى دەستگەبێشتن بە قەرز، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
172	خشتەى (B 5-14): ھۆکارەکانى سەختى دەستگەبێشتن بە قەرز، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
172	خشتەى (C 5-14): ئاستى سەختى دەستگەبێشتن بە قەرز، بە پێی پارێزگا و رەگەز
174	خشتەى (A 6-14): رێژەى داھات بە پێی قەبارەى دامەزرێوان و رەگەزى خاوەن دامەزرێوان، 2018
174	خشتەى (B 6-14): رێژەى داھات بە پێی قەبارەى دامەزرێوان و رەگەزى خاوەن دامەزرێوان، 2019
175	خشتەى (C 6-14): رێژەى داھات بە پێی قەبارەى دامەزرێوان و رەگەزى خاوەن دامەزرێوان، 2020
175	خشتەى (D 6-14): رێژەى داھات بە پێی قەبارەى دامەزرێوان و رەگەزى خاوەن دامەزرێوان، 2021
177	خشتەى (A 8-14): ھەبوونی تۆمار و ژمیریاری دروست
177	خشتەى (A 1-15): چاوەروانییەکانى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە ژینگەى گشتى کار لە کەرتەکانیان لە سالی داھاتوو، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
179	خشتەى (B 1-15): چاوەروانییەکانى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە ژینگەى گشتى کار لە کەرتەکانیان لە سالی داھاتوو، بە پێی پارێزگا و رەگەز
179	خشتەى (C 1-15): چاوەروانییەکانى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە ئابووری بە گشتى لە سالی داھاتوو، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
180	خشتەى (D 1-15): چاوەروانییەکانى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە ئابووری بە گشتى لە سالی داھاتوو، بە پێی پارێزگا و رەگەز
181	خشتەى (E 1-15): چاوەروانیى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە دۆخى ئاسایش لە سالی داھاتوو، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
181	خشتەى (F 1-15): چاوەروانیى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە دۆخى ئاسایش لە سالی داھاتوو، بە پێی پارێزگا و رەگەز
182	خشتەى (G 1-15): روانگەى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە بەراوردکردنی کارەکانیان بە دامەزرێوان کەبکێکارەکان، بە پێی قەبارەى دامەزرێوان
182	خشتەى (H 1-15): روانگەى خاوەن دامەزرێوان سەبارەت بە بەراوردکردنی کارەکانیان بە دامەزرێوان کەبکێکارەکان، بە پێی پارێزگا و رەگەز
183	خشتەى (A 2-15): گرنگترین ئاستەنگەکان کە رووبەرۆوى کارەکت دەبیتەووە لە سالی داھاتوودا، بە پێی پارێزگا
184	خشتەى (B 2-15): بۆچوونی خاوەن دامەزرێوان لە سەر جۆرى پالپشتى حکومەت بۆ باشتکردنی کار
185	خشتەى (C 2-15): بۆچوونی خاوەن دامەزرێوان لە سەر جۆرى پالپشتى حکومەت بۆ باشتکردنی کار

ليستی شپوھەکان

لاپەرە	
37	شپوھى (1-4): ريبازى لۆژىكى بۇ روپپووىکردنى دامەزراوھى زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند لە ھەرئىمى کوردستان
39	شپوھى (1-5): شپووى دارشتنى روپپووىھە
51	شپوھى (A 2-6): چالاکى بازگانى بە پىپى قەبارەى دامەزراوھە
58	شپوھى (A 2-7): دابەشبوونى دامەزراوھەکان بە پىپى سالى دامەزراندن و پارىزگا
65	شپوھى (A 6-7): ھۆکارى داخستنى دامەزراوھەکانى پيشوو
69	شپوھى (A 1-8): دابەشبوونى دامەزراوھەکان و کارمەند لە نموونە بە پىپى قەبارەى دامەزراوھە
75	شپوھى (B 1-8): كۆى گشتى کارمەندان بە پىپى پارىزگا
76	شپوھى (C 1-8): ژمارەى کارمەندان لە سالى (2017، 2018، 2019، 2020، 2021)
119	شپوھى (A 1-11): رپزەى فرۆشتن لە نيوان بازاري ناوخۆيى و پارىزگانى دىكەى عىراق و وولاتانى دراوسى و وولاتانى دەرەوھە
121	شپوھى (A 2-11): ھۆکارەکانى ھەناردەنەکردن
151	شپوھى (A 4-14): دابەشکردنى دامەزراوھەکان بە پىپى جۆرى پىداويستىيەکانى دارايى
154	شپوھى (A 5-14): ھۆکارەکانى سەختى دەستگەيشتن بە دارايى
157	شپوھى (A 6-14): دابەشبوونى داھاتى دامەزراوھەکان لە سالى 2018 تا 2021
157	شپوھى (A 7-14): دابەشکردنى تىچووى بەگەرخستنى دامەزراوھەکان
195	شپوھى (ج 4-1): چوارچىوھى گۆراوھەکانى گەشەپىدانى كەرتى تايبەت
197	شپوھى (ج 4-2): تايبەتمەندىيەکانى "ژىنگەى دامەزراوھى زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەندى سەرکەتوو
214	شپوھى (ج 4-4): رىكخراوى ھاوکارى ئابوورى و پەرەپىدان – چوارچىوھى ھەلسەنگاندنى سىياسەتى بەرەوپيشبردنى دامەزراوھى بچووک و مامناوھەند
215	شپوھى (ج 4-5): پەيگەرى پلانى كارى ستراتىژيى بۇ كۆرپەندى و لاتانى باشورى رۆژھەلاتى ئاسيا بۇ دامەزراوھى بچووک و مامناوھەند
216	شپوھى (ج 4-6): نەخشەرپگەى جپبەجىکردن
220	شپوھى (ج 4-7): ستراتىژى دامەزراوھەکان: شەش بوارەكەى ستراتىژەكە و ھۆکارەکان

ليستی چوارچىوھەکان

لاپەرە	
38	چوارچىوھى (1-5): پىناسەکانى دامەزراوھەکانى كەرتى نافەرمى و دامەزراندن
120	چوارچىوھى (A2-11): ژمارەى چالاکى ھەناردەکردن لە دامەزراوھەکان بە پىپى چالاکى بازگانى
135	چوارچىوھى (1-13): كارىگەرى پەتاي كۆرۇنا بە پىپى كەرت لە ماوھى نيوان شوپات و تشرىنى يەكەم 2020
148	چوارچىوھى (A 3-14): قەرزى بەدەستھاتوو پاش دەستپىکردنى كار بە پىپى پارىزگا
149	چوارچىوھى (B 3-14): قەرزى بەدەستھاتوو پاش دەستپىکردنى كار بە پىپى چالاکى بازگانى

بەشى يەكەم: پيشەكى و چوارچيوەى پرۆژەكە

1- پيشەكى

ئامانجى ئەم پوویوێ دروستکردنى وینەيەكى گشتگیرە لە پیکهاتە، ئاراستە، جۆلەى بازارگانى، ئاستەنگ و دەرفەتەکانى تايبەت بە دامەزراوەکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوەند لە پیکهاتى داتا و زانیارى نوێ و متمانەپیکراو لەسەر بازار و شیکردنەوێ بە مەبەستى پيشکەشکردنى داتای ورد و متمانەپیکراو کە پیکهات بە هەموو لایەنەکان (حکومى و ناحکومى) دەدات بۆ دارپشتنى دەستپيشخەريیەکان بە مەبەستى پشتگیرى کردنى کەرتى تايبەت لە پیکهاتى دامەزراوەکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوەند و پەخساندنى هەلى کار و بەشداریکردن لە سیاسەتى گەشەى گشتگیر.

ئەم پوویوێ پشتگیرى لە دیدگای هەريئى کوردستان- عێراقى 2030 دەکات " ئایندهيەكى باشتر و داينکردنى ژيانىكى باشتر بۆ هەمووان " بە تايبەتى ستونى سێيەم سەبارەت بە ئابوورى و بەرهەمهێنان وەک لە خوارەوێ باسکراو.

دیدگای هەريئى کوردستان / عێراق 2030 داينکردنى ئایندهيەكى باشتر و ژيانىكى باشتر بۆ هەمووان

بەرایيەکانى نيشتمانى بۆ دیدگای 2030

يەكێك لە بەرایيەكانى سەرەكى نيشتمانى دیدگای هەريئى کوردستان بۆ سالى 2030 پەرهەپێدانى ئابوورپيەكى هەمەجۆر و بەرهەمدار و كيبركيكارە كە بەهاى زيارە بۆ هەمووان دروست بكات و بتوانیت پووبەرپووى ناچيگيرى ئابوورى دەرەكى بپیتەوێ. هەمەجۆر كردنى ئابوورى پيوستى بە كەرتى تايبەتى كارا و بەرهەمدارە كە بتوانیت هەلى كارى باش دروست بكات و بتوانیت ئەو ژمارە زۆرەى كەسان كە دەچنە ناو بازاری كاروێ و ژمارەپان پوو لە زيادبووندايە وەريان بگريئت. بۆيە، پيوستە چاكسازى لە سيستمى پەروەردەدا بكریئت بۆ

ئەوہی لێھاتووہی و توانای قۆتاییان بە پێی پێویستی بازاری کار بەرز بێت و بتوانن لە ھیزی کاردا دابمەزریں. بەمەبەستی ھەمەچەشکەردنی ئابووری و پەرەپێدانی کەرتی تاییەت، پێویستە ژینگەى بازرگانى بۆ بازرگان لەبار و بۆ و بەرھێنانەکان سەرنجراکێش بێت.

یەکی تر لە بەرایبە سەرەکییەکانی دیدگای ھەرئیمی کوردستان بۆ 2030 بریتییە لە پەرەپێدانی کەرتی تاییەت، دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند کە بتوانن ئابووری ناوچەکە بەرھووێش بھن و دەرھەتەى کارى بەردەوام دابین بکەن بە دروستکردنی ژینگەى یەکی بازرگانى رکا بەر بۆ راکێشانی کارى و بەرھێنان. و بەرھێنان لە داھاتی سەرچاوە سروشتییەکان دەرکێت بۆ پەرەپێدانی کەرتی بەرھەمھێنان و زانست لە وانەش کەرتی کشتوکال و گەشتیاری و پێشەسازی بەمەبەستی خیراکردن لە ھەمەجۆرکردنی ئابووری دوور لە نەوت و دابین کردنی دەرھەتەى کار بە بەھای زیادە بۆ بەشداری کردن لە بەرزکردنی ئاستی داھاتی خێزانەکان لە ھەرئیمی کوردستان.

1-1 لیکۆلینەوہ لە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەرئیمی کوردستان 2022

لە ماوہی دەبەى رابردوودا، پرۆگرامى نەتەوہ یەگرتووہکان بۆ پەرەپێدان (UNDP) پشەتگیرییەکی باشی پێشکەش بە عێراق کرد، چ لە ئاسی فیدرالی و چ لە ئاستی حکومەتى ھەرئیمی کوردستان لە پێگای بەرنامەى جۆراوجۆر بۆ بەرھووێشکردن و بەھیزکردنی کەرتی تاییەت، لە نیوانیاندا دامەزراوہکانی پێشەسازی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (ھاوپیچی 1 بەراووردیک لە نیوان دەرەنجامەکانی روویوی دامەزراوہکانی پێشەسازی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لە ھەرئیمی کوردستان 2022 و عێراق). ئەم راپۆرتە دەرئەنجامى روویوی دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لە ھەرئیمی کوردستان دەخاتە روو کە لە ماوہى مانگی ئاداری 2022 بە ھەماھەنگی وەزارەتى پلاندانان و دەستەى ئامارى ھەرئیمی کوردستان ئەنجامدرا بە دابینکردنی بودجە لە لایەن ئازانسى ئەمریکی بۆ گەشەپێدانی نیودەوڵەتى (USAID). ئەم راپۆرتە یارمەتیدەرە بۆ تێگەشتنی تاییەتمەندى و توانای دامەزراوہکان لە ھەرئیمی کوردستان بە ئامانجى دیارکردنی قەبارە و فراوانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہندە لە ھەرئیمی کوردستان - عێراق و دەستگەیشتیان بە سەرچاوەى دارایی، دامەزاندن، سەرچاوەى مرۆی، بەکارھێنانى تەکنۆلۆجیا، کارکردن لە ناو تۆر و کۆمەلگادا، دابەشبوونی رەگەزى (جیندیری) و کاریگەرى پەتای کۆفید-19 لە سەر کارەکانیاندا. ھەرۆھە راپۆرتەکە یارمەتیدەرە لە دیاریکردنی پێداویستییەکانى کەرتەکە و پێشیارەکان بۆ پەرەپێدان و بەردەوامبوونیان.

روویوی مەیدانییەکە بە بەکارھێنانى بەرنامەى چاوپێکەوتنى راستەوخۆ ئامادەکراوە کە لەلایەن پرۆگرامیى کۆمپیوتەری (CAPI) پالپشتى کراوە بە ئامانجى یارمەتیدانى لایەنە پەيوەندیدارەکان بۆ تێگەشتن لە تاییەتمەندییەکانى دامەزراوہ زۆر بچووک و بچووک و مامناوہندەکان لە چوار پارێزگاگەى ھەرئیمی کوردستان- عێراق (ھەولێر، دەوڵ، سلیمانى و ھەلەبجە). روویوی مەیدانى لە نیوان مانگی ئادار و نیسانی 2022 و بە ھاوکاری تیمى بەرنامەى گەشەپێدانی نەتەوہ یەگرتووہکان و تیمى وەزارەتى پلاندانان/ دەستەى ئامارى ھەرئیمی کوردستان جیبەجێ کرا. بە ھۆى ھەبوونی چوارچێوہیەکی باوەرپێکراو بۆ دانیشتوان لە سەر ئاستى پارێزگا و قەزا و ناحیەکان، خێزانەکە وەکو یەکەى نموونە وەرگرتن ھەلبژێردرا. قەبارەى نموونەکە بۆ 2016 خێزان دیارکرا کە بەسەر چوار پارێزگادا دابەش بوون بە پێی دانیشتووہکانیان.

2- ئامانج و سنوری روویپوہکە

ئەو داتاییەى کە لە رێگای خەملاندنى ناراستەوخۆ بەدەستھاتووہ نیشان دەدات کە 68% ى ھیزی کار لەکەرتى نافەرمیدا کار دەکەن. ھەروەھا ئەنجامى ئەو روویپوہى کە رێکخراوى کارى نۆدوہولەتى کار لەسەر دامەزراوہى بچووک و مامناوہندەکان دەکات دەریخستووہ کە زۆرینەیان لە عێراقدا بە شپۆھىەکی نافەرمى کار دەکەن. لەکاتیکدا کە دیارە کەرتى نافەرمى بە شپۆھىەکی بەرچاو لە بەرفرەبووندا، ھىچ ھەنگاویک بۇ ھەژمارکردنى قەبارە و ناوەرۆکی ئابوورى نافەرمى نەھاوێژراوہ بۇ دۆزینەوہى چەمکە ئابوورییەکانى نافەرمى بە تاییەتى بەشداری کردنى راستەقینە لە کۆى بەرھەمى ناوخۆیى و قەبارە و شپۆھى دامەزراندن. مەبەست لەم روویپوہ، پێشکەشکردنى وینەھىەکی گشتگیرە لە پیکھاتە، ئاراستە، جولەى بازگانى، ئاستەنگەکان و دەرفەتەکانى بەردەم دامەزراوہکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند لە رێگای زانیارى و داتا و شیکردنەوہى نۆى و متمانەپیکراو سەبارەت بە بازار بە مەبەستى دەستەبەرکردنى داتای وورد و باوەرپیکراو بۇ ھەموو لایەنەکانى حکومى و ناحکومى لە دارشتنى دەست پێشخەرەکانیان بۇ پشتگیرى کردن لە کەرتى تاییەت لە رێگەى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و پەخساندنى دەرفەتى کار، و بەشداریکردن لە سیاسەتى گەشەى گشتگیر.

بۇ ئەم مەبەستە، ئەم روویپوویکی تاییەتە بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بە مەبەستى:

- دەست گەشتن بە زانیارى گشتگیر سەبارەت بە پەوشى کەرتى نافەرمى (دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان)، لەوانەش ژمارە و تاییەتمەندییەکانى دامەزراوہ پەيوەندیدارەکان، بەرھەمھێنانیان، دامەزراندن، داھات، ئامپ، بارودۆخ و ئەو ئاستەنگانەى رووبەرپوویان دەبیتەوہ.
 - روویپووی دامەزراوہکان یارمەتى لایەنە پەيوەندیدارەکان دەدات لە رێگەى شیکارى وورد کە پێشەسازى جۆراوچۆرەکانى بەرھەمھێنان، کشتوکال و کەرتەکانى تر لەخۆ دەگریتەوہ بۇ دیارکردنى ئاستى بەرھەمھێنان، داھینان و توانای کێپرکى، و تێگەشتن لە ژینگەى بازگانى وەک ھەنگاوى یەکەم بۇ دیارکردنى خزمەتگوزارىی راپۆژکارى و پشتگیرى دارایی پيوست بۇ زیادکردنى بەرھەمھێنان، کێپرکى بازگانى و بەردەوامبوون.
 - دەولەمەندکردن و تەواوکردنى ئەو ئامارانەى کە لەلایەن دەستەى ئامارەوہ ئامادە دەکړین سەبارەت بە تاییەتمەندییەکانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند وەک (قەبارە، کەرت، بارى یاسایى و ھیترا)، تاییەتمەندى خواھندار و بەرپۆھەریان، کۆى داھات و پێژەى دامەزراندن.
 - تێگەشتن لە بارودۆخى ئیستای دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہندى پۆلینکراو و پۆلیننەکراو لە ھەرئەمى کوردستان وەک کۆى ژمارەى دامەزراوہکان، ژمارەى دەرفەتى کار، داھاتى گشتى سالانە، باشتەرکردنى تەکنەلۆژیا، بەشداریکردن لە کۆى بەرھەمى ناوخۆیى و ھیترا.
- بەم شپۆھىە، ئەم روویپوہ یارمەتیدەر دەبیت بۇ ئەنجامدانى ھەولەکانى رێکخراوى نۆدوہولەتى کار (ILO) و نووسینگەى خزمەتگوزارى پڕۆژەى نەتەوہ یەگرتووہکان (UNOPS) بەرنامەى پەرەپیدانى کەرتى تاییەت لە

عێراق (PSDP-I) کە بە ھاوکاری کاربەدەستان و لایەنی پەيوەندیدار لە عێراق و ھەریمی کوردستان دارپژراوہ. لایەنی پەيوەندیدار لە کەرتی گشتی و تاییەت لە ھەریمی کوردستان و لایەنی پەيوەنداری دیکەى ئیودەولەتى ھەولەدەن بۆ دروستکردنی چوارچێوەیەکی کاریگەر و یەگرتوو و گشتگیر بۆ پەرەپێدانی کەرتی تاییەت و باشتەکردنی ژینگەییەکی باش بۆ کارکردن لە عێراق و لە ھەریمی کوردستان.

ئامانجی چوارچێوەکە بەم شیوەیەى خوارووەیە:

- دروستکردن و زیادکردنی دەرفەتى کار
 - کەمکردنی ھەژاری
 - دروستکردنی خۆراگری بۆ کەمکردنەوہى کاریگەرى قەیران و شوکەکان،
 - بەھیزکردنی چوارچێوەى یاسایی و پێکخراوہیى بۆ وەبەرھێنان،
 - پەرەپێدانی چوارچێوەیەکی یاسایی و پێکخراوہیى بۆ دروستکردنی ئاسانکاری و یەگرتوویى لە ژینگەى ئابووری،
 - جوراوجۆرکردنی رەگەز لە ئابووری داھاتوودا.
- پەرەپێدانی دامەزراوەکانی زۆر بچووک و بچووک و مام ناوہند وەک پیکھاتەى سەرەکی لە ستراتییەکی گشتگیر سەیر دەکریت کە بۆ گەشەپێدانی بەردەوامی دامەزراوەکان دارپژراوہ. دامەزراوەکان بە قەبارەى جیاوازوہ لە کەرتە جوراوجۆرەکاندا ھەن و دەبنە ھۆى گەشەى کەرتی تاییەت و دروست بوونی ئابوورییەکی ھەمەچەشن و زیاد کردنی دەرفەتى کار بۆ ئافرەت و پیاو.

3- روویوی دامەزراوەکانی پێشوی پەيوەندیدار

لەم دوايیەدا سێ روویوی گرنگ سەبارەت بە دامەزراوەکانی پێشەسازى زۆر بچووک و بچووک و مامناوەند لە ھەریمی کوردستان ئەنجام دراون:

گەشەپێدانی دامەزراوەکانی بچووک و مامناوەند لە ھەریمی کوردستان لە سالانى 2006-2015	روویوی ا
شیکاری سیستمی دارایی بچووک بۆ دامەزراوەکانی بچووک و مامناوەند لە ناوچە گوندنشینەکان لە ھەریمی کوردستان	روویوی ب
پارەدان و بانک: گرتەکانی بەردەم گەشەپێدانی کەرتی تاییەت لە ھەریمی کوردستان (بۆ دامەزراوەکانی بچووک و مامناوەندەکان لە ھەولێر - پێداچوونەوہى رەخنەگرانە 2020)	روویوی ج

روویووی 1 - پەرەپێدانی دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەندەکان لە ھەرئیمى کوردستان 2006-2015

داتاكان، پشكى دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند لە ئابوورى ھەرئیمى کوردستان لە ئیوان سالانى 2006-2015 نیشان داوە (داتاكانى ناو خستە لە داتابەسپىكى ئامارى لە وەزارەتى پيشەسازى و بازرگانى لە ھەرئیمى کوردستان وەرگیراون). ھەرۆھە روویووەکە دەستپیشخەریبە بنەرەتیبەکانى بۆ بەردەوامى و گەشەپێدانی کەرتهکە پيشنيار کردووە.

ئەنجامەکان و پيشنيارەکانى روویووەکە لەم خستەییەى خوارووەدا ھاتوو:

پيشنيارەکان	ئەنجامەکان
<ul style="list-style-type: none"> ▪ دابینکردنى ئاسانکاری لەخزمەتگوزارى بانكى بۆ قەرزکردنى دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند. ▪ پيوستە بانكە گشتیبەکان قەرزى بى سوود بەدەن بە دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند بەلایەنى كەم بۆ پینچ سال. ▪ دروست کردنى ناوەندى راویژکاری بۆ كاری بازرگانى بچووک و مامناوەند. ▪ پيشكەشکردنى راهینانى پيشەیی بۆ ھەموو پيشەکانى پەيوەست بە دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند لە ھەرئیمى کوردستان بە تايبەتى لە بواری کارگيریدا. ▪ پيوستى بە خولى راهینان ھەيە تايبەت بە شارپەزایى پەيوەندیکردن و بەکارھینانى کۆمپيووتەر. ▪ ھاندانى خاوەنکارەکان بۆ بەشداریکردن لە بانگەشەکردن. ▪ پيوستە حکومەت ناوچەییەكى پيشەسازى بۆ خاوەنکارەکان دروست بکات ▪ پيوستە لەسەر ژن و پیاوی بازرگان گۆڤاریكى پيشەسازى دروست بکەن بۆ گواستنەوہى ھەوالى بازرگانى. ▪ پيوستە ئەو تەکنەلۆژیایەى حکومەت ھاوردە دەکات بە نرخىكى گونجاو بە دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەندەکان بفرۆشیت. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ دامەزراوە پيشەسازیبەکانى بچووک و مامناوەند رووبەرپووی کورتهینانى دارایی دەپیتەو بەھۆى سنوورداربوونى سەرمايەى كەسى و نەبوونى بەرنامەى دارایی. ▪ حکومەتى ھەرئیمى کوردستان لە سالى 2006 ياسای وەبەرھینانى ژمارە 4 دەرکرد، بەلام بەھۆى نەبوونى نەختینەیی و ناسەقامگیری لە ھەرئیم کاربگەرى کردە سەر وەبەرھینان. ▪ ھەرچەندە كە دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند گەشەدەكەن، بەلام بەھۆى لاوازی پەرەپێدانی ژیرخان، كەمى بەکارھینانى تەکنەلۆژیا و راهینانى پيشەیی، بەرەو پاشەكشە دەپون. ▪ لاوازی ئاستى پەرەردەبى خاوەنکارەکان

روویوی ب- شیکاری سیستەمی دارایی بچووک له دامەزراوه کانی بچووک و مامناوهند له گوندەکانی هەریمی کوردستان

ئەم روویوی دوو گروپی پسیپۆی بە ئامانج گرتوووه کە بریتین له دامەزراوه کشتوکالییەکان و کارمەندانی بانک کە مامەلە لەگەڵ خاوەنکارەکان دەکەن. ھۆکاری ھەلبژاردنی گروپە پسیپۆرەکان ئەو بوو کە لایەنە پەيوەندیدارەکان کە بەشدارن له دامەزراوندنی سندوقەکانی دارایی بچووک، له خالە بەھیزەکان، لاوازەکان، دەرفەتەکان و ئاستەنگەکانی بەردەم سیستەمەکانی دارایی بچووک ئاگادارن، بۆیە سەرچاوەی سەرھەکی دەستگەیشتن بە زانیاری. ھەرۆھە ئەو کارمەندانی بانک کە مامەلە لەگەڵ خاوەنکارەکان دەکەن سەرچاوەی سەرھەکی بۆ دەستگەیشتن بە زانیاری سەبارەت بە دۆخی ئیستای سیستەمی دارایی بچووک. توێژینەوھە کە نموونە یەکی ھەرەمەکی له 103 پسیپۆر بەکارھێناوھە لەگەڵ رێبازی شیکاری چوارینە (خالی بەھیز، خالی لاواز، دەرفەت و ھەرەشەکان) بۆ کۆکردنەوھە زانیاری له دوو گروپە کە. توێژینەوھە کە بەو ئەنجامە گەیشتنوھە کە پێویستیان ھەبێت:

- 1- دارشتنی ستراتیجی بۆ راھێنان و فیروون و خاوەنکاری (دروستکردنی دەرفەتی کار).
- 2- دروستکردنی ھاوبەشییەکی کاریگەر له نیوان حکومەت و دامەزراوه داراییە تاييهتەکان بە مەبەستی زیادکردنی سەرمايەى سیستەمی دارایی بچووک (دارایی گوندنشین).
- 3- زیادکردنی سەرمايەى تەرخانکراو بۆ دامەزراوه کانی دارایی بچووک و بانکەکان له کەرتی خاوەنکاریدا.

روویوی ج - بانکی و دارایی: ئاستەنگەکانی بەردەم پەرەپێدانی کەرتی تاييهت له هەریمی کوردستان - زانکۆی پۆلیتەکنیکی ھەولێر، بەشی کارگێری کار (بە پشتبەستن بە کۆمپانیا بچووک و ناوھەندەکان له ھەولێر- گۆقاری پێداچوونەوھە پەخنەگرانە 2020) (SMEs in Erbil- Journal of Critical Review) (2020)

ئەو داتایانەى لەم روویویدا بەکارھێناو، له لایەن ژووری بازرگانی و پیشەسازی ھەولێر بە ھاوکاری بەشی توێژینەوھە و لیکۆلینەوھە و یەکەى ژووری بازرگانی و پیشەسازی له هەریمی کوردستان کاری لەسەر کراوھ. پرسیارنامە کە بەسەر 250 دامەزراوهى بچووک و مامناوهند له شاری ھەولێر دابەشکرا. بۆ پۆلینکردنە کە جەخت لەسەر: سیستەمی بانکی، سیستەمی بیمە و خزمەتگوزارییە داراییەکان کرا کە بنەمایەک ھەلبژیریت بۆ پێوانەکردنی کارایی ئەم کەرتانە بۆ ئەوھە ھەنگاوی دروست بگیریئەبەر بۆ باشتکردنی بارودۆخیان. ئەنجامی روویوی کە دەریخستووھە کە 74.8% ی بەشداربووان پێیان وایە کە خزمەتگوزارییەکان له "ئاستی سەرەتایین" یان "بەردەست نین"، 17.6% پێیان وایە کە خزمەتگوزارییەکان توانای "مامناوهند یان" ھەبێت و 7.6% بەم باوھەرن کە ئاستیان "باشە".

توێژینەوھە کە گەیشتنە ئەو ئەنجامەى کە دەستنیشانکردنی ئاستەنگەکانی بەردەم گەشەپێدانی ئەم کەرتە پێویستە دەستنیشان بکری بۆ ئەوھە ھەنگاوی ئەرینی بنریت له گەشەسەندنی ئەم کەرتە. بە تاييهت تیگەیشتنیکی ورد له چۆنیەتی پشتگیریکردنی دارایی و کەرتی تاييهت بۆ جیبەجێکردنی پێداویستیەکانی دامەزراوه کانی بچووک و مامناوهند.

5- رێبازی روویو

رێباز و دیزاینی روویووەکە لە نزیکەووە لەگەڵ تیمی بەرنامەى نەتووە بەگرتوووەکان بۆ پەرەپێدان و دەستەى ئاماری هەرنێمی کوردستان لە میانەى وورکشۆپەکەدا که لە 16-17 ی ئیلوولی 2021 بەرپۆهەچوو گەتگۆی لەسەر کرا. ئەو بابەتانەى که راستی و متمانەپێکراوی دەرەنجامەکان پشتراست دەکەنەووە لەخوارەووە هاتوو:

جوارچێوەى (1-5): پێناسەکانی دامەزرێوانی کەرتی نافەرمی و دامەزراندن
<p>دامەزراندن لە کەرتی نافەرمی و دامەزرێوانی کەرتی نافەرمی</p> <p>پێناسەى دامەزراندن لە کەرتی تۆمارنەکراودا که بە فەرمی لەلایەن پانزەهەمین کۆنفرانسی ئیوودەوڵەتى ئامارناسانى کار (CLS)پەسەندکرا لەسەر بنەمای چەمکی دامەزرێوانی کەرتی نافەرمی دائروا، لەگەڵ هەموو ئەو کارانەى (چالاکییانەى) که دەکەوێت ژێر رێبەندى ئەم دامەزرێوانەدا لە پرۆسەى ژماردندا. بە واتایەکی تر، دامەزراندن لە کەرتی تۆمارنەکراودا لە بنەرەتدا هەموو ئەو کارانە دەگرێتەووە لە دامەزرێوان تاییبەتە تۆمارنەکراوەکان و/یان بچووکەکاندا که کالایان خزمەتگوزاری بۆ فرۆشتن یان ئالوگۆزکردن بەرھەم دەھێنن.</p> <p>لە پێناسەکەدا ووردەکاری و ئالۆزی بەرچاوە هەبە. چەمکی "دامەزرێوان" بە مانایەکی فراوان بەکارهێنرا، چونکە هەردوو یەکەکە دەگرێتەووە، ئەو یەکەبەى که کارکەر بەکار دێنن و کرێیان پێدەدەن و ئەوێ که لەلایەن کەسانیکەووە بەرپۆهەندەریین و خواوەنکاری خۆیان، چ بە تەنیا یان بە یارمەتى ئەندامانى بیکرێى خێزانەووە. کارمەندان لە هەر جورە کارێکدا بن، ئەگەر لە رێکخراویکی تۆمارنەکراودا کار بکەن، ئەوا دەخرێنە ناو دامەزرێوانی نافەرمی.</p> <p>بەم شێوێهە فرۆشیارانى سەر شەقام، شۆفیری تەکسی و کرێکارانى خێزانى هەموویان بە دامەزرێوان هەژمار دەکریین. بیکرێکەى دانانى پێوەر لەسەر بنەمای قەبارەى کارکەران (فەرمانبەران) ئەو بوو که دامەزرێوانى خوار قەبارەبەى دياربیکراو زۆرجار، بەپێى یاسای کار و ئاسایشى کۆمەڵایەتى، لە تۆمارکردنى کارکەر بەخسراو و بەدوور دادەنرێن لە وەرگرتنى باج یان جێبەجێکردنى یاسای کار لە سەریان بەھۆى کەمى سەرچاوەى حکومەتەووە بۆ مامەلەکردن لەگەڵ ژمارەبەى زۆر لە دامەزرێوان بچووکەکان (زۆربەى لەوانە که داھاتیکی زۆریان هەبە یان تاییبەتەندىبەکیان هەبە که بە ئاسانى ناسرێتەووە).</p> <p>هەندێک چالاکى بە چالاکى نافەرمی دەناسرێنەووە، بە هەردوو ھۆکارى پراکتیکی و مێتۆدۆلۆژى (بەکارخستەووە و رێبازى کارکردن) لەناو پێناسەى دامەزرێوان نافەرمیەکاندا جێگیر نەکران. ئەم چالاکیانە بریتین لە: کشتوکال و چالاکى پەيوەندبەدارەکان، بەرھەمى خێزانى که تەنیا بۆ بەکارهێنانى خۆیان کالاً بەرھەم دەھێنن، بۆ نمونە کشتوکال بۆ بۆیى ژيان، کارى ناوماڵ، کارى چاوبێرى، دامەزراندنى کرێکارى ناوماڵ بەرامبەر بە مووچە، و پێشکەشکردنى خزمەتگوزارى خۆبەخشانە بە کۆمەڵگا.</p> <p>لەکۆتاییدا پێناسەى دامەزرێوانى کەرتی نافەرمی لە سیستەمى ژمیریاری نیشتمانى (SNA) (1993)دا جێگیرکرا که لەلایەن ئەنجومەنى ئابووری و کۆمەڵایەتى نەتووە بەگرتوووەکانەووە پەسەندکرا لەسەر پێشکاری کۆمیسىۆنى ئاماری نەتووە بەگرتوووەکان. جێگیر کردن لە ناو سیستەمى ژمیریاری نیشتمانى (SNA) بە پێویست دەزانرا، چونکە پێشەرجێک بوو بۆ ناسینەووەى کەرتی نافەرمی وەک یەکەبەى جیاواز لە ژمیریاری نیشتمانى و دياربیکردنى بەشدارى کەرتی نافەرمی لە کۆ بەرھەمى ناوخۆییدا.</p> <p>چەمکی "دامەزراندنى نافەرمی"</p> <p>پێناسەى پانزەهەمین کۆنفرانسی ئیوودەوڵەتى ئامارناسانى کار (CLS) (15) پەيوەندى بە کەرتی نافەرمی و دامەزراندن لەم کەرتەووە هەبە. بەلام لەناو کۆمەڵگەى ئاماریشدا دەبیرت بە لایەنى نافەرمیبیش هەن که دەتوانن لە دەرەووەى دامەزرێوانى کەرتی نافەرمی وەک ئەوێ ئیستا پێناسە کراوە هەبن. بۆ نمونە، کرێکارانى جارەجار، کورتخایەن و وەرزى دەتوانن بە شێوێهەى نافەرمی داھەزرێن – بە نەبوونی پاراستنى کۆمەڵایەتى، یارمەتییە تەندروستیەکان، بێگەى یاسایى، ماف و نازادى لە دروستکردن و ھاووبەشى لە یەکەى بازرگانى، بەلام کاتێک لە کەرتی فەرمیدا دامەزران، لە چوارچێوەى پێوەرەکانى دامەزراندن لە کەرتی نافەرمیدا هەژمار ناکریین.</p>
<p>سەرچاوە: پێوانەکردنى ئابووری نافەرمی، ریکخراوی ئیوودەوڵەتى کار، جێنێف.</p>

- ئامانج لە روویووەکە
- چوارچێوەى روویووەکە
- یەکەى نمونە وەرگرتن
- قەبارەى نمونە
- داھەشکردنى نمونە

دەستەى ئاماری هەرنێمی کوردستان ھاووبەشى سەرەکییە لەم روویووەدا و بەرپرسە لە پاراستن و بەردەوامیدان بە داتاگان لە رێگای نوێکردنەووەى ماوەبەماوە، بەم جورە بەھایەک بە لایەنى پەيوەندیدار دەدات بۆ پەرەپێدان لە دانانى پلان لە سەر بنەمای بەلگە. شێوێ 3 شێوازی دیزاینی روویووەکە نیشان دەدات.

1-5 کۆمەڵەى ئامانج لە توێژینەووە

رێکخراوی جیھانى کار، دامەزرێوانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بەم شێوێهە پێناسەدەکات:

"ئەو چالاکى بەزەرگانىانەى که بەھای زیادە دروست دەکەن بۆ ئەو کەلوپەل و خزمەتگوزاریانە که بۆ فرۆشتن یان ئالوگۆز بەرھەم دەھێنرێن بە بى رەچاوکردنى بارى یاسایان، و بەم شێوێهە هەردوو دامەزرێوانى فەرمی (تۆمارکراو) و نافەرمی (تۆمار نەکراو) لەخۆ دەگرێتەووە.

ھەربۆیە، ئامرازى بەرھەمھێنان، که بەپێى ژمارەى کارمەند انەووە پێناسە کراو، ديار دەکات که ئایا دامەزرێوانەکە چ جورە

دامەزرێوانیەکە- زۆر بچووک، بچووکە یان مامناوەندە (چوارگوشەى ژمارە 1-5). لەم روویووە، بۆ ديارکردنى قەبارەى دامەزرێوانەکان پشت بە پۆلىنى خوارەووە بەستراوە که بە پێى قەبارەى کارمەندەکانە: دامەزرێوانى زۆر بچووک: 1-3 کارمەند بە خواوەندارەکەشەووە دامەزرێوانى بچووک: 4-9 کارمەند بە خواوەندارەکەشەووە دامەزرێوانى مامناوەند: 10-29 کارمەند بە خواوەندارەکەشەووە.

دروستکردنی ویبەییەکی گشتگیر لە سەر پیکھاتە، ئاراستە، جۆلەى بازرگانى، ئالنگارى و دەرفەتەکانى بەردەم دامەزراوہکانى بێشەسازى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ڕێگای داتای نوێ، باوەرپیکراو، زانیاری پەيوەندیدار بە بازار و شیکاری کە ڕێگە بە ھەموو کەرتەکان بەدات (حکومی و ناھکومی) بۇ داھینانى ووشیاربانە بە مەبەستى پالپشتیکردنى کەرتى تاییەت لە ڕێگەى دروستکردنى دەرفەتى کار لە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندن پان سیاسەتیکى گەشەسەندنى گشتگیر.

شێوہى (5-1): شێوازی دیزاینى روویوہکە

2-5 چوارچۆیەى نمونە

ئامانجى سەرەكى لە ھەلبژاردنى چوارچۆیەى نمونەوہرگرتن بریتىیە لە بەدەستھێنانى لیستیكى ورد لە دانىشتووان كە گونجاو بێت بۆ نمونەوہرگرتن بە شىوہى ھەپەمەكى و ئەنجامەكان فراوان بن و بتوانیت گوزارشت لە ھەموو دانىشتووان بكات. لە پێداچوونەوہكەمان ئاماژە بەم بابەتانەى خوارەوہ كرد:

- زانیارییەك نىیە سەبارەت بە تاییەتمەندییەكانى دامەزراوہكانى زۆر بچووك و بچووك و مامناوہند لە عێراق و ھەرئەمى كوردستاندا. ھىچ لیستىك لە دامەزراوہكان لە كەرتە پىشەسازىیە جیاوازەكاندا بەردەست نىیە كە بتوانرێت وەك چوارچۆیەك بەكارھێنرێت بە مەبەستى نمونە وەرگرتن. یەك لە ئامانجەكانى روویپۆھەكە خەمڵاندنى ژمارەى دامەزراوہكان و كۆى دامەزراندنیان و بەشدارییانە لە ئابوورى ھەرئەمى كوردستان-عێراق.
- دەستەى ئامارى ھەرئەمى چوارچۆیەى نمونە بۆ دامەزراوہ پىشەسازىیەكانى مامناوہند كۆ كردوتەوہ. ھەرچەند، ئەم چوارچۆیانە گروپىكى لاوہكى لە ژمارەى كارمەندان لە دامەزراوہ پىشەسازىیەكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوہند دەگرێتەوہ كە زیاتر دامەزراوہى پىشەسازى و بازرگانى فەرمین و سنووردان و بەم ھۆیەوہ ناتوانرێن بەمەبەستى چوارچۆیەى نمونەوہرگرتن بەكاربێت كە گوزارشت لە ھەموو دامەزراوہكانى زۆر بچووك و بچووك و مامناوہند بكات بە بەرچا و گرتنى ئامانج و فراوانى روویپۆى دامەزراوہ پىشەسازىیەكانى زۆر بچووك و بچووك و مامناوہند بۆ سالى 2021.
- ئەو زانیارییانەى ئىستا لەسەر كەرتى نافەرمى بەردەستن زۆر لاوازن و پىویستى بە بەدەستھێنانى زانیارى نوێ ھەيە وەك: قەبارە، ھىزى كار، چالاكى ھە بازرگانىیەكان و تاییەتمەندییەكانى. بە لەبەرچا و گرتنى ئەم سنوورداریانە و بە پراوێزكردن لەگەڵ تىمەكانى بەرنامەى گەشەپێدانى نەتەوہ یەگرتووہكان و دەستەى ئامارى ھەرئەمى كوردستان، بریار درا كە ژمارەى دانىشتووان (ژمارەى خىزانەكان) وەك چوارچۆیە بۆ نمونەوہرگرتن بەكار ھێنرێت بە پى پارىزگا و قەزا. دەستەى ئامارى ھەرئەمى كوردستان داتای ووردى خەمڵینراو لەسەر ژمارەى دانىشتووانى ھەرئەمى بە پى پارىزگا و ھەرئەمى لە بەردەستە، بۆیە ئەم زانیاریانە بەكارھێنران بۆ پلاندانان بۆ نمونەى روویپۆ.

3-5 یەكەى روویپۆ

خىزان وەك یەكەى نمونەوہرگرتن بەكارھات كە ھاوتەرىبە لەگەڵ روویپۆھەكانى ھاوشىوہى كە لە وولاتانى تر ئەنجامدراوون و دەتوانرێت لەگەڵ ھەرئەمى كوردستان بەراوورد بكرێت. چاوپێكەوتن لەرىگەى خىزانەوہ لەگەڵ ئەو كەسانە ئەنجامدرا كە خاوەنكارن و دامەزراوہكانى ئابوورى (زۆر بچووك و بچووك و مامناوہندیان ھەيە).

4-5 قەبارەى نمونە

دیاركردنى قەبارەى نمونەكە بە كۆمەلێك ھۆكاروہ گرێدراوو كە بریتین لە ئامانجى روویپۆھەكە (چ جورە خستەيەك و بە چ جورە ووردەكارى)، قەبارەى دانىشتووان، لیوارى ھەلەى رىگەپێدراو كە ناستە باوہرپىكراوى 95% دیاركراوہ.

دواى بەرچا و گرتنى چالاكىیەكانى ئابوورى جۆراو جۆر و قەبارەیان و دواى پىداچوونەوہ بە توێژىنەوہكان كە لەسەر دامەزراوہى زۆر بچووك، بچووك و مامناوہند ئەنجامدراوون، دەرکەوت كە قەبارە و پەلە گەشەسەندنیان

ئاستیک پێشان دەدەن کە بە ئاراستەى سادە و ساکار لە یەکچوو دەچن لە رووی ژمارەى فەرمانبەرەنەوہ. لەبەر ئەوہى کە ژمارەى فەرمانبەرەن تاییەتمەندییەکی بەلادەستە و دەتوانرێت بە ئاسانى لەم روویوہ بژمێردرێت، پێشیارمان کرد کە تیکرپای ژمارەى کەسانى دامەزراو وەک تاییەتمەندییەک وەربگیرێت بۆ ھەژمارکردنى قەبارەى نموونە وەک لە خوارەوہ پێشاندرائە.

ھەرەوہا، ئیمە روویوہکانى پێشوومان لەبەرچاو گرتوہ کە بۆ ئامانجە ھاوشیوہکان ئەنجامدراون، و قەبارەى نموونەکە نزیک بوو لە چاوپێکەوتنى سەرکەوتووی پێشیارکراوى 2000. شىوازە جیاوازەکان بوونە ھۆى دلنایبوون لە ئەنجامەکان.

قەبارەى نموونەکە لەم چوارچۆیوہیەى خوارەوہدا دیارکرا:

▪ ھىچ سەرژمێرییەک سەبارەت بە دامەزراوہ زۆر بچووک، بچووک و مامنامەندەکان لە ھەریەمی کوردستاندا نییە (کۆى ژمارەى ئەم دامەزراوانە). بۆیە ژمارەى ئەم دامەزراوانە بە پێى پێوہرى چرپى دامەزراوہکان دەخەملیندرێت.

▪ ژمارەى سەبارەت بە تاییەتمەندییەکانى دامەزراوہ زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان بەردەست نییە، وەک تیکرپای ژمارەى کارمەندان بۆ ھەریەک لە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند کە دەتوانرێت پێشوہختە بەکاربھێنرێت بۆ پێناسەکردنى قەبارەى گونجاو بۆ نموونە.

پێشیارەکە ئەوہ بوو کە دلنیا بین لەوہى قەبارەى نموونەکە ئەوہندە گەورەى کە ئەنجامى گرنگ لەسەر بوارەکانى خوارەوہ بختەروو:

1- چوار پارێزگا،

2- گوند / شار،

3- چالاکییە ئابوورییە سەرەکییەکان (زانبارى نیشاندەر).

ئەو نموونەى کە پێشیارمان کرد لە 2016 چاوپێکەوتن پیکھاتووہ لە پارێزگاگان، مەرچەکانى ھەژمارکردنى قەبارەى نموونەکە بەدى دەھینیت، و لەگەڵ روویوہى ھاوشیوہکاندا یەکدەگرێتەوہ. لەم رووہوہ دەتوانرێت رێژەى گۆرانى تیکرپای قەبارەى ھیزی کار لە دامەزراوہکاندا وەک یەکیک لە نیشاندەرەکان بۆ دیاریکردنى قەبارەى نموونەکە وەربگیرێت، وەک لە خوارەوہ نیشان دراوہ.

لێرەدا رێگاکانى ھەژمارکردنى قەبارەى نموونە دەخەینەروو:

1- بەکارھێنانى ھاوکێشەبەک بۆ دیارکردنى قەبارەى نموونە کاتیک کە قەبارەى کۆمەلگا گەورەبە

ئەم ھاوکێشەبەى خوارەوہ بەکارھات بۆ ھەژمارکردنى قەبارەى نموونە بۆ قەبارەى گەورەى کۆمەلگا، وەک چۆن بۆ ژمارەى دامەزراوہ زۆر بچووک و بچووک و مامناوەندەکان، کە ئیمە ھاوکێشەى کۆمەلگەى بیکۆتایمان بەکارھینا وەک لە خوارەوہ نیشان دراوہ:

$$n = \frac{z^2 \times \hat{p}(1-\hat{p})}{\epsilon^2}$$

$$n = \frac{1.96^2 \times 0.5(1-0.5)}{0.05^2} = 384.16$$

کە:

$Z =$ مەوہدای متمانە کە 95% ە کە دەکاتە 1.96 بە بەھای خشتە

$\epsilon^2 =$ رێژەى ھەلەى رینگە پیدراو 0.025 ە

$\hat{p} =$ رێژەى ئەگەر کە لەسەر بنەمای پارێزراو دانراو و رێژە کە 50% ە دیارکراو

بەم شیوہیە، قەبارەى نمونەى کە 2016 چاوپیکەوتن بوو باشە بۇ دابەشکردن/دابەشکردن بەپێى چینە جیاوازەکان .

2 – بەکارھێنانی توێژینەوہکانی پێشوو

ھەرەك لە خشتەى خواروہ ھاتووہ، كۆى گشتى قەبارەى نمونەى بەکارھێنراو لە یەكەم روویئوی رېكخراوى جیھانى كار، نزیكەى 4000 چاوپیکەوتن بوو و بەپێى پارێزگاگان دابەشکراوہ. ژمارەى چاوپیکەوتنەکان لە پارێزگای بەغدا 1209 چاوپیکەوتن بوو، لە نەینەوا 440 چاوپیکەوتن و لە ھەولێر 344 چاوپیکەوتن بوو. (سەرچاوە: ILO- UNDP- PSD 1- 2011).

ژمارەى چاوپیکەوتنەکان بۇ روویئوی دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بەپێى پارێزگا، قەبارە و رەگەز

کۆى گشتى	مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		پارێزگا
	مى	نیر	مى	نیر	مى	نیر	
روویئوی یەكەم							
440	0	2	0	42	1	395	نەینەوا
220	3	3	0	19	8	190	کەرکوک
344	0	15	0	53	0	276	ھەولێر
308	0	1	2	63	6	236	ئەنبار
1209	0	11	3	203	65	1008	بەغدا
316	0	0	0	43	8	265	بابل
210	0	0	0	17	8	185	واست
264	0	1	0	55	3	205	سەلاحەددین
216	0	0	0	29	6	181	قادسییە
392	0	2	2	29	11	348	بەسرا
4000	0	35	7	553	116	3289	کۆى گشتى

سەرچاوە: ILO- UNDP- PSD 1- 2011

قەبارەى کۆتایی نمونە کە پەسەندکرا و ئەنجامی روویئوی مەیدانی شیکرایەوہ بە پشتبەستن بە دامەزراوہکان لە چوار پارێزگا کەدا، وەک لە خشتەى خواروہدا نیشاندرائە.

دابەشکردنی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بەپێى پارێزگا و رەگەز

دەۆك		ھەلەبجە		سلیمانی		ھەولێر		کۆى گشتى		رەگەز
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	
526	95	34	85	630	85	557	81	1747	87	نیر
26	5	6	15	110	15	127	19	269	13	مى
552	100	40	100	740	100	684	100	2016	100	کۆى گشتى

قەبارەى دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند بە پێى رەگەز

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		رەگەز
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
93	13	95	121	86	1613	87	1747	نێر
7	1	5	6	14	262	13	269	مى
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

5-5 رايهينانى تايبەت بە روويوي دامەزراوەکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوەند

لە ماوەى نێوان 23 تا 26ى کانونى يەكەم سالى 2022 لە هۆتيل ديدمان - هەولير خوليكى رايهينان لەسەر سيستمى داتاي كراوه (ODK) (Open Data Kit) بۆ 10 پرۆگرامەر لە دەستەى ئامارى هەرىمى كوردستان بەرپۆهچوو. سيستمى داتاي كراوه سيستمى كراويه بۆ كۆكردنەوه و شيكردنەوهى داتا و يارمەتى دەزگاكانى حكومت دەدات بۆ دروستكردنى پرسيارنامه و بەرپۆهبردنى كۆكردنەوهى زانيارى لە رېگەى ئامپېرە مۆبايلهكانەوه و پەيوەستكردن بە ئىنتەرنېت. ئەم سيستمە رېكارەكانى داھينەرانه پيشكەش دەكات بۆ كۆكردنەوه و يەكخستنهوه و دانانى زانيارى لە يەك فايلى يەگرتوو، بە چەندىن فۆرمات وەك: وپنە، تۆماركردنى دەنگى، تۆماركردنى فيديو، مالىپ، سەكانكردنى باركۆد، ئامادەكردنى وپنە...هتد. بەرنامەى خولەكە ئەم بابەتانەى لەخۆگرتبوو:

- بەرپۆهبردنى بەكارهينانى سيستمى ODK
 - بەرپۆهبردنى بەكارهينەرانى وپب
 - بەرپۆهبردنى بەكارهينەرانى بەرنامە
- بەرپۆهبردنى پرۆژە بە بەكارهينانى سيستمى ODK ناوەندى (ODK Central)
 - بەرپۆهبردنى فۆرم
 - فۆرمى ئەزمونى
- بەرپۆهبردنى مۆلەتى بەكارهينان (Permissions)
 - رېكخستنى رۆل و دەسەلاتى هەر بەكاربەرێك
 - دەستگەيشتن بە پرۆگرامى تايبەت بۆ كارى بەكاربەران
- رېكخستن و بەرپۆهبردنى دابەزاندن و ناردنى زانيارىبەكان (Submissions)
 - ديزاينكردنى پرۆگرام (Format) (XLS)
 - فۆرمى روويپو
 - هەلبژاردەكان
 - رېكخستنهكان (Settings)
- جۆرى بوار/ (Fields)
- مەرجهكانى بەكارهينان (Constraints)
- هەلبژاردنەكانى بەكارهينان
- فرە زمانى
- بەكارهينانى هاويپچەكان (Attachments)

- بەکارھێنانى شوینى جۆگرافى (Geolocations)
- ھەنگاوەکانى وورد لە دامەزراندنى پرۆگرامى ئیکسل (XLS) تايبەت بە ئامار/ روویوی
- تاقیکردنەوھى پرۆگرام (ئیکسل – XLS)
- دانانى (Installing) سیستى ODK Collect
- بەکارھێنانى سیستى ODL Collect بۆ دا بەزاندن و ناردنى (Submit) پرۆگرام و فۆرم
- تەواوکردن و لیکدان (Integration) لە نیوان گشت بەشەکان (Modules)
- تاقیکردنەوھى پرۆگرامى (ئیکسل – XLS) ئەوھى کە بەکاربەران دروستیان کردووە
- مامەلە لەگەڵ کێشەکان و چۆنیەتى چارەسەرکردنیان
- داگرتن و پێشاندانى فۆرمەکانى پڕکراو/ دا بەزێندراو (Submissions)

لە رۆژانى 25 تا 26ى کانونى یەكەم سالى 2022، و بە ھەماھەنگى لەگەڵ كۆمپانىی راپۆزىكارى "تیم ئینتەرنەشنال" و بەرپۆوەبەرانى روویوی لە دەستەى ئامارى ھەرئیمى کوردستان و بە ئامادەبوونى دەزگاكانى دا بینکردنى بودجە و جیبەجیكردنى روویوی USAID و UNDP، ووركشۆپىك لە ھۆتیل دیدمان - ھەولێر ئەنجامدرا بۆ جیبەجیكردنى پرسىارنامەى روویوی بۆ لیکۆلینەوھە لە دامەزراوە زۆر بچووک و بچووک و مامناوەندەکان لە پارێزگاكانى ھەولێر، سلێمانى، ھەلەبجە، و دەھۆك بۆ 11 سەرپەرشتیاری ناوھەندى و ناوخویى لە دەستەى ئامارى ھەرئیمى کوردستان و لە بەرپۆوەبەرایەتى ئامار و ئیدارە سەر بەخۆكان لە پارێزگاكانى ھەرئیم. جگە لەوھەش، دەستەى ئامار خولى راپھێنانى تەواو کەر بۆ توێژەرانى مەیدانى لە پارێزگاكانى ھەرئیم ئەنجامدا بە ئامانجى روونکردنەوھى پرسىارنامەكە و جیبەجیكردنى بە شۆپوھەكى ئەزموونى پێش دەستپێكردنى كارى مەیدانى راستەقینە.

بەرنامەى خولەکە ئەم بابەتانەى لەخۆ گرتبوو:

- شیوازی وەرگرتنى نموونە
- دەستنیشانکردنى چاوپێکەوتنى سەرکەوتوو و سەرئەکەوتوو
- رێکارەکانی چاوپێکەوتنى سەرکەوتوو
- گفتوگو لەسەر پرسیارنامەکە بۆ ھەموو بەشەکان
 - داتا و ئامارەکانی پەيوەست بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند
 - ژینگەى بازارگانی کردن پەيوەست بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند
 - دامەزراندنى کارمەند و سەرچاوە مرۆییەکان
- گفتوگو لەسەر پرسیارنامەکە بۆ ھەموو بەشەکان
 - ئافرەتانی خاوەنکار و ئەو دامەزراوانەى کە ئافرەتان خاوەندارێتی دەکەن
 - داھینان و تەکنەلۆجیا
 - بە جیھانی کردن لە چوارچێوہى دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند
 - تۆرەکان، ھاوبەشییەکان و کۆمەلە خۆجییەکان
 - کاردانەوہکانی پەتای فایرۆسی کۆرۆنا و کاریگەرییەکانی لەسەر کەرتی بازارگانی
 - دارایی
 - پوانگەى کارى بازارگانی بۆ داھاتوو
- راھینانی کرداری لەسەر پرسیارنامەکە لە رێگەى سیستەمى کۆکردنەوہى کراوہ (ODK Collect)

بەشی دووہم: ئەنجامەکانی روویپووی مەیدانی

بەشەکانی خوارەوہ وەسفیک سەبارەت بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەرئیمی کوردستان دەخەنە روو. شیکاری و خشتەکانی دەرەنجامی روویپووەکە لە خۆ دەگریت بەپێی دیزاینی روویپووەکە کە بەتەواوی لەگەڵ تیمی بەرنامەى نەتەوہ یەگرتووہکان بۇ پەرەپێدان و وەزارەتی پلاندانان لە حکومەتی ھەرئیمی کوردستان / دەستەى ئاماری ھەرئیمی کوردستان گەتوگۆی لەسەر کراوہ. ھەرەھا پێوانە ئامارییەکانی بنەرەتی لەسەر قەبارە و سروشتی نافەرەمی / پێکنەخراوہ کە دەتوانریت بەکاربھێنریت بۇ پەرەپێدانی سیاسەتی کاریگەر بۇ پشتگیریکردن لە گواستەنەوہ بۇ سیستەمی فەرەمی، بۇ نوینەراییە تیکردن و نیشانەکانی پۆلی کەرتەکە، بۇ دنیابوون لە پەوتی دامەزراندن و شیکردنەوہی پەیوہندییەکانی نێوان لایەنە پەیوہندییەکان.

روویپووەکە لە پارێزگاگانى ھەولێر، سلێمانی، ھەلەبجە و دەھۆک لە نێوان 5 بۇ 31 ئاداری 2022 ئەنجامدراوہ. دەرەنجامی روویپووەکە لە شیکاری بواریەکانی خوارەوہ پیکھاتووہ:

- تاییەتمەندی گشتی دامەزراوہکان،
- ژینگەى گشتی دامەزراوہکان،
- دامەزراندن و سەرچاوہ مرۆپییەکان،
- ئافەرەتانی خواوہنکار و دامەزراوہکانی خواوہنداریتی ئافەرەتان،
- داھینان و تەکنەلۆجی
- تاج رادەییەک دامەزراوہکان سوود لە جیھانیبوون وەردەگرین،
- تۆرە بازەرگانییەکان، ھاوبەشی و کۆمەلە ناوخواپییەکان،
- کاریگەری پەتای کۆرۆنا،
- دارایی دامەزراوہکان،
- روانگە یان پێشبینی داھاتووی بازارگانى.

ھەر بەشیک بە دەقیك لە شیکاری داتاگان دەست پێدەکات، کە دیارترین تاییەتمەندی دەرەنجامی روویپووەکە بۇ کۆمەلێک پرسیاری پەیوہندییە بەرجەستە دەکات. پاشان خشتەکانی ژمارەیی پەیوہندییەکان دیت کە لە ئەنجامی روویپووەکە دروست کراوون و داتای دامەزراوہکان بە پێی قەبارەیان لەخۆ دەگریتەوہ.

ژمارەى ناو خشتەکان ئەنجامی راستەقینەى نمونەى روویپووەکە دەخاتەروو(کە 2016 دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندە لە پارێزگاگانى ھەولێر، دەھۆک، سلێمانی و ھەلەبجە) بەمەبەستى دەستگەیشتن و بەرجەستەکردنی داتای گرنگ و بەدیھینانی ئامانجی روویپووەکە.

6- تايهتەندىه گشتیهكانى روویوی دامەزراوهكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوهند

ئەم بەشە ئەنجامهكانى پهيوهست به تايهتەندىهكانى دامەزراوهكان لهخۆ دهگرێتووه كه ئەمانهى خوارهون:

-تايهتەندى خاوهن كارەكان

- چالاكى بازرگانى

-تايهتەندى دامەزراوهكان

- دابهشكردى دامەزراوهكان بهپىي تۆماركردى

1-6 تايهتەندى خاوهنكارەكان

دابهشكردى خاوهنكارەكان بهپىي رهگەز

له روویپوهكهدا ناهاوسهنگىيهكى بهرچاو له نيوان نىر و مى دەرکهوتوووه. زۆرىنهى خاوهنكارەكان له رهگەزى نىر، رېژهكهپان دهگاته 87%، له كاتىكدا رېژهى مېينهكان 13% وهك له خشتهى ژماره (A 1-6) دا پيشان دراوه.

ئەم ناهاوسهنگىيه له ئاستى پارىزگاكانىشدا به هه مان رېژه دەردهكهوئ (خشتهى ژماره B1-6).

ههروهها دەرکهوتوووه كه زۆرترىن رېژهى نىر كه 68.5%، له م بوارانهدا كاريان كرىوووه: بازرگانى تاك و كو (35%)، گواستنهوه و كوگاكردى (18%)، كشتوكال و پاوه ماسى (15%)، له كاتىكدا زۆرترىن رېژهى ئافرهتان كه 83% له م بوارانى كارى پيشهپى (برىنى قز، تهكنىكار...) (60.2%)، كشتوكال و پاوه ماسى (14.1%)، بازرگانى تاك و كو (8.6%) كاريان كرىوووه وهك له خشتهى ژماره (C 1-6) دا پيشان دراوه.

تېيىنى دهكرئ كه رېژهى پياوان له كوهمهنگهى شار و گوندهكاندا له يهكتر نزيكه، وهك ئەوهى بۆ ئافرهتان ههيه (خشتهى D 1-6).

خشتهى (A 1-6): رهگەزى خاوهنكارەكان به پىي قهبارەى دامەزراوهكان

مامناوهند		بچووك		زۆر بچووك		كۆى گشتى		رهگەزى ئەو خاوهنكارەى چاوپىكهوتنى لهگهئ كراوه
ژماره	%	ژماره	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
93	13	95	121	86	1613	87	1747	نىر
7	1	5	6	14	262	13	269	مى
100	14	100	127	100	1875	100	2016	كۆى گشتى

خشتهى (B 1-6): رهگەزى خاوهنكارەكان به پىي پارىزگا

دهوك		ههلهبجه		سلىمانى		ههولپىر		كۆى گشتى		رهگەزى ئەو خاوهنكارەى چاوپىكهوتنى لهگهئ كراوه
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
95	526	85	34	85	630	81	557	87	1747	نىر
5	26	15	6	15	110	19	127	13	269	مى
100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	كۆى گشتى

خىشتەى (C 1-6): چالاکى بازرگانى بە پىيى رەگەز

رەگەز				كۆى گىشتى		چالاکى بازرگانى
مى		نير		%	ژمارە	
%	ژمارە	%	ژمارە			
8.6	23	35.1	613	31.5	636	بازرگانى تاك و كۆ
0	0	18	314	15.6	314	چالاکى گواستنهوه و كۆگاگردن
14.1	38	15.4	269	15.2	307	كشتوكال و راپوه ماسى
60.2	162	4.4	76	11.8	238	پيشهگەرى تەكنىكى (سەرتاشخانە (ئارايىشگا)، ھونەرى، ...)
0	0	7.4	129	6.4	129	چالاکى بيناسازى
7.8	21	5.8	101	6.1	122	پيشهسازى خۆراك
0	0	2.3	41	2	41	چاكدردن و سىرڤسى ئۆتۆمبىل و ماتۆرسيكل
0.4	1	2.1	37	1.9	38	پيشهسازى بەرھەمە كانزايپەكان
0	0	2.1	37	1.8	37	چالاکى خزمەتگوزارى شوينى مانەوہ و رېستوران و ھۆتيل
7.1	19	1.0	17	1.8	36	كارە ھونەريپەكان (كارى دەستى)
0	0	1.8	31	1.7	31	چاكدردنەوہى ئامپىر و كەلوپەل
0	0	1.3	23	1.1	23	چالاکى خانووبەرە
0.7	2	0.4	8	0.5	10	پيشهسازى كەرەستەى كارەبايى و ئەلەكترونى و پىكھاتەكانى
0.4	1	0.2	4	0.2	5	چالاکى خزمەتگوزارىيى كارگىپى و پشتيوانى
0.7	2	2.7	47	2.4	49	خزمەتگوزارى تر
100	269	100	1747	100	2016	كۆى گىشتى

خىشتەى (D 1-6): رەگەزى خاوەنكارەكان بە پىيى كۆمەلگا

كۆمەلگەى شارنشين		كۆمەلگەى گوندنشين		كۆى گىشتى		رەگەزى ئەو خاوەنكارەى چاوپىكەوتن كراوہ
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
86.9	1397	85.8	350	86.7	1747	نير
13.1	211	14.2	58	13.3	269	مى
100	1608	100	408	100	2016	كۆى گىشتى

تەمەنى خاوەنكارەكان

دامەزراوەكان ھەمە گرۆپى تەمەنى لەخۆ دەگرێتەوہ و بەرزترين رېژە (30.5%) لە گرۆپى تەمەنى لە نيوان 35 بۆ 44 سالدایە وەك لە خىشتەى (E1-6)ى خوارەوہدا پيشان دراوہ. بە پىيى تۆمارەكان، بەرزترين رېژەى رەگەزى نير لە گرۆپى تەمەنى 18 بۆ 24 سالدایە بە رېژەى 95%، و بەرزترين رېژەى رەگەزى ميينە لە گرۆپى تەمەنى 35 بۆ 44 سالدایە بووہ بە رېژەى 18%، وەك لە (خىشتەى 1.6 F) پيشان دراوہ.

خشتەى (E 1-6): تەمەنى خاوەنكار بە پىي قەبارەى دامەزراوەكە

مامناوەند		بچووك		زۆر بچووك		كۆى گشتى		تەمەنى خاوەنكار
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
0	0	0.8	1	0.5	9	0.5	10	17 - 15
7.1	1	6.3	8	6.6	123	6.5	132	24 - 18
7.1	1	18.1	23	23.0	431	22.6	455	34- 25
7.1	1	32.3	41	30.6	573	30.5	615	44 - 35
50	7	23.6	30	23.9	448	24.1	485	54 - 45
28.6	4	12.6	16	10.6	198	10.8	218	64 - 55
0	0	6.3	8	5.0	93	5.0	101	65+
100	14	100	127	100	1875	100	2016	كۆى گشتى

خشتەى (F 1-6): تەمەنى خاوەن دامەزراوەكان بە پىي رەگەز

كۆى گشتى		رەگەز				تەمەنى خاوەندار
		%		ژمارە		
%	مى	مى	نير	مى	نير	
100	142	5.6	94.4	8	134	24 - 15
100	455	12	88	54	401	34 - 25
100	615	18	82	113	502	44 - 35
100	485	13	87	61	424	54 - 45
100	218	11	89	24	194	64 - 55
100	101	9	91	9	92	65+

2-6 چالاکى بازىرگانی Business Activity

دەبىنریت كە چالاکى ە بازىرگانییەكان بەم شىوہیە دابەشكراون: بازىرگانی تاك وكو بە رپژەى 31.5%, گواستەنەو ە و كوگاكردن بە رپژەى 15.6%, كشتوكال و رپاوە ماسى بە رپژەى 15.2% (واتە بە گشتى نزیكەى 62.3%ى نموونەكەيە), (خشتەى ژمارە 6-2A).

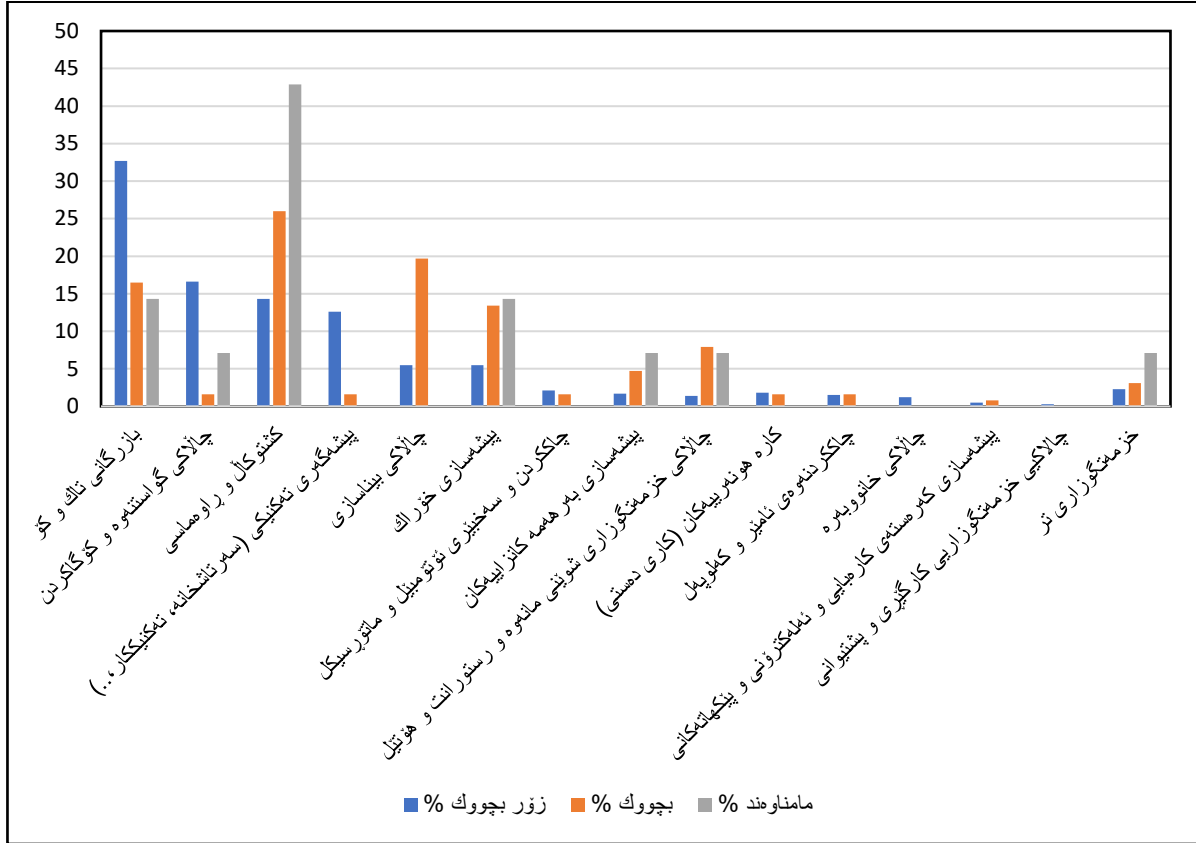
ھەرۆھە دەرکەوت كە زۆرتىرین رپژەى ئەو دامەزراوانەى كە لە سنوورى پارىزگای ھەولپىر كار دەكەن لە كەرتى بازىرگانی تاك وكو و پسپۆرى پىشەيى و گواستەنەو ە و كوگاكردن رپژەكە زياتر لە دوو لەسەر سىي (69%) تىپەپاندو ە. سەبارەت بە پارىزگای سلیمانى و ھەلەبجە و دھوك, رپژەى دامەزراوەكان لە كەرتى بازىرگانی تاك وكو, گواستەنەو ە, كوگاكردن, كشتوكال و رپاوە ماسى زۆرتىرین بوو ە (واتە نزیكەى 64.8% لە پارىزگای سلیمانى, 80% لە پارىزگای ھەلەبجە و 65.8% لە پارىزگای دھوك) (خشتەى ژمارە 6-2 B و وپنەى 2-6A).

خشتەى (A 2-6): چالاکى بازىرگانی بە پینی پارێزگا

دەوڵ		هەلەبجە		سلیمانی		هەولێر		کۆی گشتی		چالاکى بازىرگانی
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
27.7	153	25.0	10	34.3	254	32.0	219	31.5	636	بازىرگانی تاک و کۆ
18.7	103	12.5	5	12.4	92	16.7	114	15.6	314	چالاکى گواستەنەوہ و کۆگاکردن
19.4	107	42.5	17	18.1	134	7.2	49	15.2	307	کشتوکال و راوہ ماسی
5.4	30	2.5	1	9.2	68	20.3	139	11.8	238	پیشەگەرى تەکنیکی (سەرتاشخانە (نارایشگا)، ھونەرى، ...)
8.3	46	0.0	0	5.9	44	5.7	39	6.4	129	چالاکى بیناسازى
5.1	28	7.5	3	7.0	52	5.7	39	6.1	122	پیشەسازى خۆراک
2.5	14	2.5	1	2.0	15	1.6	11	2.0	41	چاککردن و سێرڤسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسێکل
1.4	8	0.0	0	2.0	15	2.2	15	1.9	38	پیشەسازى بەرھە کەنزايبەکان
0.9	5	5.0	2	2.6	19	1.6	11	1.8	37	چالاکى خزمەتگوزارى شوپى مانەوہ و رېستوران و ھۆتیل
4.5	25	0.0	0	0.3	2	1.3	9	1.8	36	کارە ھونەرییەکان (کارى دەستى)
0.4	2	2.5	1	1.8	13	2.2	15	1.5	31	چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل
1.6	9	0.0	0	1.2	9	0.7	5	1.1	23	چالاکى خانوو بەرە
0.5	3	0.0	0	0.4	3	0.6	4	0.5	10	پیشەسازى کەرەستەى کارەبايى و ئەلەکترونى و پیکھاتەکانى
0.0	0	0.0	0	0.1	1	0.6	4	0.2	5	چالاکى خزمەتگوزارى کارگېرى و پشٹیوانى
3.6	19	0.0	0	2.7	19	1.6	11	2.4	49	خزمەتگوزارى تر
100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	کۆى گشتى

خشتەى (B 2-6): چالاکى بازىرگانی بە پینی قەبارەى دامەزراوہ

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		چالاکى بازىرگانی
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
14.3	2	16.5	21	32.7	613	31.5	636	بازىرگانی تاک و کۆ
7.1	1	1.6	2	16.6	311	15.6	314	چالاکى گواستەنەوہ و کۆگاکردن
42.9	6	26.0	33	14.3	268	15.2	307	کشتوکال و راوہ ماسی
0.0	0	1.6	2	12.6	236	11.8	238	پیشەگەرى تەکنیکی (سەرتاشخانە (نارایشگا)، ھونەرى، ...)
0.0	0	19.7	25	5.5	104	6.4	129	چالاکى بیناسازى
14.3	2	13.4	17	5.5	103	6.1	122	پیشەسازى خۆراک
0.0	0	1.6	2	2.1	39	2.0	41	چاککردن و سێرڤسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسێکل
7.1	1	4.7	6	1.7	31	1.9	38	پیشەسازى بەرھەمە کەنزايبەکان
7.1	1	7.9	10	1.4	26	1.8	37	چالاکى خزمەتگوزارى شوپى مانەوہ و رېستوران و ھۆتیل
0.0	0	1.6	2	1.8	34	1.8	36	کارە ھونەرییەکان (کارى دەستى)
0.0	0	1.6	2	1.5	29	1.5	31	چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل
0.0	0	0.0	0	1.2	23	1.1	23	چالاکى خانوو بەرە
0.0	0	0.8	1	0.5	9	0.5	10	پیشەسازى کەرەستەى کارەبايى و ئەلەکترونى و پیکھاتەکانى
0.0	0	0.0	0	0.3	5	0.2	5	چالاکى خزمەتگوزارى کارگېرى و پشٹیوانى
7.1	1	3.1	4	2.3	44	2.4	49	خزمەتگوزارى تر
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

شێوہى (A 2-6): چالاکى بازگانی بە یێى قەبارەى دامەزراوہکە

3-6 تايبەتەندى دامەزراوہکان

▪ دابەشبوونى دامەزراوہکان

ئەنجامەکان دەریانخست کە زۆرتەزىن ژمارەى دامەزراوہکان لە نمونەى روویوئەکە لە ھەموو پارێزگاکان، دامەزراوہکانى بچووک (1875 لە کۆى نمونەکە 2016) وەک لە خشتەى ژمارە (A 3-6) دا نیشان دراوہ.

خشتەى (A 3-6): دابەشبوونى دامەزراوہکان بە یێى پارێزگا

پارێزگا	کۆى گشتى		زۆر بچووک		بچووک		مامناوہند	
	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
ھەولێر	684	33.9	634	33.8	49	38.6	1	7.1
سەلێمانى	740	36.7	693	37.0	44	34.6	3	21.4
ھەلەبجە	40	2.0	36	1.9	2	1.6	2	14.3
دھۆک	552	27.4	512	27.3	32	25.2	8	57.1
کۆى گشتى	2016	100	1875	100	127	100	14	100

▪ شوینی کار

روویبۆیەکە دەریدەخات کە رێژەى بەردەستبوونی شوین بۆ بازرگانیکردن لە 53% بۆ 93% زیاد بوو لەگەڵ گەورەیی قەبارەى دامەزراوەکە، و بە پێچەوانەووە راستە سەبارەت بە جۆری کارەکە کە پێویستی بە شوینیکی تايبەت نییە. زیاتر لە نیوێ دامەزراوەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند (54%) شوینی تايبەتیان هەبوو بۆ چالاکى هە بازرگانییەکانیان، و بۆ ئەو وەلامدەرەوانەى کە لەمالەووە کاردەکەن رێژەکەى 14% بوو، خشتەى ژمارە (B 3-6).

خشتەى (A 3-6): بەردەستبوونی شوینی کار بە پێى قەبارەى دامەزراوە

شوینی کار		کۆى گشتى		زۆر بچووک		بچووک		مامناوەند	
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
1094	54	994	53	87	69	13	93		
639	32	607	32	31	24	1	7		
283	14	274	15	9	7	0	0		
2016	100	1875	100	127	100	14	100		

4-6 دابەشبوونی دامەزراوەکان بە پێى تۆمارکردن

دەرکەوتوووە کە زیاتر لە نیوێ ئەو دامەزراوانەى کە لە روویبۆدا هاتوونە لە هیچ لایەکەووە تۆمار نەکراون (60%)، هەروەها دەبێندرێت کە بەرزترین رێژەى تۆمارکردنى دامەزراوەکان لە پارێزگای هەلەبجە بوو (55%)، دواتر پارێزگاکانى دیکە دین کە رێژەى تۆمارکردن لە نیوان 39% و 42% بوو (خشتەى A 4-6 و خشتەى 4-6 B). جیاوازییەکی بەرچاوە لە رێژەى تۆمارکردندا هەیه بەپێى قەبارەى دامەزراوەکە. دەرکەوتوووە کە زیاتر لە نیوێ دامەزراوە زۆر بچووکەکان (60.6%) و نزیکەى نیوێ دامەزراوە بچووکەکان (48.9%) و دامەزراوە مامناوەندەکان (50%) تۆمار نەکراون بەپێى قەبارەى نموونە (خشتەى B 4-6). هەروەها دەرکەوتوووە کە زۆرترین رێژەى دامەزراوەکانى تۆمارکراو (79%) لە بواریەکانى خوارووە کاربان کردووە (خشتەى ژمارە C 4-6):

- بازرگانى تاك و كۆ 34%
- گواستەنەووە و كۆگاکردن 20%
- كشتووكاڵ و راوهماسى 10%
- پيشەگەرى تەكنىكى (سەرتاشخانە (ئارایشگا)، هونەرى، ...) 8%
- پيشەسازى خۆراك 7%

خشتەى (A 4-6): دۆخى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پێى پارێزگا

دۆخى تۆمارکردن		کۆى گشتى		هەولێر		سلیمانى		هەلەبجە		دەووك	
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
1205	60	411	60	454	61.3	18	45	322	58		
811	40	273	40	286	38.7	22	55	230	42		
2016	100	684	100	740	100	40	100	552	100		

خشتەى (B 4-6): دۆخى تۆماركردنى دامەزراوھەكان بە پىيى قەبارەى دامەزراوھەكە

دۆخى تۆماركردن						قەبارەى دامەزراوھە
تۆمارنەكراو		تۆماركراو		كۆى گشتى		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
60.6	1136	39.4	739	100	1875	زۆر بچووك
48.9	62	51.1	65	100	127	بچووك
50	7	50	7	100	14	مامناوھەند

بەرزتريىن رېژەى تۆماركردن لە بەرپۆھەبەرايەتبيھەكانى باج (17%) و وەزارەتى تەندروستى (13%) بووھ. ھەرۆھە، دەبيىندريىت كە ژمارەبەكەى زۆر لە دامەزراوھە مامناوھەندەكان لە وەزارەتى تەندروستى (17.4%) و ژوورى بازرگانى (17.4%) تۆمار كراون (خشتەى ژمارە 4-6 D). دەرنەنجامەكان دەريانخستووه، بەرزتريىن رېژەى تۆماركردن لە پاريزگاي ھەولپەر لە شارەوانبيھەكان بووھ (22.1%)، لە پاريزگاي سلېمانى لە بەرپۆھەبەرايەتى باج بووھ (20.6%) و لە پاريزگاي ھەلەبجەش لە وەزارەتى تەندروستى بووھ لە (30.8%)، و لە پاريزگاي دەھوك لە بەرپۆھەبەرايەتبيھەكانى باج بووھ (22.6%) (خشتەى 4-6 E).

خشتەى (C 4-6): چالاکى بازرگانى بە پىيى دۆخى تۆماركردنى دامەزراوھەكان

تۆمارنەكراو		تۆماركراو		چالاکى بازرگانى
%	ژمارە	%	ژمارە	
30.1	363	33.7	273	بازرگانى تاك و كۆ
12.5	150	20.2	164	چالاکى گواستەنەوھە و كۆگاكدن
18.8	226	10.0	81	كشتوكال و پاوھ ماسى
14.4	174	7.9	64	پيشەگەرى تەكنيكي (سەرتاشخانە (ئارايشگا)، ھونەرى، ...)
5.2	63	7.3	59	پيشەسازى خۇراك
1.0	12	3.1	25	چالاکى خزمەتگوزارى شوينى مانەوھە و رېستوران و ھۆتيل
1.3	16	3.1	25	چاكدردن و سېرفىسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرسيكل
0.2	2	2.6	21	چالاکى خانووبەرە
9.1	109	2.5	20	چالاکى بيىناسازى
1.5	18	2.5	20	پيشەسازى بەرھە كانزايبيھەكان
0.2	2	1.9	15	چالاکى تەندروستى مرۆف و كارى كۆمەلایەتى
1.7	20	1.4	11	چاكدردنەوھى ئامپېر و كەلوپەل
0.0	0	1.2	10	پيشەبىي (دكتۆر، پاريزەر، ئەندازيار)
2.5	30	0.7	6	كارە ھونەرييەكان (كارى دەستى)
0.5	6	0.5	4	پيشەسازى كەرەستەى كارەبايى و ئەلەكترونى و پيىكھاتەكانى
0.3	4	0.1	1	چالاکى خزمەتگوزارىيى كارگيپى و پشتيوانى
0.8	10	1.5	12	خزمەتگوزارى تر
100	1205	100	811	كۆى گشتى

خشتەى (D 4-6): لایەنى تۆمارکردنى دامەزراوہکان بە پىی قەبارەى دامەزراوہ (چەندین وەلام)

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		لایەنى تۆمارکردن
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
13.0	3	18.1	21	16.9	192	17.0	216	بەپۆئەبەرایەتى باج
17.4	4	11.2	13	12.9	146	12.8	163	وہزارەتى تەندروستى
4.3	1	7.8	9	12.5	142	11.9	152	سەندیکا
8.7	2	11.2	13	11.7	132	11.6	147	قايمةقام
4.3	1	10.3	12	10.9	124	10.8	137	شارەوانیيەکان
17.4	4	15.5	18	9.4	107	10.1	129	ژوورى بازرگانی
4.3	1	11.2	13	7.9	89	8.1	103	شارەوانى ناوخۆیى
13.0	3	4.3	5	5.9	67	5.9	75	تۆمارى بازرگانی لە پارێزگاگان
0.0	0	0.9	1	1.3	15	1.3	16	بەپۆئەبەرایەتى کار لە پارێزگاگان
0.0	0	3.4	4	1.1	12	1.3	16	تۆمارى بازرگانی
4.3	1	0.9	1	0.6	7	0.7	9	بەپۆئەبەرایەتى گەشەپیدانى پيشەسازى
4.3	1	0.0	0	0.6	7	0.6	8	وہزارەتى کار و کاروبارى کۆمەلایەتى
4.3	1	0.9	1	0.5	6	0.6	8	سندقى دنیایى کۆمەلایەتى
0.0	0	0.0	0	0.4	4	0.3	4	وہزارەتى پۆشنیبرى
4.3	1	1.7	2	0.1	1	0.3	4	دەستەى وەبەرھێنان
0.0	0	2.6	3	7.2	82	6.7	85	ھیتەر
100	23	100	116	100	1133	100	1272	کۆى گشتى

خشتەى (E 4-6): لایەنى تۆمارکردنى دامەزراوہکان بە پىی پارێزگا (چەندین وەلام)

دھۆك		ھەلەبجە		سلیمانى		ھەولێر		کۆى گشتى		لایەنى تۆمارکردن
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
22.6	84	3.8	1	20.6	96	8.6	35	17.0	216	بەپۆئەبەرایەتى باج
14.0	52	30.8	8	15.0	70	8.1	33	12.8	163	وہزارەت تەندروستى
10.5	39	7.7	2	12.6	59	12.8	52	11.9	152	سەندیکا
6.5	24	34.6	9	17.1	80	8.4	34	11.6	147	قايمةقام
3.8	14	3.8	1	6.9	32	22.1	90	10.8	137	شارەوانیيەکان
12.9	48	3.8	1	10.9	51	7.1	29	10.1	129	ژوورى بازرگانی
5.4	20	3.8	1	1.9	9	17.9	73	8.1	103	شارەوانى ناوخۆیى
4.3	16	11.5	3	5.4	25	7.4	30	5.8	74	تۆمارى بازرگانی لە پارێزگاگان
2.7	10	0.0	0	0.9	4	0.5	2	1.3	16	بەپۆئەبەرایەتى کار لە پارێزگاگان
2.7	10	0.0	0	1.1	5	0.2	1	1.3	16	تۆمارى بازرگانی
0.8	3	0.0	0	1.1	5	0.2	1	0.7	9	بەپۆئەبەرایەتى گەشەپیدانى کۆمەلایەتى
0.8	3	0.0	0	0.9	4	0.2	1	0.6	8	وہزارەتى کار و کاروبارى کۆمەلایەتى
0.0	0	0.0	0	1.3	6	0.5	2	0.6	8	سندوقى دنیایى کۆمەلایەتى
0.5	2	0.0	0	0.4	2	0.0	0	0.3	4	وہزارەتى پۆشنیبرى
0.0	0	0.0	0	0.4	2	0.5	2	0.3	4	دەستەى وەبەرھێنان
12.6	47	0.0	0	3.6	17	5.4	22	6.8	86	ھیتەر
100	372	100	26	100	467	100	407	100	1272	کۆى گشتى

ھۆكارەكانى تۆمارنەكردنى چالاكى بازارگانىيەكان

لە كۆى 2016 ۋەلآمەدر، 1,236 كەسىيان بەرپژەى (91.7%) لەو باۋەرەدان كە دامەزراۋەكەيان پيويستى بە تۆماركردن نىيە، بۆيە دامەزراۋەكەيان تۆمارنەكردوۋە. ھۆكارەكانى دىكەى تۆمارنەكردنى دامەزراۋەكان برىتتىن لە رۆتينيپاتى زۆر و رېكارە ئالۇزەكان و ئەو پىداويستىيانەى كە بۇ تۆماركردن پيويستن (خشتەى F 4-6). ھەرۋەھا ھۆكارەكانى تۆمارنەكردنى دامەزراۋەكان بە ھەمان رېژەى لە ئاستى پارىزگاكاندا پيشان دراۋە (خشتەى G 4-6).

خشتەى (F4-6): ھۆكارى تۆمارنەكردنى چالاكى دامەزراۋەكان بەپيى قەبارەى دامەزراۋەكە (چەندىن ۋەلام)

مامناۋەند		بچووك		زۇر بچووك		كۆى گشتى		ھۆكارەكانى تۆمارنەكردنى چالاكى بازارگانى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
75	6	84.6	55	92.2	1074	91.7	1135	كارەكەم پيويستى پيى نىيە
12.5	1	6.2	4	2.6	30	2.9	35	زۇرى رۆتينات و ئالۇزى رېكارەكان
12.5	1	0	0	1.7	19	1.7	20	دابىنكردنى پىداويستىيەكان كە لەوانەيە لە ئەنجامى تۆماركردنەۋەدا بىتتە ئاراۋە
0	0	4.6	3	1.1	13	1.3	16	بە زەحمەت تىگەبشتن لە زانباريەكان و پرۆسەى تۆماركردن
0	0	1.5	1	1	11	1	12	دۇخى ياسايى كارەكە لە ئەنجامى تۆماركردن
0	0	3.1	2	1.4	16	1.5	18	ھىتر
100	8	100	65	100	1163	100	1236	كۆى گشتى

خشتەى (G 4-6): ھۆكارى تۆمارنەكردنى چالاكى دامەزراۋەكان بەپيى پارىزگا (چەندىن ۋەلام)

دھوك		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		كۆى گشتى		ھۆكارەكانى تۆمارنەكردنى چالاكى بازارگانى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
96.0	313	84.2	16	89.6	423	91.4	383	91.8	1135	كارەكەم پيويستى پيى نىيە
1.2	4	0.0	0	4.4	21	2.4	10	2.8	35	زۇرى رۆتينات و ئالۇزى رېكارەكان
0.3	1	5.3	1	1.9	9	2.1	9	1.6	20	دابىنكردنى پىداويستىيەكان كە لەوانەيە لە ئەنجامى تۆماركردندا بىتتە ئاراۋە
0.3	1	5.3	1	0.6	3	2.6	11	1.3	16	بە زەحمەت تىگەبشتن لە زانباريەكان و پرۆسەى تۆماركردن
0.0	0	5.3	1	1.7	8	0.7	3	1.0	12	دۇخى ياسايى كارەكە لە ئەنجامى تۆماركردن
2.1	7	0,0	0	1.7	8	0.7	3	1.5	18	ھىتر
100	326	100	19	100	472	100	419	100	1236	كۆى گشتى

7- ژینگەى گشتى دامەزراوہکان

ئەم بەشە ئەو ئەنجامانە لەخۆدەگرێت کە پەيوەندییان بە ژینگەى گشتى دامەزراوہکانەوہ ھەيە و ئەمانەى خوارەوہ لەخۆدەگرێت:

- بازرگانى کردن
- دابەشکردنى دامەزراوہکان بە پىي سالى دامەزراندنيان
- ئاستى خویندى خاوەن دامەزراوہکە
- جۆرەکانى دلنیاى تاییەت بە دامەزراوہکان
- جۆرى خاوەندارى دامەزراوہکان
- چالاکيیەکانى پيشووى خاوەن کارەکان

1-7 بازرگانى کردن

سەختبوونى دامەزراندنى کارىک

بە پىي ئەنجامى روویوویوہکە، زیاتر لە نیوہى دامەزراوہکان (61.4%) کپشەپان لە دامەزراندنى کارەکانیاندا ھەبووہ وەک لە خشتەى (A 1-7) دا پيشان دراوہ. ھەروہا دەرئەنجامەکان دەرپانخستووہ کە پارىزگای ھەولپیر بەرزترین پىژەى (82%) تۆمار کردووہ لە ھەبوونى کپشە بۇ دامەزراندنى کارىک، پارىزگاکانى تر پىژەى کەمترپان تۆمار کردووہ (سليمانى 58.1%، دھۆک 44.4% و ھەلەبجە 22.5%) (خشتەى ژمارە 1-7 B).

خشتەى (A 1-7): ئاستى سەختبوونى دامەزراندنى کارىک بە پىي قەبارەى دامەزراوہ

ئاستى سەختى		کۆى گشتى		زۆر بچووک		بچووک		مامناوہند	
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
1238	61.4	1154	61.5	76	59.8	8	57.1		
778	38.6	721	38.5	51	40.2	6	42.9		
2016	100	1875	100	127	100	14	100		

خشتەى (B 1-7): ئاستى سەختبوونى دامەزراندنى کارىک بە پىي پارىزگا

ئاستى سەختى		کۆى گشتى		پارىزگا						
ژمارە	%	ژمارە	%	ھەولپیر		سليمانى		ھەلەبجە		دھۆک
				ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	
1238	61.4	546	82.0	430	58.1	9	22.5	253	44.4	
778	38.6	120	18.0	310	41.9	31	77.5	317	55.6	
2016	100	666	100	740	100	40	100	570	100	

ھۆكارى سەختبوونى دامەزراندنى دامەزراوەيىك (كارىك)

دەرەجامەكان دريانخستوو ە زۆرەبى ئەو كېشائەى رەببەرووى دامەزراندنى كارىك بوونەتەو ە ھۆى نەبوونى پارە دىت بەرئزەى (63%)، نەبوونى زەوى بەرئزەى (8%)، و نەبوونى سەرچاوەكان رىزەى (8%) بوو ە خشتەى (C 1-7). لەسەر ئاستى پارىزگاكان، ھۆكارى نەبوونى پارە يان كېشەى دارايى بەرزترين رىزەى تۆمار كروو ە (ھەولير 65.9%، ھۆك 64.7%، سلېمانى 59%، ھەلەبجە 50%) خشتەى (D 1-7).

خشتەى (C 1-7): ھۆكارى سەختبوونى دامەزراندنى كارىك بە پىي قەبارەى دامەزراو ە (چەندىن ەلام)

ھۆكار		كۆى گشتى		زۆر بچووك		بچووك		مامناوەند	
ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%
دەستگەيشتن بە پارە	980	63.2	920	63.9	54	54.0	6	50.0	
دەستگەيشتن بە زەوى	123	7.9	114	7.9	9	9.0	0	0.0	
نەبوونى سەرچاو ە (و ەكو ئامير، گواستنەو ە، فەرمانبەر)	120	7.7	109	7.6	9	9.0	2	16.7	
كېپرکى بە ھيز	98	6.3	89	6.2	9	9.0	0	0.0	
مۆلەت پيدان	64	4.1	57	4.0	6	6.0	1	8.3	
ھيتر	166	10.7	150	10.4	13	13.0	3	25.0	
كۆى گشتى	1551	100	1439	100	100	100	12	100	

خشتەى (D 1-7): ھۆكارەكانى سەختى دامەزراندنى دامەزراو ەكان بە پىي پارىزگا (چەندىن ەلام)

ھۆكار		كۆى گشتى		ھەولير		سلېمانى		ھەلەبجە		دھۆك	
ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%	ئمارە	%
دەستگەيشتن بە پارە	980	63.2	459	65.9	320	59.0	5	50.0	196	64.7	
دەستگەيشتن بە زەوى	123	7.9	56	8.0	35	6.5	0	0.0	32	10.6	
نەبوونى سەرچاو ە (و ەكو ئامير، گواستنەو ە، فەرمانبەر)	120	7.7	58	8.3	52	9.6	0	0.0	10	3.3	
كېپرکى بە ھيز	98	6.3	47	6.8	36	6.6	0	0.0	15	5.0	
مۆلەت پيدان	64	4.1	22	3.2	34	6.3	1	10.0	7	2.3	
ھيتر	166	10.7	54	7.8	65	12.0	4	40.0	43	14.2	
كۆى گشتى	1551	100	696	100	542	100	10	100	303	100	

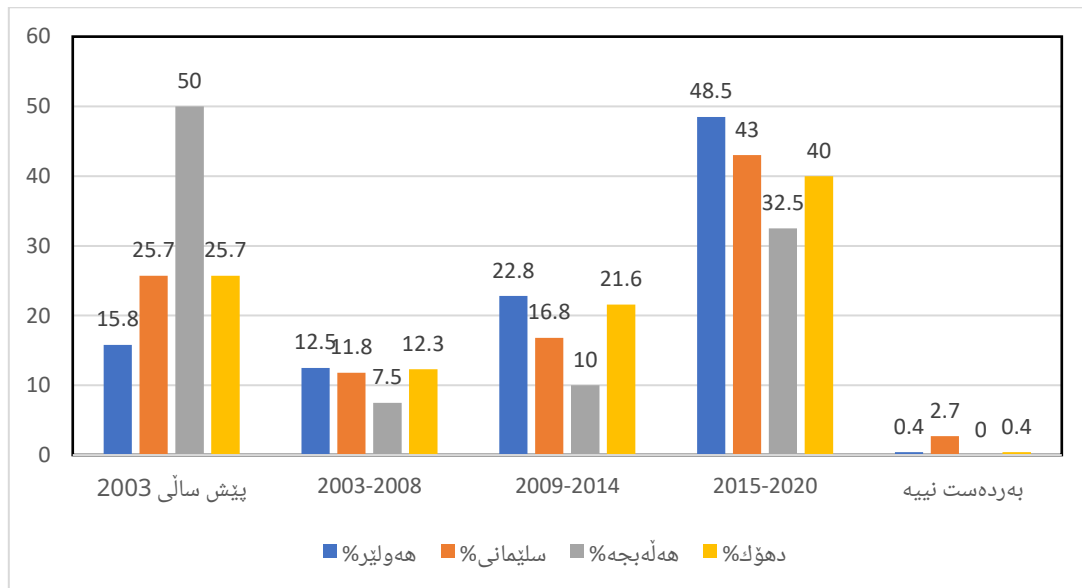
2-7 دابەشبوونى دامەزراو ەكان بە پىي سالى دامەزراندن

و ەلامەكانى پەيوەست بە دامەزراندنى دامەزراو ەكان بە پىي سالى دامەزراندن بە سەر زياتر لە 20 سالددا دابەشكراوون ھەرەك لە خشتەى (A 2-7) و شپو ەى (A 2-7) ھاتوو ە رىزەى سەدى دامەزراو ەكان بە پىي سالى دامەزراندن بەم شپو ەيەى خوارەو ەيە:

- مەوداى 2020-2015 : 43.8%
- پيش سالى 2003 : 22.8%
- مەوداى 2014-2009 : 20.0%
- مەوداى 2008-2003 : 12.1%

خشتەى (A 2-7): دابەشبوونی دامەزراوەکان بە پێى سالى دامەزراندن و پارێزگا

دهۆك		ههلهبچه		سليمانى		ههولير		كۆى گشتى		سالى دامەزراندن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
25.7	142	50.0	20	25.7	190	15.8	108	22.8	460	پيش سالى 2003
12.3	68	7.5	3	11.8	87	12.5	85	12.1	243	2003 - 2008
21.6	119	10.0	4	16.8	125	22.8	156	20.0	404	2014 - 2009
40.0	221	32.5	13	43.0	318	48.5	332	43.8	884	2015 - 2020
0.4	2	0.0	0	2.7	20	0.4	3	1.2	25	بەردەست نيبه
100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	كۆى گشتى

شيوەى (A 2-7): دابەشبوونی دامەزراوەکان بە پێى سالى دامەزراندن و پارێزگا

3-7 ئاستى خویندەوارى خاوەن دامەزراوەکان

سەبارەت بە ئاستى خویندەوارى خاوەن دامەزراوەکان، وەلامەکان بە شپۆهێ خوارووە بوو:

- 54.8% ی خاوەن دامەزراوەکان بڕوانامەى خویندنى ناوەندى/دواناوەندیان هەبوو، (31.5% یان هیچ بڕوانامەیهكى خویندنى فەرمییان نيبه. شایەنى باسە كە زۆرتري پێژەى خاوەنى ئەو دامەزراوانەى كە هەلگى خویندنى ناوەندى/دواناوەندیان لە دامەزراوە مامناوەندەکاندان (64.3%) (خشتەى ژمارە 3-7 A). هەرەها زۆرتري پێژەى خاوەنکارەکان كە هەلگى بڕوانامەى خویندنى ناوەندى/دواناوەندیان لە پارێزگای هەوليرە (62.7%)، پاشان پارێزگاکانى تری دین (خشتەى ژمارە 3-7 B).

خشتەى (A 3-7): ئاستى خۆپنڊەوارى خاوەن دامەزراوەکان بە پىي قەبارەى دامەزراوە

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		ئاستى خۆپنڊەوارى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
64.3	9	55.9	71	54.7	1025	54.8	1105	پروانامەى ناوەندى/دواناوەندى
21.4	3	24.4	31	32.1	601	31.5	635	خۆپنڊى فەرمى نىيە
7.1	1	11.8	15	6.2	116	6.5	132	پروانامەى زانکۆ
7.1	1	6.3	8	6.4	120	6.4	129	پروانامەى پەيمانگای تەکنىکى
0.0	0	1.6	2	0.7	13	0.7	15	پروانامەى ناوەندەکانى راھینان
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

خشتەى (B 3-7): ئاستى خۆپنڊەوارى خاوەن دامەزراوەکان بە پىي پارىزگا

دھۆک		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		ئاستى خۆپنڊەوارى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
45.7	252	52.5	21	54.5	403	62.7	429	پروانامەى ناوەندى/دواناوەندى
43.3	239	32.5	13	29.3	217	24.3	166	خۆپنڊى فەرمى نىيە
5.8	32	5.0	2	8.4	62	5.3	36	پروانامەى زانکۆ
5.1	28	10.0	4	6.6	49	7.0	48	پروانامەى پەيمانگای تەکنىکى
0.2	1	0.0	0	1.2	9	0.7	5	پروانامەى ناوەندى راھینان
100	552	100	40	100	740	100	684	کۆى گشتى

4-7 جۆرەکانى دلىياى تايبەت بە دامەزراوەکان

سەبارەت بە جۆرى دلىياى، ئەنجامەکان دەريان خستوو ە کە زۆرىنەى وەلامدەران ھیچ جۆرە دلىيايان نىيە بەرئۆزەى (98.8%). ھەروەھا شایانى باسە کە بەرزترین رێژە لە نمونەى پوویبۆکە کە دلىياى دەرمان بۆ فەرمانبەران داين کردوو ە لە دامەزراوە مامناوەندەکانە (14.3%)، و ھەروەھا تىبينى دەکریت کە دلىياى ئۆتۆمبیل لە لایەن ھیچ دامەزراوەیەک بە ھەموو قەبارەى کەو ە بەکار نەھینراو ە (خشتەى ژمارە 4-7 A).

خشتەى (A 4-7): جۆرەکانى دلىياى بە پىي قەبارەى دامەزراوە

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		جۆرى دلىياى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
78.6	11	95.3	121	99.2	1860	98.8	1992	ھیچ دلىيايەک نىيە
7.1	1	3.9	5	0.5	10	0.8	16	دلىياى قەرەبووکردنەو ەى کرێکاران
14.3	2	0.0	0	0.2	4	0.3	6	دلىياى تەندروستى بۆ فەرمانبەران
0.0	0	0.8	1	0.1	1	0.1	2	دلىياى مۆلک
0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	دلىياى ئۆتۆمبیل
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

5-7 جۆری خاوهنداریتی دامەزراوهکان

له پوویبوهکه دا جۆری خاوهنداریتی دامەزراوهکان دەرکهوتوووه. به پێی پوویبوهکه، زۆربهی دامەزراوهکان خاوهنداریتی تاکه کهسیان ههبووه (85%). ئەم پێژهیه به پێی قهبارهی دامەزراوهکه کهم دهبیتهوه (خشتهی ژماره 5-7A):

- 86.5% زۆر بچووک
- 64.6% بچووک
- 64.3% مامناوهند

جۆری خاوهنداریتی دامەزراوهکان به پێی کەرتی بازرگانی به شیوهی خوارهوهیه (خاتهی ژماره 5-7B):

- خاوهنداریتی تاکه کهسی: 31.4% له بازرگانی تاک و کۆ، 16.8% له گواستنهوه و کۆگا کردن،
- هاوبهش: 32.5% له بازرگانی تاک و کۆ، 17.8% کشتوکال و راوه ماسی،
- خاوهن پشک: 29.4% له بازرگانی تاک و کۆ، و 29.4% له کشتوکال و راوه ماسی.

خشتهی (5-7A): جۆری خاوهنداریتی دامەزراوهکان به پێی قهبارهی دامەزراوهکه

مامناوهند		بچووک		زۆر بچووک		کۆی گشتی		جۆری خاوهنداریتی
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
64.3	9	64.6	82	86.5	1622	85.0	1713	خاوهنداریتی تاکه کهسی
35.7	5	33.9	43	12.7	238	14.2	286	هاوبهش
0.0	0	1.6	2	0.8	15	0.8	17	خاوهن پشک
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆی گشتی

خشتەى (B 5-7): جۆرى خاوەندارىتى چالاكى بازرگانى بە يەيى جۆرى چالاكى

خاوەن پشك		هاوبەش		خاوەندارىتى تاكە كەسى		چالاكى بازرگانى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
29.4	5	32.5	93	31.4	538	بازرگانى تاك و كۆ
11.8	2	8.4	24	16.8	288	چالاكى گواستنهوه و كۆگاکردن
29.4	5	17.8	51	14.7	251	كشتوكاڵ و ڤاوه ماسى
11.8	2	5.9	17	12.8	219	پيشهگەرى تەكنيكي (سەرتاشخانە (ئارايشگا)، هونەرى، ...)
5.9	1	7.0	20	6.3	108	چالاكى بيناسازى
11.8	2	7.3	21	5.8	99	پيشهسازى خۇراك
0.0	0	2.4	7	2.0	34	چااكردن و سىزفسى ئۆتۆمبىل و ماتۆرسيكل
0.0	0	3.8	11	1.6	27	پيشهسازى بەرهمە كانزاييهكان
0.0	0	3.5	10	1.6	27	چالاكى خزمەتگوزارى شوپى مانهوه و رىستوران و هۆتيل
0.0	0	1.0	3	1.9	33	كاره هونەرييهكان (كارى دەستى)
0.0	0	1.4	4	1.6	27	چااكردنهوهى ئامپىر و كەلوپەل
0.0	0	3.1	9	0.8	14	چالاكى خانوووبەرە
0.0	0	0.7	2	0.5	8	پيشهسازى كەرەستەى كارەبايى و ئەلەكترونى و پىكهاتهكانى
0.0	0	0.3	1	0.2	4	چالاكى خزمەتگوزارى كارگىرپى و پشتيوانى
0.0	0	0.0	0	0.1	1	چالاكى هونەرى و كات بەسەربردن
0.0	0	0.3	1	0.1	1	چالاكى پەرورەدە و ڤاهينان
0.0	0	0.3	1	0.1	2	وزە - خاوەن مۆليدەى كارەبايى
0.0	0	0.3	1	0.2	3	چالاكى دارايى و دلنبايى
0.0	0	0.3	1	0.0	0	بەنزىنخانەكان
0.0	0	1.7	5	0.7	12	چالاكى تەندروستى مرۆڤ و كارى كۆمەلايهتى
0.0	0	0.3	1	0.2	3	كانگا و كانگاكارى و دەرهياننى كانزا
0.0	0	0.7	2	0.5	8	چالاكى پيشهيبى (دكتۆر، ڤاريزەر، ئەندازيار)
0.0	0	0.0	0	0.2	3	چالاكى زانستى و هونەرى
0.0	0	0.3	1	0.2	3	چالاكى داينكردننى ئاو، خاوينكردنهوه، چارهسەر و لەناوبردننى پاشماوهكان
100	17	100	286	100	1713	كۆى گشتى

6-7 چالاکي پیشووی خاوه‌نکاره‌کان

له‌ کاتی پرسپارکردن له‌ خاوه‌نکاره‌کان سه‌باره‌ت به‌ چالاکي پیشوویان، وه‌لامه‌کانیان به‌م شیوه‌ی خواره‌وه‌ بوو (خشته‌ی 6-7 A):

- 29% له‌م که‌سانه‌ به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ له‌ هه‌مان کاردا کاریان ده‌کرد.
- 25.5% له‌م که‌سانه‌ به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ کارێکی تریان ده‌کرد.
- 16% له‌م که‌سانه‌ قوتابی بوون.
- 12.5% له‌م که‌سانه‌ بیکار بوون.

هه‌روه‌ک ده‌ببیند، چالاکي پیشووی خاوه‌نکاره‌کان به‌م شیوه‌ی خواره‌وه‌ بووه: بیناسازی و ئاوه‌دانکردنه‌وه (22.2%)، که‌رتی گشتی (19.3%)، کشتوکال و راه‌ ماسی (10.4%) بووه له‌ نموونه (خشته‌ی ژماره‌ 6-7 B).
تێبینی: کۆی گشتی وه‌لامده‌ره‌وه‌کان 857 بووه و ژماره‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی وه‌لامیان نه‌داته‌وه 1159 که‌س بووه.

خشته‌ی (6-7 A): چالاکیه‌کانی پیشووی خاوه‌ن کاره‌کان به‌ پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌که

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆی گشتی		جۆری دامه‌زراوه چالاکي پیشوو
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
78.6	11	34.6	44	28.2	529	29	584	به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ له‌ هه‌مان کاردا کارێ ده‌کرد
7.1	1	15.7	20	26.3	494	25.5	515	به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ کارێکی تری ده‌کرد
7.1	1	18.9	24	15.9	298	16	323	قوتابی بووه
0.0	0	13.4	17	12.6	236	12.5	253	بیکار بووه
0.0	0	7.1	9	8.6	161	8.4	170	له‌ که‌رتی گشتی کارێ ده‌کرد
7.1	1	10.2	13	7.5	140	7.6	154	له‌ که‌رتی تایبته‌ت کارێ ده‌کرد
0.0	0	0.0	0	0.9	17	0.8	17	هیتر
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆی گشتی

خشتەى (B 6-7): چالاکییەکانى پێشوی خاوەنکارەکان بەپێى چالاکی بازرگانى و قەبارەى دامەزراوەکە

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		چالاکی بازرگانى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
0	0	19.0	8	22.4	182	22.2	190	چالاکی بیناسازى و ئاوەدانکردنەو
0	0	21.4	9	19.2	156	19.3	165	کەرتى گشتى
0	0	9.5	4	10.5	85	10.4	89	کشتووکاڵ و پاوه ماسى
1	2	11.9	5	9.7	79	10.0	86	بازرگانى تاك و کۆ
0	0	9.5	4	6.3	51	6.4	55	گواستنەو و کۆگاکردن
0	0	4.8	2	5.5	45	5.5	47	چالاکی خزمەتگوزارى کارگێرى و پشتیوانى
0	0	7.1	3	4.7	38	4.8	41	کارە هونەرییەکان (کارى دەستى)
0	0	16.7	7	21.8	177	21.5	184	خزمەتگوزارى تر
100	2	100	42	100	813	100	857	کۆى گشتى

دامەزراوە داخراوەکان

داتای داخراو بوونی دامەزراوەکان یارمەتیدەرن بۆ دیارکردنى ئاستى بەردەوامبوونی کارى دامەزراوەکان لە پووی ئەو هۆکارانەى کە کاربەگەریان لە سەر ژینگەى کارى بازرگانى هەبە. 857 کەس وەلامى پرسىاری پەبەست بە دۆخى ئەو دامەزراوەیەى کە تیدا کاردەکەن دایەووە کە بە شیوەى خوارووەیە (خشتەى ژمارە 6-7):

- 67.2% داخراو نیبە

- 20.3% کارکردن کۆتایى هات

- 12.5% داخراوە

سەبارەت بە پارێزگاگان، زۆرتەرىن ژمارەى دامەزراوەکانى داخراو لە هەولێر بوو (47 دامەزراوە)، دواتر لە دهۆک (36 دامەزراوە) و سلێمانى (23 دامەزراوە) بوو (خشتەى ژمارە 6-7 D).

خشتەى (C 6-7): دۆخى دامەزراوەکانى پێشوو بە پێى قەبارەى دامەزراوەکان

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		دۆخى دامەزراوەکانى پێشوو
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
50.0%	1	71.4	30	67.0	545	67.2	576	داخراو نیبە
0.0%	0	19.0	8	20.4	166	20.3	174	کارەکە کۆتایى هاتوو
50.0%	1	9.5	4	12.5	102	12.5	107	داخراوە
100	2	100	42	100	813	100	857	کۆى گشتى

خشتەى (D 6-7): دۆخى دامەزراوھەکانى پيشوو بە پىي پاريزگا

دۆخى دامەزراوھەکانى پيشوو		کۆى گشتى		ھەولير		سليمانى		ھەلەبجە		دھۆک	
ئامارە	%	ئامارە	%	ئامارە	%	ئامارە	%	ئامارە	%	ئامارە	%
داخراو نيبه	576	67.2	180	57.3	182	73.4	6	66.7	208	72.7	
کارهکە کۆتايى ھاتووھ	174	20.3	87	27.7	43	17.3	2	22.2	42	14.7	
داخراوھ	107	12.5	47	15.0	23	9.3	1	11.1	36	12.6	
کۆى گشتى	857	100	314	100	248	100	9	100	286	100	

ھۆکارى داخستنى دامەزراوھەکانى پيشوو

لە روویووەکە پرسیار لە سەر ھۆکارەکانى داخستنى دامەزراوھەکان کرا و ھۆکارە سەرەکییەکان بە شێوھى خواروھە بوون (خشتەى (E 6-7) خشتەى (F 6-7) و شپوھى (A 6-7):

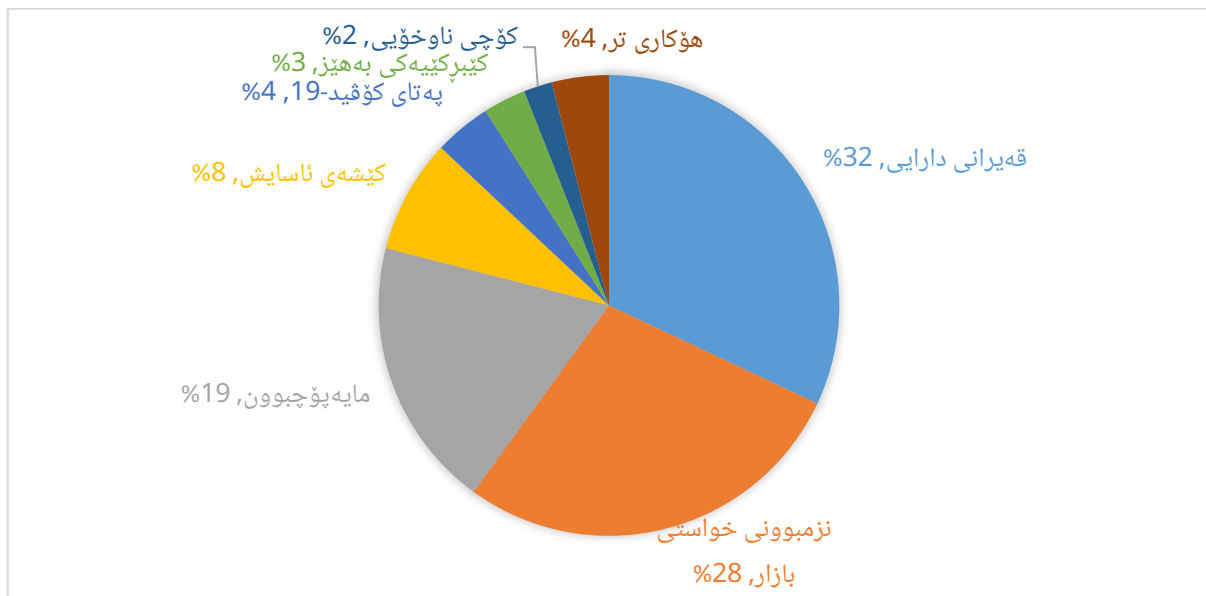
- قەیرانى دارايى: بە گشتى لە سەر ئاستى ھەرئیمی کوردستان 31.7% بوو و لە سەر ئاستى پاريزگاگان، بەرزترین رېژە لە پاريزگاى ھەولير (38.8%) و نزمترین رېژە لە پاريزگاى دھۆک (20%) بوو.
- نزمبوونى خواستى بازار: بە گشتى لە سەر ئاستى ھەرئیمی کوردستان 28.3% بوو و بەرزترین رېژە لە پاريزگاى دھۆک (42.2%) و نزمترین رېژە لە پاريزگاى ھەولير (18.4%) تۆمار کراوھ

خشتەى (E 6-7): ھۆکارى داخستنى دامەزراوھى پيشوو لەسەر ئاستى ھەرئیمی کوردستان

کۆى گشتى		ھۆکارى داخستنى دامەزراوھ
ئامارە	%	
38	31.7	قەیرانى دارايى
34	28.3	نزمبوونى خواستى بازار
23	19.2	مايەپوچبوون
10	8.3	کيشەى ئەمنى
5	4.2	پەتای کۆفید-19
3	2.5	کيبړکيبه کى بەھيز
2	1.7	کۆچى ناوخۆيى
5	4.2	ھۆکارى تر
120	100	کۆى گشتى

خشتەى (F 6-7): ھۆکاری داخستنى دامەزراوەى پیشوو بە پى پاريزگا

دھۆك		ھەلەبجە		سلیمانى		ھەولیر		كۆى گشتى		ھۆكارى داخستنى دامەزراوە
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
20.0	9	100	1	36.0	9	38.8	19	31.7	38	قەیرانى دارایی
42.2	19	0.0	0	24.0	6	18.4	9	28.3	34	نزمبوونى خواستى بازار
8.9	4	0.0	0	16.0	4	30.6	15	19.2	23	مايە پوچبوون
13.3	6	0.0	0	8.0	2	4.1	2	8.3	10	كیشەى ئەمنى
6.7	3	0.0	0	0.0	0	4.1	2	4.2	5	پەتای كۆفید-19
0.0	0	0.0	0	8.0	2	2.0	1	2.5	3	كیبركیپهكى بەھیز
0.0	0	0.0	0	4.0	1	2.0	1	1.7	2	كۆچى ناوخۆیى
8.9	4	0.0	0	4.0	1	0.0	0	4.2	5	ھۆكارى تر
100	45	100	1	100	25	100	49	100	120	كۆى گشتى

شێوەى (A 6-7): ھۆكارى داخستنى دامەزراوەکانى پیشوو

7-7 ئەنجامدانى كارى بازرگانى لە عێراق - راپۆرتى بانكى نیودەولەتى 2020

لەم دوایانەدا راپۆرتىك بۆ گروپى بانكى نیودەولەتى ئامادەكراوە سەبارەت بە ئەنجامدانى كارى بازرگانى لە عێراق-2020، لەم خشتەى خوارەدا ریزبەندى جیگای عێراق لە رووى ژینگەى بازرگانى لە نیوان 190 وڵاتدا پێشان دەدات، لەم خشتەى دەببندرێت كە عێراق لە پلەى كى نزمدا بە بەراورد بە وڵاتانى تر لە رووى ژینگەى بازرگانى.

خشتەى (A 7-7): ریزبەندى عێراق لە نیوان 190 ولات و تیکرای خالەکان بە پێی بابەتەکان

بابەت	ریزبەندى	ئەنجامەکە
1- دامەزراندنى دامەزراوە	154	77.3
2- وەرگرتنى مۆلەتى بیناسازى	103	67.7
3- دەستگەپشتن بە کارەبا	131	61.9
4- تۆمارکردنى خواوەنداریتى	121	57.3
5- وەرگرتنى باوەرى (دلنیاى)	186	0.0
6- پشنگیری کردن له وهبەرھینەرى كەمینه	111	46.0
7- دانى باج	131	63.5
8- بازرگانى دەرەوہى سنوورەکان	181	25.3
9- جیبەجیکردنى گرێبەستەکان	147	48.0
10- چارەسەرکردنى گرفتى ماپەپۆچبوون	168	0.0

سەرچاوە: راپۆرتى بانكى جیھانى -چالاکى بازرگانى 2020

سەبارەت بە بەراوورد لەگەڵ ماوەى پێشتر، لیکۆلینەو لەسەر ئەنجامدانى کارى بازرگانى-بەراووردی پۆلینى کارى بازرگانى لە عێراق بۆ سالانى 2010، 2015، 2020 - بە پێى گرۆپى بانكى جیھانى لە خوارووە پێشان دراو (خشتەى ژمارە 7-7 B)

پێژەى گۆرانکاری بە پێى پلە (ریزبەندى)

خشتەى ژمارە (B 7-7): بەراووردی پۆلینى کارى بازرگانى لە عێراق بۆ سالانى 2010، 2015، 2020

بابەت	سال 2020		سال 2015		سال 2010		گۆرانکاری ریزبەندى نیوان (2015 - 2010)
	ئەنجام	ریزبەندى	ئەنجام	ریزبەندى	ئەنجام	ریزبەندى	
1- دامەزراندنى دامەزراوە	77.3	154	74	142	n/a	175	-33
2- وەرگرتنى مۆلەتى بیناسازى	67.7	103	86.7	9	n/a	94	+85
3- دەستگەپشتن بە کارەبا	61.9	131	84.9	36	n/a	-	n/a
4- تۆمارکردنى خواوەنداریتى	57.3	121	62.6	109	n/a	53	-56
5- وەرگرتنى قەرز	0.0	186	5	180	n/a	167	-13
6- پشنگیری کردن له وهبەرھینەرى كەمینه	46.0	111	42.5	146	n/a	119	-27
7- دانى باج	63.5	131	80	52	n/a	53	-27
8- بازرگانى دەرەوہى سنوونارەکان	25.3	181	20.5	178	n/a	180	+2
9- جیبەجیکردنى گرێبەستەکان	48.0	147	47.3	141	n/a	139	-2
10- چارەسەرکردنى گرفتى ماپەپۆچبوون	0.0	168	0.0	189	n/a	183	-6

سەرچاوە: راپۆرتى بانكى جیھانى بۆ چالاکى بازرگانى بۆ سالانى 2010 و 2015 و 2020.

چاکسازی له ژینگەى بازرگانى له عێراق

له راپۆرتى چالاكى ه بازرگانىیهکانى بانكى نپودهولەتى بۆ سالى 2020 ئەمانەى خوارهوه هاتوو: له 2ى ئایارى 2018 تاكو 1ى ئایارى 2019، 115 ولات 294 چاکسازی رپکخراو بۆ کارهکان ئەنجامدا به پيى 10 پيوهرى چاکسازی که پيوانهى راپۆرتى ئەنجامدانى کارهکان دهکات. ئەم پيوهرانهى چاکسازیان له راپۆرتى ئەنجامدانى کارهکان له گشت ناوچهکان ئەنجامدران. له خوارهوه ئەو چاکسازیانه دهخهينه روو که له راپۆرتى ئەنجامدانى کارهکان له عێراق له 2008 هوه جپبهجى کراون:

- دەستپیکردنى کارى بازرگانى: ئاسانکاری بکریت بۆ رپکارهکانى دەستپیکردنى کاریک به کهمکردنهوهى رپکاری تۆمارکردن و کهمکردنهوهى ئەو کاتهى که پيوسته بۆ تۆمارکردنى کۆمپانیاکان.
- دەستگهيشتن به قهرز(سهرمايه): عێراق دەستگهيشتن به زانیارى بۆ وهگرتنى قهرزى باشتتر کردووه به دانانى شپووزى تۆمارى قهرزى نوئ.
- راپهواندنى کارى وهگرتنى مۆلهتى بينا: مامهلهکردن له گهه مۆلهتى بيناسازى: ئاسانکاری بۆ پرۆسهى مامهلهکردن له گهه رپگهدانى بيناسازى له رپگای داواکاری بۆ وهگرتنى رپگهپیدانى بينا له ناوهندهکان و رپگهپیدانى بيناسازى له يهک کاتدا.
- دەست گهيشتن به خزمهتگوزارى کارهبا: وهزارهتى کارهبا، له رپگای رپکخستنى بهروارهکانى بهدەستهپینانى خزمهتگوزارى کارهبا، پرۆسهى دەستگهيشتن به خزمهتگوزارى کارهباى خپراتر کردووه.
- دەستپیکردنى کارى بازرگانى: بههۆى زیادبوونى تپچووى بهدەستهپینانى بهلگهى حجزکردنى ناو و تپچووى پاريزهران بۆ ئامادهکردنى رهشنووسى ياداشتنامهى دامهزrandنى دامهزراوهکان، دەستپیکردنى کاریک له عێراق گرانتتر بووه.

8- دامەزراندن و سەرچاوە مەروئییەکان

ستراتیژییەکانى ھەرئیمى کوردستان بەپێى دیدگای 2030، ئاماژە بەو دەکەن کە حکومەتى ھەرئیمى کوردستان ھەولێ بەردەوام دەدات بۆ پەرەپێدان و بەتوانا کردنى ھیزی کار لە ناوچەکەدا لە پیناو ھەمەچەشنکردنى ئابووری دوور لە نەوت، پەرەپێدانى سیاسەتییى نیشتمانى بۆ کار و بیکارى، و دروستکردنى دەرفەتى کار لە گەڵ بەھای زێدەگى یارمەتیدەرە لە بەرزکردنەوھى ئاستى داھاتى خێزانەکان.

ئەم بەشە دەرەنجامى روویوی مەیدانى لەسەر دابەشبوونى کرێکاران بەسەر دامەزراوەکان بەپێى پەرەگەز و گروپى تەمەن و چالاکی ھ ئابوورییەکان دەخاتەرۆو، ھەروەھا دەستنیشانى سەختى و بەرەستەکانى بەردەم دامەزراوەکان و ھەلسەنگاندنى رەوشى دامەزراوەکان و رێگاگانى پالپشتیکردنپان دەکات لە رێگەى ئەم بابەتانەى خوارەوھ:

- پۆلینکردنى دامەزراوەکان و ئاستى دامەزراندن
- دابەشبوونى فەرمانبەران بە پێى تەمەن
- چالاکییە بازرگانییەکان
- جۆرەکانى چالاکى لە دامەزراوەکان
- کارە پێویستەکان
- سەرچاوە و رێگاگانى دامەزراندن و پراھینانى فەرمانبەران
- بەرپۆھەردنى دامەزراوەکان

8-1 پۆلینکردنى دامەزراوەکان و ئاستى دامەزراندن

کۆى ژمارەى وەلامدەرەوھەکان لە نموونەکەدا 2016 وەلامدەر بوون و بەپێى پەرەگەز بەسەر 1747 نیر بەرێژەى (87%) و 269 مین بەرێژەى (13%) دابەشکراون.

زۆرینەى نموونەکە لە دامەزراوە تۆمارنەکراوەکان پیک ھاتووھ کە ژمارەیان 1205 دامەزراوەیە بە رێژەى 59.8%، لە کاتیکدا ئەو دامەزراوانەى کە بە لایەنى کەمەوھ لە یەک دەزگای فەرمى تۆمارکراون لە 811 دامەزراوە پیکدین بەرێژەى (40.2%). داتاگان بەم شیوہیە دابەشکران (خشتەى A 1.8) و وینەى (A 1.8).

خشتەى (A 1-8): دۆخى تۆمارکردنى دامەزراوەکان بە پێى قەبارەیان

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى		دۆخى تۆمارکردن
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	
7	50.0	62	48.8	1136	60.6	1205	59.8	تۆمار نەکراوھ
7	50.0	65	51.2	739	39.4	811	40.2	تۆمار کراوھ
14		127		1875		2016		کۆى گشتى

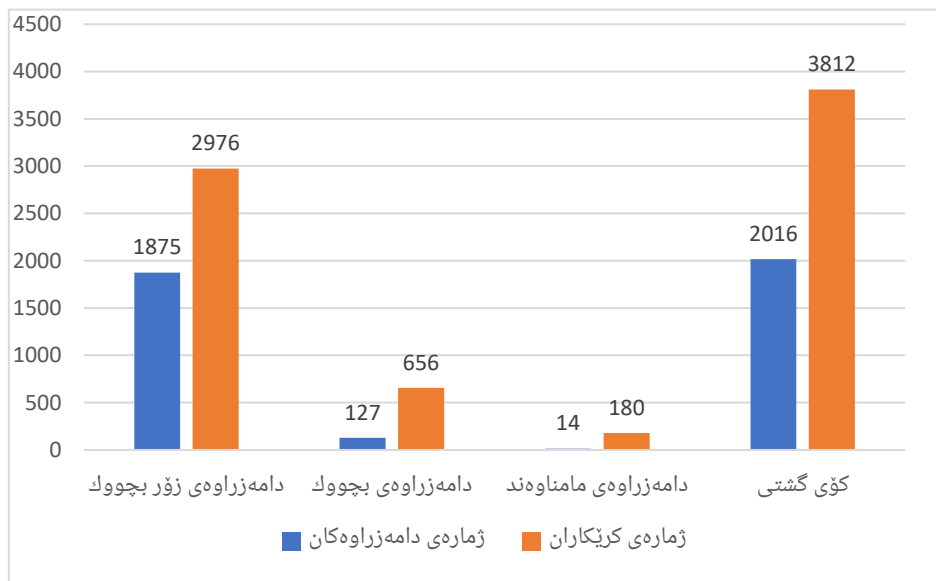
کۆى گشتى ژمارەى کارمەندان لە نموونەکەدا 3812 کەس بوو، لە وانه 3313 کارمەند نیر (86.9%) و 499 کارمەند م (13.1%) بوونە وەک لە خشتەى (B 1.8) و وینەى (B 1.8) پێشاندراو. تیکرپای ژمارەى کارمەندان لە نموونەکەدا (1.89) بوو، و تیکرپای ژمارەى کارمەند بەپێى قەبارەى هەر دامەزراوەیەک بەم شـیـوـەـیـە دابەشکراون:

- تیکرپای ژمارەى کارمەند لە دامەزراوە زۆر بچووکەکان (1.58)
- تیکرپای ژمارەى کارمەند لە دامەزراوە بچووکەکان (5.1)
- تیکرپای ژمارەى کارمەند لە دامەزراوە مامناوەندەکان (12.85)

تیبینی: تیکرپای ژمارەى کارمەندان لە نموونەکە بریتیه لە کۆى ژمارەى کارمەندان دابەش کۆى نموونەکە بەپێى قەبارەى هەر دامەزراوەیەک.

خشتەى (B 1-8): ژمارەى کارمەند لە نموونەدا

قەبارەى دامەزراوە		ژمارەى دامەزراوەکان		ژمارەى کارمەندان		نیر		م	
زۆر بچووک		1875		2976		68.3%		373	
بچووک		127		656		15.1%		80	
مامناوەند		14		180		3.5%		46	
کۆى گشتى		2016		3812		86.9%		499	

شێوەى (A 1-8): دابەشبوونی دامەزراوەکان و کارمەند بە پێى قەبارەى نموونە

بەراوردکردنى ئەم پروویۆیە لەگەڵ پروویۆی دامەزراوە زۆر بچووک، بچووک و مامناوەندەکان لە پارێزگاکانى بەغدا، بەسرا و نەینەوا (2020 - 2021)، و پروویۆی پێکخراوى کار لە سالى 2011، دەرکەوتوووە کە ژمارەى ئاfrهتەتان لە دامەزراوەکان زیاتر لە دوو هیندە زیادى کردوووە (خشتەى C 8-1).

خشتهى (C 1-8): بەراوردی ئەنجامەکان بۆ روویوی دامەزراوەکان لە پارێزگاکانى هەريەمى کوردستان کوردستان لە گەڵ پارێزگاکانى بەغدا، بەسرا و نەينەوا (2020-2021) و روویوی پێکخراوی جیهانى کار بۆ سالى 2011

مى		نير		کۆى گشتى	روویوی
%	ژمارەى وەلامدەر	%	ژمارەى وەلامدەر		
13.3	269	86.7	1747	2016	روویوی دامەزراوەکان (هەولير، سلیمانى، هەلەبجە و دهۆک) (2022-2021)
5.1	102	94.9	1915	2017	روویوی دامەزراوەکان لە بەغدا، بەسرا و نەينەوا (2021-2020)
3.2	145	96.8	4388	4533	روویوی پێکخراوی کار (2012-2011)

سەرچاوه: ILO - CCC (2011, 2012)

خشتهکانى (D 1-8، E 1-8، و F 1-8 و G 1-8) دابەشبوونى ژمارەى فەرمانبەران بە پيى رەگەز و بە پيى قەبارەى دامەزراوەکە پيشان دەدەن. زۆربەى کرێکاران کە ژمارەيان دەگاتە 2976 کرێکار لە دامەزراوە زۆر بچووکەکاندا کار دەکەن کە دەکاتە بە رێژەى 78.1% ی کۆى ژمارەى کارمەند (3812) بە پيى رەگەز بە شيوەى خوارەووە دابەشکراو:

- نير، بە ژمارە 2603 کارمەند و بە رێژەى 68.3%.
- مى، بە ژمارە 373 کارمەند و بە رێژەى 9.8%.

خشتهى (D 1-8): ژمارەى کارمەندان لە دامەزراوەکان بە پيى قەبارە

ژمارەى کرێکارى مى		ژمارەى کرێکارى نير		کۆى گشتى کارمەندان		ژمارەى دامەزراوەکان	قەبارەى دامەزراوە
9.8%	373	68.3%	2603	78.1%	2976	1875	زۆر بچووک
2.1%	80	15.1%	576	17.2%	656	127	بچووک
1.2%	46	3.5%	134	4.7%	180	14	مامناوەند
13.1%	499	86.9%	3313	100%	3812	2016	کۆى گشتى

خشتهى (E 1-8): ژمارەى کارمەندان لە دامەزراوە زۆر بچووکەکاندا

کۆى گشتى کارمەند				دامەزراوەى زۆر بچووک			
مى		نير		کۆى گشتى کارمەندان		ژمارەى دامەزراوەکان	ژمارەى کارمەند
5.6%	166	30.8%	916	36.4%	1082	1082	1
4.1%	122	28.5%	848	32.6%	970	485	2
2.9%	85	28.2%	839	31.0%	924	308	3
12.5%	373	87.5%	2603	100%	2976	1875	کۆى گشتى

خشتهى (F 1-8): ژماره‌ی کارمەندان له دامەزراوه بچووکەکاندا

کۆی گشتی کارمەندان				دامەزراوه بچووکەکان			
مى		نیر		کۆی گشتی کارمەندان		ژماره‌ی دامەزراوه‌کان	ژماره‌ی کارمەندان
2.3%	15	33.1%	217	35.4%	232	58	4
2.7%	18	19.4%	127	22.1%	145	29	5
1.8%	12	14.6%	96	16.5%	108	18	6
1.8%	12	8.8%	58	10.7%	70	10	7
1.7%	11	6.9%	45	8.5%	56	7	8
1.8%	12	5.0%	33	6.9%	45	5	9
12.2%	80	87.8%	576	100%	656	127	کۆی گشتی

خشتهى (G 1-8): ژماره‌ی کارمەندان له دامەزراوه مامناوهندەکاندا

کۆی گشتی کارمەند				دامەزراوه‌ی مامناوهند			
مى		نیر		کۆی گشتی کارمەند		ژماره‌ی دامەزراوه‌کان	ژماره‌ی کارمەند
5%	9	17.2%	31	22.2%	40	4	10
6.7%	12	26.7%	48	33.3%	60	5	12
6.1%	11	10.6%	19	16.7%	30	2	15
7.8%	14	10%	18	17.8%	32	2	16
-	-	10%	18	10%	18	1	18
25.6%	46	74.4%	134	100%	180	14	کۆی گشتی

خشتهى (H 1-8) دابه‌شکردنى کارمەندان به‌پێى دۆخى دامەزراندنیان (ته‌واوکات یان نیوه‌کات) و رەگەزبان (نیر، مى) پێشان دەدات. به‌پێى ئەنجامه‌کان، زۆربه‌ی کارمەندان له دامەزراوه زۆر بچووکەکاندا چر بوونه‌ته‌وه به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه:

▪ **2619 کارمەندی ته‌واوکات (Full Time)**

- ژماره‌ی کارمەندی نیر 2296 به‌پێژه‌ی 60.2%، و ژماره‌ی کارمەندی مى 323 به‌پێژه‌ی 8.5% بووه.

▪ **357 کارمەندی نیوه‌کات (Part Time)**

- ژماره‌ی کارمەندی نیر 307 به‌پێژه‌ی 8.1%، ژماره‌ی کارمەندی مى 50 به‌پێژه‌ی 1.3% بووه.

خشتهى (I 8.1) دابه‌شکردنى کارمەندان به‌پێى دۆخى دامەزراندن (ته‌واوکات / نیوه‌کات) و رەگەزی کارمەندان پێشان دەدات

خشتەى (H 1-8): دابەشوونى كارمەندان لە دامەزراوەكان بەپىي قەبارەى دامەزراوە و دۇخى دامەزراندنيان

كړيکاري نيوهکات (Part Time)				كړيکاري تەواوکات (Full Time)				کۆى گشتى كارمەندان		ژمارەى دامەزراوەكان	قەبارەى دامەزراوە
مى		نير		مى		نير					
1.3%	50	8.1%	307	8.5%	323	60.2%	2296	78.1%	2976	1875	زۆر بچووك
0.3%	13	2.1%	81	1.8%	67	13.0%	495	17.2%	656	127	بچووك
0.4%	15	0.5%	19	0.8%	31	3%	115	4.7%	180	14	مامناوەند
2%	78	10.7%	407	11%	421	76.2%	2906	100%	3812	2016	کۆى گشتى

خشتەى (I 1.8): دابەشوونى كارمەندان لە دامەزراوەكان بەپىي قەبارەى دامەزراوە و دۇخى دامەزراندنيان

كړيکاري نيوهکات (Part Time)				كړيکاري تەواوکات (Full Time)				کۆى گشتى كړيکاران		ژمارەى دامەزراوەكان	ژمارەى كړيکار	قەبارەى دامەزراوە
مى		نير		مى		نير						
0.4%	16	0.8%	32	3.9%	150	23.2%	884	28.4%	1082	1082	1	زۆر بچووك
0.4%	16	3.4%	130	2.8%	106	18.8%	718	25.4%	970	485	2	
0.5%	18	3.8%	145	1.8%	67	18.2%	694	24.2%	924	308	3	
-	-	0.9%	35	0.4%	15	4.8%	182	6.1%	232	58	4	بچووك
0.1%	5	0.3%	10	0.3%	13	3.1%	117	3.8%	145	29	5	
0.1%	3	0.5%	18	0.2%	9	2.0%	78	2.8%	108	18	6	
0.1%	5	0.3%	11	0.2%	7	1.2%	47	1.8%	70	10	7	
-	-	0.1%	3	0.3%	11	1.1%	42	1.5%	56	7	8	
-	-	0.1%	4	0.3%	12	0.8%	29	1.2%	45	5	9	
0.1%	4	-	-	0.1%	5	0.8%	31	1%	40	4	10	
-	-	0.4%	15	0.3%	12	0.9%	33	1.6%	60	5	12	مامناوەند
0.3%	11	0.1%	4	0.0%	0	0.4%	15	0.8%	30	2	15	
-	-	-	-	0.4%	14	0.5%	18	0.8%	32	2	16	
-	-	-	-	-	-	0.5%	18	0.5%	18	1	18	
2%	78	10.7%	407	11.0%	421	76.2%	2906	%100	3812	2016		کۆى گشتى

ھىزى كارى سەرەكى لە دامەزراوە تۆمارنەكراوەكاندا (نافەرمىدا) دەبينرێت، لەناو ئەو دامەزراوە زۆر بچووكەكان كە لەبەك كارمەند پێك دێت كە ئەویش خاوەنكارەكەيە. ئەنجامەكان لە خشتەى (I 1-8) پيشان دراون.

خىشتەى (J 1-8): كۆى ژمارەى كارمەندان بەپىي قەبارەى دامەزراۋەكان، و دۆخى تۆماركردن

دامەزراۋەى تۆمارنەكراۋ				دامەزراۋەى تۆماركراۋ				ژمارەى دامەزراۋەكان	ژمارەى كارمەند	قەبارە
%	كۆى گىشتى	مى	نېر	%	كۆى گىشتى	مى	نېر			
32.7%	701	150	551	22.8%	381	16	365	1082	1	زۆر بچووك
24.5%	526	88	438	26.6%	444	34	410	485	2	
24.1%	516	58	458	24.5%	408	27	381	308	3	
5.6%	120	13	107	6.7%	112	2	110	58	4	بچووك
3.3%	70	13	57	4.5%	75	5	70	29	5	
2.0%	42	7	35	4%	66	5	61	18	6	
1.6%	35	4	31	2.1%	35	8	27	10	7	
1.5%	32	4	28	1.4%	24	7	17	7	8	
0.8%	18	5	13	1.6%	27	7	20	5	9	
1.4%	30	9	21	0.6%	10	0	10	4	10	
1.1%	24	6	18	2.2%	36	6	30	5	12	مامناۋەند
1.4%	30	11	19	-	-	-	-	2	15	
-	-	-	-	1.9%	32	14	18	2	16	
-	-	-	-	1.1%	18	0	18	1	18	
100%	2144	368	1776	100%	1668	131	1537	2016		كۆى گىشتى

روپويىۋەكە دەرىخستووۋە كە زۆرىنەى كارمەندان لە دامەزراۋە زۆر بچووكەكاندا كار دەكەن بە تايپەتى ئەوانەى كە لە يەك كارمەند پىكھاتووۋە كە ئەويش خاۋەنكارەكەيە. ئەنجامەكان لە پارىزگاكان بە شىۋەى خوارەۋەيە:

1. پارىزگاي سلېمانى

▪ بە 409 كارمەند (345 نېر و 64 مى) رېژەى (10.7%) يىكھېناۋە.

2. پارىزگاي ھەۋلېر

▪ بە 382 كارمەند (295 نېر و 87 مى) رېژەى (10%) يىكھېناۋە.

3. پارىزگاي دھۆك

▪ بە 275 كارمەند (262 نېر و 13 مى) رېژەى (7.2%) يىكھېناۋە.

4. پارىزگاي ھەلەبجە

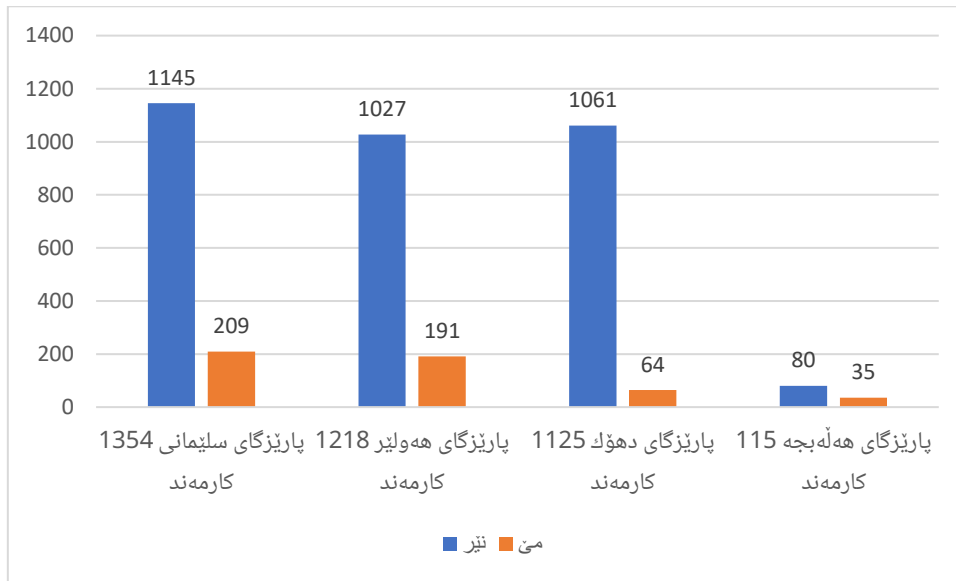
▪ پارىزگاي ھەلەبجە كەمترىن ژمارەى كارمەندى ھەيە و ژمارەيان 16 كەسە (14 نېر و 2 مى) رېژەى (0.4%) يىكھېناۋە.

ئەنجامى نموونەى روپويىۋەكە بەم شىۋەيە دابەشكراۋە كە لە خىشتەى (K 1-8) و وپنەى (B 1-8) دا پېشان دراۋە.

تېبىنى: رېژەكان لەسەر بنەماى كۆى ژمارەى كارمەندان لە نموونەى روپويىۋەكەدا ھەژمار كراۋە كە دەكاتە **3812** كارمەند

خشتهى (K 1-8): كۆى ژمارهى كارمه‌ندان به پيى پاريزگا

دهوك				هه‌له‌بجه				سليمانى				هه‌ولير				كۆى گشتى		ژمارهى وه‌لامدەر	ژمارهى كارمه‌ندان	قه‌بارى دامه‌زراوه
%	كۆى گشتى	مى	نير	%	كۆى گشتى	مى	نير	%	كۆى گشتى	مى	نير	%	كۆى گشتى	مى	نير	مى	نير			
7.2	275	13	262	0.4	16	2	14	10.7	409	64	345	10	382	87	295	166	916	1082	1	زۆر بچووك
7	266	11	255	0.2	8	1	7	9.8	374	55	319	8.4	322	55	267	122	848	485	2	
8.2	312	4	308	1.3	48	8	40	7.6	291	36	255	7.2	273	37	236	85	839	308	3	
1.5	56	2	54	-	-	-	-	1.6	60	7	53	3	116	6	110	15	217	58	4	بچووك
0.9	35	3	32	0.1	5	-	5	1.4	55	10	45	1.3	50	5	45	18	127	29	5	
0.2	6	0	6	-	-	-	-	1.6	60	11	49	1.1	42	1	41	12	96	18	6	
0.6	21	0	21	0.2	7	6	1	0.6	21	6	15	0.6	21	-	21	12	58	10	7	
0.8	32	4	28	-	-	-	-	0.6	24	7	17	-	-	-	-	11	45	7	8	
0.7	27	5	22	-	-	-	-	0.5	18	7	11	-	-	-	-	12	33	5	9	
1	40	9	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	31	4	10	مامناوه‌ند
0.6	24	6	18	-	-	-	-	0.6	24	6	18	-	12	-	12	12	48	5	12	
0.4	15	6	9	0.4	15	5	10	-	-	-	-	-	-	-	-	11	19	2	15	
0.4	16	1	15	0.4	16	13	3	-	-	-	-	-	-	-	-	14	18	2	16	
-	-	-	-	-	-	-	-	0.5	18	0	18	-	-	-	-	0	18	1	18	
29.5	1125	64	1061	3	115	35	80	35.5	1354	209	1145	32	1218	191	1027	499	3313	2016	كۆى گشتى	

شیۆهەى (B 1-8): كۆى گشتى كارمەندان بە پێى پارێزگا

دابەشبوونی كارمەندان بۆ سالانی (2021 - 2020 - 2019 - 2018 - 2017)

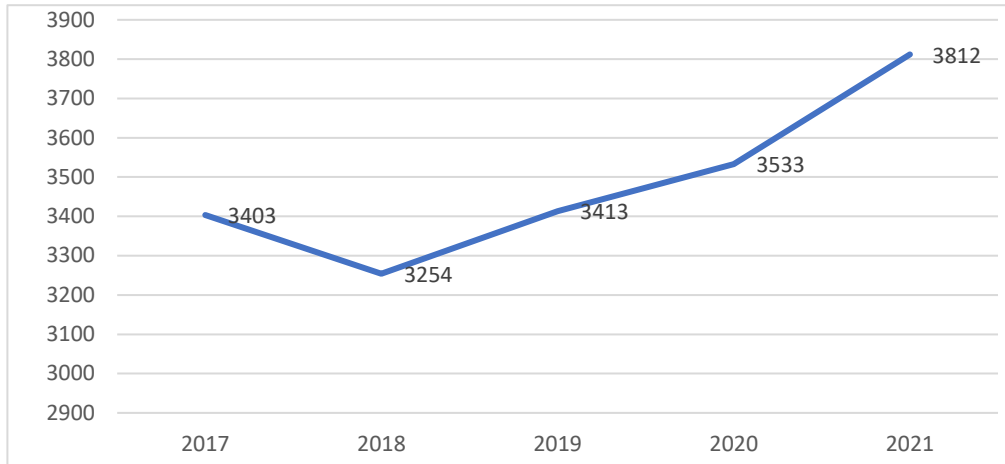
لە پۆوپیۆهەكەدا دەرکەوتووہ كە ژمارەى هێزى كار لە دامەزراوہكان لە سالى 2018 بە رێژەى (4%) كەمىكردووہ و رێژەى 5% بەرز بووتەوہ لە سالى 2019. لە سالى 2020، پەتای كۆرپۆنا كارىگارى زۆرى لەسەر بازاری كار نەبووہ چۆنكە رێژەكەى 4% بووہ، لە كاتىك كە لە سالى 2021 بازاری كار گەشەى بەرچاوى هەبووہ (8%). ئەنجامەكان بە شیۆهەى خواروہوہ بووہ (خشتەى L 1-8، و M 1-8، و وینەى C 1-8).

خشتەى (L 1-8): ژمارەى كارمەندان لە سالانی (2020، 2019، 2018، 2017)

2021	2020	2019	2018	2017
كۆى ژمارەى كارمەندان	كۆى ژمارەى كارمەندان	كۆى ژمارەى كارمەندان	كۆى ژمارەى كارمەندان	كۆى ژمارەى كارمەندان
3812	3533	3413	3254	3403

خشتەى (M 1-8): رێژەى گۆپان لە ماوہى چوار سالى پابردوودا

رێژەى گۆپان 2020 - 2021	رێژەى گۆپان 2019 - 2020	رێژەى گۆپان 2018 - 2019	رێژەى گۆپان 2017 - 2018
8%	4%	5%	-(4)%

شۆبەى (C 1-8): ژمارەى کارمەندان لە ساڵانى (2017، 2018، 2019، 2020، 2021)

پێژەى سەدى گۆران لە ژمارەى کارمەندان لە ساڵانى 2020 - 2021

لە روویبۆه کەدا دەرکەوتوو، بە پێژەى 98.3%ى دامەزراوەکان کە ژمارەیان دەکاتە 1981 دامەزراوە هیچ کارمەندان لە کارەکەى دوور نەخستۆتەو. 1%ى دامەزراوەکان کە ژمارەیان دەکاتە 20 دامەزراوە 20 کارمەندان لە کار دوورخستوو تەو (هەر دامەزراوێک 1 کارمەندان). پێویستە ئاماژە بکەیت کە کۆى ژمارەى ئەو کارمەندانەى کە لە ساڵى 2020-2021 لە کارەکانیان دوورخرانە تەو 55 کارمەندە، واتە لە 1.4%ى هیزی کارى ئیستا لە تەواوى نمونەکە (خستەى N 1-8).

خستەى (N 1-8): کارمەندانى لە کار دوورخراوە لە ساڵى 2020 - 2021

کارمەندانى لە کار دوورخراو	دامەزراوەکانى زۆر بچووڪ	دامەزراوەکانى بچووڪ	مامناوەند	کۆى گشتى دامەزراوەکان	ژمارەى کارمەندانى لە کار دوورخراو	پێژەى سەدى کارمەندانى دوورخراو
0	1846	121	14	1981	0	98.3%
1	19	1	0	20	20	1%
2	6	4	0	10	20	0.5%
3	4	1	0	5	15	0.2%
کۆى گشتى	1875	127	14	2016	55	100%

بەرزتريەى رېژەى کارمەندى لە کار دوورخراو لە کەرتى بازەرگانى تاک و کۆ تۆمار کراوون کە ژمارەيان 15 کەسە بە رېژەى (27.3%)، چالاکى بىناسازى و ئاوەدانکردنەوہ 9 کەس لە کار دوور خراوون بە رېژەى (16.4%) (خشتەى 8-1 O).

خشتەى (8-1 O): کارمەندانى لە کار دوورخراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىنى چالاکى بازەرگانىيان

کارمەندى لە کار دوورخراو		چالاکى بازەرگانى
27.3%	15	بازەرگانى تاک و کۆ
16.4%	9	چالاکى بىناسازى و ئاوەدانکردن
9.1%	5	پيشە سازى خۆراک
9.1%	5	پيشە بى (دکتۆر، پارېزەر، ئەندازيان)
7.3%	4	کارى هۆنەرى (کارى دەستى)
7.3%	4	پيشە سازى بەرھەمە کانزايپەکان
7.3%	4	چاککردنەوہ و سېرقسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرپسکيل
5.5%	3	چالاکى هەکانى خزمەتگوزارى شوينى نيشتە جيبوون، چيشتخانە و هۆتيل
5.5%	3	کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسى
3.6%	2	داينکردنى وزە - خاوەن مۆلیدەکان
1.8%	1	چالاکى هەکانى گواستنەوہ و کۆگاکردن
100%	55	کۆى گشتى

پاريزگارى هەولير بەرزتريەى رېژەى کارمەندى دوورخراو تۆمارکردووە کە ژمارەيان 26 بوو بە رېژەى (47.3%) (خشتەى 8-1 P).

خشتەى (8-1 P): کارمەندانى لە کار دوورخراو لە سالى 2020 - 2021 بە پىنى پاريزگا

کارمەندانى لە کار دوورخراو	کۆى گشتى	هەولير	سليمانى	هەلەبجە	دھۆک
دابه شبوونى کارمەندانى لە کار دوورخراو	55	26	15	-	14
	100%	47.3%	27.3%	-	25.5%

دامەزراندنى کارمەند لە سالى 2020 - 2021

لە رەوېنەى دامەزراوەکان (96.9%) هېچ کارمەنديان لە سالى 2020-2021 دانەمەزراندووە، هەروەها (2%) راپانگەياندووە کە تەنھا 1 کارمەنديان دامەزراندووە. پيويستە ئاماژە بەوہ بکريت کە کۆى ژمارەى کارمەندانى دامەزراو لە سالى 2020-2021 گەيشتووتە 94 کارماند (خشتەى 8-1 Q).

خشتەى (Q 1-8): کارمەندانى دامەزراو لە سالى 2020 - 2021

ژمارەى کارمەندى دامەزراو	دامەزراوہى زۆر بچووک	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى مامناوہند	کۆى گشتى دامەزراوہکان	کۆى گشتى کارمەندى دامەزراو	پێژەى سەدى کارمەندى دامەزراو
0	1830	111	12	1953	0	96.9%
1	37	3	1	41	41	2%
2	7	8	0	15	30	0.7%
3	1	4	0	5	15	0.2%
4	0	1	1	2	8	0.1%
کۆى گشتى	1875	127	14	2016	94	100%

بەرزترین پێژەى کارمەندى دامەزراو لە کەرتى بازرگانى تاك و کۆدا تۆمار کراوون کە ژمارەیان 21 کەسە بە پێژەى (22.3%)، ژمارەى کارمەندى دامەزراو لە خزمەتگوزارى شوینى نیشتهجیوون و چیشتخانە و ھۆتیل 13 کەس بوو بە پێژەى (13.8%)، لە کەرتى بیناسازى و ئاوەدانکردنەوہ 12 کەس دامەزراوہ بە پێژەى (12.8%) و کەرتى پيشەى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازىار) 11 کارمەندى دامەزراوہ کە دەکاتە بە پێژەى (11.7%) (خشتەى R 1-8).

خشتەى (R 1-8): کارمەندى دامەزراو لە سالى 2020 - 2021 بە پێى چالاكى بازرگانى

چالاكى بازرگانى	کارمەندى دامەزراو	پێژەى
بازرگانى تاك و کۆ	21	22.3%
چالاكى خزمەتگوزارى شوینى نیشتهجیوون و چیشتخانە و ھۆتیل	13	13.8%
چالاكى بیناسازى و ئاوەدانکردنەوہ	12	12.8%
پيشەى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازىار)	11	11.7%
کشتوکال و دارستان و راوہ ماسى	9	9.6%
پيشەسازى خۆراک	8	8.5%
چاککردنەوہ و سېرفس کردنى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسکیل	7	7.4%
پيشەسازى بەرھەمەکانزاییەکان	6	6.4%
چالاكى گواستنەوہ و راوہ ماسى	3	3.2%
دابىنکردنى وزە - خاوەن مۆلیدەکان	2	2.1%
بەنزیخانەکان	1	1.1%
چالاكى خزمەتگوزارى کارگێپى و پشتگێپى	1	1.1%
کۆى گشتى	94	100%

پارێزگاكانى ھەولپۆر و سلیمانى یەكسان بوونە لە ژمارە و پێژەى کارمەندى دامەزراو بە ھەبوونى 40 کارمەند بە پێژەى (42.6%).

خشتەى (S 1-8): کارمەندى دامەزراو لە ساڵى 2020 - 2021 بە پى پاریزگا

کارمەندى دامەزراو	کۆى گشتى	هەولپى	سلیمانى	هەلەبجە	دەوێ
کۆى گشتى کارمەندى دامەزراو	94	40	40	2	12
	100%	42.6%	42.6%	2.1%	12.8%

ئاستى خویندەوارى کارمەندان لە دامەزراوەکان

پرسیاریک سەبارەت بە ئاستى خویندنى کارمەندان تەنیا لە دامەزراوەکانى بچووک و مامناوەند کرا کە ژمارەى کارمەندانىان لە نیوان 4 بۆ 29 کەس بوو لە 141 دامەزراوە (127 دامەزراوەى بچووک و 14 دامەزراوەى مامناوەند) و کۆى گشتى کارمەندەکانیان 836 بوو (خشتەى T 1-8). وەلامەکان بەم شیوەیە خوارەوہ بوو:

- خویندنى قۆتابخانە (ناوەندى / دواناوەندى)، 417 کارمەند بە رێژەى (49.9%)
- نەبوونى خویندنى فەرمى، 269 کارمەند بە رێژەى (32.2%)

خشتەى (T 1-8): ئاستى خویندەوارى کارمەندان بە پى قەبارەى دامەزراوە

ژمارەى کارمەند لە دامەزراوەى مامناوەند		ژمارەى کارمەند لە دامەزراوەى بچووک		ژمارەى کارمەندان		ئاستى خویندەوارى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
39.4	71	52.7	346	49.9	417	خویندنى قۆتابخانە (ناوەندى / دواناوەندى)
47.2	85	28	184	32.2	269	نەبوونى خویندنى فەرمى
7.2	13	10.5	69	9.8	82	بروانامەى زانکۆ
4.4	8	8.1	53	7.3	61	بروانامەى پەیمانگا تەکنیکىەکان
1.7	3	0.6	4	0.8	7	بروانامەى ناوەندى رايەن
100	180	100	656	100	836	کۆى گشتى

خشتەى (U 1-8) و خشتەى (V 1-8) دابەشبوونى ئاستى خویندنى کارمەندان بە پى چالاکی هە بازرگانىیەکان پێشان دەدەن. ئەنجامەکان بە شیوەى خوارەوہیە:

- خویندنى قۆتابخانە (ناوەندى / دواناوەندى)
 - کشتۆکال و دارستان و پاوہ ماسى 102 کارمەند و رێژەى (41%)
 - بازرگانى تاك و کۆ 94 کارمەند و رێژەى (67.6%)
 - بىناسازى و ئاوەدانکردن 68 کارمەند و رێژەى (52.7%)
- نەبوونى خویندنى فەرمى
 - کشتۆکال و دارستان و پاوہ ماسى 114 کارمەند و رێژەى (45.8%)
 - بىناسازى و ئاوەدانکردن 40 کارمەند و رێژەى (31%)
 - پىشەسازى خۆراک 37 کارمەند و رێژەى (32.7%)

- **بروانامەى زانكۆ**
 - كشتوكاڵ و دارستان و پاوه ماسى 17 كارمەند و پێژەى (6.8%)
 - بازرگانى تاك و كۆ 15 كارمەند و پێژەى (10.8%)
 - بىناسازى و ئاوەدانكردن 11 كارمەند و پێژەى (8.5%)
- **بروانامەى پەيمانگا تەكنىكىيەكان**
 - كشتوكاڵ و دارستان و پاوه ماسى 14 كارمەند و پێژەى (5.6%)
 - بازرگانى تاك و كۆ 11 كارمەند و پێژەى (7.9%)
 - بىناسازى و ئاوەدانكردن 10 كارمەند و پێژەى (7.8%)

خشتەى (U 1-8): ئاستى زانستى كارمەندان بە پێى چالاكى ئابوورى دامەزراوەكان

بروانامەى ناوەندى رايهتايان	بروانامەى پەيمانگا تەكنىكىيەكان		بروانامەى زانكۆ		نەبوونى خویندى فەرمى		خویندى ناوەندى / دواناوەندى		كۆى گشتى	چالاكى بازرگانى	
	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0.8	2	5.6	14	6.8	17	45.8	114	41	102	249	كشتوكاڵ و دارستان و پاوه ماسى
-	-	7.9	11	10.8	15	13.7	19	67.6	94	139	بازرگانى تاك و كۆ
-	-	7.8	10	8.5	11	31%	40	52.7	68	129	بىناسازى و ئاوەدانكردن
0.9	1	10.6	12	6.2	7	32.7	37	49.6	56	113	پيشەسازى خۇراك
-	-	6.1	4	13.6	9	28.8	19	51.5	34	66	چالاكى خزمەتگۆزارى نيشتەجىبوون و چيشخانە و ھۆتيل
-	-	7.7	3	15.4	6	41	16	35.9	14	39	پيشەسازى بەرھەمە كانزاييەكان
-	-	-	-	11.2	2	44.4	8	44.4	8	18	چالاكى گواستنەوہ و كۆگاکردن
-	-	5.6	1	16.6	3	11.1	2	66.7	12	18	بەنزىخانەكان
-	-	5.9	1	41.2	7	-	-	52.9	9	17	چاكردەنەوہى ئامپىر و كەلوپەل
-	-	-	-	-	-	58.5	7	41.5	5	12	پيشەگەرى تەكنىكى (سەرتاشخانە (ئارايشگا)، ھونەرى، ...)
-	-	-	-	-	-	10	1	90	9	10	چاكردەنەوہ و سپىرەسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرسكيل
11.1	1	22.2	2	11.2	1	11.1	1	44.4	4	9	كارى ھونەرى (كارى دەستى)
14.3	1	28.6	2	-	-	57.1	4	-	-	7	پيشەسازى نامپىرى كارەبايى و ئەليكترونى
50	2	25	1	-	-	-	-	25	1	4	چالاكى پەرورەدە و رايهتايان
-	-	-	-	80	4	20	1	-	-	5	چالاكى تەندروستى مرؤف و كارى كۆمەلايەتى
-	-	-	-	-	-	-	-	100	1	1	پيشەيى (دكتور، پاريزەر، ئەندازيار)
0.8	7	7.3	61	9.8	82	32.2	269	49.9	417	836	كۆى گشتى

تايبينى: پێژەكان بە پێى كۆى ھەر چالاكیەكى ئابوورى ھەژمار كراوہ.

2-8 دابەشبوونی تەمەنی كارمەندان

خشتە (A 2-8) دابەشکردنی كارمەندان بەپێی قەبارەى دامەزراوەكان و گروپی تەمەن پێشان دەدات. ئەنجامەكان لە خوارووە پێشان دراوون :

دامەزراوەكان كە لە یەك كارمەند پێك دێن (خاوەنكار)

- 359 كارمەند (278 نێر و 81 م) تەمەنیان لە نیوان 35 بۆ 44 سالییایە، بە پێژەى (33.2%)
- 256 كارمەند (221 نێر و 35 م) تەمەنیان لە نیوان 25 بۆ 34 سالییایە، بە پێژەى (23.6%)

دامەزراوە زۆر بچووكەكان كە لە 2 كارمەند پێك دێن

- 270 كارمەند (232 نێر و 38 م) تەمەنیان لە نیوان 35 بۆ 44 سالییایە، بە پێژەى (27.2%)
- 250 كارمەند (214 نێر و 36 م) تەمەنیان لە نیوان 45 بۆ 54 سالییایە، بە پێژەى (25.8%)

خشتهى (A 2-8): ژمارەى كارمەندان بە پىي گروپى تەمەن لە نموونەى روویبۆدا

65+		64 - 55		54 - 45		44 - 35		34 - 25		24 - 18		17 - 15		كۆى گشتى	كۆى گشتى		ژمارەى وەلامدەران	ژمارەى كارمەندان
مى	نير	مى	نير	مى	نير	مى	نير	مى	نير	مى	نير	مى	نير		مى	نير		
7	51	9	82	28	215	81	278	35	221	5	64	1	5	1082	166	916	1082	1
0.6%	4.7%	0.8%	7.6%	2.6%	19.9%	7.5%	25.7%	3.2%	20.4%	0.5%	5.9%	0.1%	0.5%					
5	39	15	101	36	214	38	232	24	180	4	76	-	6	970	122	848	485	2
0.5%	4%	1.5%	10.4%	3.7%	22.1%	3.9%	23.9%	2.5%	18.6%	0.4%	7.8%	-	0.6%					
4	35	16	131	26	214	18	219	19	200	2	40	-	-	924	85	839	308	3
0.4%	3.8%	1.7%	14.2%	2.8%	23.2%	1.9%	23.7%	2.1%	21.6%	0.2%	4.3%	-	-					
-	8	2	22	5	51	1	75	7	33	-	24	-	4	232	15	217	58	4
-	3.4%	0.9%	9.5%	2.2%	22.0%	0.4%	32.3%	3%	14.2%	-	10.3%	-	1.7%					
4	11	3	22	7	28	2	53	2	8	-	5	-	-	145	18	127	29	5
2.8%	7.6%	2.1%	15.2%	4.8%	19.3%	1.4%	36.6%	1.4%	5.5%	-	3.4%	-	-					
-	6	4	14	6	12	2	28	-	30	-	6	-	-	108	12	96	18	6
-	5.6%	3.7%	13%	5.6%	11.1%	1.9%	25.9%	-	27.8%	-	5.6%	-	-					
2	12	2	12	2	12	6	8	-	14	-	-	-	-	70	12	58	10	7
2.9%	17.1%	2.9%	17.1%	2.9%	17.1%	8.6%	11.4%	-	20%	-	-	-	-					
-	-	-	-	-	16	11	5	-	24	-	-	-	-	56	11	45	7	8
-	-	-	-	-	28.6%	19.6%	8.9%	-	42.9%	-	-	-	-					
-	-	-	-	-	18	5	13	7	2	-	-	-	-	45	12	33	5	9
-	-	-	-	-	40%	11.1%	28.9%	15.6%	4.4%	-	-	-	-					
-	-	-	-	-	20	-	-	4	6	5	5	-	-	40	9	31	4	10
-	-	-	-	-	50%	-	-	10%	15%	12.5%	12.5%	-	-					
-	-	6	30	6	6	-	12	-	-	-	-	-	-	60	12	48	5	12
-	-	10%	50%	10%	10%	-	20%	-	-	-	-	-	-					
-	-	5	10	6	9	-	-	-	-	-	-	-	-	30	11	19	2	15
-	-	16.7%	33.3%	20%	30%	-	-	-	-	-	-	-	-					
-	-	-	-	14	18	-	-	-	-	-	-	-	-	32	14	18	2	16
-	-	-	-	43.8%	56.3%	-	-	-	-	-	-	-	-					
-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	18	0	18	1	18
-	-	-	-	-	100%	-	-	-	-	-	-	-	-					
22	162	62	424	136	851	164	923	98	718	16	220	1	15	3812	499	3313	2016	المجموع

3-8 چالاکییه بازگانییه‌کان

چالاکی ه بازگانییه‌کان له نموونه‌ی رووبینووه‌که‌دا (2016 وه‌لامده‌ر که له 3,812 کارمه‌ند پیکدین) له نیوان چالاکی ه بازگانی و خزمه‌تگوزاری و به‌رهمه‌پێنانه‌کاندا دابه‌شکراون، و ئه‌نجامه‌کانیان له خشته‌ی (A 3-8) و خشته‌ی (B 3-8) دا پێشاندراوه. ئه‌نجامه‌کان به‌ شیوه‌ی خواره‌وه‌یه:

- بازگانی تاك و كو، 1080 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی 28.3%
- دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، 941 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (87.1%)
- دامه‌زراوه بچووکه‌کان، 111 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (10.3%)
- کشتوکال و دارستان و پاوه ماسی، 821 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی 21.5%
- دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، 572 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (69.7%)
- دامه‌زراوه بچووکه‌کان، 177 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (21.6%)
- کاری بیناسازی و ئاوه‌دانکردن، 365 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (9.6%)
- دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، 236 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (64.7%)
- دامه‌زراوه بچووکه‌کان، 129 کارمه‌ند و به‌ پێژه‌ی (35.3%)

داتا جیاکراوه‌کانی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی چالاکی بازگانی، پارێزگا و قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌کان له خشته‌ی (3-8) C) دا پێشاندراون. ئه‌نجامه‌ سه‌ره‌کییه‌کان به‌م شیوه‌یه دابه‌شکراون:

بازگانی تاك و كو

- پارێزگای هه‌ولێر 371 کارمه‌ند - 338 کارمه‌ند (31.3%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، و 33 کارمه‌ند (3.3%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان،
- پارێزگای سلێمانی 411 کارمه‌ند - 360 کارمه‌ند (33.3%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، و 39 کارمه‌ند (3.6%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان، و 12 کارمه‌ند (1.1%) له دامه‌زراوه مامناوه‌نده‌کان،
- پارێزگای دهۆک 283 کارمه‌ند - 228 کارمه‌ند (21.1%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، و 39 کارمه‌ند (3.6%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان، 16 کارمه‌ند (1.5%) له دامه‌زراوه مامناوه‌نده‌کان.

کشتوکال و دارستان و پاوه ماسی

- پارێزگای هه‌ولێر 144 کارمه‌ند - 88 کارمه‌ند (10.7%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، کارمه‌ند 56 (6.8%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان،
- پارێزگای سلێمانی 314 کارمه‌ند - 246 کارمه‌ند (30%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، و 68 کارمه‌ند (8.3%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان،
- پارێزگای دهۆک 302 کارمه‌ند - 197 کارمه‌ند (24%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، 48 کارمه‌ند (5.8%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان، 57 کارمه‌ند (6.9%) له دامه‌زراوه مامناوه‌نده‌کان.

کاری بیناسازی و ئاوه‌دانکردنه‌وه

- پارێزگای هه‌ولێر 109 کارمه‌ند - 71 کارمه‌ند (19.5%) له دامه‌زراوه زۆر بچووکه‌کان، کارمه‌ند 38 (10.4%) له دامه‌زراوه بچووکه‌کان،

- پارىزگای سلیمانى 108 کارمەند - 69 کارمەند (18.9%) لە دامەزراوه زۆر بچووكە كان، و 39 کارمەند (10.7%) لە دامەزراوه بچووكە كان،
- پارىزگای دھۆك 148 کارمەند - 96 کارمەند (26.3%) لە دامەزراوه زۆر بچووكە كان، 52 کارمەند (14.2%) لە دامەزراوه بچووكە كان.

خشتهى (A 3-8): دابەشبوونى کارمەندان بە پىيى چالاكى بازارگانى

دامەزراوه كانى مامناوهند		دامەزراوه كانى بچووك		دامەزراوه كانى زۆر بچووك		كۆى گشتى		چالاكى بازارگانى
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
15.6	28	16.9	111	31.6	941	28.3	1080	بازرگانى تاك و كۆ
40	72	27	177	19.2	572	21.5	821	كشتوكال و دارستان و پاوه ماسى
-	-	19.7	129	7.9	236	9.6	365	بىناسازى و ئاوه دانكردنهوه
5.6	10	1.2	8	11.3	337	9.3	355	چالاكى گواستنهوه و كۆگاگردن
-	-	1.8	12	10.2	305	8.3	317	پىشه گەرى تەكنىكى (سەرتاشخانە (ئاراپىشگا)، هونەرى، ...)
15.6	28	13	85	6.3	186	7.8	299	پىشه سازى خۆراك
6.7	12	8.2	54	1.5	44	2.9	110	خزمە تگوزارىي شوپىنى نىشته جىبوون و چىشخانە و ھۆتيل
6.7	12	4.1	27	2.1	63	2.7	102	پىشه سازى بەرھەمە كانزايپە كان
-	-	1.5	10	2.5	73	2.2	83	چاكدردنهوه و سپىرقسى ئۆتۆمبىل و ماتۆرسكىل
-	-	1.4	9	1.6	47	1.5	56	كارى ھۆنەرى (كارى دەستى)
-	-	1.4	9	1.4	41	1.3	50	چاكدردنهوهى ئامپىر و كەلۆپەل
-	-	-	-	1.2	35	0.9	35	چالاكى خانوو بەرە
-	-	0.8	5	0.8	23	0.7	28	چالاكى تەندروستى مرۆف و كارى كۆمە لایەتى
-	-	1.1	7	0.6	17	0.6	24	پىشه سازى ئامپىرى كارەبايى و ئەلىكترۆنى
-	-	1.4	9	0.5	14	0.6	23	پىشەيى (دكتور، پارىزەر، ئەندازيار)
10	18	-	-	-	-	0.5	18	بەنزىخانە كان
-	-	-	-	0.3	9	0.2	9	دابىنكردنى وزە - خاوەن مۆلىدە كان
-	-	-	-	0.3	8	0.2	8	كانگا و كانگاكارى و دەرھىنانى كانزا
-	-	-	-	0.2	7	0.2	7	چالاكى خزمە تگوزارىي كارگىپى و پشتىوانى
-	-	-	-	0.2	7	0.2	7	چالاكى دابىنكردنى ئا، ئاوەرپوو، لەناوبردن و چارەسەرى پاشماوه
-	-	-	-	0.2	6	0.2	6	چالاكى دارايى و دلنپايى
-	-	0.6	4	0	1	0.1	5	چالاكىي پەرورەدە و فېرکردن
-	-	-	-	0.1	3	0.1	3	چالاكىي زانستى و تەكنىكى
-	-	-	-	0	1	0	1	چالاكى ھونەرى و كات بەسەربردن
100	180	100	656	100	2976	100	3812	كۆى گشتى

خشتەى (B 3-8): دابەشبوونی کارمەندان بە پێى چالاکی بازارگانی

دامەزراوەکانى مامناوەند		دامەزراوەکانى بچووک		دامەزراوەکانى زۆر بچووک		کۆى گشتى		چالاکی بازارگانی
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
2.6	28	10.3	111	87.1	941	100	1080	بازرگانی تاک و کۆ
8.8	72	21.6	177	69.7	572	100	821	کشتوکال و دارستان و پراوە ماسى
-	-	35.3	129	64.7	236	100	365	بېناسازى و ئاوھاندکردنەوھ
2.8	10	2.3	8	94.9	337	100	355	چالاکی گواستنەوھ و کۆگاکردن
-	-	3.8	12	96.2	305	100	317	پېشەگەرى تەکنیکى (سەرتاشخانە (ئارایشگا)، ھونەرى، ...)
9.4	28	28.4	85	62.2	186	100	299	پېشەسازى خۆراک
10.9	12	49.1	54	0.4	44	100	110	خزمەتگوزارىی شوینى نیشتەجیبوون و چیشتخانە و ھۆتیل
11.8	12	26.5	27	61.8	63	100	102	پېشەسازى بەرھەمە کانسایبەکان
-	-	12	10	88	73	100	83	چاککردنەوھ و سېرقسى ئۆتۆمبیل و ماتۆر سکیل
-	-	16.1	9	83.9	47	100	56	کارى ھونەرى (کارى دەستى)
-	-	18	9	82	41	100	50	چاککردنەوھى ئامپىر و کەلوپەل
-	-	-	-	100	35	100	35	چالاکی خانووبەرە
-	-	17.9	5	82.1%	23	100	28	چالاکی تەندروستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتى
-	-	29.2	7	70.8	17	100	24	پېشەسازى ئامپىرى کارەباى و ئەلیکترۆنى
-	-	39.1	9	60.9	14	100	23	پېشەبى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازیار)
100	18	-	-	-	-	100	18	بەزىنخانەکان
-	-	-	-	100	9	100	9	دابىنکردنى وزە - خاوەن مۆلیدەکان
-	-	-	-	100	8	100	8	کانگا و کانگاکارى و دەرھینانى کانزا
-	-	-	-	100	7	100	7	چالاکی خزمەتگوزارىی کارگىپى و پشٹیوانى
-	-	-	-	100	7	100	7	چالاکی دابىنکردنى ئاو، ئاوھروو، لەناوبردن و چارەسەرى پاشماوھ
-	-	-	-	100	6	100	6	چالاکی داراىی و دلنباىی
-	-	80	4	20	1	100	5	چالاکی پەرورده و فېرکردن
-	-	-	-	100	3	100	3	چالاکی زانستى و تەکنیکى
-	-	-	-	100	1	100	1	چالاکی ھۆنەرى و کات بەسەربردن
4.7	180	17.2	656	78.1	2976	100	3812	کۆى گشتى

خشتەى (C 3-8): داتای وردی چالاکى ە بازگانىیەکان بەیپى پارىزگا و ژمارەى کارمەندان

دەوڵ			ھەلەبجە			سلیمانى			ھەولیر			کۆى گشتى	چالاکى بازگانى
دامەزراوہى مامناوہند	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى زۆر بچووک	دامەزراوہى مامناوہند	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى زۆر بچووک	دامەزراوہى مامناوہند	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى زۆر بچووک	دامەزراوہى مامناوہند	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى زۆر بچووک	ژمارە	
16 1.5%	39 3.6%	228 21.1%	- -	- -	15 1.4%	12 1.1%	39 3.6%	360 33.3%	- -	33 3.1%	338 31.3%	1080	بازگانى تاک و کۆ
57 6.9%	48 5.8%	197 24.0%	15 1.8%	5 0.6%	41 5.0%	- -	68 8.3%	246 30.0%	- -	56 6.8%	88 10.7%	821	کشتوکاڵ و دارستان و ڤاوہ ماسى
- -	52 14.2%	96 26.3%	- -	- -	- -	- -	39 10.7%	69 18.9%	- -	38 10.4%	71 19.5%	365	بىناسازى و ئاوہدانکردنەوہ
10 2.8%	4 1.1%	108 30.4%	- -	- -	6 1.7%	- -	4 1.1%	99 27.9%	- -	- -	124 34.9%	355	چالاکى گواستنەوہ و کۆگاکردن
- -	4 1.3%	43 13.6%	- -	- -	1 0.3%	- -	8 2.5%	79 24.9%	- -	- -	182 57.4%	317	تەکنىکى (پرىنسىپى، قز، ھونەرى، ..)
12 4%	12 4%	44 14.7%	16 5.4%	7 2.3%	3 1.0%	- -	20 6.7%	79 26.4%	- -	46 15.4%	60 20.1%	299	پىشەسازى خۆراک
- -	4 3.6%	5 4.5%	- -	- -	2 1.8%	12 10.9%	31 28.2%	27 24.5%	- -	19 17.3%	10 9.1%	110	خزمەتگوزارى شوینى نىشتە جیپوون و چىشتخانە و ھۆتیل
- -	- -	18 17.6%	- -	- -	- -	- -	14 13.7%	24 23.5%	12 11.8%	13 12.7%	21 20.6%	102	پىشەسازى بەرھەمە کانسایبەکان
- -	- -	30 36.1%	- -	- -	3 3.6%	- -	6 7.2%	25 30.1%	- -	4 4.8%	15 18.1%	83	چاککردنەوہ و سىڤرڤسى ئۆتۆمبیل و ماتۆر سىکیل

دھۆک			ھەلەبجە			سلیمانى			ھەولیر			کۆى گشتى	چالاکى بازرگانى
دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	ژمارە	
-	5	34	-	-	-	-	-	2	-	4	11	56	کارى ھونەرى (کارى دەستى)
-	8.9%	60.7%	-	-	-	-	-	3.6%	-	7.1%	19.6%		
-	-	3	-	-	1	-	4	15	-	5	22	50	چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل
-	-	6%	-	-	2%	-	8%	30%	-	10%	44%		
-	-	14	-	-	-	-	-	15	-	-	6	35	چالاکى خانووہەرە
-	-	40%	-	-	-	-	-	42.9%	-	-	17.1%		
-	5	10	-	-	-	-	-	10	-	-	3	28	چالاکى تەندروستى مرؤف و کارى کۆمەلایەتى
-	17.9%	35.7%	-	-	-	-	-	35.7%	-	-	10.7%		
-	-	5	-	-	-	-	-	6	-	7	6	24	پیشەسازى ئامپىرى کارەبايى و ئەلیکترؤنى
-	-	20.8%	-	-	-	-	-	25.0%	-	29.2%	25%		
-	4	4	-	-	-	-	5	8	-	-	2	23	پیشەيى (دکتۆر, پارىزەر, ئەندازيار)
-	17.4%	17.4%	-	-	-	-	21.7%	34.8%	-	-	8.7%		
-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	18	بەنزىنخانەکان
-	-	-	-	-	-	100%	-	-	-	-	-		
-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	6	9	دابىنکردنى وزە - خاوەن مۆلیدەکان
-	-	33.3%	-	-	-	-	-	-	-	-	66.7%		
-	-	1	-	-	-	-	-	4	-	-	3	8	کانگا و کانگاکارى و دەرھىنانى کانزا
-	-	12.5%	-	-	-	-	-	50.0%	-	-	37.5%		
-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	5	7	چالاکى خزمەتگوزارىى کارگىپرى و پشتىوانى
-	-	-	-	-	-	-	-	28.6%	-	-	71.4%		
-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	-	1	7	
-	-		-	-	-	-	-		-	-			

دھۆک			ھەلەبجە			سلێمانی			ھەولێر			کۆی گشتی	چالاکى بازرگانى
دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	دامەزراوەى مامناوەند	دامەزراوەى بچووک	دامەزراوەى زۆر بچووک	ژمارە	
-	-	57.1%	-	-	-	-	-	28.6%	-	-	14.3%		چالاکى دايبىنگردنى ئاو، ئاوہ پروو، لەناوېردن و چارەسەرى پاشماوہ
-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	چالاکى دارايى و دلبنيابى
-	-	83.3%	-	-	-	-	-	-	-	-	16.7%		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	5	چالاکى پەرورەردە و فېرکردن
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80%	20%		
-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	3	چالاکى زانستى و ھونەرى
-	-	-	-	-	-	-	-	66.7%	-	-	33.3%		
-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	چالاکى ھونەرى و کات بەسەرېردن
-	-	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
95	177	853	31	12	72	42	238	1074	12	229	977	3812	کۆى گشتى

داتا جیاکراوەکانى کارمەندانى نیوہکاتى بەپى چالاكى بازرگانى لە خشتەى (D 8.3) دا هاتووە. ئەنجامە سەرەکییەکان بەم شێوہیە دابەشکراوون:

- بازرگانى تاك و كو، 160 کارمەند بە رێژەى 33%
 - کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسى، 123 کارمەند بە رێژەى 25.4%
 - پيشه‌یى تەکنیکی (بەربى قژ (ئارایشگا)، ھونەرى ، ..)، 45 کارمەند بە رێژەى 9.3%
- خشتەى (D 3-8): دابەشبوونى کارمەندى نیوہکاتى بە پى چالاكى بازرگانى

کارمەندى نیوہکاتى (Part Time)		چالاكى بازرگانى
%	ژمارە	
33	160	بازرگانى تاك و كو
25.4	123	کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسى
9.3	45	پيشه‌گەرى تەکنیکی (سەرتاشخانە (ئارایشگا)، ھونەرى، ...)
8.9	43	پيشه‌سازى خۆراك
7.4	36	بىناسازى و ئاوہدانکردنەوہ
4.3	21	پيشه‌سازى بەرھەمە کەنزايبەکان
4.1	20	چالاكى گواستنەوہ و کوگاگردن
1.4	7	دابىنکردنى وزە - خاوہن مۆلیدەکان
1.2	6	چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل
1	5	کارى ھۆنەرى (کارى دەستى)
1	5	خزمەتگوزارى شوىنى نيشتەجىبوون و چيشتخانە و ھۆتيل
0.8	4	چالاكى تەندروستى مرؤف و کارى کۆمەلایەتى
0.6	3	چالاكى خانووبەرە
0.6	3	پيشه‌سازى ئامپىرى کارەباى و ئەلیکترۆنى
0.4	2	چاککردنەوہ و سېرھسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرکيل
0.2	1	چالاكى خزمەتگوزارى کارگېرى و پشٹیوانى
0.2	1	چالاكى دابىنکردنى ئاو، ئاوہروو، لەناوبردن و چارەسەرى پاشماوہ
100	485	کۆى گشتى

4-8 جۆرەکانى پيشە لە دامەزرێوەکاند

پرسیارىک سەبارەت بە جۆرى پيشە لە دامەزرێوەکاندا تەنیا ئاراستەى دامەزرێوە بچووک و مامناوەندەکان کرا کە 4 بۆ 29 کارمەندىان ھەبوو و ژمارەى دامەزرێوەکان 141 دامەزرێوە بوو (127 دامەزرێوە بچووک و 14 دامەزرێوە مامناوەند) و کۆى ژمارەى کارمەندان 836 بوو. داتاگان لە خشتەى (A 3.8) دا پيشاندرێوە و ئەنجامە سەرەکییەکان بەم شێوہیە دابەشکراوون:

- کارمەندى ناشارەزا
 - 347 کارمەند (41.5%)
- کارمەندى بەرپۆہەبردن
 - 221 کارمەند (26.4%)

خشتەى (A 4-8): جۇرى پيشەکان بەپى قەبارەى دامەزراوہکە

دامەزراوہکانى مامناوہند			دامەزراوہکانى بچووک			کۆى گشتى		جۇرى پيشە
%	ژمارەى کارمەندان	ژمارەى دامەزراوہکان	%	ژمارەى کارمەندان	ژمارەى دامەزراوہکان	%	ژمارە	
48.9	88	7	39.5	259	74	41.5	347	کارمەندى ناشارەزا
17.2	31	12	29	190	107	26.4	221	بەرپۆتوہبىردن
5.6	10	4	9.1	60	24	8.4	70	فرۇشتن
6.7	12	2	7.9	52	17	7.7	64	کارمەندى لېھاتوو (بۇ کەرتە تەکنىكى / پيشەسازىيەکان)
6.1	11	0	4.7	31	14	5	42	کارمەندى تايبەتمەند (دېزايەنەر، کارپىکەرى نامپىر، سەرنوووسەر...)
6.1	11	7	2.6	17	11	3.3	28	ژمپىرىارى
1.1	2	2	3.4	22	11	2.9	24	بەبازارکردن
3.3	6	1	1.8	12	7	2.2	18	کارمەندى خزمەتگوزار (سکرتپىر، شۇفپىر، فەرمانبەرى نووسىنگە (...)
3.9	7	3	0.9	6	5	1.6	13	سەرچاوہ مرؤبىيەکان
1.1	2	2	1.1	7	5	1.1	9	تەکنولۇجىيەى زانىارى
100%	180	40	100	656	275	10%	836	کۆى گشتى

پيشەى تەکنولۇجىيەى زانىارى نزمترین ژمارەى تۆمار کردووہ کە تەنیا لە 9 کەس پىکھاتووہ (1.1%). ئەم ئەنجامە پەنگدانەوہى دامەزراوہ بچووکەکانە لە نمونەى رۇوېنىوہکەدا کە پىوېستىيان بە تەکنولۇجىيەى زانىارى نەبووہ يان ھەست نەکردن يان بە گرنگى تەکنولۇجىيەى زانىارى لە کارەکانياندا. ھەر وہا لەم راستەيەدا پيشەى "سەرچاوہ مرؤبىيەکان" و "ژمپىرىارى" لە نيو ئەو پيشەنەدانە کە ژمارەيەكى نزمترین تۆمار کردووہ و ئەم ئەنجامانە پەنگدانەوہى لاوازى پلاندانان و پىکخستنى کارگىرپى دامەزراوہکانە. ئەنجامەکانيان بەم شپوہيە بووہ:

- سەرچاوہ مرؤبىيەکان 13 وەلام (1.6%)
- کارمەندى خزمەتگوزارى (سکرتپىر، شۇفپىر، فەرمانبەرى نووسىنگە ...) 18 وەلام (2.2%)
- پيشەکان بەپى چالاكى دامەزراوہکە لە خشتەى (B 4-8) دا پيشان دراوہ، و ئەنجامەکان بەم شپوہيەن:
- کارمەندى ناشارەزا 347 کارمەند
 - کشتوکال دارستان و راوہ ماسى، 135 کارمەند بەرپۆتوہى (38.9%)
 - کارى بيناسازى و ئاوہدانکردنەوہ، 68 کارمەند بەرپۆتوہى (19.6%)
 - پيشەسازى خۇراک، 52 کارمەند بەرپۆتوہى (15%)

- **بەرپۆهەبردن 221 کارمەند**
 - کشتوکال و دارستان و پاوه ماسی، 61 کارمەند بەرپۆهەی (27.6%)
 - بازرگانی تاک و کۆ، 43 کارمەند بەرپۆهەی (19.5%)
 - کاری بیناسازی و ئاوهدانکردن، 34 کارمەند بەرپۆهەی (15.4%)

- **فرۆشتن 70 کارمەند**
 - بازرگانی تاک و کۆ، 30 کارمەند بەرپۆهەی (42.9%)
 - پیشەسازی خۆراک، 14 کارمەند بەرپۆهەی (20%)

- **کارمەندی شارەزا (کەرتی تەکنیکی / پیشەسازی)، 64 کارمەند**
 - پیشەسازی بەرھەمە کاندزاییەکان، 20 کارمەند بەرپۆهەی (31.3%)
 - کشتوکال و دارستان و پاوه ماسی، 14 کارمەند بەرپۆهەی (21.9%)

- **ژمیریاری 28 کارمەند**
 - بازرگانی تاک و کۆ، 15 کارمەند بەرپۆهەی (53.6%)
 - پیشەسازی خۆراک، 3 کارمەند بەرپۆهەی (10.7%)

- **سەرچاوهی مرۆیی 13 کارمەند**
 - پیشەسازی خۆراک، 3 کارمەند بەرپۆهەی (23.1%)
 - چالاکى گواستنهوه و کۆگاکردن، 3 کارمەند بەرپۆهەی (23.1%)

- **تەکنەلۆژیای زانیاری 9 کارمەند**
 - کاری بیناسازی و ئاوهدانکردن، 3 کارمەند بەرپۆهەی (33.3%)
 - پیشەسازی ئامپیری کارەبایی و ئەلەکترونی، 2 کارمەند بەرپۆهەی (22.2%)

خشتەى (B 4-8): جۆرى پيشە لە دامەزرێوەکان بە پێى چالاكى بازرگانى

چالاكى بازرگانى	کۆى گشتى		کارمەندى ناشارەزا		بەزێووەبەردن		فرووشتن		کارمەندى شارەزا / (کەرتى تەکنىکى / پيشەسازى)		کارمەندى تايبەتەمەند (دەزىيەتەى...)		زەمىنپارەى		بەبازارکەردن		کارمەندى پيشتوان (سکرتێر، شۆفێر،...)		سەرچاوەى مەرفۆبى		تەکنۆلۆجى زانپارەى	
	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە
کشتوکال و دارستان و ڕاوە ماسى	29.8	249	38.9	135	27.6	61	14.3	10	21.9	14	47.6	20	3.6	1	8.3	2	33.3	6	-	-	-	-
بازرگانى تاک و کۆ	16.6	139	11.8	41	19.5	43	42.9	30	1.6	1	2.4	1	53.6	15	33.3	8	-	-	-	-	-	-
بىناسازى و ئاوەدانکردنەووە	15.4	129	19.6	68	15.4	34	4.3	3	6.3	4	16.7	7	7.1	2	20.8	5	11.1	2	7.7	1	33.3	3
پيشەسازى خۆراک	13.5	113	15	52	14.9	33	20	14	10.9	7	-	-	10.7	3	4.2	1	-	-	23.1	3	-	-
خزمەتگوزارى شۆبى نيشتەجىبوون و چىشتخانە و هۆتيل	7.9	66	5.8	20	8.6	19	12.9	9	3.1	2	9.5	4	7.1	2	29.2	7	5.6	1	7.7	1	11.1	1
پيشەسازى بەرھەمە کاناىبەکان	4.7	39	1.7	6	3.2	7	-	-	31.3	20	11.9	5	-	-	-	-	-	-	7.7	1	-	-
بەنزىنخانەکان	2.2	18	3.8	13	0.9	2	-	-	-	-	-	-	3.6	1	-	-	-	-	7.7	1	11.1	1
چالاكى گواستەنەووە و کۆگاگردن	2.2	18	-	-	1.8	4	2.9	2	1.6	1	-	-	7.1	2	4.2	1	22.2	4	23.1	3	11.1	1
پيشەى تەکنىکى (بېرېنى قز (ئارايشگا)، هونەرى، ..)	1.4	12	0.3	1	0.9	2	1.4	1	12.5	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
چاککردنەووە و سېرھسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرپسکيل	1.2	10	1.7	6	0.45	1	-	-	4.7	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
کارى هونەرى (کارى دەستى)	1.1	9	0.6	2	3.2	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
پيشەى (دکتۆر، پاريزە، ئەندازپار)	1.1	9	-	-	1.4	3	1.4	1	-	-	-	-	3.6	1	-	-	5.6	1	15.4	2	11.1	1

5-8 پىشەى پىۋىست و سەرچاۋەى دامەزراۋەى بۇ دامەزراۋەكان

پرسىارىك سەبارەت بە پىشە پىۋىستەكان كە ئەستەمە كارمەندى شىياو بۇيان بدۇزىتەۋە تەنھا لە دامەزراۋە بچووك و مامناۋەندەكان كرا كە 4 بۇ 29 كارمەندىان ھەبوو و لە 141 دامەزراۋە پىكھاتبوو (127 دامەزراۋەى بچووك و 14 دامەزراۋەى مامناۋەند) و 836 كارمەندىان ھەبوو. داتاكان لە خشتەى (A 5-8) دا نىپىشاندراروۋە و ئەنجامە سەرەككەپەكان بەم شىۋەى خوارەۋەىيە:

بە پىۋى رۇۋىپىۋەكە، بەرترىن پىۋەى دامەزراۋەكان (50.6%) راپانگەياندوۋە كە دۇزىنەۋەى "كارمەندى شىياو (بۇ كەرتى تەكنىكى / پىشەىيەى)" ئەستەمە. لە رۇۋىپىۋەكەدا ھاتوۋە كە رىۋەىيەكى بەرچاۋ (22.8%) راپانگەياندوۋە كە "ھىچ پىشەىيەك نىيە كە دوزىنەۋەى سەخت بىت"، بەھۇى سروسىتى كارى زۇرەى ئەو دامەزراۋانەى كە پىۋىستىيان بە تەكنەلۇجىيەى بەرز و شارەزايى نىيە بۇ ئەنجامدانى كارەكانىيان ۋەك لە خشتەى (B 5-8) دا پىشان دراروۋە.

خشتەى (A 5-8): ئەو كارانەى كە دۇزىنەۋەى كارمەندى شىياو بۇيان ئەستەمە (چەند ۋەلام)

دامەزراۋەكانى مامناۋەند		دامەزراۋەكانى بچووك		كۆى گشتى		پىشە پىۋىستەكان
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
66.7	10	49	70	50.6	80	كارمەندى شىياو (بۇ كەرتەكانى تەكنىكى / پىشەسازى)
13.3	2	23.8	34	22.8	36	دۇزىنەۋەى ھىچ پىشەىيەك قورس نىيە
6.7	1	7.7	11	7.6	12	فروشتن
-	-	4.9	7	4.4	7	بەبازاركردن
-	-	3.5	5	3.2	5	بەرپۇە بردن
6.7	1	2.8	4	3.2	5	ژمىرىارى
-	-	2.8	4	2.5	4	تەكنەلۇجىيەى زانىبارى
-	-	2.8	4	2.5	4	سەرچاۋەى مرۇبى
-	-	2.1	3	1.9	3	كارمەندى پىشەىيان (سكىرتىر، شۇفر، فەرمانبەرى نووسىنگە ...)
6.7	1	0.7	1	1.3	2	كارمەندى تايىتەمەند (دىزايىنەر، كارپىكەرى ئامىر، سەرنووسەر...)
100	15	100	143	100	158	كۆى گشتى

تېبىنى: پرسىارەكە چەندىن ۋەلامى ھەىە، بۇىە، 141 دامەزراۋە 158 ۋەلامىيان ھەبوۋە.

ئەو پىشانەى كە دۇزىنەۋەى كارمەندى شاپىستە بۇيان ئەستەمە بەپىۋى چالاكى دامەزراۋەكە لە خشتەى (B 5-3) دا پىشاندراروۋە و ئەنجامەكان بەم شىۋەىيەن:

- كارمەندى شىياو (بۇ كەرتى تەكنىكى / پىشەسازى)، 80 ۋەلام (50.6%)
 - كشتوكال و دارستان و راۋە ماسى 23 ۋەلام،
 - كارى بىناسازى و ئاۋەدانكردن 16 ۋەلام،
 - پىشەسازى خۇراك 14 ۋەلام
- دۇزىنەۋەى ھىچ پىشەىيەك قورس نىيە
 - كشتوكال و دارستان و راۋە ماسى 13 ۋەلام

خشتەى (B 5-8): پێشەى پێویست بەپێى چالاکی دامەزراوہکان (چەندین وەلام)

کۆى گشتى	زمارە	%	کۆمپوێکێ و دارستان زاوہ ماسى	بازارگانیەک و کۆ	کارى بێناسازى و ناوہدانگرتنەوہ	پێشەسازى خۇراک	خۆمەنگۆزارى شوێنى نېشەنجیوون و چیشخاڤە و هونێل	پێشەسازى بەرھەمە کارزاییەکان	چالاکی گىاستنەوہ و کۆکارىن	پێشەسى (دکتور، پارێزەر، ئەندازىزان)	کارى ھۆنەرى (کارى دەستى)	تەکنیکی (پرېنى قز، ھونەرى ، ...)	چاککردنە و سېرقتسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسکيل	چاککردنەوہى ئامېر و کەلویەل	بەزینخاڤەکان	پێشەسازى ئامېرى کاروبارى و بازاگارى	چالاکی تەندروستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتى	کارى پەرزەندە و قیترکردن	
																			کارمەندى لیھاتوو (کەرتى تەکنیکی / پێشەسازى)
دۆزینەوہى هیچ پێشەپەک قورس نییە	36	22.8	13	4	8	4	4	1						1			1		
فروشتن	12	7.6	1	7		2	1				1								
بە بازارکردن	7	4.4		4		2		1											
ژمپىارى	5	3.2		3					1	1									
بە پړیوہ بردن	5	3.2	1	1			2				1								
تەکنولۆجیای زانیارى	4	2.5		1	1					1									
سەرچاوەى مرۆپى	4	2.5		1		1													
کارمەندى تاییەتمەند (دیزارینەر، کارپیکەرى ئامېر، سەرنووسەر...)	2	1.3						1	1										
کارمەندى پشتیوان (سکېرتېر، شۆفر، فەرمانبەرى نووسینگە...)	3	1.9		1					1									1	
کۆى گشتى	158	100	40	30	25	23	11	8	4	3	3	3	2	2	1	1	1	1	1

تایینى: پرسپارەکە چەندین وەلامى ھەپە، بۇپە، 141 دامەزراوہ 158 وەلامیان ھەبووہ.

سەرچاوہ و رېگاگانى دامەزراندنى کارمەند

پرسىارى تايبەت بە رېگاگانى دۇزىنەوہى کارمەند (دەستى کار) بۇ دامەزراندن تەنيا ئاراستەى دامەزراوہ بچووک و مامناوہندەکان کرا کہ 4 بۇ 29 کارمەند يان هەبووہ کہ لە 141 دامەزراوہ پىکھاتبوون (127 دامەزراوہى بچووک و 14 دامەزراوہى مامناوہند). داتاگان لە خستەى (8-5C) دا پىشاندراوہ و ئەنجامە سەرەکییەکان بەم شىوہیە بووہ:

داتاگان دەربانخستووہ کہ زۆربەى وەلامەکان (113) کہ دەکاتە بە رېژەى (66.1%)، لەگەل "ناسىاوى و پەيوەندى کەسى" بوونە. ئەنجامەکان بە پىی قەبارەى دامەزراوہکان بەم شىوہیە بووہ:

"ناسىاوى و پەيوەندى کەسى" شىوازىکى نافەرمىیە بۇ دامەزراندنى کارمەند و هىچ تىچووپیکی لەسەر دامەزراوہکان نىیە. ئەمە رېگاگىەکە بۇ بەدەستەپنانى دەستى کارى ناوخۆیى کہ لە هەمان چالاکى بازرگانى لە دامەزراوہى پەيوەندىدار کار بکات و ئامادەبىیت بۇ کارکردن لە چەندین کار و بە کاتزىمىرى زىاتر ئەگەر پىووستىيان پى بىت. شىوازە فەرمیەکانى دامەزراندنى کارمەن بۇ دامەزراوہکان تىچوو و کاتى دەوپیت کہ بەرەستىکى گەورەىە بۇ دامەزراوہکان .

"ناوہندەکانى دامەزراندن" و "دامەزراندن لە دامەزراوہکانى ترەوہ" کەمتەرىن هەلبزاردە بووہ بە رېژەى (0.6%) بۇ هەرىەکیگان.

ئەنجامى رووپیوہکە پىشان دەدات کہ رۆلى ناوہندەکانى دامەزراندن و ناوہندەکانى راھىپنان لە دابىنکردنى هىزى مرۆبى لاوازە.

خستەى (8-5C): سەرچاوہى دامەزراندن لە دامەزراوہکان (چەندین وەلام)

دامەزراوہکانى مامناوہند		دامەزراوہکانى بچووک		کۆى گشتى وەلامەکان		سەرچاوہ و رېگاگانى دامەزراندن
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
45	9	68.9	104	66.1	113	ناسىاوى و پەيوەندى کەسى
20	4	9.9	15	11.1	19	ئامادەبوونى داواکار
10	2	7.3	11	7.6	13	پىووست بە سەرچاوہ ناکات
10	2	6.6	10	7	12	تۆرە کۆمەلەبە تىبىەکان
5	1	3.3	5	3.5	6	پەيمانگا يان ناوہندەکانى راھىپنان
-	-	2	3	1.8	3	رېکلام (رۆژنامە) ئامرازى پەيوەندى کۆمەلەبەتى
5	1	1.3	2	1.8	3	ئىنتەرنىت
-	-	0.7	1	0.6	1	دامەزراندنى کارمەند لە دامەزراوہکانى تر
5	1	-	-	0.6	1	ناوہندەکانى دامەزراندن
100%	20	100%	151	100	171	کۆى گشتى

تیبىنى: پرسىار هەبە کہ چەند وەلامى هەبە، بۆیە 141 دامەزراوہ 171 وەلامیان هەبووہ.

6-8 راپهێنانی کارمه‌ندان

پرسیاره‌کانی په‌یوه‌ست به‌ راپهێنان ته‌نها ئاراسته‌ی دامه‌زراوه‌ مامناوه‌نده‌کان کران که له‌ نیوان 10 بۆ 29 کارمه‌ندیان هه‌یه‌ و ژماره‌یان له‌ نموونه‌ی رووپێوه‌که‌دا ته‌نها 14 دامه‌زراوه‌یه‌.

سه‌باره‌ت به‌ راپهێنان که‌ پێویسته‌ن بۆ باشترکردنی شاره‌زایی و لێهاتووی کارمه‌ندان، ئەنجامه‌کان له‌ خشته‌ی (6-8 A) داپێشاندراوون. زۆربه‌ی وه‌لامه‌کان به‌ شیوه‌ی خواره‌وه‌ بووه‌:

- کارامه‌یی پێشه‌یی پراکتیکی، به‌ 8 وه‌لام و به‌ رێژه‌ی (38.1%)
- شیوازی هه‌لسوکه‌وت له‌ کار، به‌ 6 وه‌لام و به‌ رێژه‌ی (28.6%)

دامه‌زراوه‌کان پێویستیان به‌ هێزی کاری شاره‌زا هه‌یه‌ بۆ ئەنجامدانی کاره‌کانیان. بۆیه‌ په‌ره‌پێدانی "هه‌لسوکه‌وتکردن له‌ کاردا (شاره‌زایی له‌ هه‌لسوکه‌وت)" و "شاره‌زایی پێشه‌یی کرداری یان پراکتیکی" بۆ کارمه‌ندان له‌ چالاکی هه‌کانی دامه‌زراوه‌کاندا گرنگه‌ بۆ مانه‌وه‌ و به‌رده‌وامبوون له‌ کاردا. جگه‌ له‌ وه‌ش په‌ره‌پێدانی "هه‌لسوکه‌وتی کارکردن (شاره‌زایی له‌ هه‌لسوکه‌وت)"، به‌ تاییه‌ت له‌ بواری خزمه‌تگوزاریی کرپن و فرۆشتندا زۆر گرنگه‌ بۆ سه‌رکه‌وتنی ئەرکه‌کانی رۆژانه‌ی کارمه‌ندان له‌ دامه‌زراوه‌کاندا.

خشته‌ی (6-8 A): ئەو شاره‌زاییه‌ی که‌ کارمه‌ندان پێویسته‌ په‌ره‌ی پێدەن (چەندین وه‌لام)

شاره‌زایی پێویست	ژماره	%
شاره‌زایی پێشه‌یی کرداری یان پراکتیکی	8	38.1
شیوازی هه‌لسوکه‌وتکردن له‌ کاردا	6	28.6
شاره‌زایی کۆمه‌لایه‌تی و په‌یوه‌ندیکردن	2	9.5
شاره‌زایی له‌ کۆمپیوتەر و ته‌کنۆلۆجیای زانیاری و ئامرازی په‌یوه‌ندی کۆمه‌لایه‌تی (سۆشیال میدیا)	2	9.5
شاره‌زایی له‌ زمان و نووسین	2	9.5
زانیاری تیۆری	1	4.8
کۆی گشتی	21	100

تییینی: پرسیار هه‌یه‌ که‌ چەند وه‌لامی هه‌یه‌، بۆیه‌ 14 دامه‌زراوه‌ 18 وه‌لامیان هه‌بووه‌.

ئەو شاره‌زاییانه‌ی که‌ کارمه‌نده‌کان پێویستیان به‌ په‌ره‌پێدانیان هه‌یه‌ به‌ پێی چالاکی ه‌ بازرگانیه‌کان له‌ دامه‌زراوه‌کان له‌ خشته‌ی (6-8 B) دا پێشاندراوه‌ و سه‌رکه‌وتنێکی وه‌لامه‌کان به‌ شیوه‌ی خواره‌وه‌ بووه‌:

- شاره‌زایی پێشه‌یی کرداری (پراکتیکی)، 8 وه‌لام به‌ رێژه‌ی (38.1%)
 - کشتوکال و دارستان و راوه‌ ماسی، 4 وه‌لام
 - پێشه‌سازی خۆراک، 2 وه‌لام
 - پێشه‌سازی به‌ره‌مه‌ کانه‌زاییه‌کان، 1 وه‌لام
 - چالاکی خزمه‌تگوزاریی نیشته‌جێبوون و چێشته‌خانه‌ و هۆتیل، 1 وه‌لام
- شیوازی هه‌لسوکه‌وتکردن له‌ کاردا، 6 وه‌لام به‌ رێژه‌ی (28.6%)
 - کشتوکال و دارستان و راوه‌ ماسی، 2 وه‌لام
 - بازرگانی تاک و کۆ، 2 وه‌لام
 - به‌نزیخانه‌کان، 1 وه‌لام
 - پێشه‌سازی به‌ره‌مه‌ کانه‌زاییه‌کان، 1 وه‌لام

خشتەى (B 6-8): پىداويستىەکانى رايھىنانى کارمەندان بە پىپى چالاکى ە بازرگانىيەکان (چەندىن وەلام)

تېيىنى: پرسىيار ھەبە کە چەندىن وەلامى ھەبە، بۇبە 14 دامەزراوہ 21 وەلامىان ھەبووہ.

شارەزايى پىويست	كۆي گشتى		كشتوكال و دارمستان و راوہ ماسى	پيشەسازى خوزاك	چالاکى گواستەوہ و كوکاردين	بازرگانى تاك و كو	بەزىرخانەکان	چالاکى بەرھەمە	چالاکى خزمەتگوزارىيى نيشەجىيوون و چيشخانە و ھوتيل
	كۆي گشتى	پرسىيار							
چالاکى پيشەيى کردارى	8	38.1%	4	2				1	1
شيوازى ھەلسوکەوتکردن لە کاردا	6	28.6%	2			2	1	1	
شارەزايى کۆمەلايەتى و پەيوەندىکردن	2	9.5%		1			1		
شارەزايى لە کۆمپيووتەر و تەکنۆلۆجىاي زانىارى و ئامرازى پەيوەندى کۆمەلايەتى (سۆشىيال ميديا)	2	9.5%		1	1				
شارەزايى لە زمان و نووسىن	2	9.5%	1		1				
زانبارى تيؤرى	1	4.8%		1					
كۆي گشتى	21	100%	7	4	3	2	2	2	1

بەرنامەکانى رايھىنان بۇ کارمەندان

کۆي دامەزراوہ مامناوہندەکان (14 دامەزراوہ) رايانگەپاندووہ کە ھىچ بەرنامەيەكى رايھىنان بۇ کارمەندان پيشەکەش ناکەن. سەرەپاي پىزانىنى دامەزراوہکان لە گرنكى رايھىنانى کارمەندان بۇ پەرەپيدانى زانىارى و شارەزاييەکانيان، ھەموو دامەزراوہکانى مامناوہند لە ناو نموونەکە ھىچ بەرنامەيەكى رايھىنا بۇ کارمەندەکانيان دابىن نەکردووہ. ئەمەش دەکرپت بەھۆى نەبوونى تواناي دامەزراوہکانەوہ بيت لە دابىنکردنى تيچووى بەرنامەکانى رايھىنان، يان دامەزراوہکان بەرنامەکانى رايھىنان وەک بارگرانىيەكى دارايى تەماشابکەن و بىر لە دەستکەوتى دارايى ناکەن کە لە پاشەرؤژ بۇيان دەگەرپتەوہ.

شارەزایى لە سیستەمى پەرورەدە و راھینانى پێشەى تەکنیکى (TVET) سەبارەت بە شارەزایى لە سیستەمى پەرورەدە و راھینانى تەکنیکى و پێشەى (TVET)، وەلامەکان لە خستەى (C 6-8) دا پێشان دراوون:

خستەى (C 6-8): ئاستى شارەزایى لە سیستەمى پەرورەدە و راھینانى پێشەى تەکنیکى

ئاستى شارەزایى لە خویندنى تەکنیکى و پێشەى	ژمارە	%
ھەگیز نەم بیستووہ	10	71.4
بە باشى لێى ئاگادارم	2	14.3
لێى ئاگادارم بەلام بەتەواوى نا	2	14.3

7-8 رێکخستن و بەرپۆوەبردنى دامەزراوہکان

پرسیاریک سەبارەت بە رێکخستن و بەرپۆوەبردنى دامەزراوہکان تەنھا ئاراستەى دامەزراوہ مامناوہندەکان کرا کە لە نیوان 10 بۆ 29 کارمەندیان ھەبە و ژمارەیان لە نمونەى روویبۆیەکە تەنیا 14 دامەزراوہیە.

رێکخستنى کارگێرى

زۆرەى دامەزراوہکان (9 دامەزراوہ، بە پێژەى 64.3%) راپانگەیاندووہ کە ھیچ پلانیکى رێکخراوہى بۆ دامەزراوہکانیان نییە. تەنیا 5 دامەزراوہ (35.7%) راپانگەیاندووہ کە پلانى رێکخراوہییان ھەبە. ھەرچەندە وەلامدەرەوہکان لە دامەزراوہ مامناوہندەکاندا کاردەکەن، بەلام ھیشتا پلانى رێکخراوہییان نییە و لەوانەبە ھۆکارەکە ئەوہ بێت کە دامەزراوہکان بازرگانى خیزان بێت.

پێناسەى کار (الوصف الوظيفي)

پرسیار لە وەلامدەرەوہکان کرا سەبارەت بە بەردەستبوونى پێناسەى کار بۆ کارمەندەکانیان و ئەنجامەکە بەم شێوہیە بوو:

- پێناسە بۆ کار ھەبە 10 ولام و بە پێژەى 71.4%
- پێناسە بۆ کار نییە 4 وەلام و بە پێژەى 28.6%

9- ئافره‌تانی خاوه‌نکار

ئافره‌تان به‌شیکێ گزنگن له به‌شداریکردن له گه‌شه‌سه‌ندنی کۆمه‌لایه‌تی به‌رده‌وام و به‌شداریکردنیان له هێزی کاردا، فاکتهریکی کاریگه‌ره له گه‌شه‌ی ئابووریدا. پرسپاره‌کانی ئه‌م به‌شه ته‌نیا ئاراسته ئافره‌تان کرابوون و ژماره‌یان 269 که‌س بوو که ده‌کاته به‌رپێژیه‌ی 13.3% ی کۆی نموونه که ژماره‌یان 2016 خاوه‌نکاربووه، (به‌شی "زانپاری گه‌شتی و تاییه‌تمه‌ندییه‌کانی دامه‌زراوه‌کان" له خه‌شته‌ی (D 1-6)، خاوه‌نکاره‌کان به‌پێی په‌گه‌ز) که به‌م شیوه‌یه له سه‌ر دامه‌زراوه‌کان دابه‌شکراوون:

- دامه‌زراوه‌ی زۆر بچووک 262
- دامه‌زراوه‌ی بچووک 6
- دامه‌زراوه‌ی مامناوه‌ند 1

به‌شداری ئافره‌تان له بازاڕی کاردا له کهرتی تاییه‌ته‌وه به‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ پیاوان که‌مه و زۆربه‌ی دامه‌زراوه‌کانیان تۆمارنه‌کراون (تۆمارکراو 37 به‌رپێژیه‌ی 1.8%، و تۆمارنه‌کراو 232 به‌رپێژیه‌ی 11.5% وه‌ک له خه‌شته‌ی (A 9) پێشاندراوه. ئه‌مه له پووپیوی دامه‌زراوه‌ زۆر بچووک و بچووک و مامناوه‌نده‌کان له پارێزگا‌کانی به‌غدا و نه‌ینه‌وا و به‌سه‌ره له سالی 2020 دپاره که ژماره‌یان 2017 دامه‌زراوه‌ بووه و رپێژه‌ی ئه‌و دامه‌زراوانه‌ی که ئافره‌تان خاوه‌نداریتییان ده‌کرد له نموونه‌که‌دا ته‌نها نزیکه‌ی 5% بووه. رپێژه‌ی ئافره‌تان له پووپیوی رپیکه‌راوی نیوده‌وله‌تی هێزی کار- نووسینگه‌ی خه‌مه‌تگوزاری پڕۆژه‌کانی نه‌توهه یه‌گرتوووه‌کان (UNOPS) له سالی 2011 که 4000 دامه‌زراوه‌ی له‌خۆگرتبوو، رپێژه‌ی ئافره‌تانی خاوه‌نکار 3% بووه له سه‌رجه‌م پارێزگا‌کانی عیراق به‌ پارێزگا‌کانی ههریمی کوردستانیشه‌وه. هه‌روه‌ها له هه‌مان پووپیو که له سالی 2012 ئه‌نجامدرا و قه‌باره‌ی نموونه‌که‌ 533 دامه‌زراوه‌ بووه، رپێژه‌ی ئافره‌تانی خاوه‌نکار 5.6% بووه.

خه‌شته‌ی (A 9): باری یاسایی دامه‌زراوه‌کان (تۆمارکراو، تۆمارنه‌کراو) به‌پێی په‌گه‌ز

پووپیوه‌که‌ی ئیستای ههریمی کوردستان بۆ سالی 2020 ده‌ریده‌خات که هێشتا ئافره‌تان که‌مینه‌ن له

دامه‌زراوه‌کانی تۆمارنه‌کراو		دامه‌زراوه‌کانی تۆمارکراو		کۆی گه‌شتی				دابه‌شبوونی دامه‌زراوه‌کان له نموونه‌که‌دا			
مئ	نیر	مئ	نیر	دامه‌زراوه‌ی تۆمارنه‌کراو		دامه‌زراوه‌ی تۆمارکراو					
11.5%	232	48.3%	973	1.8%	37	38.4%	774	59.8%	1205	40.2%	811

خاوه‌نداریتی دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوه‌ند و ژماره‌یان 269 که‌سه و 13% ی کۆی ژماره‌ی دامه‌زراوه‌کان (2016) پیکه‌ده‌هێنن، خه‌شته‌ی (B 9). پێویسته ئاماژه به‌وه بکریه‌ت که رپێژه‌ی دامه‌زراوه‌کانی خاوه‌نداریتی ئافره‌تان له ههریمی کوردستان نزیکه‌ی دوو هینده‌ی عیراقه.

▪ هه‌ولپیر 127 وه‌لامده‌ر (47.2%)

▪ سلیمانی 110 وه‌لامده‌ر (40.9%)

خشتەى (C1-9) ئاستى سەختى كە پووبەپووی ئافرەتانی خاوەنکار دەبیت لە کاتی دەستپیکردنی پڕۆژەییەکی نویدا پێشان دەدات بەپێی چالاکی بازرگانی ئەو دامەزراوانەى كە لەلایەن ئافرەتانهو بەرپۆهەدەبرین و ئەنجامەکان بە شیوہی خوارەوہیە:

ئاسانتەر		ھاوشپۆه		سەختەر		کۆی گشتی		چالاکی بازرگانی
9.7%	26	21.6%	58	29%	78	60.2%	162	پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ئارایشگا، ھونەری ..)
1.1%	3	3%	8	10%	27	14.1%	38	کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسی
-	-	1.9%	5	6.7%	18	8.6%	23	بازرگانی تاک و کۆ
2.2%	6	1.1%	3	4.5%	12	7.8%	21	پیشەسازی خۆراک
2.2%	6	3%	8	1.9%	5	7.1%	19	کاری ھونەری (کاری دەست)
-	-	0.4%	1	-	-	0.4%	1	چالاکی ھکانی خزمەتگوزاریی کارگێری و پشتیوانی
-	-	-	-	0.7%	2	0.7%	2	چالاکی تەندروستی مروڤ و کاری کۆمەلایەتی
0.4%	1	-	-	-	-	0.4%	1	پیشەسازی بەرھەمە کەنزاپیەکان
-	-	0.4%	1	-	-	0.4%	1	پیشەیی (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازیار)
-	-	-	-	0.4%	1	0.4%	1	چالاکی زانستی و تەکنیکی
15.6%	42	31.2%	84	53.2%	143	100%	269	کۆی گشتی

- پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ھونەری ، ..)
 - سەختەر، 78 وەلامدەر بە رێژەى 29%
 - ھاوشپۆه، 58 وەلامدەر بە رێژەى 21.6%
 - ئاسانتەر 26 وەلامدەر بە رێژەى 9.7%

- کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسی
 - سەختەر، 27 وەلامدەر بە رێژەى 10%
 - ھاوشپۆه، 8 وەلامدەر بە رێژەى 3%
 - ئاسانتەر، 3 وەلامدەر بە رێژەى 1.1%

2-9 دابەشبوونی ئەو دامەزراوانەى كە لە لایەن ئافرەتانهو خاوەندارییەتی دەکرین بەپێی چالاکی بازرگانی دامەزراوہکان

چالاکی ھ بازرگانییەکانی ئەو دامەزراوانەى كە لەلایەن ئافرەتانهو خاوەندارییەتی دەکرین زۆرەى لە چالاکی تەکنیکی، کشتوکال و پاوہ ماسی، بازرگانی تاک و کۆ، پیشەزای خۆراک و کاری دەستی دابەشکراوون وەك لە خشتەى (A 2-9) دا پێشاندراوہ.

خشتەي (A 2-9): دابەشبوونى ئەو دامەزراوانەي كە لە لايەن ئافرەتەنەوہ خواوەندارپىيەتي دەكرين بەپىيى چالاكى بازىرگاني و پارىزگا

دەۆك		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		كۆي گشتى		چالاكى بازىرگاني
20%	4	-	-	51.8%	57	75.4%	101	60.2%	162	پيشەيى تەكنىكى (بىرىنى قۆ، ئارايىشگا، ھونەرى ، ..)
5%	1	40%	2	23.6%	26	6.7%	9	14.1%	38	كشتوكال و دارستان و راوہ ماسى
5%	1	20%	1	8.2%	9	9%	12	8.6%	23	بازىرگاني تاك و كۆ
-	-	40%	2	13.6%	15	3%	4	7.8%	21	پيشەسازى خۆراك
65%	13	-	-	-	-	4.5%	6	7.1%	19	كارى ھونەرى (كارى دەستى)
5%	1	-	-	0.9%	1	-	-	0.7%	2	چالاكى تەندروستى مرۆف و كارى كۆمەلەپەتي
-	-	-	-	-	-	0.7%	1	0.4%	1	چالاكى ھەكەنى خزمەتگوزارىيى كارگىپرى و پشتىوانى
-	-	-	-	0.9%	1	-	-	0.4%	1	پيشەسازى بەرھەمە كانزايپەكان
-	-	-	-	0.9%	1	-	-	0.4%	1	پيشەيى (دكتۆر، پارىزەر، ئەندازيار)
-	-	-	-	-	-	0.7%	1	0.4%	1	چالاكى زانستى و تەكنىكى
100%	20	100%	5	100%	110	100%	134	100%	269	كۆي گشتى

چالاكى بازىرگاني ئەو دامەزراوانەي كە لە لايەن ئافرەتەنەوہ خواوەندارپىيەتي دەكرين بەپىيى بارى ياسايى دامەزراوہكان (تۆماركراو/تۆمارنەكراو) و بەپىيى پارىزگا لە خشتەي (B 2-9) دا پيشاندراوہ. زۆرەي وەلەمەكان لەگەل دامەزراوہ تۆمارنەكراوہكان بوون:

- پيشەيى تەكنىكى (بىرىنى قۆ، ھونەرى ، ..) 143 وەلامدەر بەرئىژەي (53.1%)
- كشتوكال و دارستان و راوہ ماسى 34 راوہ ماسى بەرئىژەي (12.6%).

خشتەي (B 2-9): چالاكى بازىرگاني ئەو دامەزراوانەي لە لايەن ئافرەتەنەوہ خواوەندارپىيەتي دەكرين بەپىيى بارى ياسايى دامەزراوہكان (تۆماركراو/تۆمارنەكراو) و پارىزگا

دەۆك		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		كۆي گشتى		چالاكى بازىرگاني
تۆمارنەكراو	تۆماركراو	تۆمارنەكراو	تۆماركراو	تۆمارنەكراو	تۆماركراو	تۆمارنەكراو	تۆماركراو	تۆمارنەكراو	تۆماركراو	
7	3	1		48	9	87	7	143	19	پيشەيى تەكنىكى (بىرىنى قۆ، ئارايىشگا، ھونەرى ، ..)
1	1	1	3	23		9		34	4	كشتوكال و دارستان و راوہ ماسى
1	-	-	1	5	4	10	2	16	7	بازىرگاني تاك و كۆ
-	-	-	2	14	1	3	1	17	4	پيشەسازى خۆراك
13	-	-	-	-	-	6	-	19	-	كارى ھونەرى (كارى دەستى)
-	1	-	-	-	1	-	-	-	2	چالاكى تەندروستى مرۆف و كارى كۆمەلەپەتي
-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	چالاكى خزمەتگوزارىيى كارگىپرى و پشتىوانى
-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	پيشەسازى بەرھەمە كانزايپەكان
-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	پيشەيى (دكتۆر، پارىزەر، ئەندازيار)
-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	چالاكى زانستى و تەكنىكى
22	5	2	6	90	16	118	10	232	37	كۆي گشتى

3-9 ئەو چالاکییە بازرگانیانەى کە ئافرەتانی خاوەنکار پەسەند دەکەن

ئەو چالاکییە بازرگانیانەى کە لەلایەن ئافرەتانی کارساز و خاوەنکارەوہ پەسەند دەکریت و هەلدەبژێردریت لە خشتەى (A 3-9) دا پێشاندراوہ، و ئەنجامەکان بەم شیوہیەیه:

- پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ھونەرى، ..) 149 وەلامدەر بەرئێژەى (33%)
- چالاکى پەرورەدە و فێرکردن 66 وەلامدەر بەرئێژەى (14.6%)
- پیشەسازى خۆراک 49 وەلامدەر بەرئێژەى (10.8%)
- کارى ھۆنەرى (کارى دەستى) 36 وەلامدەر بەرئێژەى (8%)

ئەنجامەکان لە سەر ئاستى پارێزگاگان بەم شیوہیەیه:

ھەولێر (216 وەلامدەر)

- پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ھونەرى، ..) 94 وەلامدەر بەرئێژەى (43.5%)
- چالاکى پەرورەدە و فێرکردن 35 وەلامدەر بەرئێژەى (16.2%)
- کارى ھۆنەرى (کارى دەستى) 22 وەلامدەر بەرئێژەى (10.2%)

سلێمانى (180 وەلامدەر وەلامدەر)

- پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ھونەرى، ..) 35 وەلامدەر بەرئێژەى (19.4%)
- پیشەسازى خۆراک 28 وەلامدەر بەرئێژەى (15.6%)
- چالاکى پەرورەدە و فێرکردن 28 وەلامدەر بەرئێژەى (15.6%)

ھەلەبجە (8 وەلامدەر)

- چالاکى تەندروستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتى 3 وەلامدەر بەرئێژەى (37.5%)

دھۆک (48 وەلامدەر)

- پیشەیی تەکنیکی (بڕینی قژ، ھونەرى، ..) 20 وەلامدەر بەرئێژەى (41.7%)
- کارە ھۆنەرى (کارى دەستى) 10 وەلامدەر بەرئێژەى (20.8%)

خشتەى (A 3-9): ا ئەو چالاکىيە بازەرگانىەى کە لە لایەن ئافەرەتانى خاوەنکارەوہ پەسەندە بە پىي پارىزگا (چەندىن وەلام)

دەوک		ھەلەبجە		سلىمانى		ھەولير		کۆى گشتى		چالاکى بازەرگانى
41.7%	20	-	-	19.4%	35	43.5%	94	33%	149	پىشەى تەکنىکى (بىرنى قز(ناراشگا)، ھونەرى ، ..)
4.2%	2	12.5%	1	15.6%	28	16.2%	35	14.6%	66	چالاکى پەرورەدە و فیرکردن
4.2%	2	25.0%	2	15.6%	28	7.9%	17	10.8%	49	پىشەسازى خۇراک
20.8%	10	-	-	2.2%	4	10.2%	22	8%	36	کارى ھونەرى (کارى دەستى)
6.3%	3	37.5%	3	9.4%	17	3.7%	8	6.9%	31	چالاکى تەندروستى مرؤف و کارى کۆمەلەبەتى
4.2%	2	-	-	6.7%	12	6.5%	14	6.2%	28	پىشەى(دکتۆر، پارىزەر، ئەندازىار)
2.1%	1	25.0%	2	5.6%	10	4.6%	10	5.1%	23	کشتوکال و دارستان و پاوہ ماسى
2.1%	1	-	-	7.2%	13	1.4%	3	3.8%	17	بازەرگانى تاک و کۆ
-	-	-	-	2.8%	5	1.9%	4	2%	9	چالاکى خزمەتگوزارى کارگىرپى و پىشتىوانى
6.3%	3	-	-	1.1%	2	-	-	1.1%	5	چالاکى زانستى و ھونەرى
4.2%	2	-	-	1.1%	2	-	-	0.9%	4	چالاکىيە خزمەتگوزارى نىشتەجىبوون چىشتخانە و ھۆتيل
2.1%	1	-	-	0.6%	1	0.9%	2	0.9%	4	چالاکى ھونەرى و کات بە سەربردن
2.1%	1	-	-	0.6%	1	-	-	0.4%	2	چالاکى دارابى و دلنباى
-	-	-	-	0.6%	1	-	-	0.2%	1	چالاکى داىبىنکردنى ئاو، ئاوہرەو، لەناوبردن و چارەسەرى پاشماوہ
-	-	-	-	0.6%	1	-	-	0.2%	1	چالاکى گواستەوہ و کۆگاکردن
-	-	-	-	0.6%	1	-	-	0.2%	1	تەکنولۇجىيە زانىارى و پەيوەنىيەکان
-	-	-	-	10.6%	19	3.2%	7	5.8%	26	ھىتر
100%	48	100%	8	100%	180	100%	216	100%	452	کۆى گشتى

4-9 دەستگەپىشتن بە پارە لە لایەنى فەرمىيەوہ (بانک و دامەزرادە داراييەکانى بچووک)

زۆربەى ئافەرەتانى خاوەنکار کە بەشدارىيان لە پووپیوہکەدا کردووە رایانگەياندووہ کە بەدەستھىنانى دارايى لە دەزگا فەرمىيەکان (بانک و دامەزرادە داراييەکانى بچووک) بۇ ئەوان قورستەرە بە بەراورد بە پىاوان کە ژمارەيان 130 وەلامدەرەوہ بوو بەرپزەى(48%) و زۆربەيان لە دامەزرادە زۆر بچووکەکاندا بوونە (127 وەلامدەر بە رپزەى 48.5%). بەلام 124 وەلامدەرەوہ (46%) رایانگەياندووہ کە ناستى سەختىيان ھاوشىوہى پىاوان بوو، و 15 وەلامدەرەوہ (5.6%) رایانگەياندووہ کە وەرگرتنى پارە لە دەزگا فەرمىيەکان بۇ ئافەرەتان ئاسانترە بە بەراورد بە پىاوان (خشتەى A 4-9).

خشتەى (A 4-9): دەستگە یشتنی ئافرەتانی خاوەنکار بە پارە (تمویل) لە لایەنى فەرمییەوہ

دامەزراوہکانی مامناوہند		دامەزراوہکانی بچووک		دامەزراوہکانی زۆر بچووک		کۆی گشتی		ئاستی سەختبوون
-	0	50%	3	48.5%	127	48.3%	130	بۇ ئافرەتان سەختترە لە پیاوان
100%	1	50%	3	45.8%	120	46.1%	124	ھاوشیوہیە
-	0	-	-	5.7	15	5.6%	15	بۇ ئافرەتان ئاسانترە لە پیاوان
100%	1	100%	6	100%	262	100%	269	کۆی گشتی

5-9 ئاسانی / سەختی ئەنجامدانی کاری بازرگانی بۇ ئافرەتان لە ماوہی پیچ سالی رابردوودا

سەبارەت بە ژینگەى کاروہ، زۆربەیان راپانگەیاندا کە دۆخە کە ئاسانترە لە سالی پیشوو (180) وەلامدەر بە رێژەى 66.9% کە زۆربەیان لە دامەزراوہ زۆر بچووکەکاندا بوونە وە کە لە خشتەى (A 5-9) روونکراوہتەوہ.

خشتەى (A 5-9): ئاسانی / سەختی ئەنجامدانی کاری بازرگانی بۇ ئافرەتان لە ماوہی پیچ سالی رابردوودا

دامەزراوہکانی مامناوہند		دامەزراوہکانی بچووک		دامەزراوہکانی زۆر بچووک		کۆی گشتی		ئاستی سەختی
100%	1	83.3%	5	66.4%	174	66.9%	180	ئاسانتر
-	-	-	-	19.5%	51	19%	51	ھاوشیوہ
-	-	16.7%	1	14.1%	37	14.1%	38	سەختتر
100%	1	100%	6	100%	262	100%	269	کۆی گشتی

6-9 ئەو کیشانەى رووبەرووی ئافرەتانی خاوەنکار دەبنەوہ

داوا لە ئافرەتانی خاوەنکار کرا دەستنیشانى ئەو ئاستەنگانە بکەن کە رووبەروویان دەبنەوہ و وەلامەکان لە خشتەى (6-9) (A) دا پێشان دراوہ، و سرنجەکان بەم شیوہیە بووہ:

کیشە کۆمەلایەتیەکان (کەلتوری / رەگەزی) 143 وەلامدەر وەلامدەر بە رێژەى 39.7%، و بەم شیوہیە دابەش کراوون: لەسەر ئاستی قەبارەى دامەزراوہ

- دامەزراوہ زۆر بچووکەکان 139 وەلامدەر بە رێژەى 39.6%

لەسەر ئاستی بارێزگا

- ھەولێر 69 وەلامدەر بە رێژەى 42.9%

- سلێمانی 56 وەلامدەر بە رێژەى 36.6%

لەسەر ئاستی دۆخی یاسای دامەزراوہکە

- دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان 124 وەلامدەر بە رێژەى 40.3%

ھیچ کیشەییەك نییە 66 وەلامدەر بە رێژەى 18.3%، و بەم شیوہیە دابەشکراوون:

لەسەر ئاستی قەبارەى دامەزراوہ

- دامەزراوہ زۆر بچووکەکان 63 وەلامدەر بە رێژەى 17.9%

لەسەر ئاستی پارێزگاگان

- سلێمانی 28 وەلامدەر بە رێژەى 18.3%

- ھەولێر 26 وەلامدەر بە رێژەى 16.1%

لەسەر ئاستی دۆخی یاسایی دامەزراوہکە

- دامەزراوہ تۆمار نەکراوہکان 57 وەلامدەر بە رێژەى 18.5% کیشەى دارایی 50 وەلامدەر بە رێژەى 13.9%، و بەم شیوہیە دابەشکراوہ:

لەسەر ئاستی قەبارەى دامەزراوہ

- دامەزراوہى زۆر بچووک 50 وەلامدەر بە رێژەى 14.2%

لەسەر ئاستی پارێزگا

- سلێمانی 19 وەلامدەر بە رێژەى 12.4%

- هەولێر 26 وەلامدەر بە رێژەى 16.1%

لەسەر ئاستی بارى یاسایی دامەزراوہکە

- دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان 43 وەلامدەر بە رێژەى 14%

خشتەى (A 6-9): ئەو کیشانەى رووبەرەووی ئاfrهتانی خاوەنکار دەبنەوہ (چەندین وەلام)

بارودۆخی یاسایی		پارێزگا				قەبارەى دامەزراوہکان			کۆى گشتى	جۆرى کیشە
تۆمارنەکراو	تۆمارکراو	دھۆک	هەلەبجە	سلێمانی	هەولێر	مامناوہند	بچووک	زۆر بچووک		
124 40.3%	19 36.5%	16 42.1%	2 25%	56 36.6%	69 42.9%	1 100%	3 37.5%	139 39.6%	143 39.7%	کۆمەلەپەتى (کەلتورى / پەگەزى)
57 18.5%	9 17.3%	9 23.7%	3 37.5%	28 18.3%	26 16.1%	-	3 37.5%	63 17.9%	66 18.3%	هیچ کیشەبەک نییە
43 14%	7 13.5%	5 13.2%	-	19 12.4%	26 16.1%	-	-	50 14.2%	50 13.9%	کیشەى دارایی
41 13.3%	8 15.4%	2 5.3%	1 12.5%	23 15%	23 14.3%	-	1 12.5%	48 13.7%	49 13.6%	مامەلەکردن (هەلسوکەوت) لەگەل مشتەرى
21 6.8%	4 7.7%	2 5.3%	1 12.5%	13 8.5%	9 5.6%	-	-	25 7.1%	25 6.9%	بەبازارکردن
10 3.2%	3 5.8%	-	-	8 5.2%	5 3.1%	-	-	13 3.7%	13 3.6%	کیشەى کارگێپى
9 2.9%	2 3.8%	3 7.9%	1 12.5%	5 3.3%	2 1.2%	-	1 12.5%	10 2.8%	11 3.1%	مامەلەکردن لەگەل بازرگان و بەرھەمھێنەر
3 1%	-	1 2.6%	-	1 0.7%	1 0.6%	-	-	3 0.9%	3 0.8%	ھیتەر
308 100%	52 100%	38 100%	8 100%	153 100	161 100%	1 100%	8 100%	351 100%	360 100%	کۆى گشتى

7-9 دەستپیشخەرییەکانی پێشنیارکراوی ئاfrهتانی خاوەنکار بۆ کەمکردنەوہی ئەو کیشانەى کە رووبەرۆویان دەبیتەوہ

سەبارەت بە دەستپیشخەرییەکانی پێشنیارکراوی ئاfrهتانی بۆ کەمکردنەوہی کیشەکان (خشتەى 7-9 A)، ئەنجامەکان دەریدەخان زۆریەیان (117 کەس بە 43.5%) لەگەڵ ھۆشیاری کۆمەلگا و پەرۆردە بوون وەک ھۆکارێکی سەرەکی بۆ زالبوون بەسەر ئەو کیشەیانەى کە رووبەرۆویان دەبیتەوہ. ھەرۆھە پشنگیری حکومەت و داہینکردنی داراییەریژەى 13.4% و 11.9% وەلامی ئاfrهتانی خاوەنکار لە دامەزراوہى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند ییکھینابوو:

خشتەى (7-9 A): دەستپیشخەرییەکانی پێشنیارکراوی ئاfrهتانی خاوەنکار بۆ ئاسانکاری لە ئەنجامدانی کاری بازرگانی

دامەزراوہکانی مامناوہند		دامەزراوہکانی بچووک		دامەزراوہکانی زۆر بچووک		کۆى گشتى		ئاستى سەختى
-	-	33.3%	2	43.9%	115	43.5%	117	ھۆشیاری / پەرۆردەى کۆمەلگا
100.0%	1	16.7%	1	13%	34	13.4%	36	پشنگیری حکومەت / دەستپیشخەرییەکانی حکومەت
-	-	-	-	12.2%	32	11.9%	32	ئاسانکاری بۆ دەستگەبشتن بە قەرز / داہینکردنی دارایی
-	-	-	-	5.3%	14	5.2%	14	داہینکردنی ھەلى کار
				25.6%	67	26%	70	ھیتەر
100%	1	100%	6	100%	262	100%	269	کۆى گشتى

پێویستە ئاماژە بەوہ بکریت کە وەلامی "ھیتەر" کە 70 وەلامدەرى ھەبووہ ھیچ دەستپیشخەرییەکیان پشکەش نەکردووہ.

8-9 دوخی ریکخراوہی ئەو دامەزراوانەى کە لەلایەن ئاfrهتانیوہ بەرپۆدەبرین

سەبارەت بە بارى ریکخراوہی ئەو دامەزراوانەى کە لەلایەن ئاfrهتانیوہ خاوەندارى دەکرین، پرسیارەکە لە ئاستى دامەزراوہ مامناوہندەکاندا کرا کە تەنیا یەک دامەزراوہ بوو لە نموونەکەدا لە کۆى 269 دامەزراوہى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند کە ئاfrهتانیوہ خاوەندارن. وەلام ئەوہ بوو کە سیاسەتیان ھەبە بۆ ھاندان و بەرزکردنی رۆلى ئاfrهتانیوہ یەکسانی پەگەزى لە کاردا.

10- داھینان و تەکنەلۆژیا

ئەم بەشە بیریۆکەیک سەبارەت بە بەکارھێنانی ئامرازە تەکنەلۆژییەکان و چەندایەتی بەکارھێنانیان لە دامەزراوہکان دەخاتە روو لە ڕیگەى ئەم لیستەى خوارەوہ:

- کەنالە تەکنەلۆژییەکانی بەکارھاتوو و چەندایەتی بەکارھێنانیان
- بازارگانی ئەلیکترۆنی
- داھینانی تەکنەلۆژی
- پشتبەستن بە تەکنەلۆژیا

10-1 فراوانی بەکارھێنانی تەکنەلۆژیای دیجیتالی

ئەم روویبۆہ ئاستیکی نزم لە بەکارھێنانی تەکنەلۆژیا لە لایەن دامەزراوہکانەوہ پێشان دەدات. خشتەکانی (10-1- A و 10-1- B و 10-1- C و 10-1- D و 10-1- E و 10-1- F و 10-1- G و 10-1- H) شیوہی بەکارھێنانی تەکنەلۆژیا پێشان دەدات و ئەنجامەکان بە کورتی بەم شیوہی خوارەوہیە:

- نزیكەى 96%ى كۆى گشتى دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک مامناوہند کە بەشدارییان لە روویبۆہکەدا کردوہ، بازارگانی ئەلیکترۆنی یان مالمپەرێکی ئەلەکترۆنی بۆ مەبەستی کارە بازارگانییەکانیان بەکار ناهین ، خشتەى (10-1- G و 10-1- H).
- نزیكەى 70% كۆى گشتى دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک مامناوہند " تۆرە کۆمەلایەتیەکان بەکار ناهین بۆ مەبەستی بەجیگەیاندى پیداو یستییە بازارگانیەکانیان (خشتەکانی 10-1- D و 10-1- E).
- زۆرەى ئەو دامەزراوانەى کە لە نمونەى روویبۆہکەدا بوونە، لە مامەلە بازارگانییەکانیاندا بە شیوہیەکی سەرەکی پۆزانە پشتیان بە "مۆبایل" بەستبوو. بە شیوہیەك کە زیاتر لە 61%ى دامەزراوہکان پۆزانە پشتیان بە مۆبایل بەستبوو بۆ جیبەجیکردنی کارەکانیان، ئەم ڕێژەى بەرز دەبێت بۆ 87% ئەگەر "ناو بەناو" مۆبالیان بەکارھینابیت، "بە دەگمەن یان بە هیچ شیوہیەك مۆبالیان بەکارنەھیناوە" ڕێژەیان 13% (خشتەکانی 10-1- A و 10-1- B).

تییینی دەکریت کە ڕێژەى بەکارھێنانی پۆزانەى "مۆبایل" و "سۆشیال میدیا" بە زیادبوونی قەبارەى دامەزراوہکان بەرز دەبێتەوہ (خشتەکانی 10-1- A و 10-1- D). لەسەر ئاستی پارێزگاگان، سلیمانی بەرزترین ڕێژەى تۆمارکردوہ لە رووی بەکارھێنانی پۆزانەى مۆبایل بە 67% (خشتەى 10-1- A)، پاشان پارێزگای دەھۆک دیت بە 63%، ھەلەبجە بە 60%، و ھەولێر بە 55%. ڕێژەى بەکارھێنانی جار بە جار یان بچرپچر لە ھەموو پارێزگاگان لە یەکتەر نزیکتەر بووہ و لە نیوان 22% بۆ 28% بووہ بەبێی نمونەى روویبۆہکە.

خشته‌ی (A 1-10): فراوانی به‌کارهێنانی مۆبایل به‌ یێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌که‌

دامه‌زراوه‌کانی مامناوه‌ند		دامه‌زراوه‌کانی بچووک		دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	سروشتی به‌کارهێنان
ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%			
12	85.7	102	80.3	1128	60.2	61.6	1242	له‌سه‌ر بنه‌مای پۆژانه
2	14.3	20	15.8	489	26.1	25.4	511	ناوبه‌ناو
0	0	2	1.6	88	4.7	4.5	90	به‌ ده‌گه‌من
0	0	3	2.4	170	9.1	8.5	173	به‌ هێچ شپۆه‌یه‌ك به‌كار ناهێنم
14	100	127	100	1875	100	100	2016	کۆی گشتی

خشته‌ی (B 1-10): فراوانی به‌کارهێنانی مۆبایل به‌ یێی پارێزگا و رەگەز

مێ		نێر		ده‌هۆك		هه‌له‌بجه		سلیمانی		هه‌ولێر		کۆی گشتی		سروشتی به‌کارهێنان
ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	
165	61.3	1077	61.6	345	62.5	24	60	495	66.9	378	55.3	1242	61.6	له‌سه‌ر بنه‌مای پۆژانه
72	26.8	439	25.1	123	22.3	11	27.5	183	24.7	194	28.4	511	25.4	ناوبه‌ناو
13	4.8	77	4.4	30	5.4	3	7.5	28	3.8	29	4.2	90	4.5	به‌ ده‌گه‌من
19	7.1	154	8.8	54	9.8	2	5	34	4.6	83	12.1	173	8.5	به‌ هێچ شپۆه‌یه‌ك به‌كار ناهێنم
269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	100	کۆی گشتی

خشته‌ی (C 1-10): فراوانی به‌کارهێنانی مۆبایل به‌ یێی چالاکي بازارگانی

ناوبه‌ناو	له‌سه‌ر بنه‌مای پۆژانه	چالاکي بازارگانی
153	380	بازرگانی تاک و کۆ
88	185	گواستنه‌وه و کۆگاکردن
54	161	پیشه‌یی ته‌کنیکی (برینی فۆ، هونه‌ری...)
116	136	کشتوکاڵ و راوه‌ ماسی
28	94	کاری بێناسازی و ئاوه‌دانکردنه‌وه
28	77	پیشه‌سازی خۆراک
4	34	پیشه‌سازی به‌ره‌مه‌ کانزاییه‌کان
9	29	چاککردنه‌وه و سپێرڤسی ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسکیل
6	27	کاری هونه‌ری (کاری ده‌ستی)
2	21	چالاکي خانوو به‌ره
9	21	چاککردنه‌وه‌ی ئامپیر و که‌لوپه‌ل

ناوبەناو	لەسەر بنەماى پۇژانە	چالاکى بازىرگانى
7	23	چالاکى خزمەتگوزارىى شوپىنى نىشتەجىبوون و چىشتخانە و ھۆتيل
3	13	چالاکى تەندروستىبى مرؤف و کارى کۆمەلايەتى
-	10	پىشەبىي (دکتور، پارېزەر، ئەندازيار)
1	9	پىشەسازى ئامپىرى کارەبايى و ئەليکترۇنى و پىکھاتکانى
-	4	چالاکى دارايى و دلنبايى
-	3	چالاکى ە خزمەتگوزارىى کارگىپرى و پىشتىوانى
-	3	دايىنکردنى وزە - خاوەن مۆليدەکان
-	3	چالاکى زانستى و ھونەرى
1	3	چالاکى داينکردنى ئاو، ئاوەرپۇ، چارەسەر و لەناوبردنى پاشماوہ
2	2	کانگاکارى و دەرھىنانى کانزا
-	2	چالاکى پەرورەدە و فىرکردن
-	1	چالاکى ھونەرى و سەرگەرمى و کات بەسەربردن
-	1	بەنزىخانەکان
511	1242	کۆى گىشتى

ھەرچەندە رېژەى بەکارھىنانى "سۆشىيال ميديا" باش بوو، بەلام کۆى ژمارەى ئەو دامەزراوانەى كە لەسەر بنەماى "پۇژانە" يان "ناوہناوہ" سوشىيال ميديايان بەکارھىناوہ بە شىوہبەكى بەرچاو كەمترە لە بەکارھىنانى مۆبايل. ژمارەى ئەو دامەزراوانەى كە "سۆشىيال ميديا" بەکارھىناوہ 478 دامەزراوہ بووہ (264 لەسەر بنەماى پۇژانە و 214 ناوہناوہ) لە کۆى نموونەكە و جىاوازيبەكى بەرچاو لە نيوان پارېزگاکاندا نەبووہ. ھەرورەھا لە رۇبىوہكە دەرکەوتووہ كە ئەو چالاکىيە بازىرگانىانە كە زۇر "سۆشىيال ميديا" بەکاردەھىنن، بە ھەمان شىوہ پىشتىيان بە مۆبايل بەستووہ، وەك لە خىشتەى (F 1-10) دا دەرکەوتووہ. پىنج لەو چالاکىيانە كە زۇرتىر سۆشيان ميديا و موباييل بەکار دىنن برىتتىن لە بازىرگانى تاك و کۆ، گواستنەوہ و کۆگا کردن، پىشەبىي تەکنىكى (برىنى قز (ئارايىشگا)، ھونەرى، ..)، كىشتوكال، راوہ ماسى، بىناسازى و ئاوہدانکردنەوہ.

خىشتەى (D 1-10): فراوانى بەکارھىنانى سوشىيال ميديا بە پىي قەبارەى دامەزراوہ

دامەزراوہکانى مامناوہند		دامەزراوہکانى بچووك		دامەزراوہکانى زۇر بچووك		%	کۆى گىشتى	سروشتى بەکارھىنان
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
5	35.7	28	22.1	231	12.3	13.1	264	لەسەر بنەماى پۇژانە
2	14.3	11	8.7	201	10.7	10.6	214	ماوہماوہ
1	7.1	10	7.9	98	5.2	5.4	109	بە دەگمەن
6	42.9	78	61.4	1345	71.7	70.9	1429	ب بە ھىچ شىوہبەك بەکار ناھىنم
14	100	127	100	1875	100	100	2016	کۆى گىشتى

خشتەى (E 1-10): فراوانی بەکارهینانی سوشیال میدیا بە پێی پارێزگا و رەگەز

سروشتی بەکارهینان		کۆی گشتی		هەولیر		سایمانی		هەلەبجە		دەوێک		نیر		مى	
ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%
لەسەر بنەماى رۆژانە	264	13.1	82	12	113	15.3	4	10	65	11.8	213	12.2	51	19	
ماوہ ماوہ	214	10.6	70	10.2	73	9.9	3	7.5	68	12.3	179	10.2	35	13	
بە دەگمەن	109	5.4	26	3.8	37	5	1	2.5	45	8.2	97	5.6	12	4.5	
بە هیچ شپۆهەبەك بەکار ناهینم	1429	70.9	506	74	517	69.9	32	80	374	67.8	1258	72	171	63.6	
کۆی گشتی	2016	100	684	100	740	100	40	100	552	100	1747	100	269	100	

خشتەى (F 1-10): پینچ لە چالاکیه بارزگانیهکان کە فراوانتر سوشیال میدیا بەکار دینن بە پێی سروشتی بەکارهینان

ناوبەناو	لە سەر بنەماى رۆژانە	چالاکى بازرگانى
71	91	بازرگانى تاك و کۆ
37	53	پیشەیی تەکنیکی (بیرینی فز (ئارایشگا)، هونەری...)
26	28	گواستنەوہ و کۆگاکردن
16	14	چالاکى بیناسازى و ئاوہدانکردنەوہ
15	12	کشتوکال و راوہ ماسى
165	198	کۆی گشتی

خشتەى (G 1-10): فراوانی بەکارهینانی بازرگانى ئەلیکترۆنى بە پێی قەبارەى دامەزراوہ

دامەزراوہکانى مامناوہند		دامەزراوہکانى بچووک		دامەزراوہکانى زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	سروشتی بەکارهینان
ئۆمارە	%	ئۆمارە	%	ئۆمارە	%			
0	0	3	2.4	27	1.4	1.5	30	لە سەر بنەماى رۆژانە
0	0	5	3.9	20	1.1	1.2	25	ناوبەناو
1	7.1	1	0.8	24	1.3	1.3	26	بە دەگمەن
13	92.9	118	92.9	1804	96.2	96	1935	بە هیچ شپۆهەبەك بەکار ناهینم
14	100	127	100	1875	100	100	2016	کۆی گشتی

خشتەى (H 1-10): فراوانی بەکارهێنانی مألپەری ئەلەکترونی بە پێی قەبارەى دامەزراوہ

دامەزراوہکانی مامناوہند		دامەزراوہکانی بچووک		دامەزراوہکانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	سروشتی بەکارهێنان
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0	0	4	3.2	14	0.8	0.9	18	لە سەر بنەمای پۆزانه
0	0	2	1.6	16	0.9	0.9	18	ناوبەناو
0	0	2	1.6	24	1.3	1.3	26	بە دەگمەن
14	100	119	93.7	1821	97.1	96.9	1954	بە هیچ شپۆهە بەک بەکار ناهێنم
14	100	127	100	1875	100	100	2016	کۆی گشتی

پروونە کە دامەزراوہکان تیگەیشتنیکی گشتی باشیان نییە لە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیایا. 94% لە وەلامدەران کە پرسیری بەکارهێنانی تەکنەلۆژیایان لێ کرا ئاماژەیان بەوہ داوہ کە پێویستیان بە بەکارهێنانی هیچ کام لە کەنالە دیجیتالیەکان نییە لە کارەکەیاندا، وە ک لە خشتەى (1-10) دا پێشان دراوہ.

خشتەى (1-10): ھۆکارەکانی کەم بەکارهێنانی کەنالە دیجیتالیەکان بە پێی قەبارەى دامەزراوہکان (چەندین وەلام)

دامەزراوہکانی مامناوہند		دامەزراوہکانی بچووک		دامەزراوہکانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	ھۆکارەکان
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0	0	2	100	148	94.3	94.3	150	کارەکەم پێویستی پێی نییە
0	0	0	0	4	2.6	2.5	4	بەکارهێنانی سەختە
0	0	0	0	3	1.9	1.9	3	تێچوووی زۆرە
0	0	0	0	1	0.6	0.6	1	ئامیری تەکنیکی گونجاوم نییە (مۆبایلی زیرەک و کۆمپیوتەر و ھتد)
0	0	0	0	1	0.6	0.6	1	پروومالی ئینتەرنێت لاوازە/سنووردارە
0	0	2	100	157	100	010	159	کۆی گشتی

2-10 بازرگانی ئەلیکترونی

بەکارهێنانی ئینتەرنێت و بازرگانی ئەلیکترونی زۆر کەمە (تەنیا 16 دامەزراوہ لە کۆی گشتی 2016 دامەزراوہ بازرگانی ئەلیکترونی بەکار دینن).

خشتەى (A 2-10): فراوانى بەکارهێنانى بازرگانى ئەلیکترۆنى و پلاتفۆرمى ئەلیکترۆنى بە پێى قەبارەى دامەزراوەکە

دامەزراوەى مامناوەند		دامەزراوەکانى بچووک		دامەزراوەکانى زۆر بچووک		%	کۆى گشتى	جۆرى پلاتفۆرم
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0	0	0	0	11	78.6	68.8	11	پلاتفۆرمى تايبەت بە خۆم
0	0	2	100	3	21.4	31.3	5	پلاتفۆرمىکى تر
0	0	2	100	14	100	100	16	کۆى گشتى

خشتەى (B 2-10): رێژەى سەدى داهاات لە بەکارهێنانى بازرگانى ئەلیکترۆنى بە پێى قەبارەى دامەزراوەکە

دامەزراوەکانى مامناوەند		دامەزراوەکانى بچووک		دامەزراوەکانى زۆر بچووک		%	کۆى گشتى	رێژەى سەدى (%)
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0	0	0	0	0	0	0	0	100 - 75
0	0	0	0	2	14.3	12.5	2	50 - 74
0	0	0	0	5	35.7	31.3	5	25 - 49
0	0	1	50	3	21.4	25	4	10 - 24
0	0	1	50	2	14.3	18.8	3	کەمتر لە 10%
0	0	0	0	2	14.3	12.5	2	هیچ رێژەیهک
0	0	2	100	14	100	100	16	کۆى گشتى

3-10 ئاستى بەکارهێنانى تەکنەلۆژیا

خشتەکانى (A 3-10) تا (E 3-10) ئاستى پشتبەستنى دامەزراوەکان کە ژمارەیان 16 دامەزراوەیه بە تەکنەلۆجیای دیجیتالی له توێژینهوه، شیکارى بازار، داھینان، و پەرەپێدان پێشان دەدەن. ژمارەى بەکارهێنەرانی تەکنەلۆجیا بە پێى پارێزگاکان بەم شێوەى خوارووهیه:

ئەنجامى روویبۆهه کە پێشان دەدات کە پشتبەستنى دامەزراوەکان بە تەکنەلۆژیا و داھینانى نوێ له کارەکانیاندا لاوازه، بەتایبەتى کاتیک بەراورد بکریت بە کۆى ژمارەى نمونەکە (2016). بۆ نمونە، 10 وەلامدەرەوه (62.5%) له کۆى 16 وەلامدەر راپانگەیاندوووه کە زۆر جار پشت بە تەکنەلۆژیا و داھینانى نوێ دەبەستن له کارەکانیاندا. کاتیک رێژەکە له سەر ئاستى نمونەکە (2016) هەژمار بکریت، رێژەکە بۆ تەنها 0.5% دادەبەزیت. سەبارەت بە تەکنەلۆژیا نوێیەکان، تەنها 13 وەلامدەر (81%) له کۆى 16 وەلامدەر راپانگەیاندوووه کە زۆر جار پشت بە تەکنەلۆژیاى زۆر پێشکەوتوو یان کەمیک پێشکەوتوو دەبەستن، و کاتیک رێژەکە له سەر ئاستى نمونەکە (2016) هەژمار بکریت (2016 وەلامدەر)، رێژەکە هەروەها بە شێوەیهکی بەرچاو دادەبەزیت بۆ (0.6%).

خشته‌ی (A 3-10): ئاستی به‌کارهێنانی ته‌کنه‌لۆجیای دیجیتالی به‌هه‌راورد له‌گه‌ڵ ر‌کابه‌ره‌کانیان به‌پێی قه‌باره

دامه‌زراوه‌کانی مامناوه‌ند		دامه‌زراوه‌کانی بچووک		دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	ئاست
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
0	0	100	2	35.7	5	43.8	7	زۆر پێشکه‌وتوو
0	0	0	0	42.9	6	37.5	6	که‌مێک پێشکه‌وتوو
0	0	0	0	21.4	3	18.8	3	یه‌کسان
0	0	0	0	0	0	0	0	که‌مێک له‌ دواوه
0	0	0	0	0	0	0	0	زۆر له‌ دواوه
0	0	100	2	100	14	100	16	کۆی گشتی

خشته‌ی (B 3-10): پشته‌ستن به‌ توێژینه‌وه‌ و شیکاری دانا به‌پێی قه‌باره

دامه‌زراوه‌کانی مامناوه‌ند		دامه‌زراوه‌کانی بچووک		دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	ئاستی پشته‌پێسته‌ستن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
0	0	100	2	50	7	56.3	9	به‌هیچ شێوه‌یه‌ک پشته‌ پێناه‌ستم
0	0	0	0	0	0	0	0	به‌ده‌گه‌من پشته‌ پێده‌ستم
0	0	0	0	21.4	3	18.8	3	ناوه‌ناوه‌ پشته‌ پێده‌ستم
0	0	0	0	28.6	4	25	4	زۆر جار پشته‌ پێده‌به‌ستم
0	0	100	2	100	14	100	16	کۆی گشتی

خشته‌ی (C 3-10): پشته‌ستن به‌ شیکاری ر‌کابه‌ره‌کان به‌پێی قه‌باره

دامه‌زراوه‌کانی مامناوه‌ند		دامه‌زراوه‌کانی بچووک		دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	ئاستی پشته‌پێسته‌ستن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
0	0	50	1	28.6	4	31.3	5	به‌هیچ شێوه‌یه‌ک پشته‌ پێناه‌ستم
0	0	0	0	28.6	4	25	4	به‌ده‌گه‌من پشته‌ پێده‌ستم
0	0	0	0	21.4	3	18.8	3	ناوه‌ناوه‌ پشته‌ پێده‌ستم
0	0	50	1	21.4	3	25	4	زۆر جار پشته‌ پێده‌به‌ستم
0	0	100	2	100	14	100	16	کۆی گشتی

خشته‌ی (D 3-10): پشته‌ستن به‌ داھینانی نوێ به‌پێی قه‌باره

دامه‌زراوه‌کانی مامناوه‌ند		دامه‌زراوه‌کانی بچووک		دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	ئاستی پشته‌پێسته‌ستن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
0	0	0	0	7.1	1	6.3	1	به‌هیچ شێوه‌یه‌ک پشته‌ پێناه‌ستم
0	0	0	0	7.1	1	6.3	1	به‌ده‌گه‌من پشته‌ پێده‌ستم
0	0	50	1	21.4	3	25	4	ناوه‌ناوه‌ پشته‌ پێده‌ستم
0	0	50	1	64.3	9	62.5	10	زۆر جار پشته‌ پێده‌به‌ستم
0	0	100	2	100	14	100	16	کۆی گشتی

خشتەى (E 3-10): پشتبەستن بە توێژینەوہ و پەرەپندان بەیئى قەبارە

دامەزراوہکانى مامناوہند		دامەزراوہکانى بچووک		دامەزراوہکانى زۆر بچووک		%	کۆى گشتى	ئاستى پشتبەستن
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
0	0	1	50	5	35.7	37.5	6	بەھىچ شپۆەيەك پشتبەستن پینابەستم
0	0	1	50	1	7.1	12.5	2	بەدەگمەن پشتبەستن پیدەبستم
0	0	0	0	4	28.6	25	4	ناوہناوہ پشتبەستن پیدەبستم
0	0	0	0	4	28.6	25	4	زۆر جار پشتبەستن پیدەبەستم
0	0	2	100	14	100	100	16	کۆى گشتى

ئىستا، ئاستى ھۆشيارى دامەزراوہکان لە بواری تەکنەلۆژيا و داھینانى نوێ سنووردارە جگە لە بەکارھینانى مۆبايل. بۆيە ئەمە دەبیتە خالى دەستپیک بۆ بەھیزکردنى دامەزراوہکان لە ڕيگەى بەکارھینانى ئەپلیکەيشنى مۆبايلە زيرەکەکانەوہ، چونکە ئەمە خيراترين و کاربگەرترين ڕيگا دەبیت بۆ پەيوەندیکردن لەگەل کەرتەکە و بەھیزکردنى. ئەو ئەپلیکەيشنانەى کە بوارەکانى وەک دارابى و فرۆشتن و پالپشتى بۆ ئەم ڕيکخراوانە دەگریتەوہ باشترين بنەما دەبن بۆ دەستپیککردن، دواى ئەوہ دەتوانریت پەرەيان پيبدريت لە ڕيگەى بەکارھینانى تەکنەلۆژيا و داھینانى ديکە.

11- دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (MSMEs) و بە جیہانیکردن

ئەم بەشە ئەنجامی روویبویەکی پەیوہستە بە مامەلەکردنی دامەزراوہکان لەگەڵ بازارەکان، فرۆشتن و دەرفەتەکانی ھەناردەکردن لەخۆ دەگرێتەوہ.

ئەمەش پێویستی بەدروستکردنی دەروازەییەکی کە پێگە بە دامەزراوہکان دەدات بۆ پەیوہندی کردن و دروست کردنی بازارە ئەگەرییەکان وەک ئەولەویەتیکی ستراتیژی تەماشای بکریت، چونکە ئەم کەرەتە تەنھا دەتوانیێت لە پێگای داھاتی بەردەوام و چاوہروانی بۆ سوودی زیاتر و گەشەى زیاتر وە بییت بە فەرمی.

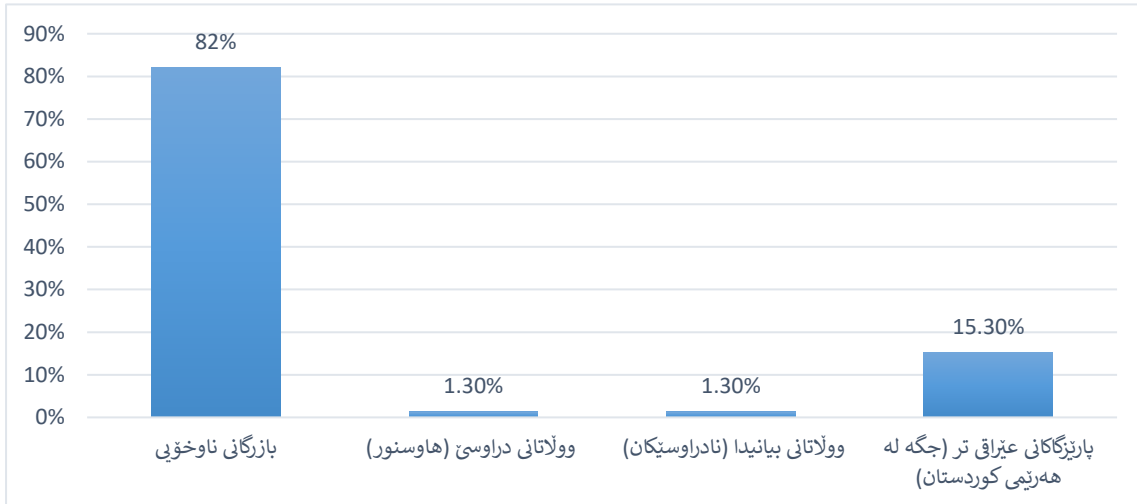
11-1 دابەشکردنی رێژەى سەدى فرۆشتن و ناوچەکانیان

لە خشتەکانی ژمارە (A 1-11 تا B 1-11) دەردەکەوێت کە 82%ی فرۆشتنی دامەزراوہکان لە بازاری ناوخۆییدا بوو، و 15% لە پارێزگاکانی دیکەى عێراق بوو. ھەر وەھا دەرکەوتووہ کە 96%ی دامەزراوہکان ھیچ پلانیکیان نییە بۆ ھەناردەکردنی بەرھەم یان خزمەتگوزارییەکانیان بۆ دەروہى عێراق.

لە روویبویەکی دەرکەوتووہ کە دامەزراوہکان بە رێژەییەکی بەرچاو (82%) پشت بە بازاری ناوخۆیى لە ھەرنی کوردستان دەبەستن بۆ فرۆشتنی بەرھەمەکانیان، سەرەپای ئەوہش، خاوہن دامەزراوہکان بازاری ھەناردەکردن وەک ئەولەویەت یان پێویستیەکی تەماشای ناکەن بە رێژەى (96%). وە ئاماژە بەوہ دەکەن کە زۆریەى ئەم دامەزراوانە پشت بە بازاری ناوخۆ دەبەستن بە شیوہى راستەوخو وەک خالیکی فرۆشتن (خشتەى A1-6 و 6-B).

خشتەى (A 1-11): رێژەى فرۆشتن لە نیوان بازاری ناوخۆیى و پارێزگاکانی دیکەى عێراق و وولاتانی دراوسى و وولاتانی دەروہ بە پێى قەبارەى دامەزراوہکە

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆى گشتى	کۆى گشتى	رێژەى دابەشکردنی فرۆشتن
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
85.7	12	95.3	121	81.1	1520	82	1653	% ناوخۆ
0	0	0	0	1.4	27	1.3	27	% وولاتانی دراوسى
0	0	0	0	1.4	27	1.3	27	% وولاتانی دەروہ (جگە لە دراوسىکان) (غیر المجاورة)
14.3	2	4.7	6	16.1	301	15.3	309	% پارێزگاکانی تری عێراق جگە لە ھەرنی کوردستان
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

شێوه‌ی (A 1-11): رێژه‌ی فرۆشتن له‌ نیوان بازاری ناوڤۆی و پاریزگاکانی دیکه‌ی عێراق و وولتانی دراوسێ و وولتانی ده‌ره‌وه

خشته‌ی (B 1-11): پلانی هه‌نارده‌کردن به‌ پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌که

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	پلانی هه‌نارده‌کردن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
71.4	10	92.1	117	96.2	1804	95.8	1931	پلانم نیه‌ بۆ هه‌نارده‌کردن
7.1	1	2.4	3	1.4	27	1.5	31	پلانم هه‌بوو به‌لام جیبه‌جێ نه‌کرا
21.4	3	5.5	7	2.3	44	2.7	54	پلانم هه‌یه‌ بۆ هه‌نارده‌کردن
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆی گشتی

2-11 هه‌نارده‌کردن

پرسیاره‌کانی په‌یوه‌ست به‌ هه‌نارده‌کردن له‌لایه‌ن هه‌موو وه‌لامده‌ره‌وه‌که‌وه‌ وه‌لامدراونه‌ته‌وه‌ و ده‌رکه‌وتوو‌ه که 98% ی دامه‌زراوه‌کان هه‌یچ چالاکیه‌کیان نییه‌ که په‌یوه‌ندی به‌ هه‌نارده‌کردنه‌وه‌ هه‌بێت و هه‌یچ جیاوازییه‌ک له‌م بابه‌ته‌دا نییه‌ له‌ نیوان پاریزگاکان یان له‌سه‌ر ئاستی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌کان (خشته‌ی A 2-11 و B 2-11).

خشته‌ی (A 2-11): چالاکی هه‌نارده‌کردن به‌ پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌که

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	کۆی گشتی	چالاکی هه‌نارده‌کردن
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
14.3	2	1.6	2	1.2	22	1.3	26	به‌لێ
85.7	12	98.4	125	98.8	1853	98.7	1990	نه‌خێر
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆی گشتی

خشتەى (B 2-11): چالاکى ھەناردەکردن بە پىی پارىزگا

دھۆک		ھەلەبجە		سلیمانی		ھەولیر		کۆی گشتی		چالاکى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	ھەناردەکردن
1.4	8	5	2	1.8	13	0.4	3	1.3	26	بەلێ
98.6	544	95	38	98.2	727	99.6	681	98.7	1990	نەخیر
100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	کۆی گشتی

لە روویبۆیەکە دەرکەوتووہ کە پارىزگای سلیمانی بەرزترین ژمارەى دامەزراوہى ھەبووہ بۇ ھەناردەکردنى بەرھەمەکانیان (13 دامەزراوہ لە کۆی 26 دامەزراوہ) بە ھەراوورد بە پارىزگاکانى تر. لە خشتەى خوارەوہ چالاکى ھەناردەکردنى 26 دامەزراوہ بە پىی چالاکى بازرگانى نیشاندەدات.

خشتەى (A2-11): ژمارەى چالاکى ھەناردەکردن لە دامەزراوہکان بە پىی چالاکى بازرگانى

کۆی گشتی	چالاکى بازرگانى
6	کشتوکال و پاوہ ماسى
6	بازرگانى تاک و کۆ
4	پیشەسازى بەرھەمە کانزاییەکان
3	پیشەگەرى تەکنیکی (بېرنى فۆ (ئارایشگا) ھونەرى ، ..)
3	گواستەنەوہ و کۆگا کردن
2	پیشەپى (دکتۆر، پارىزەر، ئەندازیار)
1	پیشەسازىی خۆراک
1	چالاکى تەندروستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتى
26	کۆی گشتی

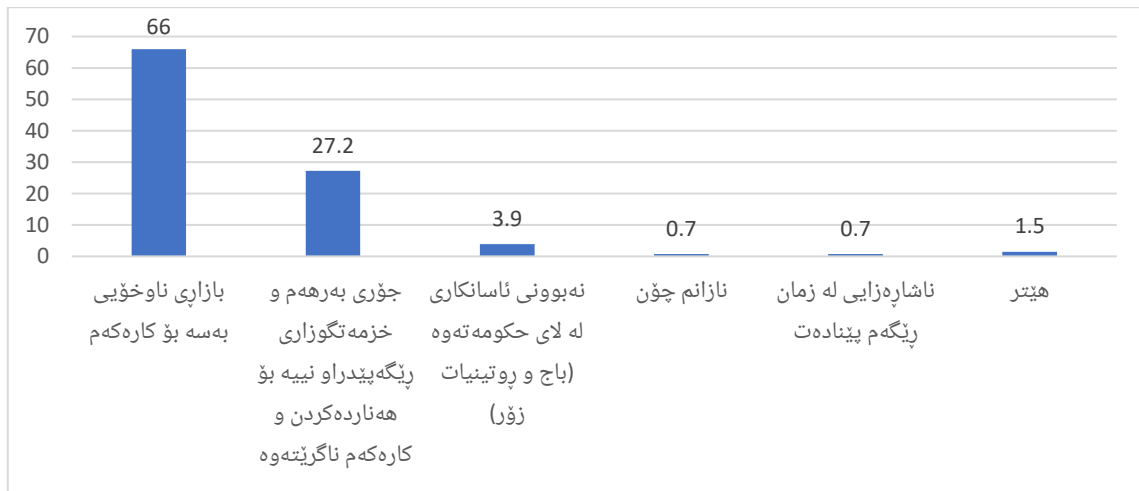
خشتەکانى خوارەوہ (C 11.2، D 11.2، E 11.2) ئەو ھۆکارانە پيشاندەدەن کە پىگى لە دامەزراوہکان دەکەن

لە ھەناردەکردن. ئەنجامەکان بەم شىوہیە بوون:

- 66% وەلامیان داوہتەوہ کە "بازارى ناوخۆیى بەسە بۇ پىداوېستىيەکانیان"،
- 27% وەلامەکان ناماژەیان بەوہ داوہ کە "جۆرى بەھەم یان خزمەتگوزارىيەکانیان پىگەپىدراو نین بۇ ھەناردەکردن"،
- 4% یان بە "نەبوونى ئاسانکارى لە لای حکومەتەوہ (باج و پوتىنیات زۆر) " وەلام داوہتەوہ.

خشته‌ی (C 2-11): هۆکاره‌کانی هه‌ناردنه‌کردن به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌که (چه‌ندین وه‌لام)

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆی گشتی	%	هۆکاری هه‌ناردنه‌کردن
ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%			
9	56.3	90	66.7	1302	66.1	1401	66	بازاری ناوخۆیی به‌سه‌ بۆ کاره‌که‌م
2	12.5	32	23.7	544	27.6	578	27.2	جۆری به‌رهه‌م و خزمه‌تگوزاری رێگه‌پێدراو نییه‌ بۆ هه‌ناردنه‌کردن و کاره‌که‌م ناگرتته‌وه
4	25	11	8.1	68	3.5	83	3.9	نه‌بوونی ئاسانکاری له‌ لای حکومه‌ته‌وه (باج و پوتینیات زۆر)
0	0	0	0	15	0.8	15	0.7	نازانم چۆن
1	6.3	0	0	13	0.7	14	0.7	ناشاره‌زایی له‌ زمان رێگه‌م پێناده‌ت
0	0	2	1.5	29	1.5	31	1.5	هێتر
16	100	135	100	1971	100	2122	100	کۆی گشتی

شیوه‌ی (A 2-11): هۆکاره‌کانی هه‌ناردنه‌کردن

دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوه‌ند زۆر پشت به‌ په‌یوه‌ندییه‌ بازرگانیه‌کانی ناو هه‌رئیمی کوردستان ده‌به‌ستن به‌ رێژه‌ی (98%) (وه‌ک له‌ خشته‌ی D 2-6 و خشته‌ی E 2-6 دا دیاره‌). هه‌روه‌ها له‌ روویبویه‌که‌دا ده‌رکه‌وتوو که 29 دامه‌زراوه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و کۆمپانیانه‌ی که‌ سه‌ر به‌ هه‌رئیمی کوردستان-عێراق نین کارده‌که‌ن و 42 دامه‌زراوه‌ له‌گه‌ڵ کۆمپانیاکانی نا‌عێراقیی کارده‌که‌ن و زۆریه‌ی خاوه‌نکاره‌کانی ئه‌م دامه‌زراوانه‌ له‌ په‌گه‌زی نێر بوونه‌.

خشتەى (D 2-11): پەيوەندى بازرگانى لەگەڵ کۆمپانیا يان داينکەرانى نا عێراقى بەپيى قەبارەى دامەزراوہکە

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		%	کۆى گشتى	ھۆکارى پەيوەندى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
14.3	2	3.9	5	0.8	15	1.1	22	ھاوردەکردنى کال/خزمەتگوزارى
14.3	2	3.1	4	0.3	6	0.6	12	کړپينى کەرەستەى خاو
0	0	0	0	0	0	0	0	سۆفتوڤر و تەکنەلۆژيا
0	0	0	0	0.4	8	0.4	8	وېبسايتەکان و ھاوشيوەکانى
71.4	10	92.9	118	98.5	1846	97.9	1974	ھيچ پەيوەندىەکم نيه
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

خشتەى (E 2-11): پەيوەندى بازرگانى لەگەڵ کۆمپانیا يان داينکەرانى عێراقى (جگە لە ھەرئیمی کوردستان) بەپيى قەبارەى دامەزراوہکە

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		%	کۆى گشتى	ھۆکارى پەيوەندى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
0	0	3.9	5	0.6	12	0.8	17	ھاوردەکردنى کال/خزمەتگوزارى
7.1	1	2.4	3	0.3	5	0.4	9	کړپينى کەرەستەى خاو
0	0	0	0	0	0	0	0	سۆفتوڤر و تەکنەلۆژيا
0	0	0	0	0.2	3	0.1	3	وېبسايتەکان و ھاوشيوەکانى
92.9	13	93.7	119	98.9	1855	98.6	1987	ھيچ پەيوەندىەکم نيه
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆى گشتى

دەرکەوتووہ کە پەيوەندى بازرگانى ئەم دامەزراوانە لەگەڵ ئەو کۆمپانیايانەى کە پەيوەنديان بە ھەرئیمی کوردستان نيه بریتىيە لە (17 لە کۆى 29) و نا عێراقى (22 لە کۆى 42) وە پەيوەنديەکان زياتر بەمەبەستى ھاوردەکردنى کال/يان خزمەتگوزارى بووہ. پەيوەندى بازرگانى بەپيى چالاکى بازرگانى لەم خشتەيەى خوارەوہدا ھاتووہ:

دەرەوہى ھەرئىمى کوردستان	دەرەوہى عىراق	چالاکى بازەرگانى
12	18	بازەرگانى تاک و کۆ
4	4	گواستنەوہ و کۆگاکردن
2	2	پىشەسازى بەرھەمە کەنزايبەکان
-	2	پىشەسازى ئامپىر و پىکھاتەکانى کارەبابى و ئەلیکترۆنى
1	2	پىشەگەرى تەکنىكى (بەپىنى قۆنارايىشگا)، ھونەرى...
1	2	پىشەبى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازيار)
2	2	چالاکى تەندروستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتى
1	2	کارى بىناسازى و ئاوەدانکردنەوہ
1	2	چالاکى خزمەتگوزارى شۆبى نىشتەجىبوون و چىشتخانە و ھۆتيل
3	2	کشتوکال و راوہ ماسى
-	2	کارى ھونەرى (کارى دەستى)
1	-	پىشەسازى خۆراک
1	1	بەزىنخانەکان
-	1	چالاکى دايبىکردنى ئاو و ئاوەروو و چارەسەر و لەناوبردنى پاشماوہ
29	42	کۆى گشتى

لە کۆتايىدا، بەپىيى بۆلاوکراوہکانى دەستەى ئامارى ھەرئىمى کوردستان - عىراق (2018)، کۆى بەرھەمى ناوخۆيى ھەر تاکيک بە 5,372 ملیۆن دىنارى عىراقى (2018) خەملىندراوہ- کۆى بەرھەمى ناوخۆيى بەپىيى کەرت بەم شىوہىە بوو: نەوتى خاوە (33.6%)، گواستنەوہ پەيوەندى و کۆگاکردن (17.6%)، بازەرگانى تاک و کۆ، ھۆتيل و ھاوشىوہکانيان (11.5%)، خزمەتگوزارى گەشەپىدانى کۆمەلایەتى و کەسى (10.1%) و چالاکىيەکانى تر لە خىشتە لە لىنكى ھەژمارى نىشتمانى krsd.gov.krd/ar/statistics / ئاماژە پىکراوہ.

سەبارەت بە ھاوردە و ھەناردە، زۆرىنەى ھەناردەى ھەرئىمى کوردستان نەوتى خاوە بە 84%، بەلام ھاوردەى سەرەكى برىتین لە دەرمان و خۆراک و بەرھەمە دروستکراوہکان. (<https://gov.krd/boi-en/why->)/kurdistan/region/facts-figures/region-kurdistan-economy.

12- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلەى خۆجىی

ئەم بەشە تیشک دەخاتە سەر ئەنجامە پەيوەستەکان بە تۆر، ھاوبەشىی و کۆمەلەى خۆجىی پيشەى، کە دەبنە ھۆى زیادکردنى دەستگەيشتن بە زانیارى بازار، پەرەپىدانى کار، پەرەپىدانى تەکنەلۆجیا و داھىيان لە پيشەسازى و خزمەتگوزارىیە جیاوازەکان.

ئەگەرچى کۆى چالاکى ئەم بوارە بەرپژەىیى نزمە، داتاگان ئاماژەن بۇ ھەندىک بنەماى ئەرىنىی، کە دەکرپت بونیاتیان لەسەر بنرپت لە پلانە ستراتىژىیەکانى داھاتوو.

ئەنجامەکانى روویبویە کە لەم بوارە بەدیاریکراوى ئەمانەى دەرختووہ: 88 دامەزراوہ دەلین ھاوکارىیان ھەبە لەگەل "پيشەکشکارانى خزمەتگوزارى" و 9 دامەزراوہى تر دەلین ھاوکارىیان ھەبە لەگەل دامەزراوہکانى ھەمان بوار، ھەرۆھە 16 دامەزراوہى بچووک و مامناوہند دەلین ھاوکارىیان ھەبە لەگەل ناوہندەکانى توپژىنەوہ.

بوونى تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلە ناوخۆىیان ئاماژەن بۇ ھەبوونى ژینگەىیەكى ئەرىنى کار و دەکرپت بەشپۆھبەكى ستراتىژىی باشترىکرپت لەرپگەى "خزمەتگوزارىیەکانى پەرەپىدانى کار" بۇ دامەزراوہکان. ئەمەش ئاماژەىە بۇ ئەو بەھایەى کە دامەزراوہکانى ئىستە دەیدەن بەم "تۆرەکان، ھاوبەش و کۆمەلەنە" (خشتەى A 2-12)

a. دەستگەيشتن بە دارایی

b. بە بازارکردن

c. بەرزکردنەوہى شارەزاییەکان.

d. ئاسانکاریى لۆجستىی.

ئەو کەرتانەى زیاتر سوودمەندبوون لە تۆر و ھاوبەشىی لە خشتەى (C 2-212) دیاریکراون:

1. بازارگانى تاك و کۆ

2. گواستنەوہ و کۆگاگردن

3. کشتوکال و راوہ ماسى

4. پيشەگەرى تەکنىكى (برىنى قژ (ئارایشگە)، ھونەرى ...)

5. بىناسازى و ئاوەدانکردنەوہ.

دەکرپت پیکھىيانى تۆرەکان و کۆمەلەى پيشەى سوودى ھەبیت بۇ دامەزراوہکانى ھەرئىمى کوردستان لەرپگەى پلانداگان لە سەر سى ئاست بۇ دەستپيشخەرىیەکانى داھاتوو، بەم شپۆھبەى خوارەوہ:

ناست	تۆره كان	كۆمه له كان
1- پينه گه پشوو	نالوگۆرى كالا / خزمه تگوزار بيه كان له ناوچه يه كى جوگرافى بچووك	ليك نزيك بوونه وهى دامه زراوه له گه ل خاوه ن به رژه وهه ندييه هاوبه شه كان
2- دامه زراو	هاوكارى ريكخراو له ريگه لايه نى فهرمى	نالوگۆرى ريكخراوى زانبارى له پيناو سوود و به رژه وهه ندى دوولايه ن
3- پينگه پشوو	هاوكارى و نالوگۆرى شاره زايى بۇ دابىنكردى پيداويستيه هاوبه شه كان	هاوكارى و پلاندانان بۇ داوكارىه كانى كۆمه له ندى له داها توودا

1-12 تۆره كان و هاوبه شه كان

خاوه ن دامه زراوه كان پرسياريان ليكرا له سهر نه وهى ئايا كاره كانيان به شيكه له كۆمه له لى خوجيى، 87% ده لين
هيچ په يوه ندييه كيان نييه به هيچ تۆر و هاوبه شيه كه وه، له كاتيكددا 13% به شيويه خسته كانى (A 1-12) و
(B 1-12) باسى هه بوونى ده كهن:

خسته لى (A 1-12): جۆرى تۆره كان و هاوبه شيه به پيى قه باره ل دامه زراوه

مامناوه ندى		بچووك		زور بچووك		كۆ		جۆرى تۆر
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
71.4	5	93.1	27	92.5	223	92.1	255	كۆمه له يان سه نديكاي كه رته كه ت
28.6	2	6.9	2	5.4	13	6.1	17	ناوچه ل پيشه سازى يان ئابوورى
0	0	0	0	1.2	3	1.1	3	كۆمه له لى ناوچه لى
0	0	0	0	0.8	2	0.7	2	پلاتفۆرمى په يوه ندى و تۆره كان
100	7	100	29	100	241	100	277	كۆ

خسته لى (B 1-12): جۆرى تۆره كان و هاوبه شيه به پيى پاريزگا و ره گه ز

مى		نير		دهوك		هه له بجه		سليمانى		هه ولير		كۆ		جۆرى تۆر
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
100	13	91.7	242	92.9	79	71.4	5	91.5	97	93.7	74	92.1	255	كۆمه له يان سه نديكاي كه رته كه ت
0.0	0	6.4	17	5.9	5	28.6	2	5.7	6	5.1	4	6.1	17	ناوچه ل پيشه سازى يان ئابوورى
0.0	0	1.1	3	1.2	1	0.0	0	1.9	2	0.0	0	1.1	3	كۆمه له لى ناوچه لى
0.0	0	0.8	2	0.0	0	0.0	0	0.9	1	1.3	1	0.7	2	پلاتفۆرمى په يوه ندى و تۆره كان
100	13	100	264	100	85	100	7	100	106	100	79	100	277	كۆ

روویئووہکە نیشانى دەدات کە 277 دامەزراوہ پەيوەستىن بە يەکیک لە جۆرەکانى تۆرەکان يان ھاوبەشەکان کە لە سەرەوہ ئاماژەيان پيڊرا، واتا 92%ى کۆى نموونەکە. لەناو ئەم دامەزراوانەدا 221 "تۆمارکراو" و 56 "تۆمارنەکراو" (خشتەى 1-12 C). ھەرۆھەا دەرکەوت کە بەرزترين ژمارەى دامەزراوہکان کە تۆر يان ھاوبەشيان ھەيە لەگەڵ "کۆمەلە يان سەندیکای کەرتى خۆيان" دەگاتە 255 دامەزراوہ، 203 لەمانە "تۆمارکراو" (بەرزترين ريزە لە پاريزگای سلیمانى بوو).

ئەمەى خوارەوہ ئاماژەيە بۇ کەرتەکانى کارى دامەزراوہکان کە بە پەيوەستىن بە جۆرێک لە تۆرەکان و ھاوبەشیی (خشتەى 1-12 D):

1. گواستەنەوہ و کۆگاکردن (82).
2. بازرگانى بازرگانى تاك و کۆ (38).
3. کشتوکال و راوہ ماسى (31).
4. بيناسازى و ئاوہدانکردن (20).
5. کارە ھونەرییەکان (کارى دەستى) (ئارايشتکار، ھونەریى،...) (19).

خشتەى (C 1-12): جۆرى تۆرەکان و ھاوبەشى بەپيى بارى تۆمارکردن

تۆمارنەکراو		تۆمارکراو		کۆ		جۆرى تۆر
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
92.9	52	91.9	203	92.1	255	کۆمەلە يان سەندیکای کەرتەکەت
1.8	1	0.5	1	0.7	2	ناوچەى پيشەسازى يان ئابوورى
0.0	0	1.4	3	1.1	3	کۆمەلەى ناوچەيى
5.4	3	6.3	14	6.1	17	پلاتفۆرمى پەيوەندى و تۆرەکان
100	56	100	221	100	277	کۆ

خشتەى (D 1-12): جۆرى تۆرەکان و ھاوبەشیی بەپێی چالاکى بازرگانى

چالاکى بازرگانى	کۆمەلە یان سەندیکای کەرەتە کەت	پلانتفۆرمى پەییوەندیی و تۆرەکان	کۆمەلەى ناوچەى ناوچەى ناوچەى پشە سازى یان ئابوورى
گواستەنەوہ کۆگاکردن	82		
بازرگانى تاک و کۆ	38	1	2
کشتوکال و راوہ ماسى	31		3
بێناسازى و ئاوہدانکردنەوہ	20		
پیشەگەرى تەکنیکى (برینى قز (ئارایشگە)، ھونەرى ...)	19		
چالاکى ھکانى تەندروستى مرؤف و کارى کۆمەلایەتى	11		
پیشە سازى خۇراک	9		1
پیشەى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازیار)	9		
چالاکى خزمەتگوزارى شوینى نیشتنەجیبوون و چیشخانە و ھۆتیل	8	1	1
چاککردن و سێرقسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرسیکل	8		1
پیشە سازى بەرھەمە کەنزاىیەکان	6		6
چالاکى خانوو بەرە	4		
کارى ھونەرى (کارى دەستى)	3		
چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل	2		
چالاکى داراىی و دلنیاىی	1		1
پیشە سازى ئامپىر و پیکھاتەکانى کارەباىی و ئەلیکترۆنى	1		
چالاکى خزمەتگوزارى کارگىرپى و پشتیوانى	1		
دابینکردنى وزە - خاوەن مۆلیدەکان	1		
چالاکى زانستى و تەکنیکى	1		
بەزینخانەکان	1		1
کۆ	255	2	3
			17

2-12 سوودمەندبوونى دامەزراوہکان لە تۆرەکان و کۆمەلە خۆجێیەکان

ئەنجامەکان نیشانی دەدەن کە 315 دامەزراوہ سوودمەندبوون لە تۆرەکان و کۆمەلە خۆجێیەکان وەک لە خشتەى (A 2-12) خراوہ تەرپوو:

- دەستگەبەشتن بە داراىی: رێژەى گشتى 59.7% لە کۆى گشتى 188 دامەزراوہ (93 ھەولپىر، 84 سلیمانى، 10 ھەلەبجە و 1 دھۆک).
- بەبازارکردن: رێژەى گشتى 18.1% لە کۆى 57 دامەزراوہ (24 ھەولپىر، 31 سلیمانى، 1 ھەلەبجە و 1 دھۆک).
- بەرزکردنەوہى شارەزاییەکان: رێژەى گشتى 11.4% لە کۆى 36 دامەزراوہ (13 ھەولپىر، 19 سلیمانى، 3 ھەلەبجە، و 1 دھۆک).
- ئاسانکارى لۆجستى: رێژەى گشتى 10.8% و 34 دامەزراوہ (8 ھەولپىر، 28 سلیمانى، 2 ھەلەبجە، و 2 دھۆک).

خشتەى ژمارە (A 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوہکان لە تۆرەکان و کۆمەلە خۆجێیەکان (چەند وەلام)

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		ھاندەر
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
25.0	1	17.6	3	62.6	184	59.7	188	دەستگەپشتن بە دارایی
25.0	1	41.2	7	16.7	49	18.1	57	بەبازارپکردن
25.0	1	17.6	3	10.9	32	11.4	36	بەرزکردنەوہى شارەزاییەکان
25.0	1	23.5	4	9.9	29	10.8	34	ناسانکارى لۆجستىی
100	4	100	17	100	294	100	315	کۆ

خشتەى (C 2-12) ئاماژەىە بۇ سوودەکان بەپێى چالاكى ھەکانى کار، ئەو دامەزراوانەى زۆرتىن سوودىان لەم دەستگەوتانە وەرگرتووہ لەم چالاكى انەى کاردان: بازارگانى تاك و کۆ، گواستەوہ و کۆگاکردن، کشتوکال و راوہ ماسى، ھەرۆھە زۆرتىن سوودەکان چىبوونەتەوہ لە تۆرەکان، دەستگەپشتن بە دارایی و بەبازارپکردن و بەرزکردنەوہى شارەزاییەکانە خشتەى ژمارە (A 2-12).

خشتەى (B 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوہکان لە تۆرەکان و کۆمەلە خۆجێیەکان بەپێى پارىزگا و رەگەز (چەند وەلام)

مى		نیر		دھۆک		ھەلەبجە		سلىمانى		ھەولیر		کۆ		جۆرى تۆرەندى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
46.0	23	62.3	165	20.0	1	62.5	10	53.8	84	67.4	93	59.7	188	دەستگەپشتن بە دارایی
26.0	13	16.6	44	20.0	1	6.3	1	19.9	31	17.4	24	18.1	57	بەبازارپکردن
22.0	11	9.4	25	20.0	1	18.8	3	12.2	19	9.4	13	11.4	36	بەرزکردنەوہى شارەزاییەکان
6.0	3	11.7	31	40.0	2	12.5	2	14.1	22	5.8	8	10.8	34	ناسانکارى لۆجستىی
100	50	100	265	100	5	100	16	100	156	100	138	100	315	کۆ

خشتەى ژمارە (C 2-12): سوودمەندبوونى دامەزراوەكان لە تۆرەكان و كۆمەلە خۆجىيەكان بەپىي چالاكى كار(چەند وەلام)

چالاكى بازرگانى	دەستگە يىشتن بە دارايى	بە بازار كەردن	بەرز كەردنە وەى شارەزايىيەكان	ئاسانكارى لۆجىستى
گواستەنەو ە كۆگا كەردن	65	17	7	9
بازرگانى تاك و كۆ	39	3	2	4
كشتوكال و راو ە ماسى	30	7		3
بىناسازى و ئاوەدان كەردنەو ە	15	13	8	3
پىشەگەرى تەكنىكى (برىنى قۆ (ئارايىشگە)، ھونەرى ...)	12	4	1	5
پىشەسازى بەرھەمە كانزايىيەكان	8	3	1	
كارى دەستى	5	2	2	1
پىشەسازى خۆراك	5	5	3	1
چا كەردن و سىرڤسى ئۆتۆمبىل و ماتۆرسىكل	3	1	1	1
چالاكىي خزمە تگوزارىي شوپنى نىشتە جىبوون و چىشتخانە و ھۆتپىل	3	2	2	3
پىشەسازى ئامپىر و پىكھاتەكانى كارەبايى و ئەلىكترۆنى			2	
چالاكى خانووبەرە	1		2	
پىشەيى (دكتۆر، پارىزەر، ئەندازيار) ۆ	1			
چالاكى داىبن كەردنى ئا، خاوين كەردنەو ە، چارەسەر و لەناو بىردنى پاشماو ەكان	1			
چا كەردنەو ەى ئامپىر و كەلوپەل			1	
تەندروستى مرۆف و كارى كۆمەلايەتى			3	2
چالاكىي زانستى و تەكنىكى			1	
بەنزىنخانەكان				1
كانگا و كانگاكارى و دەرھىنانى كانزا				1
كۆ	188	57	36	34

3-12 ھەماھەنگى لەنپوان دامەزراوەكان و لايەنە پەيوەندارەكان

لە وەلامى پرسىيار سەبارەت بە جۆرى ھاوكارىي و ھەماھەنگى لەنپوان دامەزراوەكان و لايەنە پەيوەندارەكان، 113 دامەزراو ەلپىن سوودمەندبوون لە ھاوكارىي و ھەماھەنگى لەگەل لايەنە پەيوەندارەكان، دەرکەوت پارىزگاي ھەلەبجە ھىچ جۆرە ھاوكارىي و ھەماھەنگىيەكى نىيە لەگەل ھىچ لايەنپكى پەيوەندار. وەلامەكان دا بەشبوون بە و شپو ەيەى لە خشتەكانى (A 3-12 و B 3-12) ى خوارو ە ئاماژەى پىدراو ە:

- پىشكەشكارى خزمە تگوزارى: 88 دامەزراو ە (4 ھەولپىر، 6 سلىمانى و 78 دھۆك).
- زانكۆ: 13 دامەزراو ە (9 ھەولپىر، 3 سلىمانى، و 1 دھۆك).
- دامەزراو ەى كىپر كىكار: 9 دامەزراو ە (3 ھەولپىر، 2 سلىمانى و 4 دھۆك).
- سەنتەرى توپزىنەو ە: 3 دامەزراو ە (1 ھەولپىر و 2 سلىمانى).

خشته‌ی (A 3-12): هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه‌ په‌یوه‌نداره‌کان، به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه په‌یوه‌نداره‌کان
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
100.0	3	76.5	13	77.4	72	77.9	88	پێشکه‌شکاری خزمه‌تگوزاری
0.0	0	5.9	1	12.9	12	11.5	13	زانکۆکان
0.0	0	11.8	2	7.5	7	8.0	9	کۆمپانیای هاوشیوه (کیبێرکیکار)
0.0	0	5.9	1	2.2	2	2.7	3	سه‌نته‌ره‌کانی تووژینه‌وه
0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	دامه‌زراوه‌کانی په‌ره‌پێدانی ته‌کنه‌لۆجیا
100	3	100	17	100	93	100	113	کۆ

خشته‌ی (B 3-12): هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه‌ په‌یوه‌نداره‌کان، به‌پێی پارێزگا و ره‌گه‌ز

م		نیر		ده‌ۆک		هه‌له‌بجه		سلیمانی		هه‌ولێر		کۆ		هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه په‌یوه‌نداره‌کان
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
100.0	4	77.1	84	94.0	78	0	0	46.2	6	23.5	4	77.9	88	پێشکه‌شکاری خزمه‌تگوزاری
0.0	0	11.9	13	1.2	1	0	0	23.1	3	52.9	9	11.5	13	زانکۆکان
0.0	0	8.3	9	4.8	4	0	0	15.4	2	17.6	3	8.0	9	کۆمپانیای هاوشیوه (کیبێرکیکار)
0.0	0	2.8	3	0.0	0	0	0	15.4	2	5.9	1	2.7	3	سه‌نته‌ره‌کانی تووژینه‌وه
0.0	0	0.0	0	0.0	0	0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	دامه‌زراوه‌کانی په‌ره‌پێدانی ته‌کنه‌لۆجیا
100	4	100	109	100	83	0	0	100	13	100	17	100	113	کۆ

خشته‌ی (C 3-12) ئاماژه‌یه بۆ ئاستی هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه په‌یوه‌نداره‌کان به‌پێی چالاکی کار.

- به‌رزترین رێژه‌ی هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌نیوان دامه‌زراوه‌کان و لایه‌نه په‌یوه‌نداره‌کان له‌م چالاکیانه‌ی کاردا چرپۆته‌وه: بازرگانی تاك و کۆ، کشتوکاڵ و راوه‌ماسی، گواستنه‌وه و کۆگاکردن.
- هه‌روه‌ها به‌رزترین ئاستی هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی له‌لایه‌ن دامه‌زراوه‌کانی پێشکه‌شکردنی خزمه‌تگوزاری بوو.

خشتەى (C 3-12): ھاوکاری و ھەماھەنگی لەنیوان دامەزراوہکان و لایەنە پەییوہندارەکان بەپێی چالاکى بازرگانى

سەنتەرى تویژینەوہ	دامەزراوہى تری کەرتى کارەکەت	زانکۆ	پیشکەشکاری خزمەتگوزاری	چالاکى بازرگانى
	2	1	27	بازرگانى تاک و کۆ
	2		23	کشتوکال و راوہ ماسى
1	1	10	12	گواستەنەوہ و کۆگاگردن
	2		8	بییناسازى و ئاوہدانکردنەوہ
		1	5	پیشەبى
			3	پیشەسازى بەرھەمەکانزاییەکان
			3	پیشەگەرى تەکنیکى (برینى قز (ئارایشگە)، ھونەرى ...)
		1	2	چالاکى خزمەتگوزارى شوپنى مانەوہ و رېستوران و ھۆتیل
	1		1	پیشەسازى خۆراک
			1	چالاکى خانووہەرە
			1	چاککردنەوہى ئامپىر و کەلوپەل
			1	چالاکى ەکانى تەندروستى مرؤف و کارى کۆمەلایەتى
1			1	بەنزىخانەکان
1	1			پیشەبى (دکتۆر، پارێزەر، ئەندازیار)
3	9	13	88	کۆ

13- کارىگەرى پەتای کۆرۆنا (COVID-19)

پەتای کۆرۆنا کارىگەرى قوولى ھەبوو لەسەر ئابوورى عىراق، روانگەى ئابوورى عىراق ئاماژە دەدات بە دابەزىنى کۆبەرھەمى ناوخۆى عىراق بە رىژەى 10% لە سالى 2020، ھەروەھا کورتھيپنانى بودجە گەيشتە ئاستى 30% لە کۆبەرھەمى ناوخۆى.

ھەروەھا پەتای کۆرۆنا کارىگەرى ھەبوو لەسەر داھاتى زۆربەى کەرتەکان، بە تايبەتى خزمەگوزارىيەکان، شوپىنى مانەوہ و رىستوران و ھۆتيل و كافى و گواستەوہ و فيرکردن و بازرگانى تاك و كۆ (چوارچىوہى 1-13).

ئەم بەشەى راپۆرتەكە تيشك دەخاتە سەر کارىگەرى پەتای کۆرۆنا لەسەر توپىژىكى فراوانى دامەزراوہکان لە ھەرنەمی کوردستان، ھەروەھا بەشيوہىيەكى تايبەت ئاماژە دەدات بە کارىگەرى پەتاکە لەسەر دامەزراوہکان، ھيژى كارى دامەزراوہکان، كرى، نەرمينواندن بۇ زامنکردنى بەردەوامبوون لە كار و ئەو رىكارانەى حكومت پەپرەوى كردن بۇ كەمكردنەوہى كارىگەرىيەكانى پەتای كۆرۆنا.

1-13 كارىگەرى پەتای كۆرۆنا لەسەر داھات، بەكارخستن و مووچە لە دامەزراوہکان

روویبۆكە نيشانى دەدات كە لە سەرەتای پەتاكەدا لە سالى 2020، زۆربەى ئەو دامەزراوانەى لە نموونەكەدان رووبەرووى كەمبوونەوہى داھات بوونەتەوہ بەرپۆژەى (80.5%)، وەك خراوہتەپوو لە خشتەى (A 1-13)، ھەروەھا كەمبوونەوہى داھات بەردەوام بوو بەلام بەرپۆژەىيەكى كەمتر كە دەگاتە (73.2%) لە سالى 2020-2021، ھەروەك لە خشتەتى (B 1-13) خراوہتەپوو.

لەسەر ئاستى پارىژگانان، دەرکەوت كە دامەزراوہكانى پارىژگانانى ھەولپەر و سلىمانى و دھۆك رووبەرووى دابەزىنى زياترى داھات بوونەتەوہ بە رىژەى زياتر لە (70%)، پاشان پارىژگای ھەلەبجە بەرپۆژەى كەمتر لە (50%) ھەروەك لە خشتەتى (C 1-13) خراوہتەپوو.

ھەروەھا دەرکەوت، كەرتى بازرگانى تاك و كۆ و كەرتى گواستەوہ و كۆگاگردن و پيشە تەكنىكىيەكان زياتر كەوتنە ژىر كارىگەرى كۆرۆنا، وەك لە خشتەتى (D 1-13) خراوہتەپوو.

خشتەى (A 1-13): كاريگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار لە سەرەتاي سالى 2020

مامناوەند		بچووك		زۆر بچووك		كۆ		كاريگەرى پەتاي كۆرۇنا لە سەرەتاي سالى 2020
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
7.1	1	4.7	6	80.6	1512	75.3	1519	كەمبەونەوہى داھاتى كار
14.3	2	17.3	22	15.4	289	15.5	313	ھىچ نەگۇرا
78.6	11	78	99	3.9	74	9.1	184	بەرزبەونەوہى داھاتى كار
100	14	100	127	100	1875	100	2016	كۆى گشتى

خشتەى ژمارە (B 1-13): كاريگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار لە سالانى 2020 - 2021

كۆ		> 50%	41% - 50%	31% - 40%	21% - 30%	11% - 20%	1% - 10%	گۇرانبكارى لە داھاتى كار
%	ژمارە							
8.0	162	82	39	15	13	9	4	بەرزبەونەوہى داھاتى كار
73.2	1475	731	392	128	143	69	12	كەمبەونەوہى داھاتى كار
18.8	937	-	-	-	-	-	-	ھىچ نەگۇرا
100	2016	813	431	143	156	78	16	كۆ

خشتەى (C 1-13): كاريگەرى پەتاي كۆرۇنا لەسەر داھاتى كار بەپىي پارىزگا و رەگەز لە سالانى 2020 - 2021

رەگەز				دھوك		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		كۆ		كاريگەرى پەتاي كۆرۇنا 2021-2020
مىن		نيدر		%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
%	ژمارە	%	ژمارە											
67.7	182	74.1	1294	75.5	417	47.5	19	71.8	531	74.4	509	73.2	1476	كەمبەونەوہى داھاتى كار
22.7	61	18.1	317	12.0	66	52.5	21	25.4	188	15.1	103	18.8	378	ھىچ نەگۇرا
9.7	26	7.8	136	12.5	69	0.0	0	2.8	21	10.5	72	8.0	162	بەرزبەونەوہى داھاتى كار
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	كۆ

خشتەى ژمارە (D 1-13): كاريگەرى پەتاي كۆرۆنا لەسەر داھاتى كار بەپيى چالاكى بازرگانى لە سالانى 2020 - 2021

گۆرانكارى						چالاكى بازرگانى
بەرزبوونەوھى داھاتى كار		گۆرانكارى نييه		دابەزىنى داھاتى كار		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
32.7	53	28.3	107	32.2	476	بازرگانى تاك و كۆ
15.4	25	7.4	28	17.7	261	گواستەنەوھ و كۆگاكردن
14.8	24	9.8	37	12.0	177	پيشەگەرى تەكنىكى (برينى قز (ئارايشگە)، ھونەرى ...)
8.6	14	36.8	139	10.4	154	كشتوكال و راوھ ماسى
9.3	15	1.6	6	7.3	108	بيناسازى و ئاوەدانكردنەوھ
3.1	5	7.1	27	6.1	90	پيشەسازى خۆراك
2.5	4	1.6	6	2.1	31	چاككردن و سپىرقسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرسىكل
2.5	4	0.8	3	2.1	31	پيشەسازى بەرھەمە كانزاييەكان
1.2	2	1.3	5	2.0	30	چالاكى خزمەتگوزارى شوينى مانەوھ و ريسټورانټ و ھۆتيل
2.5	4	1.3	5	1.8	27	كارى دەستى
0.6	1	1.3	5	1.7	25	چاككردنەوھى ئامير و كەلوپەل
0.6	1	0.5	2	1.4	20	چالاكى خانوو بەرھ
0.0	0	0.3	1	0.6	9	پيشەسازى كەلوپەل و ئاميرە كارەبايى و ئەلكترۆنييهكان
4.9	8	0.5	2	0.5	7	چالاكيەكانى تەندروستى مرۆف و كارى كۆمەلایەتى
0.6	1	0.8	3	0.4	6	پيشەيى (دكتور، پاريزەر، ئەندازيار)
0.0	0	0.0	0	0.3	5	چالاكى خزمەتگوزارىيى كارگيرى و پشتيوانى
0.0	0	0.0	0	0.3	4	كانگا و كانگاكارى و دەرھيئانى كانزا
0.0	0	0.0	0	0.3	4	چالاكى دابينكردنى ئاو، خاوينكردنەوھ، چارەسەر و لەناوبردنى پاشماوھكان
0.0	0	0.3	1	0.2	3	چالاكى دارايى و دنيايى
0.6	1	0.0	0	0.1	2	چالاكىيى زانستى و تەكنىكى
0.0	0	0.3	1	0.1	2	دابينكردنى وزە - خاوەن مۆليدەكان
0.0	0	0.0	0	0.1	2	پەروەردە و فيركردن
0.0	0	0.0	0	0.1	1	ويستگەكانى سووتەمەنى
0.0	0	0.0	0	0.1	1	چالاكى ھونەرى و كات بەسەريردن
0.0	0	0.0	0	0.0	0	خزمەتگوزارييهكانى تر
100	162	100	378	100	1476	كۆ

چوارچىئوہى (1-13): کارىگەرى پەتای کۆرۇنا بەپىی کەرت لەماوہى نىوان شوبات و تشرىنى یەکەم 2020

نوێترىن داتا دەربارەى کارىگەرىیەکانى پەتای کۆرۇنا لەسەر داھاتى کار، لە لىکۆلینەوہیەکی رىکخراوى خۇراک و کشتوکال (FAO) و رىکخراوى نىودەوڵەتى کۆچ (IOM) بلأوکرايەوہ لە (بەشى 3 کانونى یەکەم 2020 لاپەرە 7). ئەمانەى خواروہ پوختەى داتاكانى ئەم لىکۆلینەوہیەن:

دامەزراوہکانى بەشدار لە لىکۆلینەوہکە رووبەرۆوى دابەزىنى بەرچاو بوونەتەوہ لە داھات دوو مانگ تا بىست و چوار مانگ دواى دەستپىكى پەتای کۆرۇنا لە کۆتایى مانگى شوبات. چالاکى ە ئابوورىیەکان کەوتنە ژىر کارىگەرى رىگرىیە سەپىنراوہکان لەسەر جووڵەى گۆرپانکارى لە شىوازی کرىن. دامەزراوہکان رووبەرۆوى دابەزىنى داھاتى مانگانە ھاتن بەرپژەى نىوہ تا کۆتایى مانگى حوزەیران. پاش ئەوہ لەنىوان حوزەیران و ئاب، داھاتەکان دەستیان بە بوژانەوہ کرد.

کەرتى خزمەتگوزارىیەکانى شوپىنى مانەوہ و رىستوران و ھۆتیل و کافى بوژانەوہیەکی کەمیان کرد لە داھات لەنىوان شوبات و ئاب. لەگەل ئەوہشدا، نۆ کەرتەکەى تر رووبەرۆوى دابەزىنى داھات بوونەوہ لە ھەمان ماوہدا، خزمەتگوزارىیەکان گەورەترىن دابەزىنیاں تۆمارکرد (41%)، پاش ئەو کارەکانى تر (38%)، پىشەسازى و رستن و چىن (32%).

خشتەى خواروہ تىشک دەخاتە سەر کارىگەرى پەتای کۆرۇنا بەپىی کەرت لەنىوان شوبات و تشرىنى یەکەمى سالى 2020

کارىگەرى پەتای کۆرۇنا بەپىی کەرت لەنىوان شوبات و تشرىنى یەکەمى سالى 2020					
رىژەى گۆران %		تىکرای داھاتى مانگانە			کەرت
ئاب تا تشرىنى یەکەم	شوبات تا ئاب	تشرىنى یەکەم	ئاب	شوبات (پىش پەتای کۆرۇنا)	
39	-1	\$4,096	\$3,540	\$6,633	کشتوکال و خۇراک
26	-19	\$1,125	\$1,346	\$2,054	ئۆتۆمبىل
28	-24	\$3,630	\$3,772	\$6,552	دارتاشى و بىناسازى و ئاوەدانکردنەوہ
22	-10	\$2,394	\$1,986	\$3,945	پترۆکىمىيایى
8	-28	\$8,071	\$3,557	\$10,450	فېرکردن و تەکنەلۆجىا
33	-16	\$4,185	\$3,636	\$9,134	بازرگانى گشتى
70	3	\$2,414	\$2,117	\$3,019	مىواندارى
28	-32	\$5,650	\$4,749	\$10,024	پىشەسازى و رستن و چىن
38	104	\$1,150	\$1,025	\$1,008	خزمەتگوزارىیە پزىشکىیەکان
31	-41	\$1,279	\$1,099	\$2,954	خزمەتگوزارىیەکان
42	-38	\$2,804	\$2,258	\$3,533	ھىتر
32	-16	\$3,398	\$3,004	\$6,084	تىکرا

سەرچاوہ: لىکۆلینەوہى پانىل دەربارەى کارىگەرى پەتای کۆرۇنا لەسەر دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (ئەیلول 2020 – FAQ/IOM)

PANEL Study 3: Impact of COVID-19 on MSMEs (September 2020-FAQ/IOM)

کارىگەرى پەتای کۆرۇنا لەسەر دامەزراندن و مووچە

زۆرىنەى وەلامدەرەوہکان بەرپژەى 96.7% دەلین کە ژمارەى کارمەندان وەک خۇى ماوہتەوہ لە ماوہى پەتای کۆرۇنا لەنێوان سالانى 2020 و 2021 و ھىچ جىاوازیبەک نىبە لەنێوان دامەزراوہکان بەپى پاریزگا یان رەگەز، وەک خراوہتەرپوو لە خشتەى (E 1-13)، ھەرۆھار پیکارەکانى تر کە گىراوہتەبەر لە خشتەکانى (F 1-13) و (G 1) و (H 1-13) و (I 1-13) روونکراوہتەوہ:

- توپژىكى گەورەى وەلامدەرەوہکان دەلین کە مووچەى کارمەندان بەرپژەى 67.2% کارىگەر بووہ و وەک خۇى نەماوہتەوہ لەکاتى پەتای کۆرۇنا، ھەرۆھا دامەزراوہى زۆر بچووک بەرپژەى 68% گەورەترین کارىگەرى لەسەر بووہ، پاش ئەو دامەزراوہى مامناوہند بەرپژەى 57.1% و پاشان دامەزراوہى بچووک بەرپژەى 55.9%. جىاوازیبەكى بەرچاو ھەيە لەنێوان پاریزگاگان و رىژەکان بەم شىوہىبە بوون: 75.9% ھەولیر، 73.4% سلیمانى، 62.5% ھەلەبجە و 48.5% دھۆک.

- زۆرىنەى بەشداربووان 86.5% دەلین ھىچ کارمەندیکیان بە مۇلەت نەناردۆتە مالەوہ لەکاتى پەتای کۆرۇنا، بەرزترین رىژە 87.5% بۇ دامەزرۆہى زۆر بچووک بوو. بەلام لەسەر ئاستى پاریزگاگان بەرزترین رىژە 97.5% لە ھەولیر و پاشان 90% لە سلیمانى بوو.

- کەمکردنەوہى کاتژمىرەکانى کارکردن بە بەشەیک لە مووچە بەرپژەى 13.2% بوو بەبى جىاوازی بەرچاو بەپى قەبارەى دامەزراوہ. پاریزگاى دھۆک بەرزترین رىژەى ھەبوو 25.7% دامەزراوہکان کە کاتژمىرەکانى کارکردن بەمکردنەوہ لەگەل پىدانى بەشەیک لە مووچە.

- کەمکردنەوہى مووچە بەلام ھىشتنەوہى ھەمان کاتژمىرەکانى کارکردن بەرپژەى 9.9% بوو، بەبى جىاوازی بەرچاو بەپى قەبارەى دامەزراوہ. بەلام جىاوازی بەرچاو بەدەیدەکرىت لەسەر ئاستى پاریزگاگان و پاریزگاى دھۆک بەرزترین بوو بەرپژەى 24.3%.

خشتەى (E 1-13): کارىگەرى پەتای کۆرۇنا لەسەر ژمارەى کارمەندان بەپى قەبارەى دامەزراوہ، پاریزگا و رەگەز

رەگەز		نیر		دھۆک		ھەلەبجە		سلیمانى		ھەولیر		کۆ		کارىگەرى پەتای کۆرۇنا لەسەر ژمارە کارمەندان
مى	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%		
0.7	2	3.0	52	3.3	18	0.0	0	2.8	21	2.2	15	2.7	54	کەمبوونەوہى ژمارەى کارمەندان
0.7	2	0.6	11	0.2	1	0.0	0	1.4	10	0.3	2	0.6	13	زیادبوونى ژمارەى کارمەندان
98.5	265	96.4	1684	96.6	533	100	40	95.8	709	97.5	667	96.7	1947	مانەوہى کارمەندان وەک خۇى
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	کۆ

خشتەى (I 1-13): کارىگەرىی پەتای کۆرۇنا لەسەر کاتژمىرەکانى کارکردن و مووچەى فەرمانبەران بەپىی قەبارەى دامەزراوہ پارىزگا

پارىزگا				قەبارەى دامەزراوہکان			کۆ	کەمکردنەوہى مووچە بەلام هيشتنەوہى کاتژمىرەکانى کارکردن وەک خۆى
کۆ	بچووک	مامناوہند	زۆر بچووک	بچووک	مامناوہند	کۆ		
134	1	42	23	2	13	185	200	بەلى
%24.3	%2.5	%5.7	%3.4	%14.0	%10.0	%10.0	%9.9	
418	39	698	661	12	114	1690	1816	نەخىر
%75.7	%97.5	%94.3	%96.6	%86.0	%90.0	%90.0	%90.1	
552	40	740	684	14	127	1875	2016	کۆ
100%	100%	100	100%	100%	100%	100%	100%	

2-13 رىکارەکانى حکومەت

لە وەلامى پرسىيار دەبارەى گونجاوى رىکارەکانى حکومەت بۇ کەمکردنەوہى کارىگەرىيەکانى پەتای کۆرۇنا، زياتر لە نيوہ دەلین کە گونجاوہ (%67.4) بروانە خشتەى (A 2-13)، هەر وەها %71.4 ى دامەزراوہى مامناوہند، %68.2 ى دامەزراوہى زۆر بچووک و %55.1 ى دامەزراوہى بچووک دەلین رىکارەکانى حکومەت گونجاو بوون. لەسەر ئاستى پارىزگاگان %85 لە دامەزراوہکانى پارىزگاى هەلەبجە دەلین رىکارەکانى حکومەت گونجاو بوون، پاشان دەوک بەرپژەى %76.8 و هەولير بەرپژەى %60.7. دەرکەوت کە ئاستى رەزامەندیى مئ بەرزترە لە ئاستى رەزامەندیى نير لە رىکارەکانى حکومەت لەکاتى پەتای کۆرۇنا.

خشتەى (A 2-13): هەلسەنگاندنى رىکارەکانى حکومەت بۇ کەمکردنەوہى کارىگەرىيەکانى پەتای کۆرۇنا، بەپىی قەبارەى دامەزراوہ، پارىزگا و رەگەز (فرە وەلام)

رەگەز		پارىزگا				قەبارەى دامەزراوہکان			کۆ	هەلسەنگاندنى رىکارەکانى حکومەت
مئ	نير	رەگەز	هەلەبجە	سايگەنى	هولير	مامناوہند	بچووک	زۆر بچووک		
198	1161	424	34	486	415	10	70	1279	1359	گونجاو
%73.6	%66.5	%76.8	%85	%65.7	%60.7	%71.4	%55.1	%68.2	%67.4	
71	586	128	6	254	269	4	57	596	657	نەگونجاو
%26.4	%33.5	%23.2	%15	%34.3	%39.3	%28.6	%44.9	%31.8	%32.6	
269	1747	552	40	740	684	14	127	1875	2016	کۆ
%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	

تیبينى: بەپىی روویبوی ئەنجامدراو لەلایەن رىکخراوہکانى (فاو) و رىکخراوہکانى کۆچى نيودەوہلەتى و سەنتەرى بازراگانى نيودەوہلەتى (IOM/ FAO / ITC)، دامەزراوہکان باسيان لەم بوارانەى يارمەتى کرد بۇ مامەلەکردن لەگەل پەتای کۆرۇنا، نزیکەى نيوہ لەو بروايەدان کە پالپشتى کارمەندان و پروگرامە داراييەکان

باشترین سیاسەتەن بۇ کەمکردنەوہی کارىگەرئییەکانی پەتای کۆرۆنا، پاشان پێشکەشکردنی ھاوکارى سەبارەت بە رێکارەکان (41%)، پێشکەشکردنی پالپشتی و پرۆگرامەکانی بەکارخستەن (34%). ھەرۆھەر رێکارەکانی تری وەک کەمکردنەوہی داخستنی ھەندیک لە کەرتەکان (24%)، لێخۆشبوونی کاتیی باج (21%)، کەمکردنەوہی روسومی گومرگ لەسەر کالاً ھاوردەکراوہکان (15%) و پارەدان و ئالوگۆرپی کاش (7%).

3-13 ھۆکارەکانی ناپەزایی وەلامدەرەوہکان لە رێکارەکانی حکومەت

سەربارەت بە ئاستی ناپەزاییوونی وەلامدەرەوہکان لە رێکارەکانی حکومەت بۇ کەمکردنەوہی کارىگەرئییەکانی پەتای کۆرۆنا، وەلامەکان بەشپۆھى خستەى (A 3-13) و بەم شپۆھى خوارەوہ بوون:

- 43.4% لەبەرئەوہى بوونە ھۆى دابەزینی داھات و بەرزبوونەوہى بیکاریى.
- 33.3% لەبەرئەوہى بوونە ھۆى دابەزینی داھات و قازانج.
- 8.8% لەبەرئەوہى کارىگەر نەبوون

بەرزترین رێژەى دابەزینی فرۆش و زیادبوونی بیکاری لە پارێزگای دەھۆک بوو بەرێژەى (60.2%)، ھەرۆھەر بەرزترین رێژەى دابەزینی داھات و قازانج لە پارێزگای ھەولێر بوو (43.3%)، وەک خراوہتەرپوو لە خستەى (B 3-13).

خستەى (A 3-13): ھۆکارەکانی ناپەزاییوونی وەلامدەرەوہکان لە رێکارەکانی حکومەت بۇ کەمکردنەوہى کارىگەرئییەکانی پەتای کۆرۆنا، بەپێى قەبارەى دامەزراوہ

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		ھۆکارەکانی ناپەزاییوونی وەلامدەرەوہکان لە رێکارەکانی حکومەت
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
50	2	42.1	24	43.4	258	43.4	284	کەمبوونەوہى فرۆش و زیادبوونی بیکاریى
0	0	24.6	14	34.3	204	33.3	218	دابەزینی داھات و قازانج
50	2	15.8	9	7.9	47	8.8	58	رێکارە حکومئییەکان ناکارا بوون
0	0	17.5	10	14.4	85	14.5	95	ھیتەر
100	4	100	57	100	594	100	655	کۆ

خشتەى (B 3-13): ھۆکارەکانی نارازیبوونی وەلامدەرەوہکان لە ریکارەکانی حکومەت بۆ کەمکردنەوہی کاریگەرییەکانی پەتای کۆرۆنا، بەپێی پارێزگا و رەگەز

رەگەز				دھۆک		ھەلەبجە		سلیمانی		ھەولێر		کۆ		ھۆکارەکانی نارازیبوونی وەلامدەرەوہکان لە ریکارەکانی حکومەت
مى		نیر		%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
%	ژمارە	%	ژمارە											
37.5	27	44.1	257	60.2	77	50	3	32.2	81	45.6	123	43.4	284	کەمبوونەوہی فرۆش و زیادبوونی بیکاریی
43.1	31	34.1	199	18.7	24	16.7	1	35.1	88	43.3	117	33.3	218	دابەزینی داھات و قازانچ
8.3	6	6.2	36	8.6	11	0	0	8.3	21	3.7	10	8.8	58	ریکارە حکومییەکان ناکارا بوون
11.1	8	15.6	91	12.5	16	33.3	2	24.3	61	7.4	20	14.5	95	ھیتەر
100	72	100	583	100	128	100	6	100	251	100	270	100	655	کۆ

14- دابینکردنی دارایی بۆ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

ئەم بەشە ئەنجامەکانی روویبویە کە لە خۆدەگرێت دەربارەى:

- بەکارھێنانی خزمەتگوزارییە بانکییەکان
- قەرزکردن (دابینکردنی دارایی) بۆ دەستپیکردنی کار
- مولکی دامەزراوہکان
- پێداویستییەکانی قەرزکردن
- ئاستەنگی دەستگەیشتن بە قەرز
- داھاتەکانی دامەزراوہکان
- تیچووہکانی بەگەرخستنی دامەزراوہکان
- ھەلگرتنی تۆمار و ژمیریاری دروست

14-1 بەکارھێنانی خزمەتگوزارییە بانکییەکان

روویبویە کە نیشانیدا کە زۆریەى دامەزراوہکان ھەژماری بانکییان نییە، تەنھا 1.5% لە دامەزراوہکان ھەژماری بانکییان ھەیە. جیاوازی بەرچاو ھەیە بەپێی قەبارەى دامەزراوہ، بەرپێژەى 1% بۆ دامەزراوہى زۆر بچووک، 3.2% بۆ دامەزراوہى بچووک و 14% بۆ دامەزراوہى مامناوہند (خشتەى A 1-14). دابەشبوونی دامەزراوہکان کە ھەژماری بانکییان ھەیە بەپێی پارێزگاگان بەم شێوہیە بوو: سلیمانی 14، ھەولێر 9، دھۆک 7، ھەلەبجە 1.

خىشتەى (A 1-14): بەكارھىنەنى خىزمەتگوزارىيە بانكىيە كان – ھەژمارى بانكى بازىرگانى بەپىي قەبارەى دامەزراۋە

مامناۋەند		بچووك		زۆر بچووك		دامەزراۋەكانى تۆماركراۋ	%	ژمارە	بەكارھىنەنى خىزمەتگوزارىيە بانكىيە كان
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە				
14.3	2	3.2	4	1.3	25	23	1.5	31	بەلن
85.7	12	96.8	123	98.7	1850	788	98.5	1985	نەخىر
100	14	100	127	100	1875	811	100	2016	كۆ

خىشتەى (B 1-14) ئامازەيە بۇ ھۆكارەكانى نەبوونى ھەژمارى بانكىي.

خىشتەى (B 1-14): ھۆكارەكانى نەبوونى ھەژمارى بانكىي قەبارەى دامەزراۋە

مامناۋەند		بچووك		زۆر بچووك		%	ژمارە	ھۆكارەكانى نەبوونى ھەژمارى بانكىي
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
66.7	8	80.5	99	86.9	1607	86.3	1714	جۆرى كار پېويستى بە ھەژمار نېيە
33.3	4	16.3	20	9.1	169	9.7	193	نەبوونى متمانە بە بانك
0	0	1.6	2	1.9	36	1.9	38	تېچوۋى زۆرە
0	0	0.8	1	1.1	21	1.1	22	لقى بانك لە ناۋچەكە نېيە
0	0	0.8	1	0.9	17	0.9	18	رېكارى رۇتىنى ئالۇز
100	12	100	123	100	1850	100	1985	كۆ

نەزىكەى 86% دامەزراۋەكان دەلېن كارەكەيان پېويستى بە ھەژمارى بانكىي نېيە، لەكاتىكدا تەنھا رېژەى 2% دەلېن كە تېچوۋى زۆرە و 10% متمانەيان بە بانك نېيە. پىرسىار لە بەشداران كرا لەسەر بەكارھىنەنى پارەدان لەرېگەى مۇبايل بۇ ئاسانكردنى ئالوگۆرەكانى كار، زۆرىنە 98% دەلېن كە پارەدانى ئەلىكتىرۇنى لەرېگەى مۇبايل بەكارناھىنن، ۋەك خراۋەتەرۋە لە خىشتەى (C 1-14).

خىشتەى (C 1-14): بەكارھىنەنى خىزمەتگوزارىيەكانى پارەدان لەرېگەى مۇبايل قەبارەى دامەزراۋە

مامناۋەند		بچووك		زۆر بچووك		%	ژمارە	بەكارھىنەنى خىزمەتگوزارىيەكانى پارەدان لەرېگەى مۇبايل
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
7.1	1	3.2	4	2.6	48	2	53	بەلن
92.9	13	96.8	123	97.4	1827	98	1963	نەخىر
100	14	100	127	100	1875	100	2016	كۆ

14-2 قەرزکردن بۆ دەستپیکردنى کار

قەرز (دابىنکردنى دارايى) يەکیکە لە بزويڤنەرە سەرەکییەکان بۆ گەشەى دامەزرادەکان، چونکە سەرچاوەى پىویست دابىن دەکات بۆ دامەزراندن و بەگەرخستى دامەزرادەکان و بەبازارکردنى بەرھەمەکانیان.

ئەنجەماکانى روویبۆوہکە نیشانى دەدات کە رێژەى 62% ى دامەزرادەکان دەستیان بە قەرز گەیشتووہ، 5% "پلانىان ھەبوو بەلام دەستیان نەگەیشتووہ بە دارايى" لەکاتیکدا 32% ى دامەزرادەکان نارازىن بەرامبەر قەرزکردن، وەک نیشاندراوہ لە خشتەى (A 2-14).

پارێزگای ھەولێر بەرزترین رێژەى سەرکەوتنى ھەيە بۆ دەستگەیشتن بە دارايى پىویست لەکاتى دەستپیکردنى کار، ھەرھەا رێژەى دەستگەیشتن بە دارايى زۆر نزمەترە لە پارێزگاکانى تر (5% کەمتر)، جگە لە دھۆک کە 14% ى تۆمارکردووہ. جیاوازییەکی بەرچاوى نىیە لەسەر ئاستى رەگەز، بەرێژەى 60% دەستگەیشتن بە دارايى بۆ نێر و مێ، وەک روونکراوہتەوہ لە خشتەى (B 2-14).

خشتەى (A 2-14): پىداویستى قەرزکردن لەکاتى دەستپیکردنى کار بە پىی قەبارەى دامەزرادە

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	قەرزکردن لەکاتى دەستپیکردنى کار
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
38.5	5	58.3	60	62.8	927	62.4	992	بەلنى قەرز بەدەستھینا
7.7	1	2.9	3	5.4	79	5.8	83	پلانىم ھەبوو بەلام بەدەستم نەھینا
53.8	7	38.8	40	31.8	469	32.4	516	خواستى وەرگرتنى قەرز نىیە
100	13	100	103	100	1475	100	1591	کۆ

خشتەى (B 2-14): پىداویستى بۆ قەرزکردن لەکاتى دەستپیکردنى کار بە پىی رەگەز

مێ		نێر		دھۆک		ھەلەبجە		سلیمانى		ھەولێر		%	ژمارە	قەرزکردن لەکاتى دەستپیکردنى کار
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
68.6	142	61.4	850	46.2	209	56.5	13	58.0	318	79.6	452	62.4	992	بەلنى قەرز بەدەستھینا
1.4	3	5.8	80	14.2	64	4.3	1	2.4	13	0.9	5	5.2	83	پلانىم ھەبوو بەلام بەدەستم نەھینا
30	62	32.8	454	39.6	179	39.1	9	39.6	217	19.5	111	32.4	516	خواستى وەرگرتنى قەرز نىیە
100	207	100	1384	100	452	100	23	100	548	100	568	100	1591	کۆ

ئەمە ئاماژەىە بۇ هەبوونی رێژەىەکی بەرچاو لە بەردەستبونی دارایی (قەرز) لەسەر ئاستی دابینکاری لە بازاری کار. هەروەها ئاماژەىە بۇ هەبوونی لاوازی لە ئاستی داواکاری و پەىوہندی نیوان دامەزراوہکانی کار و بانک و دامەزراوہ داراییەکان، چونکە دامەزراوہکان بپاری دارایی کورتمەودا دەدەن و پشت دەبەستن بە ئالوگۆری نەختینە بەی پلاندانانی پێشوەخت.

خشتەى (C 2-14) ئاماژەىە بۇ جۆری قەرزکردن و دابینکردنی دارایی بەیپی قەبارەى دامەزراوہ ئەنجامەکەى بەمجۆرەى خوارەوہىە:

- (89%) وەلامدەرەوہکان دەلین پلانیان هەبووہ بۇ وەرگرتنی دارایی لەرێگەى قەرزکردن لە ھاوړئ و خیزان (49%) یان بەکارهینانی پاشەکەوتکردنی کەسى (40%).
- رێژەى دامەزراوہ کە بەکردەى دەستگەىشتووہ بە دارایی یان پلانی هەبووہ بۇ دەستگەىشتن بە قەرزى بانک یان قەرزى بچووکى ریکخراوہ ناھکومىیەکان یان دامەزراوہکانى قەرزى بچووک و کۆمەکبەخشی دامەزراوہى یان تاکەکەسى دەگاتە 3.1%.
- خشتەى (D 2-14) نیشانی دەدات کە 97% دامەزراوہکان دەستیان گەىشتووہ بە قەرزکردنی (دابینکردنی دارایی) ناوخیی.
- خشتەى (E 2-14) ئاماژەىە بۇ قەبارەى قەرزى وەرگىراو بۇ دەستپیکردنی کار. زۆرینەى قەرزەکان کەمتەرن لە 5 ملیۆن دینارى عێراق بەرێژەى (52%)، پاشان قەرزى نیوان 5 تا 24 ملیۆن دینارى عێراقى بەرێژەى 37%.

خشتەى (C 2-14): جۆری قەرزى وەرگىراو بەیپی قەبارەى دامەزراوہ

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	جۆری قەرز
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
2	15.4	44	42.7	744	50.4	49.7	790	قەرز لە ھاوړئ/خیزان
9	69.2	49	47.6	589	39.9	40.7	647	پاشەکەوتکردنی کەسى
1	7.7	2	1.9	68	4.6	4.5	71	فرۆشتنی هەبووہکان (ئۆتۆمبیل، خانوو...)
0	0.0	3	2.9	18	1.2	1.3	21	بەخشین لە ریکخراو یان تاکەکەس
0	0.0	1	1.0	15	1.0	1.0	16	قەرزى بانک
0	0.0	0	0.0	12	0.8	0.8	12	قەرزى بچووک لە ریکخراوہ ناھکومىیەکان یان ریکخراوہکانى قەرزى بچووک
1	7.7	2	1.9	5	0.3	0.5	8	وہبەرھینان لەلایەن ھاوہەش (شریک)
0	0.0	1	1.0	6	0.4	0.4	7	وہبەرھینان لەلایەن ھاوړئ/خیزان
0	0.0	0	0.0	0	0.0	0.0	0	کریدیت کارت
0	0.0	1	1.0	18	1.2	1.2	19	ھىتر
13	100	103	100	1475	100	100	1591	کۆ

خشتەى (D 2-14): سەرچاوەى قەرز: ناوخیی / دەرەکی، بەپێی قەبارەى دامەزرادە

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	سەرچاوەى قەرز
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
100.0	13	98.1	101	97.2	1434	97.3	1548	ناوخیی
0.0	0	1.0	1	0.5	8	0.6	9	دەرەکی
0.0	0	1.0	1	2.2	33	2.1	34	هاوبەش
100	13	100	103	100	1475	100	1591	کۆ

خشتەى (E 2-14): بری قەرز بەپێی قەبارەى دامەزرادە و رەگەزى خاوەن دامەزرادە

رەگەز		قەبارەى دامەزرادە			%	ژمارە	بری قەرز(دینارى عێراقى)
مى	نیر	مامناوەند	بچووک	زۆر بچووک			
0	2	1	0	1	0.1	2	زیاتر لە 500.000.000
0	8	0	3	5	0.5	8	5.000.000--24.000.000
0	18	1	5	12	1.1	18	24.000.001- 120.000.000
0	136	6	18	112	8.5	136	1200.000.001 -240.000.000
21	581	3	41	558	37.8	602	240.000.001 - 500.000.000
186	639	2	36	787	51.9	825	کەمتر لە 5.000.000
207	1384	13	103	1475	100	1591	کۆ

3-14 هەبووەکانى دامەزرادە

زۆربەنى دامەزرادەکان (66%) لەکاتى دەستپێکردنى کار هیچ هەبوویەکیان نەبوو، ئەم رێژەى زیاتر دادەبەزیت بەپێی قەبارەى دامەزرادە، وەک نیشاندرادە لە خشتەى (A 3-14).

روویبۆهەکان نیشانیدا کە تا قەبارەى دامەزرادە گەورەتر بیت ئەگەرى زیاترە کە خاوەنى هەبووەکان (سەرمايەى بەردەست) بیت. سەبارەت بە هەبوونی بەلگەنامەکانى خاوەنداریتتى، ئەم رێژەى بەرز دەبیتەوہ بۆ 89% دامەزرادەى زۆر بچووک و دەگاتە 93% بۆ دامەزرادەى بچووک و 100% بۆ دامەزرادەى مامناوەند وەک نیشاندرادە لە خشتەى (B 3-14).

رێژەى بەردەستبوونی هەبووەکان بۆ دامەزرادەى بچووک و مامناوەند بەپێی پارێزگاگان بەم شیوہى بوو: هەولێر 30%، سلیمانى 25%، دەوک 49%. بەتیکرای 37% نیر 15% و مى، هەروەها 37% بۆ دامەزرادەى تۆمارکراو و 31% بۆ دامەزرادەى تۆمارنەکراو. هەوہا 89% دامەزرادەکان بەلگەنامەى سەلماندنى خاوەنداریتتى هەبووەکانیان هەیه خشتەى (C 3-14).

خشته‌ی (A 3-14): به‌رده‌ستبوونی هه‌بووه‌کان بۆ ده‌ستپێکردنی کار به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژماره	به‌رده‌ستبوونی هه‌بووه‌کان
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
50	7	36.2	46	33.7	631	33.9	684	هه‌یه
50	7	63.8	81	66.3	1244	66.1	1332	نیه
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

خشته‌ی (B 3-14): هه‌بوونی به‌لگه‌نامه‌ی خاوه‌نداریتی هه‌بووه‌کان به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژماره	هه‌بوونی به‌لگه‌نامه‌ی خاوه‌نداریتی هه‌بووه‌کان
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
0	0	6.5	3	10.9	69	10.5	72	هه‌یه
100	7	93.5	43	89.1	562	89.5	612	نیه
100	7	100	46	100	631	100	684	کۆ

خشته‌ی (C 3-14): به‌رده‌ستبوونی هه‌بووه‌کان بۆ ده‌ستپێکردنی کار به‌پێی پارێزگا و ره‌گه‌ز

مى		نیر		دهۆک		هه‌له‌بجه		سلیمانی		هه‌ولێر		%	ژماره	به‌رده‌ستبوونی هه‌بووه‌کان
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
14.9	40	36.9	644	49.1	271	47.5	19	24.9	184	30.7	210	33.9	684	هه‌یه
85.1	229	63.1	1103	50.9	281	52.5	21	75.1	556	69.3	474	66.1	1332	نیه
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	کۆ

قه‌رزى (دارایی) به‌ده‌ستهاتوو پاش ده‌ستپێکردنی کار

69% دامه‌زراوه‌کان ده‌لێن پلانیان نه‌بووه بۆ وه‌رگرتنی قه‌رز پاش ده‌ستپێکردنی کار. ئه‌نجامه‌کانی روویووه‌که نیشانی ده‌دات که به‌رزترین رێژه‌ی دامه‌زراوه‌کان له‌ کهرتی بازرگانین، به‌دوایدا کهرتی گواسته‌وه و کۆگاکردن، هه‌روه‌ها دامه‌زراوه به‌ره‌مه‌ینه‌ره پیشه‌سازییه‌کان پلانیان نییه بۆ وه‌رگرتنی قه‌رز، ئه‌مه‌ش به‌هۆی سه‌ختی کێپێرکێ له‌گه‌ڵ به‌ره‌مه‌ی بیانی و پشتبه‌ستنی بازاری ناوخۆ به‌ کالای بیانی، هه‌روه‌ها ئه‌مه ئاماژه‌یه بۆ نه‌بوونی خواستی به‌ره‌مه‌پێنانی پیشه‌سازی و جه‌خت خسته‌نه سه‌ر چالاکی هه‌کانی خزمه‌تگوزاری بازرگانی و گواسته‌وه و کشتوکاڵ و بیناسازی و ئاوه‌دانکردنه و خزمه‌تگوزارییه پیشه‌یه‌کان.

خشتەى (D 3-14) و خشتەى (E 3-14) ئاماژەن بۆ دۆخى داىبىنکردنى دارايى (قەرز) بۆ دامەزراو ەجياوازەکان پاش دەستبەکاربوون و بەپى پارىزگا، ەو ەها خشتەى (F 3-14) ئاماژەى بۆ برى قەرزى بەدەستتاتوو. ئەم ئەنجامانە نيشانى دەدەن کە تىکپراى رىژەى دەستگەيشتن بە قەرز 25.5% بەم شىو ەى دابەشبوو: 25% دامەزراو ەى زۆر بچووک، 33.1% دامەزراو ەى بچووک، 28.6% دامەزراو ەى مامناو ەند.

رىژەى 4.9% دامەزراو ەکان ەو لىانداو ە بۆ بەدەستتەينانى قەرز بەلام سەرکەوتوو نەبوون، پارىزگاى ەو لىر بەرزترين رىژەى ەى ەبە کە دەگاى 35%، دھۆک نزمترین رىژەى ەى ەبە کە دەگا تە 12%.

خشتەى (D 3-14): قەرزى بەدەستتاتوو پاش دەستبەکاربوون بەپى قەبارە

مامناو ەند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	قەرزى بەدەستتاتوو
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
28.6	4	33.1	42	25	468	25.5	514	بەلن قەرز وەرگىرا
14.3	2	3.9	5	4.9	91	4.9	98	پلان ەبوو بەلام وەرئەگىرا
57.1	8	63	80	70.2	1316	69.6	1404	نەخىر خواستى وەرگرتن نەبوو
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

خشتەى (E 3-14): قەرزى بەدەستتاتوو پاش دەستبەکاربوون بەپى پارىزگا و رەگەز

رەگەز				پارىزگا								%	ژمارە	قەرزى بەدەستتاتوو
مى		نير		دھۆک		ەلەبجە		سلىمانى		ەو لىر				
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
28.3	76	25.1	438	19.7	109	12.5	5	21.8	161	34.9	239	25.5	514	بەلن قەرز وەرگىرا
2.2	6	5.3	92	12	66	0	0	3.2	24	1.2	8	4.9	98	پلان ەبوو بەلام وەرئەگىرا
69.5	187	69.7	1217	68.3	377	87.5	35	75	555	63.9	437	69.6	1404	نەخىر خواستى وەرگرتن نەبوو
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	کۆ

دەرکەوت کە زۆرىنەى ئەوانەى قەرزىان بەدەستتەيناو ە پاش دەستبەکاربوون نىرن کە ژمارەيان 438 کەس بوو بەرامبەر 76 مى، وەک خراو ەتەر و و لە خشتەى (F 3-14).

خىشتەي ژمارە (F 3-14): برى قەرز پاش دەستپىكردنى كار بەپىي قەبارەي دامەزراۋە و رەگەز

رەگەز		قەبارەي دامەزراۋەكان			%	ژمارە	برى قەرز (دینارى عىراقى)
مى	نیر	مامناۋەند	بچووك	زۆر بچووك			
0	8	1	4	3	0	8	500.000.000 - 120.000.001
0	29	0	8	21	1	29	120.000.000 - 24.000.001
4	191	2	15	178	10	195	24.000000 - 5.000.000
72	210	1	15	266	14	282	كەمتر لە 5.000.000
193	1309	10	85	1407	75	1502	نامەوئت قەرز بکەم
269	1747	14	127	1875	100	2016	كۆ

مەبەست و سەرچاۋەي قەرز

خىشتەكانى (G 3-14) و (H 3-14) ئاماژەن بۇ مەبەست و سەرچاۋەكانى قەرز. گرنگتيرين مەبەستى قەرز برىتیبە لە فراوانکردن و نوپىكردنەوہى ئامپىر بەرپۆزەي 18% (362 دامەزراۋە). گرنگتيرين سەرچاۋەي قەرز برىبە لە ھاورى/خيزان يان كۆكراۋەي كەسىي.

خىشتەي (G 3-14): مەبەستى قەرزى پلان بۇ دانراۋ، بەپىي قەبارەي دامەزراۋە

مامناۋەند		بچووك		زۆر بچووك		%	ژمارە	مەبەستى قەرزى پلان بۇ دانراۋ
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
14.3	2	24.4	31	17.5	329	18	362	فراوانکردنى كار
0	0	1.6	2	1.7	31	1.6	33	نوپىكردنەوہ و بەرزكردنەوہى ئامپىرەكان
0	0	0	0	1.6	30	1.5	30	باشترکردنى بەبازارکردن
7.1	1	1.6	2	1.3	24	1.3	27	زىادکردنى كۆگاكراۋ (خەزىنكراۋەكان)
7.1	1	1.6	2	1.1	21	1.2	24	باشترکردنى پارەدانى كاش (نەقدى)
0	0	2.4	3	1	19	1.1	22	پيشكەشکردنى بەرھەم / خزمەتگوزارى نوئ
0	0	1.6	2	0.3	6	0.4	8	دانەوہى قەرز / خەرجىبە نەدراۋەكان
0	0	0	0	0.3	5	0.2	5	دامەزراندن و بەكارخستنى كارمەندى نوئ
0	0	0	0	0.1	2	0.1	2	گواستەوہى كار بۇ شوپىنى نوئ
0	0	0	0	0	0	0	0	چوونە جىھانى دىجىتال (بازرگانى ئەلبىكترۆنى، پەرەپىدانى تەكنەلۇجىيا...)
0	0	0	0	0.1	1	0	1	ھىتر
71.4	10	66.9	85	75	1407	74.5	1502	ناخوازيت يان قەرزى وەرئەگرتوۋە
100	14	100	127	100	1875	100	2016	كۆ

لەناو 514 دامەزراوہ کە قەرزىيان وەرگرتوہ پاش دەستپىکردنى کار، دەرکەوت کە 355 دامەزراوہ سەرچاوہى قەرز ھاوړئ/خيزانە، 116 دامەزراوہى تر سەرچاوہکانيان کۆکراوہى کەسيبە. 19 دامەزراوہ دەستيانگەبشتووہ بە قەرز لەم سەرچاوانە: بانک (5) قەرز (8) بەخشين (6).

خشتەى (H 3-14): سەرچاوہى قەرز بەپىي قەبارەى دامەزراوہ

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	سەرچاوہى قەرز
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
7.1	1	19.7	25	17.5	329	69.1	355	قەرز لە ھاوړئ/خيزان
7.1	1	11	14	5.4	101	22.6	116	کۆکراوہى کەسيبى
7.1	1	0	0	0.5	9	1.9	10	فرۆشتنى ھەبووہکان (ئۆتۆمبيل، خانوو...)
0	0	0	0	0.4	8	1.6	8	قەرزى بچووک لە رىکخراوہ ناحکومىيەکان يان رىکخراوہکانى قەرزى بچووک
0	0	0	0	0.3	6	1.2	6	بەخشين لە رىکخراو يان تاکەکەس
0	0	1.6	2	0.2	3	1	5	قەرزى بانک
0	0	0	0	0.2	3	0.6	3	وہبەرھىنان لەلايەن ھاوړئ/خيزان
7.1	1	0	0	0	0	0.2	1	وہبەرھىنان لەلايەن ھاوہەش (شرىک)
0	0	0.8	1	0.5	9	1.9	10	ھىتر
100	14	100	127	100	1875	100	514	کۆ

قەرزى بەدەستھاتوو پاش دەستپىکردنى کار بەپىي پارىزگاگان و کەرتەکان بەم شىوہىيەى خواروہوہىيە:

خشتەى (A 3-14): قەرزى بەدەستھاتوو پاش دەستپىکردنى کار بەپىي پارىزگا

پارىزگا	ژمارەى دامەزراوہکان	رئىزەى دامەزراوہکان %
ھەولير	239	46
سليمانى	161	31
دھۆك	109	21
ھەلەبجە	5	1
کۆ	514	100

شەش کەرتی سەرەکیی کار رێژەى 87% ى قەرزى وەرگیراویان بەرکەوتووہ کە بەم شێوہیەى خواروہ دابەش دەبێت:

شێوہى (B 3-14): قەرزى بەدەستھاتوو پاش دەستپێکردنى کار بەپێى چالاكى بازرگانى

چالاكى بازرگانى	ژمارەى دامەزراوہکان	دامەزراوہكە قەرزى وەرگرتوہ پاش دەستپێکردنى کار%
بازرگانى تاك و كو	192	37
كشتوكال و راوہ ماسى	79	15
گواستنەوہ و كۆگاگردن	69	13
پیشەیی (دكتۆر، پارێزەر، ئەندازیار)	63	12
پیشەسازییە خۆراکییەکان	32	6
بێناسازى و ئاوہدانکردنەوہ	22	4

ژمارەى ئەو دامەزراوانەى کە سەرکەوتوو بوون لە بەدەستھێنانى قەرز پاش دامەزران دەگاتە 25%. ئەمە ئاماژەى بۆ ئەوہى کە دامەزراوہکان توانیویانە بەردەوام بن بەبێ پێداویستى قەرزکردنى زیاتر، یان بە تێپەرپوونى کات مەیلی دامەزراوہکان بۆ قەرزکردن کەمدەبێتەوہ، ئەمە دەیکاتە یەکیک لە کەمترین جۆرەکانى وەبەرھێنانى خوازراو.

یەکیکى تر لە ھۆکارەکانى دابەزینی رێژەکانى سەرکەوتن لە بەدەستھێنانى قەرز، بریتییە لەوہى دامەزراوہکان پاش ئەوہى دەستدەکەن بە کار لە وەرپاویەدان کەمتر پێویستیان بە قەرز بە بەراورد بە کاتى دامەزران. بۆ نمونە، زۆربەى دامەزراوہ نوێیەکان سەرکەوتوو بوون لە بەدەستھێنانى کەمتر لە 5 ملیۆن دینارى عێراقى (41% واتا 825 دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند) لەکاتى دەستپێکردنى کار (خشتەى E-14). پاش دەستپێکردنى کار، 514 دامەزراوہ (25% دامەزراوہکان) دەلێن کە قەرزى پێویستیان وەرگرتووہ، ١٩٥ وەرگیراوەکان بەم شێوہیە دابەشبوون: 282 دامەزراوہ کەمتر لە 5 ملیۆن دینارى عێراقى، 195 دامەزراوہ لەنیوان 5 تا 24 ملیۆن دینارى عێراقى، 7 دامەزراوہ لەنیوان 120-140 ملیۆن دینارى عێراقى و یەک دامەزراوہ 240-500 ملیۆن دینارى عێراقى (خشتەى F 3-14). دەکرێت ئەمە ئاماژە بێت بۆ فراوانبوونى سەرکەوتوو و/یان باش مەزەندکردنى پێداویستییەکانى کار.

لەلایەكى ترەوہ ھەموو سیاسەت و بەرنامەکانى مامەلەکردن لەگەڵ دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، پێویستە رێگەى بەدۆزەوہ بۆ بەرزکردنەوہى شارەزاییەکانى کار، تێگەشتن لە بازاری دارایی، دروستکردنى پەيوەندى و ئالوگۆرى زانیارى لەنیوان دامەزراوہکان و کەرتى دارایی. ئەمانە کارناسانى دەکەن بۆ مامەلەکردنى کاریگەرتر لەنیوان دامەزراوہکانى لەلایەک و بانک و دامەزراوہ داراییەکان لەلایەنى تر.

4-14 پێداویستییەکان قەرز – پێداویستییە ئایندەییەکان

زیاتر لە 66% ى وەلامدەرەوہکان دەلێن یان ئیستا پێویستیان بە قەرزە یان لە داھاتوودا پێویستیان دەبێت، وەک نیشاندراوہ لە خشتەى (A 4-14).

بەرزترین رێژەى پێداویستى قەرز (71%) لە پارێزگای دەھۆک، بەلام پارێزگاکانى تر رێژەکان نزیکن لە 60%. جیاوازییەكى ئەوتۆ نییە بەپێى رەگەز، نیر 66% و م 64% (خشتەى B 4-14).

خشتەى (C 4-14) ئاماژەى بۆ مەبەستى قەرز بۆ فراوانکردن، نوێکردنەوہ، زیادکردنى کۆگاگراو، دامەزراندنى کارمەندى نوێ، نوێکردنەوہ و بەرزکردنەوہى ئامێرەکان یان پێشکەشکردنى بەرھەم یان خزمەتگوزارى نوێ.

خشته‌ی (A 4-14): پێداویستی ئیستا و پلان بۆ دانراو به قهرز به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژماره	پێداویستی قهرز
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
64	7	63	57	67	906	66	970	به‌لێ
36	4	37	34	33	452	34	490	نه‌خپه‌ر
100	11	100	91	100	1358	100	1460	کۆ

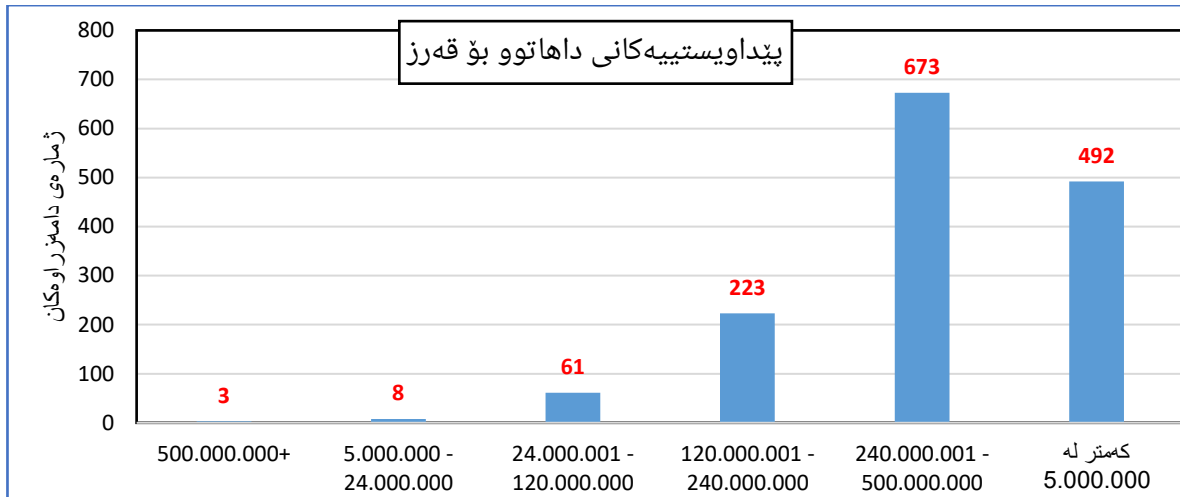
خشته‌ی (B 4-14): پێداویستی ئیستا و پلان بۆ دانراو به قهرز به‌پێی پارێزگا و ره‌گه‌ز

ره‌گه‌ز				پارێزگا								%	ژماره	پێداویستی قهرز
مێ		نێر		ده‌وک		هه‌له‌به‌جه		سه‌لمانی		هه‌ولێر				
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
64.3	126	66.8	844	71.5	304	61.5	16	64	336	64.9	314	66.4	970	به‌لێ
35.7	70	33.2	420	28.5	121	38.5	10	36	189	35.1	170	33.6	490	نه‌خپه‌ر
100	196	100	1264	100	425	100	26	100	525	100	484	100	1460	کۆ

خشته‌ی (C 4-14): مه‌به‌ستی قهرزی پلان بۆ دانراو به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژماره	مه‌به‌ستی قهرز
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
57.1	4	87.7	50	76.5	693	77	747	فراوانکردنی کار
14.3	1	3.5	2	5.6	51	5.6	54	زیادکردنی کۆگا‌کارا (خه‌زنکارا)
0	0	1.8	1	4	36	3.8	37	دامه‌زرا‌ندنی کارمه‌ندی نوێ
0	0	5.3	3	3	27	3.1	30	نوێکردنه‌وه و به‌رزکردنه‌وه‌ی ئامپه‌ره‌کان
0	0	0	0	3	27	2.8	27	چوونه‌ جیهانی دیجیتال (بازرگانی ئه‌لیکترۆنی، په‌ره‌پێدانی ته‌کنه‌لۆجیی، ...)
14.3	1	0	0	2.6	24	2.6	25	پێشکه‌شکردنی به‌ره‌م / خه‌مه‌تگوزاری نوێ
14.3	1	0	0	2.5	23	2.5	24	گواستنه‌وه‌ی کار بۆ شوێنی نوێ
0	0	0	0	0.1	1	0.1	1	دانه‌وه‌ی قهرز / پسووله
0	0	1.8	1	1	9	1	10	مه‌به‌ستی تر
100	7	100	57	100	906	100	970	کۆ

سه‌بارت به بری داواکارا، ئه‌نجامه‌کان نیشانی ده‌ده‌ن که ژماره‌ی زۆر وه‌لام هه‌بووه (1460)، وه‌ک روونکاراوه‌توهه‌ له (خشته‌ی D 4-14) و (شێوه‌ی A 4-14).

شیوه‌ی (A 4-14): دابه‌شکردنی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی جۆری پیداویستییه‌کانی قه‌رز

خشته‌ی (D 4-14) ئاماژه‌یه‌ بۆ "چاوه‌پوانییه‌ داراییه‌ ئاینده‌بیه‌کان" به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌ و ره‌گه‌ز.

خشته‌ی (D 4-14): بری قه‌رزێ داواکراو، به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

ره‌گه‌ز		قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌کان			%	ژماره	بری قه‌رز (دیناری عێراقی)
م	ن	مامناوه‌ند	بچووک	زۆر بچووک			
0	3	1	2	0	0.2	3	500.000.000+
0	8	0	2	6	0.5	8	5.000.000 - 24.000.000
1	60	4	9	48	4.2	61	24.000.001 - 120.000.000
8	215	3	25	195	15.3	223	120.000.001 - 240.000.000
68	605	1	39	633	46.1	673	240.000.001 - 500.000.000
119	373	2	14	476	33.7	492	که‌متر له 5.000.000
196	1264	11	91	1358	100	1460	کۆ

کاتیکی پرسیاربان لیکرا لەسەر ئەوہی لەو برۆایەدان چۆن قەرزبان دەست دەکەوێت ئەگەر "رۆژیک" پیویستان بوو؟ 55% دامەزرێوان ئاماژەیان داوہ بە ھاوڕۆی/خیزان و 19% بە کۆکراوہی کەسیی، وەک نیشاندراوہ لە خشتەى (E 4-14).

خشتەى (E 4-14): روانینی خواوەنکارەکان بۆ قەرزى بەرەست لە ئیستادا بەپێی قەبارەى دامەزرێوان

مامناوهند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	قەرزى بەرەست لە ئیستادا
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
28.6	4	45.7	58	55.5	1041	54.7	1103	قەرزى لە ھاوڕۆی/خیزان
14.3	2	25.2	32	19	356	19.3	390	کۆکراوہ (پاشەکەوت)ی کەسیی
7.1	1	7.1	9	6.5	121	6.5	131	قەرزى بانک
0	0	7.1	9	6	113	6.1	122	قەرزى بچووک لە ریکخراوہ ناھکومییەکان یان ریکخراوہکانی قەرزى بچووک
21.4	3	3.1	4	3.9	74	4.0	81	فرۆشتنى ھەبووہکان (ئۆتۆمبیل، خانوو...)
14.3	2	4.7	6	3.4	63	3.5	71	بەخشین لە ریکخراو یان تاکەکەس
0	0	1.6	2	0.5	10	0.6	12	وہبەرھێنان لەلایەن ھاوڕۆی/خیزان
7.1	1	0	0	0.2	4	0.2	5	وہبەرھێنان لەلایەن ھاوہەش (شریک)
7.1	1	5.5	7	5	93	5	101	ھیتەر
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

14-5 سەختى دەستگەیشتن بە قەرز

داوا لە بەشداران کرا ھەلسەنگاندن بکەن بۆ ئاستى سەختى دەستگەیشتن بە قەرز، 72% دەلین ئاستەنگ ھەبە لە دەستگەیشتن بە قەرز، 24% دەلین "تارادەیک سەختە" و 4% دەلین "سەخت نییە" (خشتەى A 5-14). لەسەر ئاستى پارێزگاکان، تیبینی کرا کە جیاوازی بەرچاو نییە لە دەستگەیشتن بە قەرز و ئافرەتان لەو برۆایەدان رووبەرۆوی سەختى زیاتر دەبنوہ بە بەراورد بە پیاوان بۆ دەستگەیشتن بە قەرز، ئەنجامەکان نیشانی دەدات پەيوەندیی نییە لەنیوان تەمەن و قەرزکردن. ھۆکارەکانی سەختى دەستگەیشتن بە قەرز لە خشتەى (B 5-14) و شیوہى (A 5-14) بەم شیوہیەى خواروہ روونکراونەتەوہ:

- دابەزینی داھاتی خیزان 56%
- نەبوونی گەرەنتى 24%
- خۆپاراستنى قەرزدەر لە مەترسیی نەدانەوہى قەرز 10%
- نەبوونی کەفیل 3%
- بەرزى ریزەى سوود 1.9%

سێ ھۆکاری سەرەکی سەختی دەستگەبشتن بە قەرزی بەپێی پارێزگا و رەگەز:

ھۆکارەکان	پارێزگا	رەگەز
دابەزینی داھاتی خێزان	بەرزتەرین رێژە لە ھەولێر	بەرزتەرین رێژە بۇ نێر
نەبوونی گەرەنتی	بەرزتەرین رێژە لە دھۆک	بەرزتەرین رێژە بۇ نێر
خۆپاراستنی قەرزەدەر لە مەترسی نەدانەوہی قەرزی	بەرزتەرین رێژە لە ھەولێر	بەرزتەرین رێژە بۇ نێر

لە زۆربەى پارێزگاگان دەستگەبشتن بە قەرزی "سەختە"، بەرزتەرین ئاستى سەختى لە پارێزگای سلیمانیە بەرێژەى 80%، نزمترین ئاست لە پارێزگای دھۆکە بەرێژەى 50%. ئاستى سەختى بۇ ھەردوو رەگەز (نێر و مێ) وەک یەك مەزەندە کراوہ بە رێژەى زیاتر لە 70% (خشتەى 14-5 C).

خشتەى (A 5-14): تێپوانینی خاوەنکار بۇ ئاستى سەختى دەستگەبشتن بە قەرزی، بەپێی قەبارەى دامەزراوہ

ئاستى سەختى	ژمارە	%	زۆر بچووک		بچووک		مامناوہند	
			ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
زۆر سەخت	1447	72	1349	72	91	72	7	50
تارپادەپەك سەخت	480	24	452	24	26	20	2	14
سەخت نېیە	89	4	74	4	10	8	5	36
کۆ	2016	100	1875	100	127	100	14	100

خشتەى (B 5-14): ھۆکارەکانى سەختى دەستگەبشتن بە قەرزی، بەپێی قەبارەى دامەزراوہ

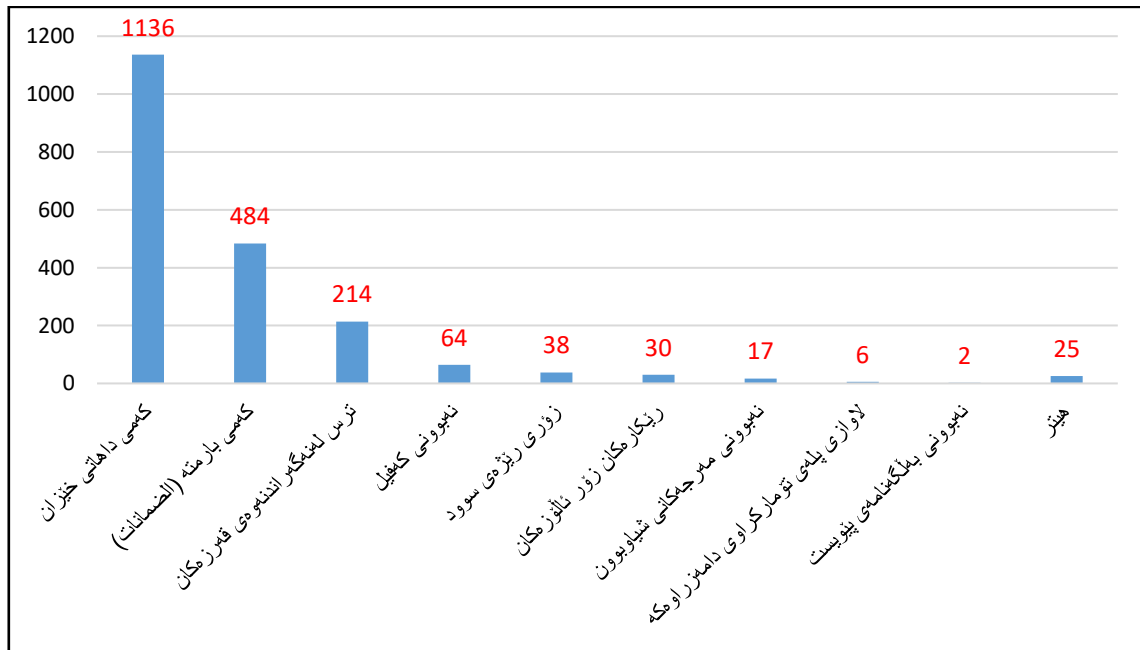
ھۆکارەکانى سەختى دەستگەبشتن بە قەرزی	ژمارە	%	زۆر بچووک		بچووک		مامناوہند	
			ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
کەمى داھاتی خێزان	1136	56.3	1068	57	64	50.4	4	28.6
کەمى بارمتە (الضمانات)	484	24	456	24.3	25	19.7	3	21.4
ترس لەنەگەراندنەوہى قەرزهکان	214	10.6	198	10.6	15	11.8	1	7.1
نەبوونی کەفیل	64	3.2	58	3.1	5	3.9	1	7.1
زۆرى رێژەى سوود	38	1.9	32	1.7	6	4.7	0	0
رێکارەکان زۆر ئالۆزەکان	30	1.5	25	1.3	3	2.4	2	14.3
نەبوونی مەرجهکانى شیاو بوون	17	0.8	15	0.8	1	0.8	1	7.1
لاوازی پلەى تۆمارکراوى دامەزراوہکە	6	0.3	6	0.3	0	0	0	0
نەبوونی بەلگەنامەى پېوېست	2	0.1	0	0	0	1.6	2	0
ھېتر	25	1.2	17	0.9	6	4.7	2	14.3
کۆ	2016	100	1875	100	127	100	14	100

خشتەى (C 5-14): ئاستى سەختى دەستگەبشتن بە قەرزی، بەپێی پارێزگا و رەگەز

رەگەز				پارێزگا								%	ژمارە	ئاستى سەختى
مى		نير		دهوك		هەلەبجە		سليمانى		هەولير				
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
76.6	206	71	1241	50.7	280	67.5	27	80.9	599	79.1	541	71.8	1447	زۆر سەخت
18.2	49	24.7	431	43.3	239	27.5	11	15.3	113	17.1	117	23.8	480	تارادە يەك سەخت
5.2	14	4.3	75	6	33	5	2	3.8	28	3.8	26	4.4	89	سەخت نيبە
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	100	2016	كۆ

ئەمانەى خوارەووە جۆرە جیاوازەکانى پرۆژە حکومىيەکانى کە دامەزراوەکان دەخوازن جێبەجێ بکړين (بروانە بەشى "روانگەى ئايندەيى بۆ کار" خستەى 10-11).

- 23% قەرزى دارايى
- 19% پەرەپيدانى ژيرخان
- 11% کەرەسە خاوەکان.
- 11% پاراستنى بەرھەمى ناوڤ
- 9% پالپشتيکردنى پرۆگرامى خۆراکى گشتى
- 9% پاراستنى باشتەر.
- 8% ئاسانکردنى ریکارە فەرمىيەکان
- 3% تەرخانکردنى شوينى تايبەت بۆ ئەنجامدانى کارى بازرگانى.
- 2% ریکخستنى پيشانگا و وۆرکشۆپ

شێوھى (A 5-14): ھۆکارەکانى سەختى دەستگەيشتن بە قەرز

6-14 داها‌تی دامه‌زراوه‌کان

خشته‌کانی (A 6-14) و (B 6-14) و (C 6-14) و (D 6-14) ورده‌کاری تیدایه له‌سه‌ر داها‌تی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی قه‌باره و ره‌گه‌زی خاوه‌ن دامه‌زراوه، بۆ سا‌لانی 2018 و 2019 و 2020 و 2021.

خشته‌ی (A 6-14): ریزه‌ی داها‌ت به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه و ره‌گه‌زی خاوه‌ن دامه‌زراوه، 2018

م‌ی	ن‌یر	مامناوه‌ند	بچووک	زۆر بچووک	کۆ	به‌های داها‌ته‌کان (دیناری عێراقی)
ژماره	ژماره	ژماره	ژماره	ژماره		
56	317	0	14	359	373	کۆمپانیا تازه دامه‌زراو
129	398	1	17	509	527	1 - 6.000.000
60	621	2	27	652	681	6.000.000 - 21.000.000
16	215	3	32	196	231	21.000.001 - 36.000.000
3	91	0	14	80	94	36.000.001 - 51.000.000
2	35	1	4	32	37	51.000.001 - 66.000.000
1	15	1	5	10	16	66.000.001 - 81.000.000
1	13	1	3	10	14	81.000.001 - 96.000.000
1	42	5	11	27	43	96.000.000 +
269	1747	14	127	1875	2016	کۆ

خشته‌ی (B 6-14): ریزه‌ی داها‌ت به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه‌کان و ره‌گه‌زی خاوه‌ن دامه‌زراوه، 2019

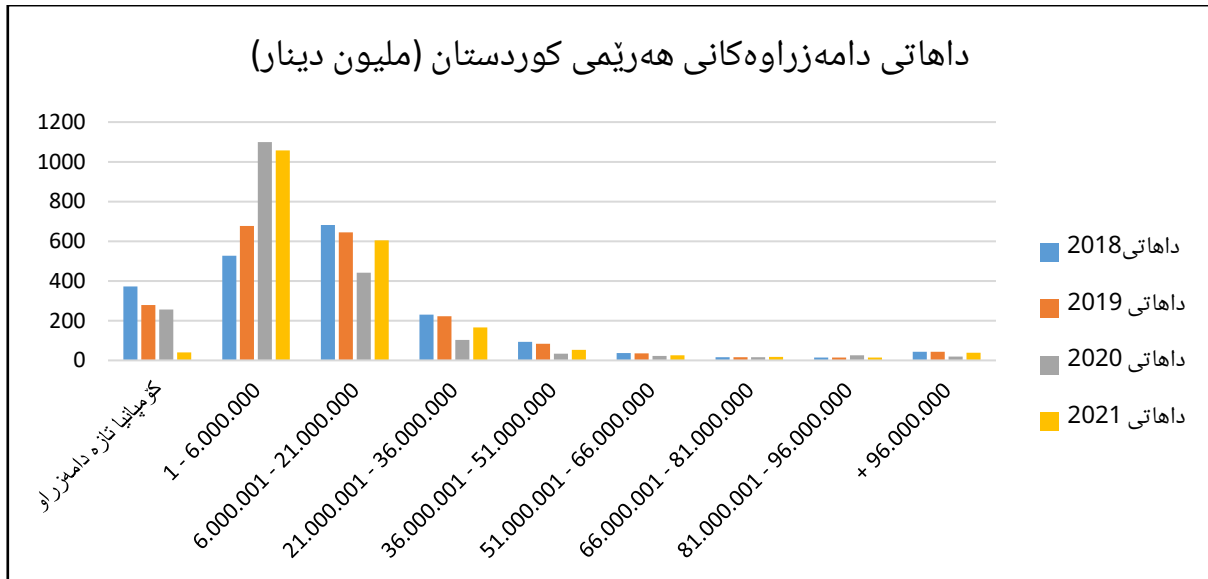
م‌ی	ن‌یر	مامناوه‌ند	بچووک	زۆر بچووک	کۆ	به‌های داها‌ته‌کان (دیناری عێراقی)
ژماره	ژماره	ژماره	ژماره	ژماره		
42	237	1	9	269	279	کۆمپانیا تازه دامه‌زراو
141	536	0	22	655	677	1 - 6.000.000
65	580	2	29	614	645	6.000.000 - 21.000.000
15	208	3	35	185	223	21.000.001 - 36.000.000
3	81	0	8	76	84	36.000.001 - 51.000.000
0	35	1	6	28	35	51.000.001 - 66.000.000
1	15	2	4	10	16	66.000.001 - 81.000.000
1	13	1	4	9	14	81.000.001 - 96.000.000
1	42	4	10	29	43	96.000.000 +
269	1747	14	127	1875	2016	کۆ

خشته‌ی (C 6-14): رێژه‌ی داهاات به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه و ره‌گه‌زی خاوه‌ن دامه‌زراوه، 2020

مێ	نێر	مامناوه‌ند	بچووک	زۆر بچووک	کۆ	به‌های داهااته‌کان (دیناری عێراقی)
37	219	1	6	249	256	کۆمپانیا تازه دامه‌زراو
200	900	1	46	1053	1100	1 - 6.000.000
27	414	5	36	400	441	6.000.000 - 21.000.000
2	101	0	15	88	103	21.000.001 - 36.000.000
0	34	0	5	29	34	36.000.001 - 51.000.000
1	21	1	6	15	22	51.000.001 - 66.000.000
0	16	1	1	14	16	66.000.001 - 81.000.000
2	23	3	8	14	25	81.000.001 - 96.000.000
0	19	2	4	13	19	96.000.000 +
269	1747	14	127	1875	2016	کۆ

خشته‌ی (D 6-14): رێژه‌ی داهاات به‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه و ره‌گه‌زی خاوه‌ن دامه‌زراوه، 2021

مێ	نێر	مامناوه‌ند	بچووک	زۆر بچووک	کۆ	به‌های داهااته‌کان (دیناری عێراقی)
5	35	1	4	35	40	کۆمپانیا تازه دامه‌زراو
211	846	1	30	1026	1057	1 - 6.000.000
44	560	3	36	565	604	6.000.000 - 21.000.000
5	161	1	26	139	166	21.000.001 - 36.000.000
1	52	0	10	43	53	36.000.001 - 51.000.000
0	25	2	3	20	25	51.000.001 - 66.000.000
1	16	1	4	12	17	66.000.001 - 81.000.000
1	14	0	4	11	15	81.000.001 - 96.000.000
1	38	5	10	24	39	96.000.000 +
269	1747	14	127	1875	2016	کۆ

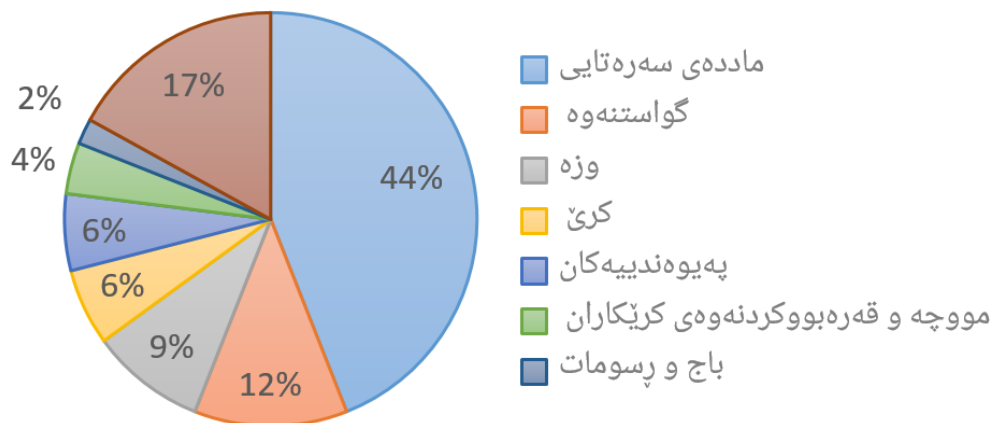
شێوهی (A 6-14): دابه‌شبوونی داهاتی دامه‌زراوه‌کان له‌ ساڵی 2018 تا 2021

دیاره که زۆرینه‌ی دامه‌زراوه‌کان داها‌تیا‌ن سنوورداره، له 6 ملیۆن دینار تینه‌په‌ریوه له‌و ساڵانه‌ی که ئاماژیان پیکراوه (شێوهی A 6-14). ئهم داها‌ته‌ که‌مانه‌ی دامه‌زراوه‌کان ئاماژه‌یه‌ بۆ لایه‌نێکی سه‌ختی ده‌ستگه‌یشتن به‌ قه‌رز و به‌رزبوونه‌وه‌ی گه‌ره‌نتی پێویست و به‌لیننامه‌ی پێویست بۆ زامنکردنی دانه‌وه‌ی قه‌رز و سووده‌کانی.

ئه‌وه‌ش بارگرانی زیاتر دروست ده‌کات بۆ سیاسه‌ت/ به‌رنامه‌ داراییه‌کان که بۆ دامه‌زراوه‌کان داده‌نرێن، نه‌ک ته‌نها سه‌باره‌ت به‌ سووده‌ داراییه‌کان، به‌لکو له‌رووی پلاندانانی کار و پلاندانانی دارایی و تیگه‌یشتن له‌ سیستمی قه‌رز.

7-14 تیچووی به‌گه‌رخستنی دامه‌زراوه‌کان

شێوهی (A 7-14) ئاماژه‌یه‌ بۆ رێژه‌ی برگه‌ی تیچوووه‌کانی به‌گه‌رخستنی دامه‌زراوه‌کان

شێوهی (A 7-14): دابه‌شکردنی تیچووی به‌گه‌رخستنی دامه‌زراوه‌کان

شپۆهێ (A 7-14) ئاماژەى بۆ ئەوہى کە بەشى گەورەى تێچووی بەگەرڤخستن دەچن بۆ ماددەى سەرەتایی (کەرەستە خاوەکان) بەرپێژەى 44%، پاشان ھۆیەکانى گواستنەوہ بەرپێژەى 12%، لەکاتیکیدا کە تێچووی وزە (کارەبا، ساردی و گەرمی) تەنھا 9%ى تێچووہکان پێدەکھێنیت.

8-14 تۆمار و ژمیریاری دروست

روویبۆهکە نیشانی دەدات کە زۆربەى دامەزرادەکان تۆمارى ژمیریارییان نییە بەرپێژەى 92.5% خستەى (A 8-14).

خستەى (A 8-14): ھەبۆنى تۆمار و ژمیریاری دروست

مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	تۆمارى ھەيە
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
64.3	9	89	113	93	1743	92.5	1865	نەخپەر
35.7	5	11	14	7	132	7.5	151	بەلن
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

15- تیروانینی بازرگانی بۆ داھاتوو (ئایندەى کار)

ئەم بەشە ئاماژەى بۆ پێوانەکردنى تیروانینەکانى بەشداری روویبۆهکە و ھەلسەنگاندنیان بۆ وینەى ئایندەى دامەزرادەکانى کار لەرێگەى ئەم پرسیارەوہ:

- بۆچوونى دامەزرادەکان سەبارەت بە کار لە سالى داھاتوو.
- ئەو ئاستەنگانەى چاوەرپوان دەکریت رووبەرۆوى دامەزرادەکان ببنەوہ لە سالى داھاتوو.
- ئەو دەرفەتانەى دەکریت کاریگەرى ئەرێنییان ھەبیت.

1-15 چاوەرپوانیەکانى سالى داھاتوو

خاوەنکارەکان روانگەى خۆیان باسکرد بۆ سالى داھاتوو، سەبارەت بە ئاستى گۆرپانکارى لە ژینگەى کار لە کەرەتەکانى خۆیان و گۆرپانکارى ئابوورى و دۆخى ئاسایش و کارەکانیان بە بەراورد بە دامەزرادەکانى تر، خستەکانى (A 1-15، C 1-15، E 1-15 و G 1-15).

- بۆچوونەکان دابەشبوون لەسەر وینەى داھاتووى ئابوورى و ژینگەى کار لە سالى داھاتوو. 55.8% دەلین ژینگەى کار خراپتر دەبیت، 66.3% دەلین ئابوورى بەگشتى پاشەکشە دەکات، ھەرۆھە 40% دەلین دۆخى ئاسایش وەک خۆى دەمپینتەوہ (خستەى A 1-15).

- سەرەپای ئەمانە، سەبارەت بە پرسىارى چاوەرپوانیان لە کارەکانیان بە بەراوردن بە کەسانى تر، وەلامەکان بەم شىوہیە بوون: 16.4% چاوەرپان دەکەن کارەکانیان باشتربیت، و 23.5% خراپتر دەبیت و 33.9% وەک خۆى دەمىنیتەوہ (خشتەى 1-15 G).
- بەلام لەسەر ئاستى پارىزگاگان، روویبۆوہ کە نیشانى دەدات کە پارىزگای هەولپەر زیاتر گەشبینە بە باشتربوونى "دۆخى ئابوورى" و "ژینگەى کار"، بە بەراورد بە پارىزگای سلیمانى کە زیاتر رەشبینە لەناو چوار پارىزگاگە، وەک نیشاندراوہ لە خشتەکانى (1-15 H, 1-15 F, 1-15 D, 1-15 B).
- یەکیک لە دیارترین خالەکانى جیاوازی لەنیوان رەگەزەکان، ئەوہیە کە مێ گەشبینترن لە نێر لە هەموو بوارەکانى چاوەرپوانى لە ئاینده و پرسىارەکانى ئەم بوارە لەم روویبۆوہدا.

خشتەى (A 1-15): تىروانینەکانى خاوەن دامەزرادەکان سەبارەت بە ژینگەى گشتى کار لە کەرتەکانیان لە سالى داھاتوو، بەپىى قەبارەى دامەزرادە

ئاستى ژینگەى گشتى کار لە کەرتى کارەکەت								
چاوەرپوانى	ژمارە	%	زۆر بچووک		بچووک		مامناوہند	
			ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
دادەبەزىت	1124	55.8	1049	55.9	68	53.6	7	50.0
وہک خۆى دەمىنیتەوہ	381	18.9	360	19.2	20	15.7	1	7.1
باشتر دەبیت	299	14.8	272	14.5	23	18.1	4	28.6
نازانم	212	10.5	194	10.3	16	12.6	2	14.3
کۆ	2016	100	1875	100	127	100	14	100

خشتەى (B 1-15): تىروانینەکانى خاوەن دامەزرادەکان سەبارەت بە ژینگەى گشتى کار لە کەرتەکانیان لە سالى داھاتوو، بەپىى پارىزگا و رەگەز

ئاستى ژینگەى گشتى کار لە کەرتى کارەکەت												
چاوەرپوانى	پارىزگا				رەگەز							
	هەولپەر		سلیمانى		نێر		مێ		هەولپەر		سلیمانى	
	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%
دادەبەزىت	342	50.0	498	67.3	18	45.0	266	48.2	996	57.0	128	47.6
وہک خۆى دەمىنیتەوہ	167	24.4	101	13.6	10	25.0	103	18.7	340	19.5	41	15.2
باشتر دەبیت	137	20.0	82	11.1	6	15.0	74	13.4	225	12.9	74	27.5
نازانم	38	5.6	59	8.0	6	15.0	109	19.7	186	10.6	26	9.7
کۆ	684	100	740	100	40	100	552	100	1747	100	269	100

خشته‌ی (C 1-15): تیروانینه‌کانی خاوه‌ن دامه‌زراوه‌کان سه‌رباره‌ت به‌ ئابووری به‌گشتی له‌ سالی داها‌توو، به‌پیی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

ئابووری به‌گشتی								
مامناوهند		بچووک		زور بچووک		%	ژماره	چاوه‌روانی
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
57.1	8	66.2	84	66.3	1244	66.3	1336	داده‌به‌زیت
7.1	1	15.7	20	15.7	294	15.6	315	وهک خۆی ده‌مپینته‌وه
28.6	4	14.2	18	10.3	193	10.7	215	باشتر ده‌بیت
7.1	1	3.9	5	7.7	144	7.4	150	نازانم
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

خشته‌ی (D 1-15): تیروانینه‌کانی خاوه‌ن دامه‌زراوه‌کان سه‌رباره‌ت به‌ ئابووری به‌گشتی له‌ سالی داها‌توو، به‌پیی پارێزگا و ره‌گه‌ز

ئابووری به‌گشتی												
ره‌گه‌ز				پارێزگا								چاوه‌روانی
مى		نیر		سلیمانی		هه‌ولیر		سلیمانی		هه‌ولیر		
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
58.0	156	67.5	1180	59.8	330	72.5	29	74.7	553	62.0	424	داده‌به‌زیت
17.5	47	15.3	268	16.5	91	10.0	4	11.9	88	19.3	132	وهک خۆی ده‌مپینته‌وه
16.7	45	9.7	170	9.8	54	12.5	5	6.9	51	15.4	105	باشتر ده‌بیت
7.8	21	7.4	129	13.9	77	5.0	2	6.5	48	3.4	23	نازانم
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100.0	684	کۆ

خشته‌ی (E 1-15): تیروانینه‌کانی خاوه‌ن دامه‌زراوه‌کان سه‌رباره‌ت به‌ دۆخی ئاسایش له‌ سالی داها‌توو، به‌پیی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه

دۆخی ئاسایش								
مامناوهند		بچووک		زور بچووک		%	ژماره	چاوه‌روانی
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره			
14.3	2	26.8	34	18.8	352	19.2	388	داده‌به‌زیت
28.6	4	31.5	40	40.7	763	40.0	807	وهک خۆی ده‌مپینته‌وه
35.7	5	32.2	41	29.9	560	30.1	606	باشتر ده‌بیت
21.4	3	9.5	12	10.7	200	10.7	215	نازانم
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

خشتەى (F 1-15): تێروانینەکانى خاوەن دامەزرێوەکان سەرپارەت بە دۆخى ئاسایش لە سالى داھاتوو، بەبێى پارێزگا و رەگەز

دۆخى ئاسایش												
رەگەز				پارێزگا								چاوەروانى
مى		نیر		سلیمانى		هەولیر		سلیمانى		هەولیر		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
19.7	53	19.2	335	14.3	79	5.0	2	28.6	212	13.9	95	دادهبەزیت
37.2	100	40.5	707	33.9	187	60.0	24	38.4	284	45.6	312	وہک خۆی دەمپینتەوہ
30.5	82	30.0	524	35.9	198	35.0	14	20.7	153	35.2	241	باشتر دەبیت
12.6	34	10.4	181	15.9	88	0.0	0	12.3	91	5.3	36	نازانم
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	کۆ

خشتەى (G 1-15): تێروانینەکانى خاوەن دامەزرێوەکان سەرپارەت بە بەراوردکردنى کارەکانیان بە دامەزرێوە کبیرکێکارەکان، بەبێى قەبارەى دامەزرێوە

کارەگەت بەراورد بە دامەزرێوە کبیرکێکارەکان								
مامناوەند		بچووک		زۆر بچووک		%	ژمارە	چاوەروانى
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە			
7.1	1	13.4	17	24.3	455	23.5	473	دادهبەزیت
28.6	4	27.6	35	34.3	644	33.9	683	وہک خۆی دەمپینتەوہ
50.0	7	29.9	38	15.2	285	16.4	330	باشتر دەبیت
14.3	2	29.1	37	26.2	491	26.3	530	نازانم
100%	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

خشتەى (H 1-15): تێروانینەکانى خاوەن دامەزرێوەکان سەرپارەت بە بەراوردکردنى کارەکانیان بە دامەزرێوە کبیرکێکارەکان، بەبێى پارێزگا و رەگەز

کارەگەت بەراورد بە دامەزرێوە کبیرکێکارەکان												
رەگەز				پارێزگا								چاوەروانى
مى		نیر		دھۆک		هەلەبجە		سلیمانى		هەولیر		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
22.3	60	23.6	413	17.4	96	30.0	12	34.5	255	16.1	110	دادهبەزیت
32.7	88	34.1	595	29.7	164	35.0	14	32.2	238	39.0	267	وہک خۆی دەمپینتەوہ
23.4	63	15.3	267	15.8	87	15.0	6	14.6	108	18.9	129	باشتر دەبیت
21.6	58	27.0	472	37.1	205	20.0	8	18.8	139	26.0	178	نازانم
100	269	100	1747	100	552	100	40	100	740	100	684	کۆ

2-15 ئاستەنگ و دەرفەتەکان

خشتەکانی (A 2-15) و (B 2-15) تیشک دەخەنە سەر بۆچوونی دامەزراوہکان سەبارەت بە ئاستەنگ و دەرفەتەکان و جۆری پالپشتی داواکراو بۆ پەرەپیدانی دامەزراوہکان.

هەموو پارێزگاگان بەرپێژەى 90.9% ھاوڕابوون کە دۆخی سەختی ئابووری، گەورەترین ئاستەنگە کە رووبەرەووی دامەزراوہکان بێتەوہ لە سالی داھاتوودا.

سەبارەت بە جۆری ھاوکاریی حکومەت بۆ باشترکردنی کاری دامەزراوہکان، وەلامەکان خراونەتەرپو و لە خشتەکانی (B 2-15) و (C 2-15)، ئەمەى خوارەوہش گرنگترین داواکارییەکان.

- 23.2% دابینکردنی قەرزى دارایی
- 19.1% پەرەپیدانی ژێرخان (کارەبا، ئاو، ئاوہرۆ)
- 11.0% دابینکردنی کەرەستەى خا و بۆ بەرھەمھێنان و خزمەتگوزاری.

دەرکەوت کە جیاوازی بەرچا و نییە لەنیوان ئەم دوو وەلامە لەسەر ئاستی پارێزگاگان یان بەپێی رەگەز (خشتەى C 2-15).

خشتەى (A 2-15): گرنگترین ئاستەنگەکان کە رووبەرەووی کارەکەت دەبێتەوہ لە سالی داھاتوودا، بەپێی پارێزگا

دەوڵ		هە لەبجە		سلیمانی		هەولێر		%	کۆ	ئاستەنگەکان
ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%			
442	80	40	100	717	96.9	633	92.5	1832	90.9	بارى ئابووری *
43	8	0	0	9	1.2	35	5.1	87	4.3	بارى ئاسایش
54	10	0	0	0	0	3	0.5	57	2.8	هیچ شتێک
13	2	0	0	14	1.9	13	1.9	40	2.0	نازانم
552	100	40	100	740	100	684	100	2016	100	کۆ

* بارى ئابووری ئاماژەى بۆ بەرزبوونەوہى نرخەکان، بەرزبوونی باج، بەرزبوونەوہى نرخى سووتەمەنى، بەرزبوونەوہى کرى و نرخى دۆلار و کەرەستە خاوەکان، سەربارى قەیرانە ئابوورییەکان.

خشته‌ی (B 2-15): بۆ‌چوونی خاوه‌ن دامه‌زراوه‌کان لە‌سه‌ر جۆری پالێشتی حکومه‌ت بۆ باش‌ترکردنی کار به‌‌پێی قه‌باره‌ی دامه‌زراوه (چه‌ند وه‌‌لام)

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		جۆری پالێشتی داواکراو
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
18.4	7	20.1	59	23.5	990	23.2	1056	قه‌رنی دارایی
21.1	8	18.0	53	19.2	809	19.1	870	په‌ره‌پێدانی ژێرخان (کاره‌با، ئاو، ئاوهرۆ)
15.8	6	13.9	41	10.8	454	11.0	501	دابینکردنی که‌ره‌سته‌ی خاو بۆ به‌ره‌مه‌پێنان و خزمه‌تگوزاری
13.2	5	13.3	39	10.3	434	10.6	478	پاراستنی به‌ره‌مه‌ی ناو‌خۆ
7.9	3	7.5	22	9.5	403	9.4	428	باش‌ترکردنی دۆخی ئاسایش
7.9	3	9.9	29	8.8	373	8.9	405	پالێشتیکردنی به‌رنامه‌ی خۆراکی گشتی
7.9	3	11.9	35	7.3	309	7.6	347	ئاسانکردنی رێکاره‌ فهرمییه‌کان (رۆتین)
5.3	2	2.4	7	5.6	236	5.4	245	شوێنی هه‌میشه‌یی و گونجاو بۆ کاره‌کان
2.6	1	0.7	2	1.6	67	1.5	70	رێکخستنی پێشانگا و وۆرکشۆپه‌کان
0.0	0	2.4	7	3.4	143	3.3	150	هیتەر
100	38	100	294	100	4218	100	4550	کۆ

خىشتەى (C2-15): بۇچوونى خاۋەن دامەزراۋەكان لەسەر جۇرى پالېشتى حكومەت بۇ باشترکردنى كار بەيى پاريژگا و رەگەز (چەند ۋەلام)

رەگەز				پاريژگا								جۇرى پالېشتى داواكاراۋ
مىن		نير		دھۆك		ھەلەبجە		سليمانى		ھەولير		
%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	%	ژمارە	
24.2	143	23.1	913	25	287	16.7	20	20.4	383	26	366	قەرزى دارايى
20.1	119	19	751	17.4	199	15.8	19	20.3	380	19.3	272	پەرەپيدانى ژيرخان (كارەبا، ئاۋ، ئاۋەرپۇ)
9.8	58	11.2	443	10.6	121	16.7	20	12.4	233	9	127	دايىنکردنى كەرەستەى خاۋ بۇ بەرھەمەپينان و خزمەتگوزارى
10	59	10.6	419	11.3	130	18.3	22	11.5	215	7.9	111	پاراستنى بەرھەمى ناوخۇ
7.1	42	9.8	386	13.2	151	3.3	4	8.1	152	8.6	121	باشترکردنى دۇخى ئاسايش
6.4	38	9.3	367	5.3	61	9.2	11	9.7	181	10.8	152	پالېشتىکردنى بەرنامەى خۇراكى گشتى
3.2	19	8.3	328	6.3	72	8.3	10	7.6	142	8.7	123	ئاسانکردنى رېكارە فەرمىيەكان (رۇتېن)
12.2	72	4.4	173	2.7	31	4.1	5	6.7	125	6	84	شويىنى ھەميشەى و گونجاۋ بۇ كارەكان
4.1	24	1.2	46	1.1	12	4.2	5	1.8	34	1.4	19	رېكخستنى پېشانگا و ۋۆركشۇپەكان
2.9	17	3.4	133	7.2	82	3.3	4	1.6	30	2.4	34	ھيتر
100	591	100	3959	100	1146	100	120	100	1875	100	1409	كۆ

به‌شی سییه‌م: راسپارده‌کانی روویڤوی دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوه‌ند له‌هەریمی کوردستان 2022

ژینگه‌ی کارکردنی دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوه‌ند

دیدگای 2030، وه‌زاره‌تی پلاندانان

یه‌کیک له‌گرنگترین به‌راییه‌کانی دیدگای 2030، په‌ره‌پێدانی که‌رتی تایبەتی چالاکه‌ بۆ نه‌وه‌ی بتوانیت دامه‌زراوه‌کانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوه‌ند تواندار بکات و روۆلی پێش‌په‌ڕه‌و‌بیا‌ن پێب‌دات له‌ دروستکردنی هه‌لی کاری به‌رده‌وام، ئەمه‌ش پالپشت ده‌بیت به‌ ژینگه‌یه‌کی کاری کێپ‌کێکار بۆ راکێشانی وه‌به‌ره‌پێنان. به‌دیاریکراوی، پایه‌ی سی "ئابووری و به‌ره‌مه‌پێنان" له‌ دیدگای 2030 هه‌ریمی کوردستانی عێراق نه‌وله‌ویه‌ته‌ نیشتمانییه‌کان دیاری ده‌کات له‌ ژماره‌ 8 بۆ 11. ئەنجامه‌کان و ئاسته‌نگه‌کانی روویڤوی هه‌ریمی کوردستان، زۆر گرنگن بۆ ئەم پرۆسه‌یه‌، به‌تایبه‌تی سه‌باره‌ت به‌ داڕشتنی سیاسه‌ت و به‌رنامه‌کان بۆ دامه‌زراوه‌کانی کار.

چوارچێوه‌ی 1

دیدگای 2030 دوانزه‌ به‌رای (نه‌وله‌ویه‌تی) هه‌ریمی دیاریکردوو.

سه‌رچاوه: دیدگای 2030 هه‌ریمی کوردستان – وه‌زاره‌تی پلاندانان

پایەکان و بەرایبەکانى دیدگای 2030 ھەرئیمى کوردستان

دیدگاکە جەخت دەخاتە سەر بەدیھێنانى بوژانەوہى ئابوورى لەرپڤگەى جیبەجیکردنى پرۆگرامەکانى گەشەى بەردەوام. دیدگاکە جەخت دەخاتە سەر رۆلى کەرتى تايبەت، وەک بەشداریکى سەرەکیى لە پەرەپێدانى بنەماکانى ئابوورییەکی ھەمەجۆر، ھەرۆھە دانانى پلانەکانى حکومەت بۆ دارپشتن و جیبەجیکردنى چاکسازیبە پێویستەکان بۆ بەدیھێنانى ئەو ئامانجە. ئامانجە دیاریکراوہکان لە دیدگای 2020 بەدیدیھێنڤن، کە کورت دەبنەوہ لە بەدیھێنانى ئاستیکى بەرزترى بەشداری کەرتى تايبەت لەرپڤگەى:

"کەرتى تايبەتى ھەمەجۆر و پێشەنگى کراوہ بەرووى جیھاندا"

پێشبینى دەکریت کەرتى تايبەت بەشدار و سوودمەند بێت لە بايەخدان بە خواھنکاریى و بەرھەمھێنان و پرۆژەکانى توانادارکردنى دامەزراوہکان.

بوارەکان دیاریکراون کە پێویستیان بە بەرھەوپیئشبردن ھەبە بۆ مەبەستى بەدیھێنانى ئامانجەکانى دیدگای 2020 و بەردەوامبوون بۆ بەدیھێنانى ئامانجەکانى 2030 لەلایەن وەزارەتى پلاندانان بەم شپۆھەبەى خواھوہ:

دروستکردنى ھەرئیمى گەشەسەندوو لەرووى ئابوورییەوہ – توانادارکردنى کەرتى تايبەت بۆ گەشەکردن

بوارە ستراٹیژییە سەرەکییەکان	ئەولەویەتەکان
(أ) قەرزکردن (دابێنکردنى دارایی)ى ناوڤۆبى	(أ) باشتەکردنى ژینگەى یاسایی و ریکخستنى کەرتى تايبەت
(ب) بەدەستھێنانى زەوى	(ب) بەھێزکردنى کرانەوہ بەسەر ئابوورى جیھانیى
(ج) ریکارەکانى دامەزراندن و داخستنى کۆمپانیا	(ج) باشتەکردنى سیستەمى بانکیى و دارایی
(د) ریشوین و ژیرخان	(د) باشتەکردنى پرۆسەى تۆمارکردنى زەوى و بەکارھێنانى
(ھ) بەردەستبوونى کرێکاری ناوڤۆبى راھینراو	(ھ) دروستکردنى ناوچەى تايبەتى گەشەى ئابوورى
	(و) دابینکردنى ھەل بۆ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند
	(ز) زیادکردنى ھەلى کار بەتايبەت بۆ ئافرەتان
	(ح) ھاندانى گەشتوگوزار
	(خ) زیادکردنى بەردەستبوونى داتا و زانیاری

سەرچاوہ: دیدگای 2020 ھەرئیمى کوردستان – وەزارەتى پلاندانان، لاپەرە 29 – 37

رەچاوکردنە سەرەکییەکان

ئەنجامەکانی روویوی دامەزراوکان 2022 داتابەسیکی ناوەندیی بەردەست دەخات بۇ بەشداریکردن لە دۆزینەوہی داتای پێویست و پیشکەشکردنی هاوکاریی پێویست و ئاراستەکردنی چاکسازییە ستراتیژییەکانی پایەى سێیەم، تاییەت بە دیدگای هەریمی کوردستان 2030. ئەمانەى خوارەوہ رەچاوکردنە سەرەکییەکان:

- باشترکردنی مەرجە یاساییەکان و پرۆسەى دەستپیکردنی کاری بازرگانى و وەبەرھێنان لە هەریم.
- باشترکردنی ئەدای وەزارەت و فەرمانگەکان کە ریکخەری ئابوورین و خزمەتگوزارییەکان پیشکەش دەکەن بە کەرتی تاییەت و هاوولاتیان بەگشتی.
- باشترکردنی دەستگەیشتن بە خزمەتگوزارییە داراییەکان و خزمەتگوزارییەکانی پەرەپیدانی کار.
- پەرەپیدانی کارامەییەکان و بەرزکردنەوہی ئاستی بەرھەمھێنان لەسەر ئاستی دامەزراوہکان.
- بەھیزکردنی نوینەراپەتیی کەرتی کار لەرپگەى هاوبەشیی لەگەل کۆمەلەکان و تۆرەکان.
- باشترکردنی بازرگانى ناوخۆی و نیودەولەتی و ئاسانکردنی سووپی دابینکاری و کەمکردنەوہی تیچووہکان و کارئاسانى بۇ ھەناردەکردن.
- باشترکردنی کوالیتی بەرھەم و خزمەتگوزارییەکان لەرپگەى ھاندانى کێپرکیی ناوخۆی بۇ بەدیھینانى کوالیتی لەسەر ئاستی ھەناردەکردن.
- باشترکردنی سیاسەتەکانى وەبەرھێنان لەسەر ھەردوو ئاستی ناوەندیی و خۆجیی، لەرپگەى بایەخدان بەو کەرتانەى کاریگەرى گەورەتریان ھەبە لەسەر گەشەى ئابوورى و دروستکردنی ھەلى کار.
- ھاندانى کارگێرى گشتی بۇ بەدەنگەوہچوونی پیداوایستییەکانى دامەزراوہکان. گونجاندى ئامرازەکانى سیاسەتە گشتییەکان لەگەل پیداوایستییەکانى دامەزراوہکان و کارئاسانى بۇ بەشداریکردنەى پرۆسەى گرێبەستکردنە گشتییەکان.
- ژینگەى بەکارخستن، بەردەوام ئاستەنگى سەرەکییە لەپیش گەشەى دامەزراوہکان. پێویستە ئەم دامەزراوانە توانادار بکړن بۇ گۆرپنى ئەم ئاستەنگانە بە دەرفەت.
- ھاندان و پالپشتیکردنى دامەزراوہکان بۇ سوودمەندبوون لە گەشەى بازار.

- پێشکەشکردنی پالپشتیی بۇ دامەزراندن و گەشەى تۆرەکان و کۆمەلەکان، کە دەتوانن تەکنیک و پرۆسە و بەرھەمی نوێ دابین بکەن بۇ دامەزراوہکان و ئاسانکاری بکەن بۇ دەستگەیشتن بە خزمەتگوزارییە پێشکەشکراوہکان.
- زۆربەى دامەزراوہکانی ھەرێمی کوردستان (60%) تۆمارنەکراون و پابەندین بە ئەرکە یاساییەکان و پرۆسەکانی ئیستا، چونکە ھەست ناکەن پەيوەندیی بەوانەوہ ھەبێت.
- روویبوی دامەزراوہکان پشتراستی کردوہ کە کیشەى کەمیی کارامەییە پێویستەکان ھەیە، ئەمەش پێویستی بە دانانی پلانی ھەمەلایەن ھەیە بۇ بەرزکردنەوہى کارامەییە تەکنیکیەکان و کارامەییەکانی کار و بەرپۆرەردنی پرۆژە.
- پێداویستی ھەیە بۇ ھاندانی دامەزراوہکان بۇ تۆمارکردن. تۆمارنەکردن دامەزراوہکان بێبەش دەکات لە دەرفەتى پەرەپێدان و گەشە. پرۆسەى تۆمارکردن گرنگە بۇ دامەزراوہکانی کەرتی تاییەت، چونکە ئەمە پالپشتی دامەزراوہکان دەکات بۇ دەستگەیشتن بە دارایی و قەرز و پەرەپێدانى کار. لەبەرئەوہ پێویستە حکومەت رێکاری پێویست بگرێتە بەر بۇ زیادکردنی رێژەى تۆمارکردنی دامەزراوہکان.

راسپاردەکان

ئەم بەشانەى خواروہو پوختەییەک پێشکەش دەکەن لەسەر ئەنجامە سەرەکییەکان، ئاستەنگەکان و راسپاردە گرنگەکان بۇ کاردانەوہ بەرامبەر بەم ئاستەنگانە.

دامەزراندن و سەرچاوہ مرۆییەکان – ئاستەنگ و راسپاردەکان

دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بزۆپنەری گرنگی ئابوورین بۇ بەدیھێنانی گەشەى ئابووری لە ھەرئەمی کوردستان، بە لەبەرچاوگرتنی رێژەى بەشدارییان لە دروستکردنی داھات، دۆزینەوہى دەرفەتى کار و بەشداریکردن لە کۆبەرھەمی ناوڤۆی. ئەم بەشە باسی ئەنجامە سەرەکییەکان دەکات سەبارەت بە سەرچاوہ مرۆییەکان، لەوانە قەبارەى کار و ھیزی کار، دا بەشبوونی ھیزی کار بە پێى چالاکی ە ئابوورییەکان و سەرچاوہکان و ئامرازەکانی دامەزراندن و راھێنانی کارمەندان.

داتا کۆکراوہکان نیشانی دەدەن کە دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان خاوەن ھەژموون بەسەر کەرتی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، ئەمەش ئاماژەى بە ھەبوونی جیاوازییەکی روون لە نێوان ژمارەى کارمەندانى نێر و مێ، ھەر و ھا بۇ لاوازیی پرۆسەى بەکارخستن، سیستەمی بەرپۆبەردنی سەرچاوہ مرۆیی و داراییەکان و سنوورداری پلانەکانی راھێنان.

پالپشت بە ئەنجامەکانی روویئووہ کە لەم بوارەدا، ئەم ئاستەنگانە دیاریکرا، کە پێویستە بە ھەند وەرەبگیرین لە ھەر راسپاردە، سیاسەت یان بەرنامەى یەکی داھاتوودا.

ئەنجامە سەرەکییەکان

ئەنجامەکان ئەم توخمە سەرەکییانە لەخۆدەگرن:

- پۆلێنکردنی دامەزراوہکان و پرۆسەى دامەزراندن
- جۆری کارمەندان
- ئاستی پەرورەدە و خویندنی کارمەندان
- تەمەنى کارمەندان
- جۆری کار
- سەرچاوہکانی دامەزراندن
- راھێنانی کارمەندان

أ. پۆلئىنکردنى دامەزراوہکان و پرۆسەى دامەزراندن

- دامەزراوہ تۆمارنەکراوہکان زۆینەى نمونەکە پیکدەھيئن، 1205 دامەزراوہ و بەرپژەى (59.8%)، دامەزراوہ تۆمارکراوہکان 811 دامەزراوہن بەرپژەى 40.2%.
- کۆى ژمارەى کارمەندانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند کە لە روویپۆوہکە دەرکەوتووہ، گەيشتە 3812 کارمەند، لەوانە 3313 نير بەرپژەى (86.9%) و 499 مى بەرپژەى (13.1%).
- کۆى ژمارەى کارمەندانى کە دەوامى تەواو دەکەن (3327 کارمەند بوو، 2906 نير بەرپژەى (76.2%) و 421 مى بەرپژەى (11%). کۆى کارمەندانى کە دەوامى تەواو ناکەن 485 کارمەند بوو (407 نير بەرپژەى (10.7%) و 78 مى بەرپژەى (2%).

ب. ئاستى پەرورەدە و خويئندى کارمەندانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

- (49.9%) دامەزراوہکان دەلین ئاستى خويئندى کارمەندانىان (ناوہندى/دواناوہندى)یە، ھەرۆھەا (32.2%) دەلین کارمەندانىان خويئندى فەرمييان نيبیە. ئەنجامەکان نيشانى دەدەن کە (9.8%) لە دامەزراوہکان کارمەنديان ھەيە کە ھەلگى پروانامەى زانکۆييين. ريزەى ئەو دامەزراوانەى کارمەنديان پروانامەى ناوہندەکانى راھيئانيان ھەيە دەگاتە تەنھا (0.8%).

ت. تەمەنى کارمەندان

ريژەى گروپە سەرەکيبەکانى تەمەنى کارمەندان بەم شپۆھيەى خوارەوہيەن:

- 816 کارمەند (21.4%) لەنيوان 25 و 34 سأل.
- 1087 کارمەند (28.5%) لەنيوان 35 و 44 سأل.
- 987 کارمەند (25.8%) لەنيوان 45 و 54 سأل.

ث. پيگەى کار (پۆست)

- روویپۆوہکە نيشانى دەدات کە کارمەندانى تەکنەلۆجياى زانيارى کەمتريان ھەلى کاربان ھەبووہ لە نمونەى روویپۆوہکە تەنھا 9 کارمەند (1.1%); لەکاتیکدا کريکارى ناکارامە زۆرينە بوون 347 (41.5%).
- روویپۆوہکە دەريدەخات کە کارە پيويست و داواکراوہکان بۇ دامەزراوہکان چرپوونەتەوہ لەسەر تويزى "کريکارى کارامە بۇ کەرتە تەکنیکی/پيشەسازيبەکان" بەريژەى (50.6%).

ج. سەرچاوہکانی دامەزراندن (بەکارخستن)

- روویئوہکە نیشانی دەدات کە زۆرینەى وەلامەکانی ئەم پرسیارە کە ژمارەیان دەگاتە 113 وەلام (66.1%) سەرچاوہى کەسیی بە باشترین سەرچاوہى بەکارخستن دەزانن. زۆرینەى دامەزراوہکان دامەزراندن لەرپگەى سەرچاوہى پەيوەندیی کەسییەوہ ئەنجام دەدەن، چونکە ئەمە تێچوووی نییە و زامنی دۆزینەوہى کەسى خۆجیى دەکات کە پەيوەندییان ھەبە بە ئەرکە داواکراوہکان و ئامادەن ئەگەر پێویستی کرد کاتژمێرى زۆر کاربکەن.

ح. راھینانی کارمەندان

- زۆرینەى دامەزراوہکان (38.1%) دەلین کارمەندەکانیان پێویستیان بە پەرەپیدانی توانا کردەبى و پێشەببەکانیان ھەبە.
- ھەموو دامەزراوہکان (ئەوانەى ئەم پرسیارەیان لیکرا لە روویئوہکەدا) دەلین ھىچ جۆرە راھینانیک پێشکەش ناکەن بە کارمەندانیان. سەرەپای دیاریکردن و تێگەیشتن لە پێداویستی راھینان و پەرەپیدان و باشتکردنی زانیاریی و شارەزایی و کارامەببەکانی کارمەندان، بەلام ھەموو دامەزراوہکانی روویئوہکە ھىچ جۆرە بەرنامەببەکی راھینان پێشکەش ناکەن، ھۆکاری ئەمە لەوانەببە نەبوونی توانا و سەرچاوہى دارایی بێت.

ئاستەنگ و راسپاردەکان

روویبویبۆھە ئاستەنگە سەرەکییەکانی دیاریکرد کە رووبەرووی بەکارخستن و ھیزی کار دەبنەوہ، بە ئامانجی پیشکەشکردنی راسپاردەى پێویست بۆ چارەسەرکردنیان و دروستکردنی ژینگەییەکی کار کە ببێتە ھۆی بەھیزکردنی دامەزراندن لە کەرتی تاییەت.

ئاستەنگە سەرەکییەکان

لاوازی پالپشتیی بۆ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

- لاوازی پالپشتیکردنی دامەزراندنی کار (حاضنات الاعمال - business incubators) لە ھەرئەمى کوردستان و لاوازی پالپشتیی پیشکەشکراو بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، ئەمەش یەکیکە لە کۆلەکە سەرەکییەکانی ئابووری بۆ دروستکردنی ھەلی کار.
- لاوازی پالپشتیی فەرمانگە پەيوەندارەکانی حکومەت بۆ پرۆسەکانی بەکارخستن لە کەرتی تاییەت.

بازاری ھیزی کاری نافەرمیی

- خاوەن دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند زیاتر مەیلیان ھەبە بۆ گریبەستی کاری ئازاد، یان تۆمارنەکردنی کارمەندان، یان پەنابردنە بەرریگەى تر بۆ کەمکردنەوہى خەرجییە جیگیرەکانیان. لاوازی ھاندەرە پیشکەشکراوہکانی فەرمانگەکانی حکومەت (ھاندەری باج، لێخۆشبوونی گومرگ، بەرنامەکانی راھێنان) بە دامەزراوہکان بۆتە ھۆی دروستبوونی دەرفەتى کاری نافەرمى و پشتبەستنی دامەزراوہکان بە بازاری کاری نافەرمیی.

لاوازی بەکارھێنانی تەکنەلۆجیا و لاوازی سیستمی بەرپۆھەردنی سەرچاوە دارایی و مرۆییەکان لە دامەزراوہکان

- زۆرینەى دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بایەخ نادەن بە "تەکنەلۆجیای زانیاری" و تیگەیشتنی باشیان نییە لە گرنگییەکەى. ھەر لەم روانگەییەوہ، پۆستەکانی "سەرچاوە مرۆییەکان" و "ژمیریاری" زۆر باو نین، ئەمەش لە ئەنجامی لاوازی پلاندانان و ریکخستنی کارگێرایی دامەزراوہکان.
- دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بایەخى کەمتر دەدەن بە بەرپۆھەردنی سەرچاوە دارایی و مرۆییەکان، بەلکو کارە رۆژانەییەکانی دامەزراوہکان و ئالوگۆرە بازەرگانییەکان بەبێ رەچاوکردنی پلاندانان بۆ مەودای مامناوہند و دوور ئەنجام دەدرێن.

دەگمەنى کارمەندى کارامە و تێچووہکەى

- دۆزینەوہى پالپوراوى گونجاو بۇ پۆستە بەتالەکان یەکیکە لە ئاستەنگەکان کە رووبەرۆوى دامەزراوہکان دەبیئتەوہ، لەبەر چەندین ھۆکار، لەوانە:
- بەرزى کرى کرى کارامە بارگرانى دروست دەکات لەسەر دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، بەتاییەت لەکاتیکدا کە دەستگەیشتن بە دارایی و قەرزى بانک زۆر سەختە و ھیچ پالپشتییەک نییە لەلایەن فەرمانگە حکومییەکانەوہ.
- گواستەنەوہى کرى کارامە بۇ دامەزراوہ گەورە و بیناییەکان کە توانایان ھەیە مووچەى باشتریان پێیدەن بە بەراورد بە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- زۆر بەى دامەزراوہکان ریکارى روونیان نییە بۇ پرۆسەى بەکارخستن، زیاتر پشت دەبەستن بە پرۆسەى چاوپێکەوتنى خیرا کە بەم رێگەىە ناتوانن پالپوراوى گونجاو دیارى بکەن بۇ پۆستەکە.

بونیاتنانى تواناکان (راھینان و پەرەپیدانى کارامەییەکان)

- دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بودجەى پێویستیان نییە بۇ راھینانى کارمەندان و بەرزکردنەوہى کارامەییەکانیان، ئەمەش دەبیئتە ھۆى رۆیشتن یان گۆرینیان.
- ناتەبایى سیستمى خویندن و راھینانى پیشەى و تەکنیى لەگەل پێداویستییەکانى بازاری کار.

راسپاردە سەرەکییەکان

لاوازی ھاندەرە حکومییە پیشکەشکراوہکان بە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، لاوازی سیستمى بەرپۆوەبردنى سەرچاوە دارایی و مرۆییەکان، بەشیکن لە ئاستەنگە سەرەکییەکان بۇ چالاکی ەکانى دامەزراوہکان. زۆر گرنگە ئەم پرسانە چارەسەر بکړین، بۇ زامنکردنى بەردەوامى دامەزراوہکان و گەشەکردنیان. ئەمانەى خوارەوہ راسپاردە سەرەکییەکان:

دروستکردنى ژینگەىەکی گونجاو بۇ بە فەرمیکردنى دامەزراوہکان

- پێویستە لایەنە حکومەییەکان ھاندان پیشکەش بکەن بۇ کەمکردنەوہى تێچوووى تۆمارکردن و بەفەرمیکردنى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، ھەرۆھە ئاسانکارپان بۇ بکړیت بۇ گواستەنەوہ لە ئابوورى سببەر یان ھاوتەریب (نافەرمیى) بۇ ئابوورى فەرمیى لەرپگەى:
- دروستکردنى ژینگە و چوارچۆوہى یاسایی پالپشت بۇ دامەزراوہکان و پیشکەشکردنى ھاندەرى باج و پەرەپیدانى ژیرخان بۇ ئاسانکاری بۇ چالاکی ەکانى دامەزراوہکان و کەمکردنەوہى تێچووہکانى بەگەرخستن.

- پێشکەشکردنی ھاندەری باج و ماددی لەکاتی تۆمارکردنی دامەزراوہکان لە فەرمانگە فەرمییەکان. پەپرەوکردنی ریکاری ئاسانی باج بۇ ھاندانی دامەزراوہکان بۇ تۆمارکردنی کارمەندانیان بۇ دەستبەری کۆمەلایەتی.
- پالپشتیکردنی دامەزراندنی کار لە ھەرئیمی کوردستان لەلایەن وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی بەمەبەستی یارمەتیدانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و پەرەپیدانی کارەکانیان.
- دروستکردنی سەکۆیەکی ئەلیکترۆنی لەلایەن وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی لە ھەرئیمی کوردستان بۇ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندی تۆمارکراو، بە مەبەستی بەدواداچوون و پێشکەشکردنی پالپشتی پێویستی وەک:
- ◀ بە بازارکردنی بەرھەم و خزمەتگوزارییەکانی دامەزراوہ تۆمارکراوہکان و بەستەنەوہیان بە بازاری کارى ناوخۆی و نیودەوڵەتی.
- ◀ پێشکەشکردنی خولی راھینانی تەکنیکی گونجاو لەگەڵ کارەکانی دامەزراوہکان، بە مەبەستی پەرەپیدانی تواناکانی کارمەندانیان.
- ◀ پێکەوہبەستەنەوہی دامەزراوہکان بەیەکتەرەوہ بەمەبەستی ئالوگۆری بیرۆکە و زانیاری لەسەر پرسەکانی تەکنیکی و تەکنەلۆجیا و راھینان و گواستەنەوہی زانین و فیربوونی بەردەوام.
- لیکۆلینەوہی بازاری کار و پێوہرە نیشتمانییەکان بۇ کارامەییەکان لە ھەرئیمی کوردستان لەلایەن وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی بەئامانجی:
- ◀ دیاریکردن و ھەلسەنگاندنی ئاراستەکانی بازار و ھیزی کار لە ھەرئیمی کوردستان.
- ◀ ھەلسەنگاندنی پێداویستییەکانی فیربوون و راھینان لەژێر رۆشنایی ئاراستەکانی بازار.
- ◀ دیاریکردنی کارامەییە پێویستەکان – لەرێگەى لیکۆلینەوہ و روویبۆ.
- ◀ دارپشتن و پێشکەشکردنی راھینان بەپێی کارامەییە پێویستەکان بۇ کەرەتە جیاوازەکان.
- ◀ پالپشتیکردنی مەشقکردن و راھینانی سەرکار و چوارچێوہ نیشتمانییەکان بۇ راھینانی پێشەسازیی.
- ◀ خزمەتگوزارییە گشتییەکانی دامەزراندن .
- ◀ پەرەپیدانی کارامەییەکانی کەسانی خاوەن کەمئەندامیی.
- ◀ دارپشتن و پێشکەشکردنی بەرنامەى راھینانی سالانەى تاییەت بە سوودمەندانى خزمەتگوزارییەکانی وەزارەت (کرێکار و بیکار) بە مەبەستی داہینکردنی پێداویستییەکانی بازار.

دامەزrandن

- دانانى سەكۆيەكى ئەليكترونى لەلايەن وەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلايەتى لە ھەرئىمى كوردستان، تايبەت بە دامەزrandن و گونجانن لەنيوان دامەزراوہكانى خويىندى بالآ / پەيمانگەكانى فيركردنى پيشەبى و تەكنيبى لەلايەك و دامەزراوہكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوہند لەلايەكى تر، بەمەبەستى ئاسانكارى بۇ دامەزrandنى دەرچووان.
- دەستپيكردى بەرنامەى گەران بۇ كار و داينكردى پيداويستيبەكانى بازار و ھەماھەنگى لەگەل دامەزراوہ پەرەدەبەيەكان بۇ پيشكەشكردى پرۆگرامى خويىندى گونجاو لەگەل ئاراستەى ئابوورى لە عىراق و پيداويستيبەكانى دامەزراوہكان، ھەرۆھە پيشكەشكردى خزمەتگوزاريبەكانى ھاوتاكردنى كارخوازان لەگەل ئەو دامەزراوانەى بۇ كارمەند دەگەپړن.

بونياتنانى تواناكان

- باشتركردى گونجاندى سىستىمى فيركردن و راھپنانى پيشەبى و تەكنيبى لەگەل پيداويستيبەكانى بازارى كار، لەرپگەى ھاندانى زانكۆكان و پەيمانگە پيشەبى و تەكنيبەيەكان بۇ گونجاندى پرۆگرامەكانيان و ئەنجامەكانى فيرپوون لەگەل پيداويستيبەكانى بازار (بۇ نمونە ريبازە ھاوچەرەكانى كشتوكال، بازارگانى ئەليكترونى، بنەماكانى بە بازاركردن و فرۆشتن،...) سەرەپاى ھاندانان بۇ پەرەپيدانى پرۆگرامەكانى خويىندى بەشپوہبەك خزمەتى ئابوورى زانين بكات.
- ھەماھەنگى لەنيوان وەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلايەتى و زانكۆكان و پەيمانگە پيشەبى و تەكنيبەيەكان بۇ پالپشتيكردى بەرنامەكانى راھپنان لەسەركار.

ھاندانى بەكارھپنانى تەكنەلۆجيا و گۆرپنى شپۆازى بەرپۆہبردنى سەرچاوہ دارايى و مرۆببەكان لە دامەزراوہكان

- دامەزراوہكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوہند پيويستيان بە بەكارھپنانى تەكنەلۆجيا ھەبە بۇ پەرەپيدانى كارەكانيان، زۆر جار پەنادەبەن بۇ دامەزراوہ دەرەكيبەكان بۇ بەرپۆہبردنى كاروبارى دارايى و ياسايى و سەرچاوہ مرۆببەكان و بەكارخستن و بوارەكانى ترى خزمەتگوزارى. كاتيڪ دامەزراوہكان گەورە دەبن، وەبەرھپنان لە تەكنەلۆجيا و بەرپۆہبردنى سەرچاوہ دارايى و مرۆببەكان دەببەتە پرسىكى زۆر گرنگ، چونكە پرۆسە ناپيشەبەيەكان لە مەوداى دووردا سووديان نابيت. لەم چوارچۆپوہبەدا، پيداويستى ھەبە بۇ پەرەپيدانى كارامەبەيەكانى خاوہن دامەزراوہكان و كارمەندانان لەسەر بەكارھپنانى تەكنەلۆجيا لە كارى دامەزراوہكان (بەتايبەتى پشتبەستن بە تەكنەلۆجياى ھاوچەرەخ لە بوارى كشتوكال و ئاودپرى، بەكارھپنانى ئەنتەرنيت و تۆپە كۆمەلايەتبەيەكان لە پرۆسەكانى بەبازاركردن و فرۆشتن).

ئافەرەتانی خاوەنکار – ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئافەرەتانی خاوەنکار رۆلێکی گەرم دەگێرن لە فراوانکردنی بناغەى سەرچاوە مرۆییەکان و کەمکردنەوہی هەژاری، ئەمەش بەشداری گەورە دەکات لە ئابووری هەرنی کوردستانی عێراق. داتاکانی ئافەرەتانی خاوەنکار یارمەتیدەرن بۆ دیاریکردنی کەلێنی نیوان نێر و مێ لە بواری کارکردن و هەولدان بۆ پرکردنەوہی ئەم کەلێنانە و هەلسەنگاندنی پێداویستیەکانیان بەمەبەستی پەرەپێدان. داتا کۆکراوہکان لەمیانەى ئەم روویبویەدا نیشانە دەدات کە ئافەرەتان زیاتر لە پیاوان رووبەرۆوی کێشە دەبنەوہ بۆ پیکھێنانی دامەزراوہی کار و دەستگەیشتن بە قەرزى فەرمیی (بانک و دامەزراوہکانی پارەدارکردن/قەرز). لەسەر بنەمای داتاکانی ئافەرەتانی خاوەنکار، ئەم ئاستەنگانەى خوارەوہ دیاریکراون:

ئەنجامە سەرەکیەکان

ئەنجامەکان ئەم توخمە سەرەکیانەى خوارەوہ لەخۆدەگرن:

- ئاستی ئاسانی دامەزراندنی کار لەلایەن ئافەرەتان
- دەستگەیشتن بە دارایی (قەرزى) بانک و دامەزراوہ داراییە بچووکەکان
- ئاسانی / سەختی ئەنجامدانی کاری بازرگانی لەلایەن ئافەرەتان لە پینچ سالی رابردوو
- ئەو کێشانەى رووبەرۆوی ئافەرەتانی خاوەنکار دەبنەوہ
- دەستپێشخەرییە پێشنييازکراوہکان لەلایەن ئافەرەتانی خاوەنکار

سەختی دامەزراندنی کار

- (53.2%) ی ئەو دامەزراوانەى کە لەلایەن ئافەرەتانەوہ خاوەنداریتی دەکێرن دەلین دامەزراندنی کاری نوێ بۆ ئافەرەت قورسترە لە پیاو.

دەستگەیشتن بە قەرزى فەرمیی (بانک و دامەزراوہ داراییە بچووکەکان)

- زۆرینەى ئافەرەتانی خاوەنکار (48.3%) دەلین دەستگەیشتن بە قەرزى فەرمیی (بانک و دامەزراوہ داراییەکان) قورسترە بۆ ئافەرەتان بەراورد بە پیاوان.

ئاسانی / سەختی ئەنجامدانی کاری بازرگانی لەلایەن ئافەرەتان لە پینچ سالی رابردوو

- سەبارەت بە ژینگەى کار، زۆرینە (66.9%) دەلین دۆخەکە ئاسانترە بە بەراورد بە سالانی پێشوو.

کيشەکانى ئافرەتانى خاوەنکار

- زۆرىنەى بەشداربووان، (39.7%) دەلین «کيشە کۆمەلایەتییەکان» (کولتورى / رەگەزى) گرتى سەرەکیین کە رووبەرۆوى ئافرەتانى خاوەنکار دەبنەوہ؛ لەکاتیکدا (13.9%) دەلین «کيشەى دارايى» کيشەى سەرەکییە.

دەستپيشخەرییە پيشنیاىزکراوہکان لەلایەن ئافرەتانى خاوەنکار بۇ نەهيشتنى ئەم کيشانە

- زۆرىنەى بەشداران (43.5%) دەلین ھەبوونى «ھۆشيارى گشتى و پەرورەدى کۆمەلایەتى» دەستپيشخەرى باش دەبن وەک رینگەچارە بۇ نەهيشتنى ئاستەنگەکان.

ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئاستەنگە سەرەکییەکان

ژینگەى کارى نەگونجاو بۇ ئافرەتان بەگشتى

- زۆرىنەى ئافرەتانى خاوەنکار خۆيان لەو کەرتانەدا دەبيننەوہ کە نیر ھەژموونى ھەيە بەسەرياندا، يان لە شوپنکارپک کە خاوەنکار ناخوازپت دانبنپت بە رۆلى سەرکردايەتى ئافرەتان. يان لەناو کۆمەلگەيەک کە ئافرەت قوبل ناکات.

کيشە کۆمەلایەتییەکان (کولتورى / رەگەزى)

- کۆمەلگە و کولتور و دابونەرىتە کۆمەلایەتییەکان لەسەر وینەى لەقالبدرۆوى ئافرەت و پياو بونياتنراون. گرنگە دلنیاى بکرىت لە نەبوونى جياکارىی لەنيوان نیر و م، بۇ زامنکردنى گەشەى ئابوورى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. ئافرەتان دەتوانن ببنە پیکھپنەرى نيوہى ھيزى کار، لەبەرئەوہ ھەر جۆرە جياکارىیەک دەبیتە ھۆى سنووردارکردنى ئەم بەشدارىیە گەورانەى بەشیکى گرنگى دانىشتوان.

- پيادەکردنە جياکارىیەکان کە دەبنە رینگە لە ئافرەتان و دامەزراندنيان.

دەستگەيشتنى ئافرەتان بە دارايى و قەرزى بانک و دامەزراوہ دارايیە بچووکەکان

- ئەمانەى خوارەوہ گرنگترین ھۆکارەکانن بۇ سەختى دەستگەيشتنى ئافرەتانى خاوەنکار بە دارايى و قەرزى فەرمىی:
 - نەبوونى گەرەنتى
 - کەمى زانيارى دارايى و لاوازىی ئەزموونى ئافرەتان لە کاروبارى دارايى و ریکارەکانى دەستگەيشتن بە قەرزى پيوست.

- نەبوونی متمانه بە بانکەکان بۆ بەردەوامیپێدانی کاری دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند، بە تايبەتى ئەوانەى ئافرەتان خاوەندارێتیان دەکەن. زۆرجار پێشکەشکارانى خزمەتگوزارى دارایی و بانکیى دوودلن لە دابینکردنى پالپشتى دارایی پێویست بۆ ئافرەتانى خاوەنکار. هەروەها بە پایەخووە سەیری دامەزرادەکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوەند ناکەن بەهۆى بچووکی برى قەرزى داواکراو.
- لاوازیی و دەگمەنىی خزمەتگوزارییە بانکییەکان و رێنمایى هاوچەرخی قەرزەدان بە ئافرەتانى خاوەنکار.

راسپاردە سەرەکییەکان

ئاستەنگە سەرەکییەکان بریتین لە دابونەرتی کۆمەلایەتى و کولتوربى بەلادەستى کۆمەلگە، کە جیاکاری دەکەن لە دژی ئافرەت، سەختى دەستگەیشتن بە دارایی و قەرز، لاوازیی یاسا و هاندەرە حکومییە پێشکەشکاراوەکان بە ئافرەتانى خاوەنکار. ئەمانەى خواریوەهه راسپاردە پەيوەندارەکان.

دروستکردنى ژینگەى یەکی کار بۆ ئافرەتان

- پێشکەشکردنى هاندەر بە دامەزرادەکانى ئافرەتان کە توانایان هەبە بۆ گواستنەوهی کارەکانیان بۆ کەرتى فەرمیى، وهک لیخۆشبوونی باج، دەستگەیشتن بە بازاری هەناردە، دەستگەیشتن بە گریبەستکردنە گشتییەکان.
- هاوکاریکردنى ئافرەتانى خاوەنکار و کۆمەلە پێشەوییەکان و دامەزرادەکانى قەرزى بچووک بۆ بەلواکردنەوهی زانیاری و دیاریکردنى پرۆژە و پرۆگرامەکانى پالپشتى ئافرەتانى خاوەنکار.
- هاندانى پەپەرەوکردنى سیستمى کۆتای ئافرەتان لە دامەزرادەکان.

سیستمىکى یاسایى و ریکخستن بۆ توانادارکردنى ئابوورى ئافرەتان

- ئامادەکردن و جیپەجیککردنى کۆمەلێک سیمینار لە پارێزگاگانى هەرنەمى کوردستانى عێراق بۆ بەرزکردنەوهی ئاستى هۆشیاری ئافرەتان سەبارەت بە کاروبارى دارایی و کارگێپرى.
- پێشکەشکردنى راهینانى تايبەت بۆ تواناسازى ئافرەتان.

دەستگەیشتن بە دارایی

- پێشکەشکردنى هاوکاریى بە بانکەکان و دامەزرادە داراییەکان بۆ دابینکردنى بەرھەم و خزمەتگوزارییەکانى قەرز کە بە تايبەت ئامادەکراون بۆ ئافرەتان (وهک کریدیت کارت، کۆکردنەوه، بەکریدان و دلنایى).

- ديارىکردنى كەمترین و بەرزترین ئاستى رسومی سوودی ديارىکراو لەسەر قەرزى بچووکى دابىنکراو لەلایەن دامەزراوہکانى قەرزى بچووک كە پيشكەشى دەكەن بە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، لەگەڵ جەخت خستەنە سەر ئەو دامەزراوہانى كە لەلایەن ئاfrهتانهوہ خواوەندارىتى دەكرين.

بونياتنانى تواناکان

- ئامادەکردن و بلاوکردنەوہى پرۆگرامى راھىنانى تايبەت بۇ پيشكەشکردنى پالپشتى دارايى و کارگيرى و تەکنىكى بە ئاfrهتانى خواوەنکار.
- ديارىکردنى پرۆگرامەکان و بەئامانجکردنى ئەو کەرتانەى ئاfrهتانی زیاتر بەشدارىيان تيدا دەكەن بە بەراورد بە پياوان (بەتايبەتى ريبازە نوپپەکانى كشتوكال، بازرگانى ئەليكترونى، بنەماکانى بەبازارکردن و فرۆشتن،...).

داھىنان و تەکنەلۆجيا – ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئامانجى داھىنان و توانای كىپرکى تەکنەلۆجى بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند برىتیبە لە پەرەپىدان و دامەزراندنى نموونەى دامەزراوہى نوئى لەرپگەى دەستگەيشتن بە تەکنەلۆجيا داھىنەرەکان و كەمکردنەوہى تىچوو. "تیکرپای بەکارھىنان" ی تەکنەلۆجيا لە ئىستادا جياوازه لە ھەرئەمى کوردستان. ھەموو ئەو كەنالاھى جىگەى بايەخى روویپوہەكە بوون (ئەننەرنىت، وپسایت، بازرگانى ئەليكترونى، پارەدانى ئەليكترونى) وەك پىووست سووديان لپوہرنەگىراوہ، ھەرۆھە دامەزراوہکان زیاتر پشت دەبەستن بە ئامپىرى مۇبايل (61%).

16 دامەزراوہ ئامازەپاندا بە بەکارھىنانى ھۆپە ئەليكترونپپەکانى بازرگانى و پەرەوکردنى داھىنانە پيشكەوتووہکان.

ئەنجامە سەرەكپپەکان

أ) بەکارھىنانى تەکنەلۆجياى زانىارى

- نزيكەى 96% ى دامەزراوہکان "بازرگانى ئەليكترونى" يان "وپسایت" بەکارناھينن.
 - 70% "تۆرە كۆمەلاپە تيبەکان" بەکارناھينن بۇ پيداويستيبەکانى کار.
 - 61% ى دامەزراوہکان پشت دەبەستن بە بەکارھىنانى ئامپىرى مۇبايل لە کارى "رۆژانەيان". ئەم ريزە بەرزدەبپتەوہ بۇ 87% بۇ "بەکارھىنان لەكاتپکەوہ بۇ كاتپكى تر".
- ھۆکارە سەرەكپپە ئامازەپيدراوہکان بۇ كەم بەکارھىنانى كەنالاھى ديجيتالپپەکان، جگە لە ئامپىرى مۇبايل، ئەمانەى خواوەنەن:

- 94.3% دەلپن پىووستيان بە كەنالاھى ديجيتالپپەکان نيبە بۇ بەبازارکردنى کارەکانيان.
- 2.5% دەلپن بەکارھىنانى كەنالاھى ديجيتالپپەکان زۆر قورسە.
- 1.9% دەلپن ئەم كەنالاھى زۆر گرانن لەرووى نرخەوہ.

ب) بازرگانی ئەلیکترۆنی

تەنھا 16 دامەزراوہ بازرگانی ئەلیکترۆنی بەکار دەھێنن بۆ کارەکانیان (لە کۆی 2016 دامەزراوہ)، 11 دامەزراوہ ویسایستی تاییەتیان ھەبوو، لەکاتی کدا 5 دامەزراوہ سیستمی بەدیل بەکار دەھێنن.

ت) داھینان

16 دامەزراوہ وەلامیانداوہ سەبارەت بە ئاستی تەکنەلۆجیای زانیاری و داھینان و ئاستی پشتبەستن بە تەکنەلۆجیای نوێ. لە کۆی 16 وەلام ئەنجامەکان بەم شیوہیە بوون:

- 10 دامەزراوہ پشتبەستن بە داھینانی نوێ لە کەرتی پیشەسازی خۆیان.
- 7 دامەزراوہ پشتبەستن بە تەکنەلۆجیا بۆ بەدیھینانی بالادەستی کۆمپانیای.
- 4 دامەزراوہ پشتبەستن بە شیوازی پێشکەوتوووی توێژینەوہ و داھینان.

ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئاستەنگە سەرەکییەکان

لاوازی بەکارھینانی تەکنەلۆجیا و داھینان ئامازەبە بۆ کەمیی تیگەبشتنی دامەزراوہکان لە بایەخی تەکنەلۆجیا. ئەم دوو بوارە پێویستیان بە بایەخی زیاترە بۆ توانادارکردنی دامەزراوہکان بۆ پەیوہندیکردن لەگەڵ خزمەتخووازان و بازارەکان. گرتگرتین ئاستەنگاگان ئەمانەن:

- کەمیی بەکارھینانی مالپەرەکان و بازرگانی ئەلیکترۆنی لەرێگەى ئەنتەرنێت.
- کەمیی پشتبەستن بە تەکنەلۆجیا بەردەستەکان.
- لاوازی تواناگان داھینان.
- لاوازی تیگەبشتن لە پرۆسەى گواستەوہى زانیین لەھەر ئاستیکی سووپی گەشەى دامەزراوہکان.
- نەبوونی ناوہندەکانی داھینان.

راسپاردە سەرەکییەکان

- بەرزکردنەوہى ھۆشیاری دەربارەى سوودەکانى تەکنەلۆجیا لە بواری کار، پالپشت بە ئەزموونە سەرکەوتووہ ناوڤوی و ھەرئەمى تییەکان. ھۆشیاری بەرامبەر سوودەکانى پەيوەندیکردن لەگەل خزمەتخواز و کرپار و دامەزراوہکان و باشتکردنى فرۆش و دۆزینەوہى بازاري نوئ.
- دروستکردنى قەوارە و سەنتەرى ھاوبەش بۇ بەکارھینان لەلایەن دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (سەنتەرى کۆمپییوتەر، سەنتەرى پەرەپیدانى کار و کتییخانەى شارەوانى).
- پێشکەشکردنى بەرنامەى قەرز بۇ کرپنى ئامپر و کەلوپەل و بەرنامەکان.
- کارکردن لەسەر بەبازارکردنى تەکنەلۆجى و بونیاتنانى تواناکان بۇ پەرەپیدانى تەکنەلۆجیای زانیاری.
- باشتکردنى ژیرخانى بازارگانى ئەلیکترۆنى لە ھەرئەمى کوردستان.

دامەزراوہکان و جیھانگیرى – ئاستەنگ و راسپاردەکان

دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بەشپۆھىەكى بەرچاو پشندەبەستن بە بازاري ھەرئەمى کوردستان، نزیکەى 82%ى فرۆشتن ناوڤیە. ئەمەش پێویستى بە دۆزینەوہى کەنالى نوئ ھەيە بۇ پیکەوہبەستنەوہ لەنیوان بازارەکان، چونکە ئەم دامەزراوانە گەشە ناکەن و ناچنە بازاري فەرمییەوہ ئەگەر داھاتی بەردەوامیان نەبیت و چاوہروانى داھاتی زیاتر نەکەن.

ئێستا ھەرئەمى کوردستان بازارپیکى بچووکە لەرووى خواست و دەرفەتى کارەوہ، دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندیش تەنھا پشنت بە بازاري ناوڤى دەبەستن. پێویستە ئەم دامەزراوانە بتوانن بگەن بە ئاسۆى فراوانترى ناوڤى و بازارە نیودەوڵەتیەکان، بۇ ئەوہى بتوانن بەرھەمدارتر بن و ریزەى فرۆش زیاتر بکەن.

پێویستە ھەولى زیاتر بەریت بۇ کاراکردنى تواناکانى بازاري ناوڤى و باشتکردنى ئەو کالیانەى شیاون بۇ ھەناردەکردن. سیاسەتى پالپشت زۆر گرنگە بۇ کارکردن لە بازاري دەرەکیى، ھەرۆھە خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى بازگانى زۆر گرنگە بۇ بونیاتنانى تواناکانى بەرپۆھەردنى ھەناردەکردن. بەرپەچاوکردنى بەرەبەستە جیاوازەکان، دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندى تازەدامەزراو توانای ناوڤى بەھیزیان نییە بۇ دانان و جیبەجیکردنى پلانى بازار. سەرەپای ئەوہش ناتوانن بەشدارى بکەن لە پرۆسەکانى فۆرشتن لەسەر ئاستى فراوان.

ئەنجامە سەرەکییەکان

أ) فرۆشتن / پەیکەرى بازار

82% فرۆشتنى دامەزراوہکان لە بازارى ناوخۆیى ئەنجام دەدرين و 15% لە بازارى عىراقى فيدرالى، کەواتە پشتبەستنى زۆر ھەيە بە دۆخى ئابوورى ناوخۆیى، سەربارى ئەو 96% ى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند ھىچ جۆرە پلانیکيان نيبە بۇ ھەناردەکردن.

ب) ھەناردەکردن

1.4% ى دامەزراوہکان ھەولى ھەناردەکردنيان داوہ بەلام سەرکەوتوو نەبوون. 27% ى دامەزراوہکان دەلین کە بەرھەمەکانيان رینگەپىندراو نين بۇ ھەناردەکردن، 98.6% دەلین ھىچ پەيوەندىيەکیان نيبە لەگەل دامەزراوہکانى دەرەوہى ھەرئىمى کوردستان. 98% ى دامەزراوہکان ھىچ چالاكى ھكى ھەناردەکردنيان نيبە بەپيى جۆر و پاريزگا. لەناو 26 دامەزراوہى بەشدار لە پرۆسەى ھەناردەکردن، 50% لە پاريزگاى سلیمانى بوون.

ئاستەنگ و راسپاردەکان

روویبۆھکە تيشكى خستە سەر سنووردارى بازارى ناوخۆیى بۇ دەستگەيشتن و فراوانبوونى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. ئەمانەى خواروہ پوختەى ئاستەنگە سەرەکییەکانن، سەرەپای راسپاردەکان لە بوارە دیاریکراوہکان کە پيويستيان بەدانانى پلانى ھەمەلایەن ھەيە بۇ زیادکردنى دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە بازارە ھەرئىمى و نيودەولەتییەکان:

ئاستەنگە سەرەکییەکان

- سنوورداربوون بۇ بازارى ناوخۆیى.
- لاوازیى تواناکانى بە بازارکردن.
- لاوازیى پرۆسەى ھەناردەکردن.
- لاوازیى مامەلەکردن لەگەل دامەزراوہ نيودەولەتییەکان.
- لاوازیى ھۆشيارى دەربارەى دەرڤەتى بازارگانى پەيوەندار.

راسپاردە سەرەکییەکان

دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند سەرەتا بە وەبەرھینانى بچووک دەستپىدەکەن، لەبەرئەوہ بودجەى پيويستيان نيبە بۇ پرۆسەى بەبازارکردن. راستە پرۆسەکانى بەبازارکردن تىچوويان زۆرە، بەلام کۆمەلێک ئامراز و کەلوپەلى ھەرزانتەر بەردەستن وەک ئەنتەرنیيت و ئامپىرى زيرەک و تۆرە کۆمەلایەتییەکان. ئەم ئامرازانە پيويستيان بە شارەزایى دیاریکراو ھەيە و پيويستە لە چوارچىوہى تايبەتمەندییەکانى بازار و پىداويستییە لۆجستییەکانى بازار مامەلەيان لەگەل بکريت.

بەھۆى لاوازی ھۆشیاری بە بازارکردن، دامەزراوہکان ناتوانن لە گرنگی و بايەخى بازارى بە ئامانجکراو تیبگەن. ھەرۆھە پرۆسەى توێژینەوہ و پەرەپێدان یەکیکى ترە لە فاکتەرە ونەکان، کە پێویستە بۇ دۆزینەوہى خزمەتخواز، بەرھەم و گۆرانکاری نوێ بەپێى پێداوێستییەکانى بازارى بە ئامانجکراو. پشتبەستن بە بازارى ناوخواى و دەستنەگەشتن بە بازارى ھەرئیمى و جیھانىی ئەنجامى کەمى شارەزابى و کارامەییەکانە و دەبێتە ھۆى دروستبوونى چەندین کێشە بۇ گەشە و فراوانبوونى دامەزراوہکان.

ھەندیک لەو دەستپێشخەراییانەى پێویستە بەھەند وەرگیرین:

دەروازى ئەلیکترۆنى

- دروستکردنى داتابەسى زانیاری و دەروازەى ئەلیکترۆنى بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، بۇ ئەوہى بتوانن دەستیان بگات بە ھەموو جۆرە زانیارییەک لەرێگەى بەرنامەییەکی "ئاسان بۇ بەکارھێنان" (بەتایبەتى لەرێگەى تەکنەلۆجیای مۆبایل). دەکریت دەروازە ئەلیکترۆنییەکە وئیسایت و رێکاری گونجاوى ھەبێت بۇ بازرگانى ئەلیکترۆنى بۇ مەبەستى توانادارکردنى دامەزراوہکان بۇ پیکەوہبەستەوہى راستەوخۆ لەگەڵ ھاوردەکار و ھەناردەکاران و بەھیزکردنى تۆرى بە بازارکردنى خۆیان.
- داينکردنى زانیاری تايبەت بە بازار و دەرفەتى دەستگەشتن بە بازارە ناوخواى، ھەرئیمى و نێودەوڵەتیەکانى ھەموو کەرتەکان.
- داينکردنى زانیاری تايبەت بە کالای پەيوەندار لەسەر دەروازەى زانیاری دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- پیکھێنانى سەنتەرى توێژینەوہ و زانیاری بۇ ئاسانکاری ھەموو داواکارییەکانى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- بەردەستبوونى زانیاری بازارە دەرەکییەکان بۇ دەستگەشتنى دامەزراوہکان بە بازارە نێودەوڵەتیەکان.

پێشانگا بازرگانىیەکان

- رێکخستنى پێشانگای سالانەى بازرگانى لە شار و بازارە گەورەکان.
- پالپشتیکردنى دامەزراوہکان بۇ بەشداریکردن لە پێشانگاکان. وەک پالپشتى تەکنیکی بۇ ھەناردەکاران بۇ بەشداریکردنیان لە پێشانگا بازرگانىیەکان.
- ئاسانکاری حکومى بۇ شانده بازرگانىیەکان بۇ دروستکردنى دەرفەت بۇ دامەزراوہکان بۇ بە بازارکردنى بەرھەمەکانیان و گەپان بەدوای بېرۆکەى بازرگانى نوێ و دروستکردنى ھاوبەشیى بازرگانى.
- ئامادەکردنى بەرنامەى وەبەرھێنانى نێودەوڵەتى بە سەرکردایەتى حکومەت و بە ئامانجکردنى کەرتە سەرنجراکێشەکان بۇ وەبەرھێنەرانى بیانى. دەکریت ئەم دەستپێشخەراییە رێکارىکى دیاریکراوى حکومەت بێت بۇ راکیشانى وەبەرھێنانى راستەوخۆى بیانى بۇ ھەرئیمى کوردستان، ھەرۆھە بەشداری دەکات لە کارناسانى بۇ کەرتە نوێ و تازەپێگەشتووہکان، لەرێگەى پێشکەشکردنى ھاندەر و دەرفەتى نێودەوڵەتى ھاوتەریب.

دەروازەى بە بازارکردن

- دەروازەى بە بازارکردن لەو شوینانەى کە ژمارەى دانیشتوانیان زۆرە بۇ یارمەتیدانى دامەزراوہکان بۇ بەبازارکردنى بەرھەمەکانیان.
- بازارە کراوہکان لەگەڵ ژیرخانى گونجاو بۇ ئاسانکاری بۇ گەیشتنى بەرھەمەکان بە بازارەکان و گەیشتنى بەکاربەران.

ھاندانەکان

- پالپشتیکردنى پەرەپیدانى بەرھەمەکان و کوالیتی و لەبەرگرتنەوہ و نیشانەى بازارگانى و تۆرەکانى بازار بۇ توانادارکردنى دامەزراوہکان بۇ کيبپرکيى ناوخويى و نیودەولەتى.
- پیکەوہبەستنەوہى بازارگانى کۆفرۆشى دامەزراوہکان بۇ بەھیزکردنى چوونە ناو بازار.
- دیاریکردنى ھاندانەکان بۇ دامەزراوہکان بۇ ھاندانى ھەناردەکردن و بەشداریکردن لە بازارگانى ھەرئیمى و نیودەولەتى. بۇ نموونە، لەرپگەى دروستکردنى پەيوەندیى لەنیوان دامەزراوہ ناوخويى و بیانییەکانى ھەمان کەرت، بۇ سوود وەرگرتنى دوولایەن لە بواری زنجیرەى بەھا (دەکریت ئەمە لەسەر ئاستى ناوخۆ دەستپیکات پاشان لەسەر ئاستى ھەرئیمى).

تۆرەکان، ھاوہبەشەکان و کۆمەلە خۆجێییەکان – ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئەنجامە سەرەکییەکان

تۆر و کۆمەلەکانی کار

ئاستی تۆر و کۆمەلەى دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لاوازە. زۆربەى وەلامدەرەوہکان (87%) دەلێن سەرەبە ھێچ جۆرە تۆر و ھاوہبەشییەک نین. تەنھا 12.6% (255 دامەزراوہ) بەشیکن لە کۆمەلە یان سەندیکای کەرتی کارکردنی خۆیان و 0.8% (17 دامەزراوہ) ھاوہبەشییان ھەبە لەگەڵ ناوچەى پێشەسازی یان ناوچەى بازرگانى و 1.1% (3 دامەزراوہ) لەژێر چەترى کۆمەلەى خۆجێیدان و 0.7% (2 دامەزراوہ) سەکۆى پەيوەندییەکان و تۆرپوندییان ھەبە.

سوودەکانی کۆمەلەى کار و تۆرەکان

بەشداربووان ئاماژەیاندا بە سوودەکانى ئەندامیى لە کۆمەلەى کار بەم شێوہیەى خوارەوہ:

- دەستگەیشتن بە قەرز: 59.7%
- بە بازارکردن: 18.1%
- زیادبوونی شارەزایی: 11.4%
- ئاسانکاری لۆجستیى: 10.8%

ھاوکاریى

لە وەلامى پرسیار لە خاوہن دامەزراوہکان سەبارەت بە ھاوکارییان لەگەڵ لایەنە پەيوەندارەکان، وەلامە سەرەکییەکان بەم شێوہیەى خوارەوہ بوون:

- ھاوکاریى لەگەڵ پێشکەشکارانى خزمەتگوزارى: 4.4% (88 دامەزراوہ)
- زانکۆکان: 0.6% (13 دامەزراوہ)
- کۆمپانیای کێپرکیکار: 0.4% (3 دامەزراوہ)
- ناوہندەکانى توێژینەوہ: 0.1% (9 دامەزراوہ)
- ھاوکاریى نییە: 94.4%

کەرتى کار

ئەم خشتەى ئەماژىيە بۇ سوودە بەدەستەتووہکان لەلایەن دامەزراوہکان بەپىی چالاکی بازرگانى (کەرتى کار)، ھەرەھا ئەماژىيە بۇ ھەبوونى چەندىن سوود بۇ ئەم دامەزراوانە ئەگەر تۆرەکان یان کۆمەلەى بازرگانى ھەبىت. سوودە بەدەستەتووہکان لەلایەن دامەزراوہکان بەپىی چالاکی بازرگانى

چالاکی بازرگانى	دەستگەىشتن بە پارە	بەبازارکردن	زیادبوونى شارەزایى	ئاسانکاری لۇجستىی
بازرگانى تاک و کۆ	65	17	7	9
گواستەوہ و کۆگاکردن	39	3	2	4
کشتوکال و ماسى	30	7	0	3
پىشەىی	15	13	8	3
بىناسازى و ئاوہدانکردنەوہ	12	4	1	5

ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئاستەنگە سەرەکییەکان

- نەبوونى کەنالەکانى پەيوەندىکردنى پىشەىی، بەھۆى کەمىی ھۆشيارى دەربارەى سوودى تۆرەکان.
- بەرنامەى بەکۆمەل نىيە بۇ ئاراستەکردنى دامەزراوہکان بۇ بواری کەرتەکانى تری.
- تەنها پىشتەستىن بە بازاری ناوخۆىی
- شارەزایى سنووردار لەسەر ناوچەکان و بازارەکانى تری.

راسپاردە سەرەکییەکان

- کۆمەلە خۆجىيەکانى ھەرىمى کوردستان دەتوانن سوودمەند بن لە پالپشتى زیاتری. ئەنجامەکان نىشانى دەدەن کە ئەمە دەپیتە زیادکردنى بەھا بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. پىويستە ئەم پالپشتىيانە ناوچە ئابوورىيەکانىش بگرنەوہ، لەگەل بايەخدان بە کۆمەلە خۆجىيەکان بۇ راکىشانى دامەزراوہى زیاتری بە ماوہىيەكى کورت.
- بەھىزکردنى کۆمەلەکانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بۇ بەدیھىيانى سەرکەوتنى ئابوورى لەرپگەى ھەرەوہزىيەکان و کۆمەلەکان و سەنتەر و پالپشتىکردنى دامەزراوہکان و ئامرازە بەکۆمەلەکانى تری.
- بەھىزکردنى بەرنامەى تايبەت بە کرانەوہ بەرووى بازار بەپىی کەرت، بۇ بەھىزکردنى کۆمەلە کەرتىيەکان لەسەر ئاستى خۆجىی و پىکەوہبەستەنەويان لەسەر ئاستى ھەرىم.
- ھاندانى دەرفەتى کردەىی بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بۇ سوودەوہرگرتن لە بەرنامەکانى پەرەپىدانى ئابوورى خۆجىی، پەرەپىدانى ژىرخان و رىککەوتنە بازرگانىيەکان، ھتد...
- ئەنجامدانى چالاکی نپودەولەتى بۇ زیاترکردنى ھاوکاریى لەنپوان دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ولاتە جىاوازەکان.
- پىکەوہبەستەنەوہى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لەگەل دامەزراوہ گەورە و جىھانىيەکان.
- پتەوکردنى پەيوەندىيەکان لەگەل ھاوبەشە بازرگانىيە گەورە و نوپىيەکان.

پەتای کۆرۇنا – ئاستەنگ و راسپاردەکان

پرسیارکرا لەسەر کاریگەری پەتای کۆرۇنا و کاریگەری رێکارەکانی داخستن لەسەر خاوەنکاران و بپیاربەدەستان. زۆربەى دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند رووبەرووی کەمبوونەوہى داھات بوونەتەوہ، ئەمەش کاریگەری ھەبووہ لەسەر مووچە و سەقامگیری کارمەندان. ھەروہا روویبۆوہ کە پرسیاری کرد لەسەر بۆچوونی دامەزراوہکان سەبارەت بە کاریگەری کاردانەوہى حکومەت بەرامبەر ئەم قەیرانە، ئەو رێکارانە چى بوون کە گرنگ بوون بۆ کەرتى ئەوان بۆ ئەوہى بتوانن زال بن بەسەر پڕۆسەى داخستن و کاریگەرییە نەرنییبەکانی پەتاکە لەسەر بەرپۆوہبردنى کارەکانیان.

ئەنجامە سەرەکییەکان

کاریگەری پەتای کۆرۇنا لەسەر داھاتی دامەزراوہکان و دامەزراندن و مووچە

- تووژیکى گەورەى وەلامدەران بە رێژەى 96% دامەزراوہکان دەلین کە کارمەندانیان وەک خۆى ماوہتەوہ. تەنھا 2.7% ئەزموونی کەمبوونەوہى کارمەندانیان کروہ و 0.6% ژمارەى کارمەندانیان زیادى کردوہ.
- 86% ى دامەزراوہکان کارمەندانیان بە مۆلەت نەناردۆتەوہ مألەوہ لەکاتى پەتای کۆرۇنا.
- 80% ى دامەزراوہکان رووبەرووی کەمبوونەوہى داھات بوون بەھۆى پەتای کۆرۇنا لە سالى 2020. ماوہى نیوان 2020-2021 باشتربوونی بەخۆوہ بینى بەرپۆوہى 7%، ئەگەرچى رێژەى کەمبوونەوہى داھات نزیکەى 73% بوو لە سالى 2021.
- 67% ى دامەزراوہکان دەلین مووچە کەمبۆتەوہ.
- 32% ى دامەزراوہکان دەلین مووچەى کارمەندانیان وەک خۆى ھیشتۆتەوہ.
- 13.4% ى دامەزراوہکان مۆلەتیان داوہ بە فەرمانبەرانیان بەھۆى پەتای کۆرۇنا.
- 13.2% ى دامەزراوہکان دەلین کاتژمیری کاریان کەمکردۆتەوہ لەگەل پیدانى بەشەمووچە.

کاریگەری پەتای کۆرۇنا بەیى پارێزگا و چالاکى بازرگانى (کەرتى کار)

ھەموو پارێزگان تووشى دابەزینی داھات بوون بەھۆى کۆرۇنا، پارێزگانى ھەولپیر و سلیمانى و دھۆک بەرپۆوہى 70%، بەلام پارێزگای ھەلەبجە بە رێژەى 50% دابەزین. کاریگەری لە ھەموو پارێزگان بەرپۆوہى 67% بوو، دەرکەوت کە پارێزگای سلیمانى گەورەترین کاریگەری لەسەر بووہ لەناو ھەموو پارێزگاندا. جیاوازی روون ھەبە لەنیوان پارێزگان سەبارەت بە کاریگەری پەتای کۆرۇنا لەسەر مووچە و پڕۆسەى دامەزراندن، دابەزینی مووچە لە دھۆک 67% بوو، بەرزترین رێژەى کارمەندانى مۆلەتپیداو 64.5% بوو، ھەروہا کەمبوونەوہى کاتژمیرەکانى کارکردن بە بەشەمووچە بە رێژەى 53% بوو. ھەلەبجە کەمترین کاریگەری لەسەر بوو پاشان ھەولپیر.

ئەو کەرتە سەرەکیانەى کەوتنە ژێر کاریگەرى کۆرۇنا: بازگانى تاك و کۆ، گواستەنەوہ و کۆگاگردن، پىشە ھونەرى و تەکنیکىيەکان (ئارايشتگە، ھونەرىي، سەرتاشخانە،...)، کشتوکال و راوہ ماسى و بىناسازى و ئاوەدانکردنەوہ .

ھەلسەنگاندى رىکارەکانى حکومەت

دوو لە سىي دامەزراوہکان رازىن لە رىکارەکانى حکومەت بۇ مامەلەکردن لەگەل کۆرۇنا. رىژەى رەزامەندى مە بەرزتر بوو لە ئىر.

ھۆکارەکانى نارازىبوون ئەمانە بوون: لەبەرئەوہى بووہ ھۆى کەمبوونەوہى داھاتى کار و زىادبوونى بىکارىي.

ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئاستەنگە سەرەکیيەکان

ئاستەنگە سەرەکیيەکان ئەمانەى خوارەوہن:

- کەمبوونەوہى چالاکى ە ئابوورىيەکان
- کەمبوونەوہى داواکارى لە بازار
- لەدەستچوونى داھات.
- لەدەستچوونى کار.

راسپاردە سەرەکیيەکان

راسپاردە سەرەکیيەکان ئەمانەى خوارەوہن:

- پىشکەشکردنى يارمەتى دارايى: پىشکەشکردنى قەرز و بەخشىنى بچووک يان ھەر جۆرە يارمەتییەكى دارايى بۇ بەدبەينانى سەقامگىرى زياترى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- دابىنکردنى پالپشتى و يارمەتیی کار: وەک سەنتەر و ئاوەندەکان و کرئ و پالپشتى لۆجستى.
- دروستکردنى سەکۆى راھىنان لەسەر نوپکردنەوہى شىوازەکانى کارکردن و وەرچەرخانى دىجىتالى و بەبازارکردن لەرپگەى ئەنتەرنىت و بازگانى ئەلیکترۆنى، ھەرۆھە چالاکى ەکانى تری بونياتنانى تواناکان بۇ بەرزکردنەوہى تواناکانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و توانادارکردنىان بۇ رووبەروو بوونەوہى ھەلبەز و دابەزەکانى ژىنگەى کار.

دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە قەرز (دابىنکردنى دارايى) - ئاستەنگ و راسپاردەکان

داتاكانى روويپوہكە نيشانى دەدات كە دامەزراوہكان كەمتر پشت دەبەستن بە دابىنکردنى دارايى و قەرز. جياوازيبەكى ئەوتۆ نيبە لەنيوان دامەزراوہ تۆماركراو و تۆمارنەكراوہكان لەم رووہوہ، ھەروہا جياوازيبەكى ئەوتۆ نەبوو بەپيى رەگەز (1747 نير و 269 مئ).

ئەنجامەكانى روويپوہكە ئاماژە دەكەن بۇ ئاستەنگ و بەرەستەكانى دەستگەيشتن بە دارايى و كۆمەلپك راسپاردەى ئامادەكردوہ بۇ سياست و بەرنامەكانى ئايندە بۇ يارمەتيدانى خواھنكاران و دامەزراوہكانى زۆر بچووك، بچووك و مامناوہند.

ئەنجامە سەرەكيبەكان

أ) بەكارھينانى خزمەتگوزاريبە بانكيبەكان

تەنھا 1.5% ى دامەزراوہكان ھەژمارى بانكى بازرگانى فەرميبان ھەيە (29 نير و 2 مئ). ئەوانى تر پشتدەبەستن بە مامەلەى كاش و بەرپوہبردنى دارايى كەسيى، وەلامەكان لەسەر ھۆكارەكانى بەكارنەھينانى خزمەتگوزاريبە بانكيبەكان بەم شپوہيەى خوارەوہ بوون:

- 86.3% جۆرى كار پيويستى بە ھەژمارى بانكى نيبە
- 9.7% نەبوونى متمانە بە بانكەكان

ب) سەرچاوہكانى قەرز

3.1% ى دامەزراوہكان قەرزبان وەرگرتووہ، لەبەرامبەردا 32% ى دامەزراوہكان پلانيان نيبە قەرزبەكەن. ئەو دامەزراوانەى وەلامى پرسيار دەربارەى جۆرى قەرزى وەرگيراويان داپەوہ، سەرچاوہ سەرەكيبەكانى قەرز بەم شپوہيەى خوارەوہ بوو:

- 89% سەرچاوہى كەسيى (ھاوپى و خيزان 49%، كۆكراوہى كەسيى 40%).
- 3.5% فرۆشتنى ھەبووہكان (مولك، ئۆتۆمبيل ...)
- 3.1% بانك / دامەزراوہى دارايى (1.0% قەرزى بانك 0.9% قەرزى بچووك 1.3% بەخشين).

قەرزى وەرگيراو پاش دەستبەكاربوون: سەرچاوہى سەرەكيبى قەرز بەرپژەى 25% سەرچاوہى كەسيى بوون، (بەم شپوہيە: ھاوپى و خيزان 69%، كۆكراوہى كەسيى 22%)، و 6.2% دامەزراوہى دارايى، و 1% قەرزى بانك، ھەروہا قەرزى بچووك تەنھا پيکھينەرى 1.6% بوو.

زۆرینەى دامەزراوہکان (66%) خاوەنى ھىچ ھەبوویەک نەبوون لەکاتى دامەزراوہکان. ھەرۆھە 69% ى دامەزراوہکان پلانیان نەبوو قەرزبکەن پاش دەستبەکاربوون و 5% ھەولێ بەدەستھێنانى قەرزىان داوہ بەلام سەرکەوتوو نەبوون. رێژەى 25% ى ئەو دامەزراوانەى پاش دەستبەکاربوون قەرزىان وەرگرتووہ، بۇ یەکیک لەم مەبەستانەى خواروہوہ بووہ:

- ناساندنى بەرھەمى نوێ
- فراوانکردنى کارى بازرگانى
- نوێکردنەوہ و پەرەپیدانى ئامپەرەکان
- ئەنجامدانى / باشتەکردنى بە بازارکردن
- زیادکردنى کۆگاگراو
- باشتەکردنى جوولەى کاش بۇ کارەکان

ج) ئاستەنگەکانى دەستگەيشتن بە قەرزى پيويست

72% ى ھەموو دامەزراوہکان دەلێن وەرگرتنى قەرز "زۆر سەختە"، لەکاتىکدا 24% دەلێن "تارادەپەک سەختە" 4% دەلێن "ھىچ سەخت نېيە". وەلامدەرەوہکان ئاماژەياندا بەم ھۆکارانى خواروہوہ:

- کەمبوونەوہى داھاتى خيزان 56%
- نەبوونى گەرەنتى 24%
- خۆپاراستنى قەرزەدەر لە مەترسییەکان 10%
- نەبوونى کەفيل 3%
- بەرزى نرخى سوود / ماوہى سوود 2%

ئاستەنگ و راسپاردەکان

ئەنجامەکانى رووپۆوہکە ئاماژەپە بۇ ھەبوونى ئاستەنگى سەرەکیى بۇ گەيشتن بە دارايى و قەرز، لەسەر بنەماى ئەمە کۆمەلێک راسپاردە و رێگەچارە پيشکەش کراون بۇ مەبەستى دروستکردنى ژینگەى تواناساز کە بپیتە ھۆى پەرەپیدانى ئامراز و ریکارە دارايیەکان.

ئاستەنگە سەرەکییەکان

- نەبوونى کولتووورى بانکیى لەناو ژینگە/کەرتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند
- سەختییەکانى دەستگەيشتن بە قەرز (دارايى).
- پشتبەستن بە دارايى کەسیى.
- لاوازی پلانىکانى قەرزکردن لە حکومەت.
- دامەزراوہکان ناتوانن گەرەنتى دابين بکەن یان قەرزى سەربارى مەرجدار وەربرگرن.
- لاوازی تواناکانى پلاندانانى بازرگانى و دارايى.

- لاوازی کارامەییەکانى ژمیریاری و وردبینی.
- لاوازی پلانیەکانى قەرزکردن و دابینکردنى دارایی لە حکومەت.
- دەستگەیشتن بە دارایی و قەرز یەکیکە لە فاکتەرە سەرەکییەکان بۆ گەشە و بەرھووێشچوونی دامەزراوہکان، بەلام ئیستا رێگرى سەرەکیە لە بەردەم پێشکەوتنى ئەم کەرتە. زۆربەى دامەزراوہکان یان سەرکەوتوو نەبوون لە وەرگرتنى قەرز یان لە بەرئەوہى دەزانن سەختە ھەولیان نەداوہ.

بۆشایی قەرز (دارایی)

لە کۆی دامەزراوہکانى نموونەکە 2016 دامەزراوہ، ژمارەى ئەو دامەزراوانەى بەراستی قەرز یان وەرگرتووہ پاش دەستبەکاربوون 514 دامەزراوہ بوو. لە لایەکی ترەوہ 1460 دامەزراوہ باسیان لە پێداویستیەکانیان کرد بۆ قەرز ئەگەر قەرز بەردەست بێت. ئەنجامەکانى نموونەکە بەم شێوہیە بوو:

خەمڵاندنى کەلینى قەرز

پێوہر	ژمارەى دامەزراوہکان لە نموونەى لاوہکیی	تیکرای برەکە (میلیۆن دینارى عێراقى)
قەرزى دراو	514	14
پێداویستى ئاماژەپێدراو بۆ قەرزى داھاتوو	1460	30

ئەمەش ئاماژەى بۆ ھەبوونی کەلینى گەورەى قەرزکردن (دابینکردنى دارایی) بۆ ھەموو دامەزراوہکان.

راسپاردە سەرەکییەکان

ھێشتا بەردەستەبوونی قەرزى پێویست و نەبوونی ئامرازە داراییە گونجاوہکان بەرەستى سەرەکیین بۆ پێشکەوتنى دامەزراوہکان، ئەم پرسە پێویستى بە چارەسەرکردن ھەيە بۆ توانادارکردنى دامەزراوہکان بۆ دەستگەیشتن بە قەرزى وەبەرھێنان یان قەرزى پێویست بۆ پەرەپێدان، بەگەرچێستن و نوێکردنەوہ و فراوانکردنى پرۆژەکانیان. راسپاردە بەپەلەکان ئەمانەن:

- پەرەپێدان و بەھێزکردن و فراوانکردنى ئامرازە داراییە بەدیەلەکان (قەرزى تايبەت بە کەرت، قەرزى بچووک، قەرزى رێخۆشکەر لە گەل ھاندەر بۆ گەراندنەوہى پێشووخت، ھتد...)
- بەمەبەستى باشتر دابینکردنى پێداویستیە داراییەکانى دامەزراوہکان. ئەم ئامرازەنە بریتین لە شێوازەکانى قەرزى رێخۆشکەر و کارئاسانى و نرخى سوودى پەسەندکراو و بەرنامەکانى گەرەنتى قەرز.

- دانانى بەرنامەى پێشکەشکردنى خزمەتگوزارییە داراییە دیجیتالیەکان (DFS)، یان دابینکردن و بەکارھێنانى بەرھەم و خزمەتگوزارى دارایی بەرپرسىارانە و تیچوو ئاسان لەرپێگەى کەنالیە دیجیتالییەکان.

- بونیاتنانى تواناكانى دامەزراوہ داراییەکان بۆ یارمەتیدان لە پەرەپێدانى کارى دامەزراوہکان.

- پێشکەشکردنی خوولی راھێنان لە بواری نەھێشتنی نەخویندەواری دارایی بۆ دامەزراوہکان.
- دانانی سیاسەت و بەرنامەى داھێنکردنی دارایی بۆ داھێنان.
- ئاسانکردنی پرۆسە و رێکار و داواکارییەکانی دامەزراوہ قەرزەدەرەکان.
- پێویستە مامەلە لەگەڵ دەستپێشخەرییەکانی سیاسەتی دارایی بکەیت و بایەخى تاییەت بە داھێنکردنی پێوہرە دیاریکراوہکان بۆ توانادارکردن و داھێنکردنی دارایی دامەزراوہکان. متمانە و کەلکی ئەم جۆرە دەستپێشخەریانە دەوہستیتە سەر بەشدارییەکەردن و پابەندبوونی ھەموو لایەنە پەيوەندارەکان و لایەنە سەرەکییەکان (لە ھەردوو کەرتی گشتی و تاییەت). بە تاییەتی:
- دانیاییکردن لە ھەبوونی رێکاری تاییەت بۆ قەرزەدان بە دامەزراوہکان.
- چێبەجێکردنی پلانی بیمەى گونجاو بۆ قەرز، بە مەبەستی ئاسانکاری بۆ دەستگەیشتن بە قەرز لە لایەن دامەزراوہکانەوہ.
- ھاندانی پەریھێنانی دامەزراوہکانی قەرزى بچووک بە خاوەندارێتی کەرتی تاییەت، کە رێخۆش دەکات بۆ داھێنکردنی قەرزى سەربار لەگەڵ دانیاییکردن لە شەفافیت و خێرایى و گونجایی نرخ بۆ قەرزەدەر و قەرزدار.
- دروستکردنی ژینگەییەکی دامەزراوہی گونجاو بۆ کۆمەبەخشان و پێشکەشکارانی خزمەتگوزارییە داراییەکان بۆ ئەوہى بتوانن بەرھەم و خزمەتگوزارییە داراییە داھینەرەکانیان پێشکەش بکەن بە دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند کە "لەگەڵ بانکەکان مامەلە ناکەن".
- داھێنکردنی راھێنانی و پالپشتی تەکنیکی بۆ ئامادەکردنی دامەزراوہکان بۆ دەستگەیشتن بە قەرزى گونجاو.
- دانانی پێوہری روون بۆ رێکارە گونجاوہکان لەگەڵ میکانیزمی بەدواداچوون بۆ داواکارییە سەرنەکەوتووہکان.
- بەرزکردنەوہى ھۆشیاری گشتی لەسەر بژاردەکانی قەرز کە بەردەستەن بۆ دامەزراوہکان.
- راگەیانندی نرخى سوود لەسەر قەرزەکانی کار، لە پێناو دروستکردنی کێپەکی و زیادکردنی شەفافیت لە ناو کۆمەلگەى دارایی.
- داھێنکردنی سیستەمی رێکخستنی ھاندەر بۆ دامەزراوہکان بە پێی توێژیان جۆری چالاکی. ھەر توێژیک ھاندەری دیاریکراوی پێشکەش بکەیت بە شێوہى بەخشین یان لێخۆشبوون یان یارمەتی خزمەتگوزاری کار.
- ھاندانی ھاوہەشیی نیشتمانی، ھەرئیمایەتی و نێودەوڵەتی لەگەڵ کەرتی تاییەت و رێکخراوہ ناھکوومیەکان بە مەبەستی داھێنکردنی قەرزى پێویست.
- ئاسانکاری بۆ دانانی میکانیزمی پێشکەشکردنی رێگەچارەکانی قەرز و کرێدیت.

بەشى چوارەم: باشترین پیاوہ کردنە نێودەوڵەتیەکان بۆ روویبۆی دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە کەرتى تايبەتى ھەرئیمى کوردستان 2022

1- پێشەکی

ئەم بەشە پێکدێت لە دوو بەرگە. بەرگەى یەكەم بایەخى راستەوخۆ دەدات بە دامەزراوہکان و پێداویستیەکان بە سیاسەتى تايبەت، ھەرۆھە ئاماژە دەدات بە ھۆکارەکانى سەرکەوتن لەناو سیستى ژینگەى ئەم دامەزراوانەدا. ھاوکات ئاماژە دەکات بۆ پێوہرەکانى سیاسەتى رێکخراوى ھاوکارى و پەرەپێدانى ئابوورى (OECD) لە بواری ئابوورى بەمەبەستى ھەلسەنگاندنى بەرنامە و سیاسەت و یاسا تايبەتەکان بە دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. بەرگەى 1 (أ و ب):

- ھۆکارەکانى سەرکەوتنى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و ژینگەى خاوەنکارى.
- پێوہرەکانى سیاسەتى رێکخراوى ھاوکارى و پەرەپێدانى ئابوورى تايبەت بە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (OECD MSME Policy Index).
- بەرگەى دووہم بەدریژى باسى پێنج چوارچێوہ دەکات بۆ باشترین پیاوہ کردنەکان لە وڵاتانى جیاواز و ستراٹیژە پەرەوکرانوہکان دیارى دەکات. بەرگەى 2:
- دەستپێشخەرى رۆژھەلاتى ناوہراست و باکورى ئەفریقا – رێکخراوى ھاوکارى و پەرەپێدانى ئابوورى لە مېسر (بەھاوبەشى یەكیتی ئەوروپا). ستراٹیژى ژینگەى کار (BCDS)، سیاسەتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و بە بلزارکردنیا.
- ASEAN – کۆرپەندى وڵاتانى باشورى رۆژھەلاتى ئاسیا؛ پلانى کارى ستراٹیژى بۆ پەرەپێدانى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند 2016-2025.
- GIZ (ھاوکارى پەرەپێدانى ئەلمانیا)، بەرنامەى ھەمەلایەن بۆ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (ھیند) – میکانیزم و راسپاردەکان دەربارەى باشترین پیاوہ کردنەکان بۆ پەرەپێدانى دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند.
- باشترین پیاوہ کردنەکانى راویژکارى تەکنیکی یەكیتی ئەوروپا و رێکخراوى کارى نێودەوڵەتى بۆ پەرەپێدانى سیاسەتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. وەزارەتى بازرگانى و دارایی – کۆمارى زامبیا.
- ئازانسى وڵاتە یەگرتووہکان بۆ پەرەپێدانى نێودەوڵەتى / بانكى نێودەوڵەتى: گەشەى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند دروستکردنى ھەلى کار لە لوبنان.

1-1 پەرەپێدانى کەرتى تايبەت: چوارچۆیەى دامەزراوہکان

حکومەتەکان، ئاژانسەکانى پەرەپێدان و ناوہندەکانى تووژيڤنەوہ پيشنيازی ئاراستەى جياواز دەکەن بۇ پەرەپێدانى کەرتى تايبەت، ھەریەک بەپيى روانگەى خۆى بۇ پەرەپێدان بەگشتى.

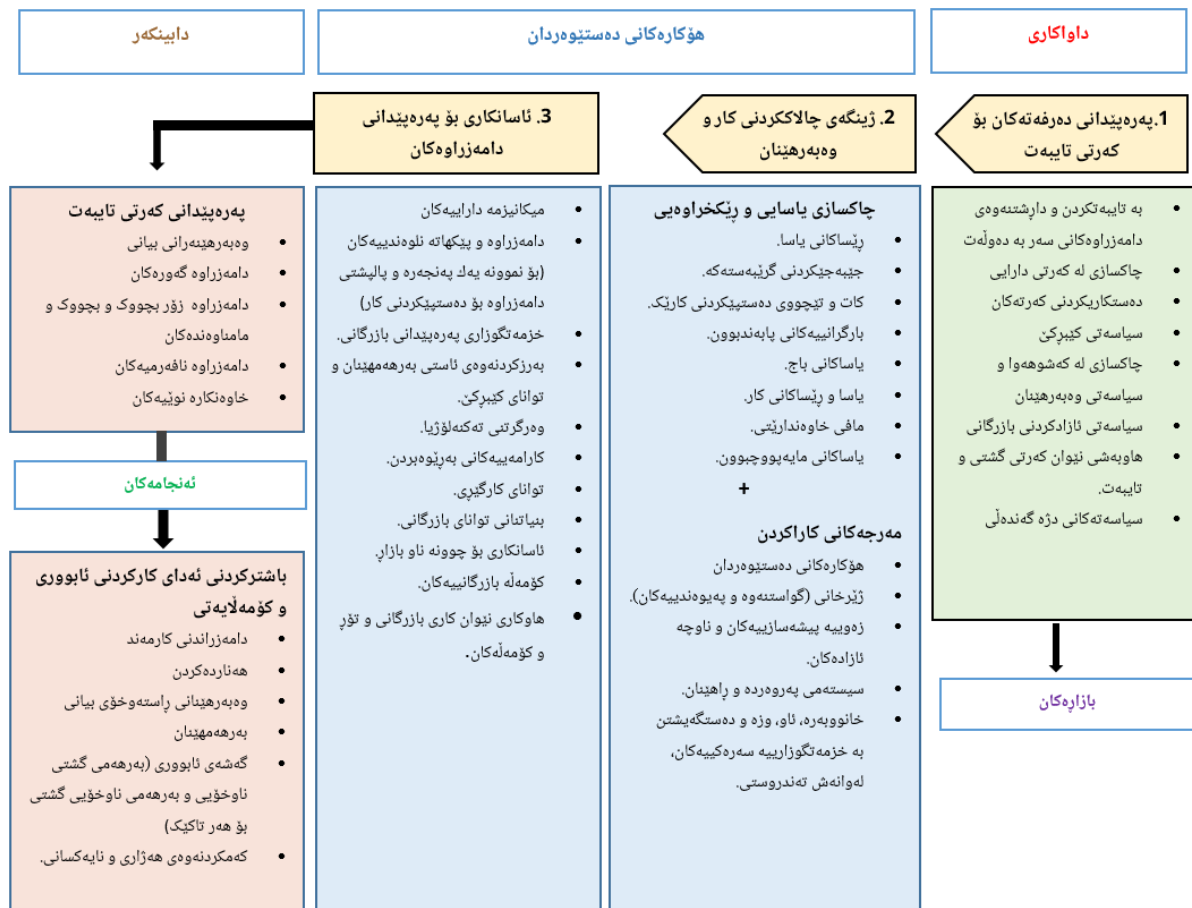
دەرشتنى ستراتيژى پەرەپێدانى کەرتى تايبەت لەسەر ئاستى نيوودەولەتییى، بە ھەلسەنگاندنەکان دەستپێدەکات، کە تێگەيشتنى روون دايين دەکات لەسەر ژینگەى کار و ئەو بوارانەى پەيوەندييان ھەيە بە سياسەتەکان و دۆخى ناوخۆيى، بازارى دارايى و دامەزراوہ تايبەتەکان (OECD 1995). کۆمەكەبخشان رووبەرپووى ئالەنگارى دەبنەوہ لەکاتى دەرشتنى چوارچۆیەى و ستراتيژى لەم جۆرە بۇ ئاراستەکردنى گەشەى کەرتى تايبەت لە ولاتانى سوودمەند، سەربارى ئالەنگارى داھينانى ئامرازەکانى ھەلسەنگاندنى ژینگەى گەشەى کەرتى تايبەت لەسەر ئاستى خۆجیى.

ئامازەدان بە ژینگەى وەبەرھيڤان و ژینگەى کار بايەخى بەرچاوى ھەيە لە گەتوگۆکان لەسەر تێگەيشتن لە ئامرازەکانى چاکسازيى کەرتى تايبەت (وہک دياربکراوہ لە پایەى سڤيەمى دیدگای 2030 ھەرنەمى کوردستان: ئابوورى و بەرھەمھيڤان). ژینگەى وەبەرھيڤان بریتيیە لە کۆمەكەبک فاکتەرى تايبەت بە شوڤنەکە و دەرڤەت و ھاندەر دروست دەکات بۇ دامەزراوہکان بۇ ئەوہى وەبەرھيڤانى بەرھەمدار بکەن، ھەرۆھەا دەرڤەتى کار دروست دەکات و ژینگەى کار فراوانتر دەکات. نموونەى ئەم فاکتەرانە بریتيیە لە سياسەت، دۆخى ياسايى و ریکخستنى چالاكى ھکانى کار.

پەرەپێدانى کەرتى تايبەت پەيوەنديیەكى توندوتۆلى ھەيە لەگەل پەرەپێدانى دامەزراوہکان و خاوەنکارى. تووژيڤنەوہکانى بانكى نيوودەولەتى ئەنجامگيرى ئەوہى کردوہ کە پەيوەنديیەكى ئەرڤينى و گرنگ ھەيە لەنيوان رڤژەکانى دامەزراندنى کارى نوئى، قەبارەى کەرتى تايبەت و پشكى تاکەکەس لە کۆبەرھەمى ناوخۆيى، ھەرۆھەا پەيوەنديیەكى روون ھەيە لەنيوان قەبارەى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و ئاستەکانى داھات لە ولات.

بەپيى رڤکخراوى ھاوکارى ئابوورى و پەرەپێدان (OECD)، وەرچەرخانى بەدھياتوو لەئەنجامى ئازادبوونى ئابوورى و بەتايبەتکردنى دامەزراوہ گشتيیەکان و گەشەى ھەناردەکردن (کە رەنگدانەوہيان دەبیت لەسەر ژینگەى وەبەرھيڤان و کار) دەرڤەتى نوئى دەکاتەوہ بۇ دامەزراندنى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و زيادبوونى ژمارەى خاوەنکاران. رۆژھەلاتى ناوہراست و باکورى ئەفریقا پڤويستى بە دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندى زياتر ھەيە بۇ دروستکردنى دەرڤەتى کار و کەمکردنەوہى رڤژەى بیکارى باشتەرکردنى رڤژەکانى گەشە و بەرھەمھيڤان و بەرھەنگاربوونەوہى ھەژارى. بەلام ھاوکات ناوچەکە رووبەرپووە لەگەل گرتەکانى رڤکخستن و لاوازيى ژڤرخان و کەمى زانين و تووژيڤنەوہ لەسەر دامەزراوہکان و ئاسۆيان.

ئامانجی کۆتایی له پهره پیدانی کهرتی تاییهت بریتییبه له ئاسانکردنی گه شهی ئهم کهرته له پیناوه به هیزکردنی گه شهی ئابووری و کۆمه لایه تی. ئهم ئه نجامانهش پیاوهنده کړین به پپی ریژه به دیهاتوووه کانی دامه زانندن، بازرگانیی، وه به رهینانی راسته وخوی بیانیی، به ره مهینان، کۆبه ره می ناو خویی، که مکردنه وهی هه ژاری و نایه کسانیی. پیکهاته سه ره کییه کانی پهره پیدانی کهرتی تاییهت له خواره وه به پروونی دیاریکراون، شیوهی (ج-1-5).

شیوهی (ج-1-4): چوارچیوهی گۆراوه کانی گه شه پیدانی کهرتی تاییهت

به شی به که می شیوه که پیکدیت له و گۆراوانه ی په یوه ندییان هه یه به پرۆسه ی دۆزینه وهی رووبه رپکی بازار بۆ کهرتی تاییهت، هه روه ها په یوه ندی نیکی هه یه به که مکردنه وهی ریکاره یاساییه کان و باشترکردنی ژینگه ی وه به رهینان. ئه گه ر حکومهت رۆلی خۆی که مکردنه وه له ئابووری و/یا ن کهرتی تاییهت رۆلی زیاتر بوو له حکومهت، ئه مه ده بیته هۆی زیادبوونی قه باره ی بازار و مه ودای به شداری کهرتی تاییهت له گه شهی ئابووری.

له چوارچیوهی ولاتانی تازه پیگه یشتوو، که به قونای راگوزه ردا تییه رده بن و حکومهت رۆلیکی گه وره و چالاک ده گێریت له چالاکی ئابووری، پیو یسته ریکاری پیو یست بگێریت به ر بۆ دروستکردنی رووبه ری زیاتر بۆ چالاکی کهرتی تاییهت. ده کړیت ئه مه به دیپیت له رپگه ی به تاییهت کردنی کۆمپانیاکانی ده ولت، هاندانی هاو به شی له نیوان کهرته کانی گشتی و تاییهت (PPPs) و که مکردنه وهی ریشوینه سه پینراوه کان له سه ره به شداری کردنی کهرتی تاییهت له کهرته سه ره کییه کانی ئابووری، که پشتر ده ولت کۆنترۆلی ده کردن.

پەرەپیدانی کەرتی تاییەت رەچاوی کۆمپانیاکانی ئیستنا (ناوخۆبی و بیانیی)، دامەزراوہکان (تۆمارکراو و تۆمارنەکراو)، خاوەنکاری نوێ و خاوەنکار دەکات. دەولەتەکان سیاسەت و ستراتیژی جیاواز بەکار دەھێنن بۆ ھاندانی گەشەى ھەر یەکیک لەم گروپە جیاوازانە. لە پانتایی ھاوبەشیی ئیوان خواست و خستەنەرۆو، پێویستە سیاسەت و دەستووردان ھەبێت بۆ دروستکردنی "ژینگەى چالاککردنی کار و ھەبەرھێنان" و "ئاسانکردنی پیکھێنانی دامەزراوہ"، ھەرۆھەا دروستکردنی ژێرخان، ناوچەى پێشەسازی و زۆنی ئازاد، بەنامەکانی فێرکردن و رابھێنان گرنگن بۆ دروستکردنی ھیزی کاری کارامە لە بازاری کار.

ستراتیژی ھەمەلایەن بۆ پەرەپیدانی کەرتی تاییەت چارەسەری گۆراوہکانی ئەم چوارچۆیە دەکات بە رەچاوکردنی پیکھەوہبەستراوییان. خالی لاواز لە بواریکی چوارچۆیەى کار دەبێتە کیشە یان کاردانەوہى نەرێنی بۆ بواریکانی تر و پێویستە چارەسەر بکریت.

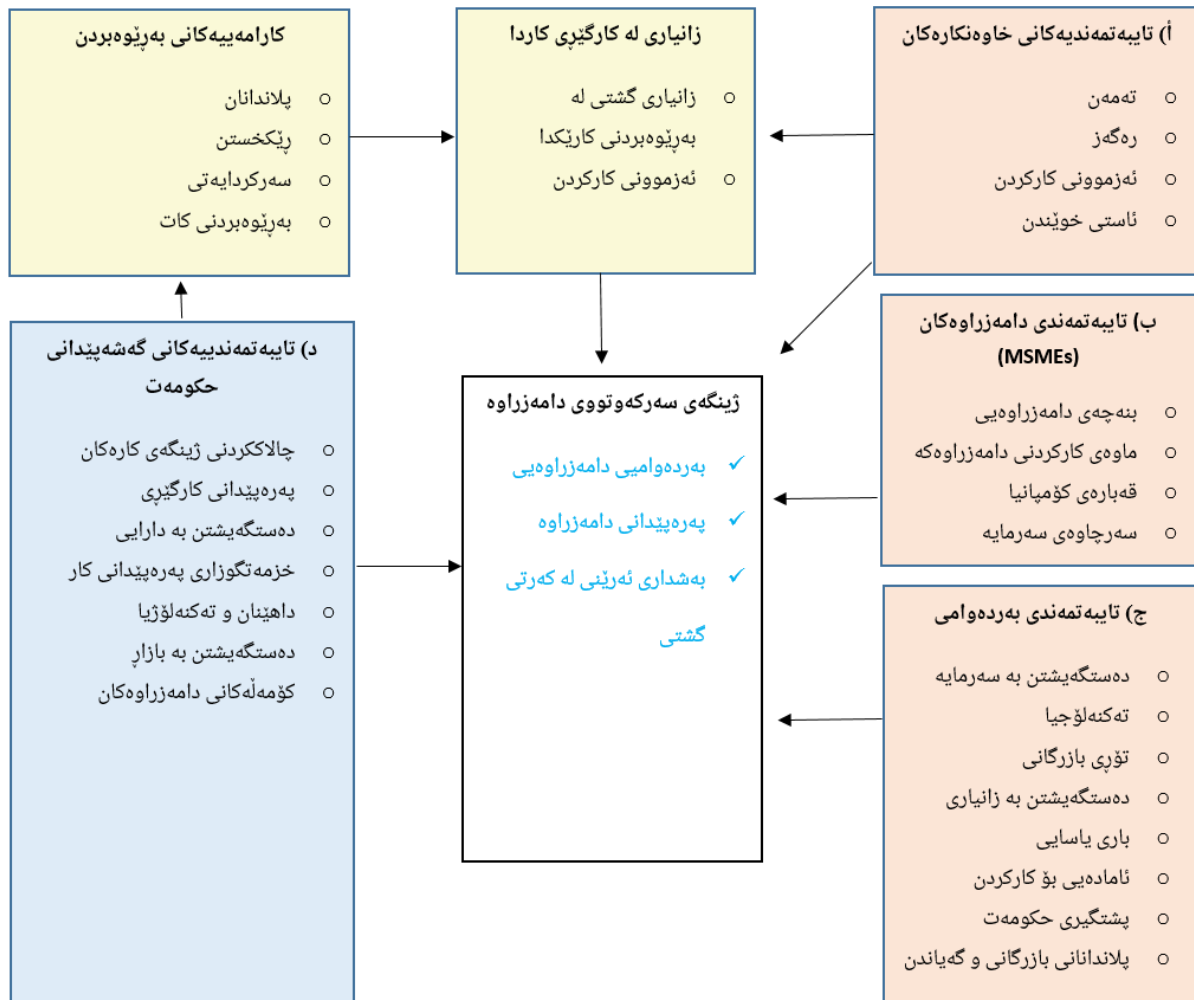
بەشى یەكەم

أ) ھۆکارەکانی سەرکەوتنی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و ژینگەى خاوەنکاری – باشترین پیادەکردنە نیودەولەتییەکان

باشترین پیادەکردنە نیودەولەتییەکانی ئەم ولاتانەى خواروہ ھەلبژێردراون و گونجێنراون بۆ مەبەستی دیاریکردنی ھۆکارە پێویستەکانی سەرکەوتن بۆ پەرەپیدان و بەردەوامی ژینگەى کار لە ھەرئەمى کوردستانى عێراق. (سەرچاوە سەرەکییە بەکارھاتووہکان: گۆقاری نیودەولەتەى کار و کارگێر، بەرگی 11، ژمارە 1؛ 2016، کە سەنتەرى کەندیی بۆ زانست و فێرکردن بۆلۆبکردۆتەوہ. تیگەیشتن لە کاری بچووک، لەندەن (Storey D. Rotuhledge). ھۆکارەکانی سەرکەوتنی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، سەنتەرى پەرەپیدانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند لە ئەندۆنوسیا (SMEDC) -Nuru Indarti، ھەرۆھەا زانکۆی تەکنەلۆجیای (Marja Langenberg Delft، ھۆلندا).

ئەم بڕگەى تیشک دەخاتە سەر چوارچۆیەى ژینگەى کاری دامەزراوہکان و تاییەتمەندییە سەرەکییەکانی سیاسەتییکی روون بۆ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و ھۆکارە تاییەتەکانی سەرکەوتن. لە شۆیەى خواروہ خانەکانی "أ، ب، و ج"، نوینەرایەتى تاییەتمەندییە سەرەکییەکان کە پێویستە دیاری بکرین و توانادار بکرین بۆ بەرپۆشەبردن و بەردەوامی ژینگەى دامەزراوہکان و پارێزگاری لیکردنیان.

رۆلى حکومەت و دەستپێشخەرێبەکان و بژاردەکانى سىياسەت لە خانەى "د" دياربىکراون.

شپۆهى (ج4-2): تايبەتمەندیەکانى "ژینگەى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندی سەرکەتوو

ئەمانەى خواروہو روونکردنەوہیەكى كورتى پیکھاتەکانى ئەم نمونەيەن:

(أ) تايبەتمەندیەکانى خاوەنکاران

تايبەتمەندیە ديمۆگرافىيەکان يارمەتيدەرن لە شىكارى ئاراستە تايبەتەکان بە دەولەت (وہك تيبينى كراوہ لەم تويژينەوہیەدا). تويژينەوہى زۆربەى ولاتان نيشانى دەدات كە ئاراستە گشتىيەکان پەيوەست بە تايبەتمەندیەکانى خاوەنکاران بەم شپۆهەى خواروہو پوخت دەكرينەوہ:

- تەمەن – ئەو كەسانەى تەمەنيان لەنيوان 25 و 44 سالە و بەگشتى چالاکترن لە بوارى خاوەنكارى.
- رەگەز – ريزەى مئى بەگشتى كەمترە لە ريزەى نير لە دامەزراندنى كارى نوئى.
- ئەزموون لە بوارى كار – ئەو كەسانەى ئەزموونى پيشترىان ھەبوو لە بوارى كار، ئاستى كارامەبى خاوەنكارىيان زۆر بەرزترە لەوانەى كە ئەزموونيان نيبە.

▪ **ئاستی خویندن -** خویندنی پەيوەندار دەرفەتی دروستکردنی کاری نوێ زیاتر دەکات، هەروەها ئەو خاوەنکارانەى شیان یان شارەزایی تەکنیکیان هەیه، لە دۆخیکى باشتردان لە پرۆسەى شیکاریی و بریاردان، ئەمەش رۆلێکی گرنگ دەگێرێت لە کارایی کارەکان.

(ب) تاییەتمەندییەکانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند
تاییەتمەندییەکانی دامەزراوہکان و سەرچاوەکانیان رۆلێکی گرنگ دەگێرن لە بەردەوامیان. ئەمانەى خوارەوہ بەشیکن لەو تاییەتمەندییە سەرەکیانە:

▪ **بنچینەى دامەزراوہ -** لەوانەیه خاوەندارێتی و بەرپۆوەبردنی دامەزراوہ سنوورداریی بۆ یەك کەس یان ژمارەیهك کەسى کەم، واتا پرۆسەى بریاردان دەووستیئە سەر کۆمەلێک فاکتەری کەسیی و خیزانیی، زیاتر لە فاکتەری بازرگانیی. دەکرێت ئەم کاریگەرییە ئەرینی یان نەرینی بێت بەپێی ئەو بریارەى دەدرێت.

▪ **ماوہی کارکردنی دامەزراوہ -** ماوہی درێژی کارکردن پەيوەندی راستەوخۆی هەیه بە سەرکەوتنی کارەکان. ماوہی کارکردنی دامەزراوہ پەيوەندی هەیه بە ئەزموون، هەتا دامەزراوہ ئەزموونی زیاتر بێت، توانای باشتەر دەبێت بۆ بریاردانی کارا.

▪ **قەبارەى دامەزراوہ -** قەبارەى دامەزراوہ پەيوەندی هەیه بە ئاستی باشتەرى ئەدا. بەگشتی تا دامەزراوہ قەبارەى گەورەتر بێت ئاستی سەرکەوتنی زیاتر دەبێت. هاوکات ئەمە پەيوەندی هەیه بە سووپی ژيانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، کە جۆرێک لە خۆگونجاندن و مانەوہ نیشان دەدەن بەپێی گۆرانکارییەکانی ژینگەى کار. دەکرێت دامەزراوہى گەورە توانای خۆگونجاندنیان زیاتر بێت لە دامەزراوہى بچووک، لەبەرئەوہ لە گۆرانکارییە لەناکاوہکان رزگاربان دەبێت (وہک کاریگەرى کۆفید یان زیادبوونی کێپرکێ / تێچووہکان).

▪ **سەرچاوہى سامان -** بەگشتی پشت دەبەستریت بە دارایی دەرهکیی بۆ پرۆسەى بەرەوپێشبردن و گەشەى کارەکان. نەرمیی دارایی دامەزراوہکان پەيوەندییەکی تووندی هەیه بە سەرکەوتنی کارەکان. لەبەرئەوہ ئەو دامەزراوانەى سوودمەند دەبن لە وەبەرھێنانی لایەنى سێیەم، ئاستیکى بەرزتری سەرکەوتن بەدەستدەھێنن. لەوانەیه سنووری دارایی کەسیی کاریگەرى هەبێت لەسەر بریارەکان و بەکارھێنانی سەرچاوەکانی ئیستا.

ج) تاییەتمەندییەکانی بەردەوامی

ئەم فاکتەرانی دەبنە بناغەى سەرکەوتنى کارەکان، زۆر جار لە روویبوی دامەزراوہکان بەکار دەھێنرێن لە پێناو کۆکردنەوہى دانای بازاری ئەم دامەزراوانە بۇ دلنیا بوون لە دەستگەیشتن بە زانیاری دروست و ئەنجامدانی شیکاری پێویست.

▪ **دەستگەیشتن بە قەرز (سەرمايە) –** دەستگەیشتن بە قەرز یەکیکە لە و پرسە سەرەکیانی ھەندیک کات دەبێتە رێگر لە دەستبەکاربوونی دامەزراوہیەک، بە تاییەتی لە ئابوورییە تازەپێگەیشتووہکان کە دامەزراوہی دارایی لاواز و سەرمايەى کەم ھەیە.

لەبەرئەوہ سەرچاوہکانی قەرزى نافەرمیی لە ولاتە تازەپێگەیشتووہکان بەشداری گەورە دەکەن لە دەستپیکردنی کار. زۆر جار رێژەى سەرمايە بەراورد بە ھیزی کار کەمترە و بەگشتی بپی بچووکى قەرز بەردەستن بۇ دەستپیکردنی کاری بازرگانی.

روونە کە لەناو بەرەستە ناوخییەکان کە دەبنە رێگر لە سەرکەوتنى دامەزراوہکان، گرنگترینیان نەبوونی سەرمايەى، چونکە سەرمايە ھۆکاریکی گرنگە بۇ دیاریکردنی سەرکەوتنى کارەکان.

▪ **بەبازارکردن –** پەرەپیدانی بازار پرسیکی زۆر گرنگە بۇ پاراستنی گەشەى بەرزى دامەزراوہکانی کار. لەبەرئەوہى زۆرینەى ئەو دامەزراوانەى ئاستی گەشەى بەرز بەدیدهھینن، دەرفەتە نووییەکانی بازار دیاری دەکەن و کاردانەوہیان دەبێت بەرامبەریان.

▪ **تەکنەلۆجیا –** تەکنەلۆجیا پەيوەندییەکی پتەوی ھەیە بە باشتکردنی پرۆسەى بەرھەمھێنان و نوپکردنەوہى ئامیرەکان. لە ئەنجامدا، گۆرانکاری تەکنەلۆجى و خوگونجاندن بەستراونەتەوہ بە گەشەى بازار و قازنج لە وەبەرھێنان.

▪ **تۆپی دامەزراوہکان –** توپیزینەوہکانی بواری خواوہنکاری، ئاماژە دەدەن بە بايەخى تۆرەکان لەنیوان خواوہنکاران و دامەزراوہ نووییەکان بۇ زامنکردنی مانەوہیان. تۆرەکان ئامرازپکی باشن بۇ خواوہنکاران بۇ کەمکردنەوہى مەترسییەکان و تیچووی ماملەکان، ھەروہا باشتکردنی دەستگەیشتن بە بیروکەى بازرگانی و زانیاری و سەرمايە.

▪ **دەستگەیشتن بە زانیاری –** پرۆسەى دەستگەیشتن بە زانیاری نووی زۆر گرنگە بۇ بەردەوامبوونی دامەزراوہکان. بەگشتی ئەم زانیارییانە پەيوەندییان ھەیە بە بازار و سەرچاوہى تێھاویشتەکان و رێگەچارە تەکنەلۆجییەکان و دیزاین و رپسا بەرکارەکانی حکومەت. ھەروہا پشتبەستن بە زانیاری دەوہستپتە سەر ئاستی شارەزایی لە سیستەمەکانی پەيوەندییەکان و تۆرە کۆمەلایەتیەکان.

▪ **بارى یاسایی –** خواوہنکاران پێویستیان بە بەرزکردنەوہى ھۆشیاری ھەیە دەربارەى یاساییبوونی ئەو بربارانەى دەیدەن. ئەمە یارمەتیدەر دەبێت بۇ زامنکردنی سەرکەوتنى کارەکان لە ئایندەدا و خوپاراستن لە گرفت و پێژاردن و تیچووی چاوہرواننەکراو.

- **ئامادەباشىی خواوہنکاران – ژینگەى دامەزراوہکان و خواوہنکاران پىووستى بە ئاستىكى ديارىکراوى تواناسازى ھەبە بۇ زامکردنى ئامادەباشىی بۇ سەرکەوتن. لەوانە توانا و فېرېوون و شارەزايى و پلاندانان و زانیارى دارايى و خزمەتگوزارىیەکانى پالپشتى.**
- **پالپشتى حکومىی- حکومەتەکان بايەخى زياتر دەدەن بە گەشەى کەرتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، لەپینا و پەرەپیدانى کەرتى تايبەتى نیشتیمانیى. زۆربەى ولاتەکان دەزانن کە پالپشتى حکومىی بەشیکى گرنگە لە پرۆسەى پەرەپیدانى ئەم دامەزراوانە.**
- **پلاندانانى کار و ھۆشیارى – نەبوونى ھۆشیارى دەربارەى پلاندانانى کار، یەکیکە لە کیشە سەرەکییەکان لە قوناعى دەستبەکاربوونى دامەزراوہکان. پلاندانانى کار یەکیکە لە "توخمە پەرەپیدەرەکان" بۇ خواوہنکارەکان.**

(د) تايبەتمەندییەکانى سىياسەتەکانى پەرەپیدانى حکومەت

حکومەتەکان ھەول دەدەن رینگەى باشتەر بدۆزنەوہ بۇ دابینکردنى دارايى و توانادارکردنى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لەرینگەى سىياسەت و بەرنامە گشتیيەکانەوہ. ئەمانەى خواوہوہ تايبەتمەندییەکانى سىياسەتەکانى حکومەتن:

توانادارکردنى ژینگەى کار: لەرینگەى دابینکردن ریکار و ھاندەرى گونجاو و بەتیچووى شياو بۇ خواوہنکارەکان. ئەمانەى خواوہوہ سىياسەتە پىووستەکانن بۇ توانادارکردنى ژینگەى کار:

- 1- **دروستکردنى فەرمانگەيەک بۇ پەرەپیدانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، کە ئەرکى پەرەپیدان و چاودیریکردنى جیبەجیکردنى ياسا و رینمایيەکان دەپیت بەشپوہیەکی دادوہرانە و شەفاف، ھەرەھا لەرینگەى ھەلسەنگاندنى سوودى ياسا و رینمایيەکان و ھەلوہشانندنەوہى ئەوانەى نەرینین.**
- 2- **دروستکردنى سندوقى پەرەپیدانى دامەزراوہکان بۇ دەستگەيشتنى زياترى دامەزراوہکان بە دارايى پىووست، بەھاوبەشىی لەگەل دامەزراوہ دارايیەکان.**
- 3- **دروستکردنى سەنتەرى خزمەتگوزارى " پەنجەرەى تاك " بۇ دامەزراوہکان. ئەم سەنتەرانە ھەلدەستن بە ئەنجامدانى کارەکانى تۆمارکردن و دەرکردنى مۆلەتى پىووست، ھەرەھا پيشکەشکردنى زانیارى ياسايى و دارايى و تەکنیکى و زانیارى بازار. دەرکړت ئەم سەنتەرانە پالپشتیکردنى دامەزراوہکانى کار لەخۆبگرن بۇ دامەزراوہ خۆجیبیەکان، ھەرەھا پيشکەشکردنى قەرز و خزمەتگوزارى پەيوەست بە باج و ھاوکارى تەکنیکى ھەمەلایەن بۇ ھەموو دامەزراوہکانى ئیستا و نوپیەکان.**
- 4- **دروستکردنى دەروازەيەکی ئەلیکترۆنى بۇ یارمەتیدانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لەژېر سەرپەرشتى سەنتەرى پەرەپیدانى دامەزراوہکان و بەھاوکارى پيشکەشکارانى خزمەتگوزارىی.**
- 5- **پەرەپیدان و ئاسانکردنى پرۆسەى تۆمارکردنى کارى بازرگانى و مۆلەتپیدان و رینگەپیدان و ھەرگرتنى باج. پىووستە ئەم کارە بەھاوکارى نیوان وەزارەتە پەيوەندارەکان بکړت، بەمەبەستى ئاسانکردنى پرۆسەى**

تۆمارکردنی دامەزراوہکان و کەمکردنەوہی تیچووہ کارگێرپییەکان بۇ دامەزراوہ زۆر بچووک، بچووک و مامناوہندەکان.

- 6- چاکسازی یاسای مایەپووچبوونی تاییەت بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- 7- پێشکەشکردنی پالپشتی بە ژوورەکانی بازرگانی و پیشەسازی و کۆمەلەکانی تر، بۇ مەبەستی دروستکردنی سندوقی فریاگوزاری ھاوبەش و رێگرتن لە کەیسەکانی مایەپووچ بوون.
- 8- پەرەپیدانی میکانیزمەکانی راویژکاریی لەگەڵ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لەسەر ئاستی خۆجیی و نیشتمانیی.
- 9- دیزاین و دروستکردنی کۆمەلگەکانی کار (Business Parks) بۇ کەرتە پیشەسازییە جیاوازەکان.
- 10- ئەنجامدانی روویئوی دامەزراوہکان ھەر سێ سالی جاریک.
- 11- داپشتن و بلاوکردنەوہی سیاسەتی گریبەستکردنە گشتییەکان لەگەڵ دامەزراوہکان.
- 12- پێشکەشکردنی پالپشتی پێویست بە ژووری بازرگانی و پیشەسازی و کۆمەلەکانی تر، لەپێناو پەرەپیدانی توانا دامەزراوہییەکانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- 13- پەرەپیدانی تۆری رێگە گوندییەکانی نیوان ناوچەکانی بەرھەمھێنان و ناوہندەکانی چارەسەرکردن و بازارپەکان.
- 14- تویژینەوہ لەسەر رێکارەکانی پێشکەشکردنی ھاندەری باج بە دامەزراوہکان.
- 15- ئاسانکردنی رێکارەکانی ھەناردە و ھاوردە بۇ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بەھاوکاری وەزارەتە پەییوہندارەکان و ژووری بازرگانی و پیشەسازی.

پەرەپیدانی خاوەنکاریی (Entrepreneurship Development)- ئەمانەى خواروہ پێشنیازن بۇ بریاربەدەستان دەربارەى چۆنیتى یارمەتیدانی خاوەنکاران:

- ھەماھەنگی لەگەڵ ناوہندەکانی توپژینەوہ و راھێنان، بۇ داہینکردنی زانیاری دەربارەى خولەکانی راھێنان لەسەر بەرپۆہبەردنی دامەزراوہکانی کار.
- داپشتنی پرۆگرامی خۆپەندنی تاییەت بە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و نوپکردنەوہى خولەکانی راھێنانی ئیستا.
- دروستکردنی کۆمەلگە بۇ پالپشتبەکردنی دامەزراندنی کار.
- پێشکەشکردنی خولی راھێنانی تاییەت بە پلاندانانی کار بە بەکارھێنانی سەکو و ئامرازە تەکنەلۆجییەکان، بە ھاوکاری لەگەڵ ژووری بازرگانی و پیشەسازی.

- پالپشتی دارایی بۇ تیچووہکانی بەگەرخستن لەرێگەى داينکردنى قەرزى تاییەت بە دەستبەکاربوون و بەگەرخستن.
- پالپشتیکردنى دامەزراوہ داراییەکان بۇ پەرەپیدانى بەرنامەى قەرزى پالپشت بۇ خواوہنکاری لاو، ئافرەت و بەسالآچوو.

دەستگەيشتن بە قەرز (دارایی) – سىياسەتە تاییەتەکانى داينکردنى دارایی و پارەدارکردنئەمانەن:

- پيشکەشکردنى ئامۆژگارى و راھینانى پيويست بۇ بەھیزکردنى تواناکانى دامەزراوہکان لە بواریکانى ژميريارى و بەرپۆهبردنى دارایی.
- کەمکردنەوہى رێژەى باج لەسەر دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- پەرەپیدانى بەرنامەى قەرزى دەولەت بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند: وەک قەرزى پەرەپیدانى دامەزراوہکان (قەرزى ماوہ درێژ) و قەرزى تۆپى پاراستن (قەرزى ماوہ کورت).
- پەرەپیدانى سىستەمى قەرزى بەبى گەرەنتى و بەپالپشتى حکومەت (واتا پالپشتى نووسراوى گەرەنتى قەرز (CGS)).
- لیکدانى راھینانى بەرپۆهبردنى کار و قەرزى بازرگانى، بۇ بەرزکردنەوہى شارەزایی لە بەرپۆهبردنى ژميريارى کار.

خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى کار (Business Development Services)

خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى کار (BDS) دەرفەتێكى لەبارە بۇ دروستکردنى هاوبەشیی لەنیوان کەرتەکانى گشتى و تاییەت (PPP)، لەوانەى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند نەزانن چۆن دەستیان بگات بەو یارمەتییانەى پيويستیانە؛ یان نازانن پيشکەشکارانى ئەم خزمەتگوزارییانە کین و بەهەمان شیوہ پيشکەشکارانى خزمەتگوزارى نازانن ئەوان چيان پيويستە. لەرێگەى پیکەوہبەستنەوہى دامەزراوہکان و پيشکەشکارانى خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدان، دەکریت پردیک لەنیوان هەردوولایەن دروست بکریت. دەکریت پلانى لەم جۆرە ئەم بابەتانە لەخۆبگریت:

- 1- کردنەوہى سەنتەرى پيشکەشکردنى خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى کار لە شوینە ستراتیییەکان.
- 2- ئەنجامدانى توێژینەوہى جوگرافى لەسەر ئەو شوینانەى پیداوئىستى زۆرى هەیه بە خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى کار.
- 3- بەستنەوہى خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى کار بە ژوورەکانى بازرگانى و پيشەسازى، نووسینگەکانى خزمەتگوزارییەکانى شارەوانیى، کۆمەلە بازرگانییەکان، دامەزراوہ داراییەکان و ناوہندەکانى راھینان، بەمەبەستى دروستکردنى تۆرپكى هەمەپەنگ و کارا.

- 4- ھاندانی دامەزراوہ داراییەکان و ناوہندەکانی خزمەتگوزارییەکانی پەرەپێدانی کار بۆ دانانی میکانیزمی دارایی گونجاو بۆ دامەزراوہی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- 5- ھاندانی پێشکەشکارانی سەرەخۆی خزمەتگوزارییەکانی پەرەپێدانی کار بۆ دروستکردنی کۆمەلەى پسیۆپیی.
- 6- دانانی پێوہرەکانی کوالیتی بۆ ناوہندەکانی خزمەتگوزارییەکان پەرەپێدانی کار، بۆ بەدیھێنانی دنیایی جۆری پەیرەوکرەو لە کارى دامەزراوہکان.

داھینان و تەکنەلۆجیا

دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند رووبەرووی ئاستەنگی زیاتر دەبنەوہ بە بەراورد بە دامەزراوہکانی گەورە، پەيوەست بە داھینکردنی پێداوێستییەکانیان بۆ زانیاری، سەرچاوەی مرۆیی و سەرچاوەی دارایی پێویست بۆ پەرەپێدانی تەکنەلۆجی. ئەمانەى خوارەوہ ئەو سیاسەت و رێکارانەن کە دەکرێن رەچاو بکریین:

- 1- دیزاینکردن و جێبەجێکردنی چوارچێوہیەکی سادە بۆ زانست و تەکنەلۆجیا لەسەر ئاستی خۆجێی و نیشتمانیی.
- 2- دانانی سیستمی داھینانی نیشتمانیی و خۆجێی لەرێگەى ھەماھەنگی و بونیاتنانی تواناکانی ژێرخان (ئەکادیمیایکانی زانست و تەکنەلۆجیا).
- 3- دروستکردن و پالپشتیکردنی دامەزراندنی کار لە رێگای و تەکنەلۆجیا و ئامادەکردنی ئامرازەکانی پەرەپێدانی تەکنەلۆجیا بۆ دامەزراوہی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- 4- ھاندانی پێشکەشکردنی داواکاری بۆ وەرگری مافی داھینان و دیزاین و نیشانەى بازارگانی لەلایەن دامەزراوہی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.
- 5- رێکخستنی خولی راگەیاندن و خولی راھینان لەسەر تەکنەلۆجیا و داھینان.
- 6- رێکخستنی خولی راھینان لەسەر بەکارھێنانەکانی تەکنەلۆجیای زانیاری و گەیاندن بۆ بەرپۆھەردنی کار.
- 7- داھینکردنی چوارچێوہیەکی رێکخستن بۆ کەمکردنەوہی تێچوووی پەيوەندییەکان و گەیاندن دامەزراوہی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند.

دەستگەیشتن بە بازارەکان – ئەمانەى خوارەوہ سیاسەتە سەرەکییەکان بۆ دەستگەیشتن دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بە بازارەکان:

- 1- پێشکەشکردنی پالپشتیی بە بازارکردن لەرێگەى ناوہندەکانی خزمەتگوزاری دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و لەرێگەى داھینکردنی زانیاری لەسەر بازار و توێژینەوہی بە بازارکردن، گریبەستکردنی گشتی و بەشداریکردن لە پێشانگا بازارگانییەکان و خولەکانی راھینانی پسیۆپیی.

- 2- دابینکردنی زانیاری تايبەت لەسەر رەھواچپێدانی چالاکی ھەبازرگانییەکانی حکومەت لەرێگەى ناوھەندەکانی خزمەتگوزاری دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند.
- 3- ئاسانکاری بۆ بازرگانی نیوودەولەتیی.
- 4- پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری ھاوتاکردنی کار (Business Matching)
- 5- پەرەپێدانی ژێرخان و دامەزراوھەکان بۆ ھەناردەکردن – بۆ نمونە، ناوچەى پێشەسازی سنووری، ناوچەى ھەناردەى پێشەسازی، ناوچەى دابینکاری ھەناردە و بریکاری و ھاندانی ھەناردە.

پەرەپێدانی کۆمەلەى دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند (MSME Cluster Development)

- پێداویستی ھەبە بە خزمەتگوزاری کارا بۆ پەرەپێدانی کار و پالپشتیکردن و دابینکردنی پێداویستییەکانی دامەزراوھەکان لە ناوچە پێشەسازییەکان و کۆمەلە تەکنەلۆجی / پێشەسازییەکان. ئەمانە ھەندیکن لە رێکارەکان:
- 1- داپشتنی پلانی ستراتیژی نیشتمانی بۆ ناوچە ئابوورییە تايبەتەکان و کۆمەلگەکانی کار، لەگەڵ دابینکردنی ژێرخانی پێویستی وەک رێگاوبان و پەيوەندییەکان، ھەروەھا دروستکردنی ناوچەى پێشەسازی سنووری بەھاوکاری و راوژێر لەگەڵ لایەنە پەيوەندارەکان.
 - 2- بەھێزکردنی توانا دامەزراوھەى و کارگێرپێھەکانی ناوچە ئابوورییە تايبەتەکان لەرێگەى جێبەجێکردنی چوارچێوھەى رێکخستنی شەفاف و پالپشتیکردنی بەرنامەى رەھینانی تەکنیکی.

ئەنجامدانی تووژینەوھى نیشتمانی لەسەر کۆمەلەى دامەزراوھەکان، بە مەبەستی دیاریکردنی شوینە سەرھەکییەکان و پێداویستییەکانی پەرەپێدانی تواناکان و چوارچێوھى دامەزراوھەى.

(ب) چوارچێوھى نیشاندەرەکانی سیاسەتى رێکخراوى ھاوکاری ئابووری و پەرەپێدان تايبەت بە دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند

نیشاندەرەکانی سیاسەتى دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند ئامرازی سەرھەکییە بۆ بەراوردکاری و ھەلسەنگاندنی بەرنامە تايبەتەکان بە دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند، دروستکراوھ بۆ ئابوورییە تازەپێگەیشتووھەکان بۆ ھەلسەنگاندنی ئەم جۆرە دامەزراوانە و چاودێریکردنی پێشکەوتنی بەدیھاتوو لە پرۆسەى جێبەجێکردن.

نیشاندەرەکان داپژراون بەپشت بەستن بە دە رەھەند، لەلایەن رێکخراوى ھاوکاری ئابووری و پەرەپێدان بەھاوبەشى لەگەڵ کۆمسیۆنى ئەوروپی، بانکی ئەوروپی بۆ ئاوەدانکردنەوھ و پەرەپێدان و دامەزراوھى رەھینانی ئەوروپی، رێبەرێک دابین دەکات بۆ داپشتن و جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی دامەزراوھەکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوھەند، لەسەر بنەمای باشتترین پیادەکردنەکان کە یەکیتى ئەوروپا و رێکخراوى ھاوکاری ئابووری و پەرەپێدان جێبەجێ دەکەن. نیشاندەرەکان خالی ھێز و لاوازی دەستنیشان دەکەن لە داپشتن، جێبەجێکردن و چاودێریکردنی سیاسەتەکان.

ئەم نمونەى خوارەوہ لە رێبەرى سىياسەتى ریکخراوى ھاوکارى ئابوورى و پەرەپێدان (2009 – 2020) پەرەوکران بۇ ئەوہى بگونجیت لەگەڵ پیداوېستىيەکانى ئەم توێژینەوہى بۇ ھەلسەنگاندى و ئامادەکردنى ژینگەى پالپشت بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لەرێگەى ئەنجامەکان و راسپاردە تايبەتەکانى روویوێى ئەنجامدراو لە سالى 2022.

دە رەھەندەکە کۆکراونەتەوہ لە سى بواردا بۇ ئاراستەکردنى پەیکەرى سىياسەتە پەيوەندارەکان بە پەرەپێدانى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەرىمى کوردستان.

نیشانەرى سىياسەتى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، پیکدیت لە دە رەھەند کە بەم شيوەى خوارەوہ دابەشکراون:

نیشانەرى سىياسەتى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند	بوار
(1) فېرکردن و راھینانى خاوەنکاریى	پەرەپێدانى سەرمايەى مرۆيى
(2) بەرزکردنەوہى کارامەيیەکان	
(3) گونجاويى تېچووى دەستبەکاربوون و تۆمارکردن	ژینگەى بەگەرخستن
(4) ياسا و رینمايى روون و کاریگەر	
(5) دەستگەيشتن بە باشترین بازارەکان	
(6) دەستگەيشتن بە دارايى و باجى گونجاو	
(7) دانانى چوارچێوہى کارا بۇ نوینەرایەتیکردنى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند	
(8) باشترکردنى دەستگەيشتن بە ئەنتەرنېت	داهینان و توانای کيپرکى
(9) بەھیزکردنى توانا تەکنەلۆجىيەکانى دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند	
(10) نموونى کارى ئەلیکترۆنى سەرکەوتوو و پالپشتیکردنى دامەزراوہکان کار.	

پەرەپیدانی سەرمايەى مرۆیى: رەهەندی یەكەم و دووہم

رەهەندی یەكەم: فێرکردن و راھینانی خاوەنکاران

ئەم رەهەندە شەش لقی ھەيە. خشتەى خواروہوہ ئاماژەيە بە ناوہرۆكى ھەر یەكێك لە لقەکانى ئەم رەهەندە.

ناوہرۆك	لق
چوارچێوہى سىاسەتى گشتى لەگەل كۆمەلێك پرنسیبى رێنویيێكار و راسپاردە بۇ پەرەپیدانى ستراتيجیى و فێرکردنى خاوەنكارىيى.	1.1 چوارچێوہى سىاسەتى فێرکردنى خاوەنكارىيى
پێويستى بە پرۆژە و ھاوبەشیی ھەيە بۇ بەھيزکردنى كۆمەلگەکانى خاوەنکاران لەسەر ھەموو ئاستەکانى فێرکردن و راھینانى (فەرمیى و نافەرمیى)، ھاوبەشیی كە تەبابن لەگەل ستراتيجیيە نیشتمانیيە پەيوەندارەکان (وہك پەرورەدە، دامەزراوہى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، دامەزراندنى و توژینەوہ و پەرەپیدان)	1.2 سەرچاوەکانى پالپشتى سىاسەتەکانى خاوەنكارىيى
بایەخ دەدات بە پالپشتى دارايى بۇ فێرکردنى بەردەوامى خاوەنکاران	1.3 پرۆسەى دارپشتنى سىاسەتەکان
پێكدیٹ لە سىستەمى فێرکردنى فەرمیى لەرێگەى ئامرازەکانى سىاسەتى پەيوەندار بە فێرکردنى سەرەتايى و ئامادەيى و خویندنى بالآ و بەستەنەوہيان بە سىاسەتى فراوانترى ئابوورى.	1.4 چاودیری و ھەلسەنگاندن
چاودیری و ھەلسەنگاندنى سىاسەتەکانى خاوەنكارى و جیبەجێکردنیان.	1.5 فێرکردنى نافەرمیى
رێككەوتنە گرێدراوہکان لەنێوان لایەنە حكومیيەکان و پێشكەشكارانى خزمەتگوزارى و رێكخراوہکانى كۆمەلێ مەدەنیى و خێرخوازیى بەمەبەستى پەرەپیدانى كارامەيیەکانى خاوەنكارىيى.	1.6 باشترین پیاوہكردنەکان
پیاوہكردنەکانى فێرکردنى خاوەنكارىيى و گواستەنەوہى شارەزايى.	

رەهەندی دووہم: بەردەستبوونی کارامەییەکان

ئەم رەهەندە پینچ لقی هەیه. خشتەى خوارەوہ ئاماژەیه بە ناوہرۆکی هەر یەکیک لە لقەکانی ئەم رەهەندە.

لق	ناوہرۆک
2.1	<p>سیاسەتیک بۇ دیاریکردنی پیداوئیستییهکانی راھینانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند (یان 40% ی سالانە) لەرپگەى روویبوی راستەوخۆ یان لەرپگەى ئەنتەرنییت.</p> <p>یان 20% لەرپگەى پرۆژەکانی فیروونی بەردەوام (یان بەرنامەکانی فیروکردنی خاوەنکاری) و 20% لەرپگەى روویبوی راستەوخۆ یان لەرپگەى ئەنتەرنییت.</p>
2.2	<p>سیستمی دلناییی جۆریی لەنیوان حکومەت و پیشکەشکارانی حکومەت بۇ دیاریکردنی پیوہرەکانی راھینانی تاییەت بە دامەزراوہکان (واتا ئاستی پروگرامەکانی خویندن و پیوہرەکانی پروانامەپیدان).</p>
2.3	<p>رێژەى سەدی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہندی نوێی کە سوودمەندن لە هەر جۆرە راھینانیک یان راھینانی پەيوەست بە کارەکانیان.</p>
2.4	<p>رێژەى سەدی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہندی دامەزراو و نوێی کە سوودمەندن لە هەر جۆرە راھینانیک یان راھینانی پەيوەست بە کارەکانیان.</p>
2.5	<p>گەیشتن لەرپگەى ئەنتەرنییت بە پیشکەشکارانی خزمەتگوزارییەکانی راھینان.</p> <p>بەردەستبوونی پیشکەشکارانی راھینان لەسەر ئاستی هەرنمی/نیشتمانیی.</p> <p>رێکارەکانی پالپشتی حکومەت بۇ راھینانی پیشکەشکارانی خزمەتگوزارییەکانی دامەزراوہى بچووک.</p>

ژینگەى دامەزراندن (بەکارخستن) – رەهەندى سێیەم، چوارەم، پینجەم، شەشەم و حەوتەم
رەهەندى سێیەم: گونجاوی تێچوووی دەستپیکردن و بەگەرڤخستنى دامەزراوہ

ئەم رەهەندە چوار لقی هەیه. خشتەى خواروہە ئاماژەیه بە ناوەرۆکی هەر یەکیک لە لقهکانى ئەم رەهەندە.

ناوەرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ژمارەى رۆژەکان بۆ وەرگرتنى بروانامەى تۆمارکردنى کۆمپانیا ▪ ژمارەى هەنگاوەکان بۆ وەرگرتنى بروانامەى تۆمارکردنى کۆمپانیا ▪ تێچوووی فەرمیى بۆ وەرگرتنى بروانامەى تۆمارکردنى کۆمپانیا ▪ ئایا یەک ژمارەى پیناسى دەگمەن هەیه بەکاربێت بۆ مامەلەکردن لەگەڵ دەزگا فەرمییهکان ▪ ئایا کەمترین ئاستى سەرمايهى پێویست داواکراوہ ▪ ئایا خزمەتگوزارى یەک پەنجەرە هەیه 	<p>3.1</p> <p>دەرکردنى بروانامەى تۆمارکردنى دامەزراوہ</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ئایا سیستەمى تۆمارکردنى ئەلیکترۆنى (بە ئەنتەرنێت) کارایە؟ ▪ چەند ماوہى پێدەچێت بۆ وەرگرتنى بروانامەى تۆمارى دامەزراوہ / ژمارەى پیناس (Authentication Number) 	<p>3.2</p> <p>زیادکردنى پرۆسەى تۆمارکردنى ئەلیکترۆنى</p>
<p>ناسنامەى فەرمیى دامەزراوہى تۆمارکار چیه؟ ئەمانەى خواروہە هەندیک نمونەن:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ فەرمانگەى گشتى باج ▪ فەرمانگەى خانەنشینی و دەستبەرى کۆمەلایەتى ▪ فەرمانگەکانى شارەوانیى ▪ دەستەى گشتى گەشەپیدانى پېشەسازى ▪ فەرمانگەى تۆمارکردنى کۆمپانیاکان ▪ یەکیتى کۆمەلە کشتوکالییهکان ▪ یەکیتى ژوورە بازرگانیهکان 	<p>3.3</p> <p>تۆمارکردن/دامەزراوہى "فەرمیى"</p>
<p>رێککەوتنە گرێدراوہکان لەنێوان لایەنە حکومییهکان و پېشکەشکارانى خزمەتگوزارى و رێکخراوہکانى کۆمەلای مەدەنیى و خێرخوازیى بەمەبەستى پەرەپیدانى کارامەیهیهکانى خواوەنکارى، لەگەڵ پیدانى ئەولەویەت بە دامەزراوہ تۆمارکراوہکان.</p>	<p>3.4</p> <p>فێربوونى نافەرمیى</p>

رەهەندی چوارەم: یاسا و رێنمایی کاریگەر

ئەم رەهەندە دوو لقی هەیه. خشتەى خوارەوہ ئاماژەیه بە ناوەرۆکی هەر یەکیک لە لقهکانی ئەم رەهەندە.

ناوەرۆک	لق
ستراتیژیک بۇ ئاسانکردنی یاسا و رێنماییە کارگێرییەکان	4.1 ئاسانکردنی یاسا و رێنماییەکانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند
<ul style="list-style-type: none"> ▪ هەماهەنگی نیوان لایەنە حکومییەکان ▪ دەستەبەک بۇ پەرەپێدانی سیاسەتەکانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند ▪ ستراتیژیک بۇ پەرەپێدانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند 	4.2 چوارچۆیە دامەزراوہیی

رەهەندی پینجەم: دەستگەیشتن بە باشترین بازارەکان

ئەم رەهەندە سێ لقی هەیه. خشتەى خوارەوہ ئاماژەیه بە ناوەرۆکی هەر یەکیک لە لقهکانی ئەم رەهەندە.

ناوەرۆک	لق
بەرنامەى تاییەت بە رەواچپێدانی هەناردە	5.1 بەرنامەى هاندانی هەناردەکردن
<ul style="list-style-type: none"> ▪ پەرەپێدانی کۆمەڵە و گروپە تاییەتەکانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند ▪ هەماهەنگی لەگەڵ زانکۆکان ▪ راهێنانی تاییەت لەسەر بازنەى دابینکردن (گرتبەستکردن) 	5.2 بەهیزکردنی توانای کێبەرکێی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند
بەرنامە / پێشانگای نیشتمانیی رەواچپێدان بۇ دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند	5.3 بەرنامە نیشتمانییەکانی رەواچپێدان

رەهەندی شەشەم: دەستگەیشتن بە دارایی و باجی گونجاو

ئەم رەهەندە دوو لقی هەیه. خشتەى خوارەوہ ئاماژەیه بە ناوہرۆکی هەر یەکیک لە لقەکانی ئەم رەهەندە.

ناوہرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ئاسانکاری لە داواکارییەکانی گەرەنتی قەرز ▪ بەرنامەى گەرەنتی کریدیت ▪ خزمەتگوزارییەکانی کریدیت ▪ خزمەتگوزارییەکانی قەرز و دابینکردنی دارایی: قەرزی بانک، دامەزراوہى قەرزی بچووک، بەخشین ▪ یاسا و ریکارەکانی مایەپووجبوون (خیرا) ▪ تۆماری خانووبەرە ▪ تۆماری هەبووہ گوێزراوہکان (کە بکریت وەک گەرەنتی بەکاربھێنریت) 	<p>6.1</p> <p>دەستگەیشتن بە قەرز (بارە)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ شیکاری بارگرانی باج لەسەر دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند ▪ شیکاری بەرەبەستەکانی باج بۆ وەبەرھێنان لە دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند ▪ شیکاری بەرەبەستەکانی باج بۆ دابینکردنی دارایی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند ▪ ھەلسەنگاندن و کەمکردنەوہى بەرەبەست و بارگرانی باج لەسەر دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند 	<p>6.2</p> <p>گونجاندى سیستمى باج لە بەرژەوہندى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند</p>

رەهەندی حەوتەم: چوارچێوہى کاریگەر بۆ نوینەرایەتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

ئەم رەهەندە دوو لقی هەیه. خشتەى خوارەوہ ئاماژەیه بە ناوہرۆکی هەر یەکیک لە لقەکانی ئەم رەهەندە.

ناوہرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تۆپى بەھیز و کارا (کەرتى گشتى / تاییەت) کە نوینەرایەتى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند بکات لەسەر ئاستى خۆجی و نیشتمانیی. ▪ ژووری بازرگانی: <ul style="list-style-type: none"> - رۆلى پالەشتى و نوینەرایەتى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند - خزمەتگوزارى راویزکاری بۆ دامەزراوہى بچووک و مامناوہند (رووبەرپوو یان لەرێگەى ئەنتەرنێت) - یارمەتیدان لە تۆمارکردنی دامەزراوہکان. 	<p>7.1</p> <p>تۆپى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ کۆپەندى راویزکاری لەنیوان کەرتەکان: <ul style="list-style-type: none"> - چەنجارەى کۆبوونەوہکان (بۆ نموونە مانگانە) - گفتوگۆى میدیایى بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانى توانادارکردنى کەرتى کار 	<p>7.2</p> <p>راویزکاری لەنیوان کەرتى گشتى و تاییەت</p>

داهینان و توانای کێبێرکی- رەھەندی ھەشتەم، نۆیەم و دەیەم

رەھەندی ھەشتەم: باشترکردنی دەستگەپشتن بە ئەنتەرنێت

ئەم رەھەندە دوو لقی ھەیە. خشتەى خوارەوہ ئاماژەییە بە ناوەرۆکی ھەر یەکیک لە لقەکانی ئەم رەھەندە.

ناوەرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> خزمەتگوزاری پارەدانی ئەلیکترۆنی وەک پارەدانی باج، دەستەبەری کۆمەلایەتی و مووچەى خانەنشینی خزمەتگوزاری پارەدانی ئەلیکترۆنی تری تاییەت بۆ دامەزراوہى بچووک و مامناوہند 	<p>8.1 کارلیک لەگەل خزمەتگوزارییەکانی حکومەت</p>
<ul style="list-style-type: none"> خزمەتگوزاری زانیاری ئەلیکترۆنی بۆ دامەزراوہى بچووک و مامناوہند کوالیتی دەروازەى ئەلیکترۆنی (ویبسایت) 	<p>8.2 جۆری زانیاری و خزمەتگوزارییەکانی دەروازەى ئەلیکترۆنی</p>

رەھەندی نۆیەم: بەھێزکردنی توانا تەکنەلۆجییەکانی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

ئەم رەھەندە سێ لقی ھەیە. خشتەى خوارەوہ ئاماژەییە بە ناوەرۆکی ھەر یەکیک لە لقەکانی ئەم رەھەندە.

ناوەرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> پالپشتیکردنی بەرنامەکانی راھینانی پسیپۆری لە بواری تەکنەلۆجیا 	<p>9.1 باشترکردنی پرۆسەى بلاوکردنەوہى تەکنەلۆجیا لەناو دامەزراوہى بچووک و مامناوہند</p>
<ul style="list-style-type: none"> ناوہندەکانی داهینان و تەکنەلۆجیا ھاوکاری لەنیوان کۆلیژە تەکنیکیەکان و دامەزراوہى بچووک و مامناوہند 	<p>9.2 بەرنامەى تەکنەلۆجیا کە جەخت بخاتە سەر بەکارھینانە ئەلیکترۆنییە بازارگانییەکان.</p>
<ul style="list-style-type: none"> گروپ تۆری تەکنیکی / تەکنەلۆجی حکومی و تاییەت بە نوینەراپەتی کەرتە جیاوازەکان 	<p>9.3 پەرەپیدانی کۆمەلەکان و تۆرەکان.</p>

رەهەندی دەیهەم: نموونەى کارى ئەلیکترۆنى سەرکەوتوو و پالپشتیکردنى دامەزراوہکان

ئەم رەهەندە دوو لقی هەیه. خشتەى خواروہوہ ئاماژەیه بە ناوہرۆکی هەر یەکیک لە لقەکانى ئەم رەهەندە.

ناوہرۆک	لق
<ul style="list-style-type: none"> بەرنامەى پالپشتیکردنى دامەزراوہکانى کار خزمەتگوزارییەکانى کار (روومالکردنى کەرت و ناوچە جیاوازەکان) کوالیتی خزمەتگوزارییەکانى کار 	<p>10.1 سەنتەر و ناوہندە خزمەتگوزارییەکانى پالپشتى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند</p>
<ul style="list-style-type: none"> زانبارى بەردەست لەسەر پێشکەشکارە جیاوازەکانى خزمەتگوزارى بۆ دامەزراوہى بچووک و مامناوہند (نیشتمانیی و نێودەولەتى)، وەک وئیسایستى ژوورى بازارگانى، هتد... سەنتەرى زانبارى بازارگانى، زانبارى لەسەر چوارچێوہ و پرۆژە نیشتمانییە پەيوەندارەکان بە دامەزراوہى بچووک و مامناوہند (کە هاوکات بەردەستین بە شێوہى ئەلیکترۆنى و لەسەر وئیسایست) 	<p>10.2 زانبارى تاییەت بە دامەزراوہى بچووک و مامناوہند</p>

هەلسەنگاندن و نیشاندەرەکان

پاش داپشتنى بەرنامەکە و پەسەندکردنى پلانى کار لەلایەن هەموو لایەنە پەيوەندارەکان، نیشاندەرى سەرەکیى ئەدا (KPI) بەکاردەهێنرێت بۆ هەلسەنگاندنى هەموو بوارەکان و زانینى پێشکەوتنى بەدیھاتوو. ئەمە پشت دەبەستێت بە سیناریۆیەکی هەلسەنگاندنى پینچ ئاست، کە ریکخراوى هاوکارى ئابوورى و پەرەپێدان ئامادەى کردوہ (بروانە خشتەى خواروہوہ).

(ئاستى 1 = نزمترین ئاست ئاستى 5 = بەرزترین ئاست)

ئاستى 5	ئاستى 4	ئاستى 3	ئاستى 2	ئاستى 1
<ul style="list-style-type: none"> میژووویەکی گرنگ هەیه لە جێبەجێکردنى کارای سیاسەت، بەرنامە و یاساکان چوارچێوہى دامەزراوہی بەردەوام هەیه 	<ul style="list-style-type: none"> جێبەجێکردنى کارا هەیه بۆ بەرنامە، میکانیزم، یاسا، یان خزمەتگوزارى چوارچێوہى ئەرکەکان دانراوہ بۆ زیاتر لە سیاسەتى بوارە دیاریکراوہکان 	<ul style="list-style-type: none"> بەرنامە، میکانیزم، یاسا، یان خزمەتگوزارى "روون" هەیه چوارچێوہى ئەرکەکان دانراوہ بۆ سیاسەتى بوارىکى دیاریکراو 	<ul style="list-style-type: none"> "رەشنووسى" بەرنامە، میکانیزم، یاسا، یان خزمەتگوزارى هەیه هەندیک ئاماژە هەیه بۆ هەولێ حکومەت بۆ چارەسەرکردنى بوارىکى دیاریکراو 	<ul style="list-style-type: none"> بەرنامە، میکانیزم، یاسا، یان خزمەتگوزارى نییە بۆ روومالکردنى بوارى دیاریکراو

به‌شي دووهم

پينج چوارچيوه‌ي دامه‌زراوه‌يي بۆ په‌ره‌پيداني دامه‌زراوه‌كاني بچووك و مامناوه‌ند له ژينگه‌ي چاكسازي

خشته‌ي (ج2-5) تيشك ده‌خاته سهر ريبازه به‌كارهاتووه‌كان له‌لايه‌ن دامه‌زراوه به‌شداره‌كان له پلانداناني ستراتيژي بۆ په‌ره‌پيداني كهرتي تاييهت و دامه‌زراوه‌كاني بچووك و مامناوه‌ند و پرۆژه‌كانيان بۆ تواناداركردي ئه‌م بواره.

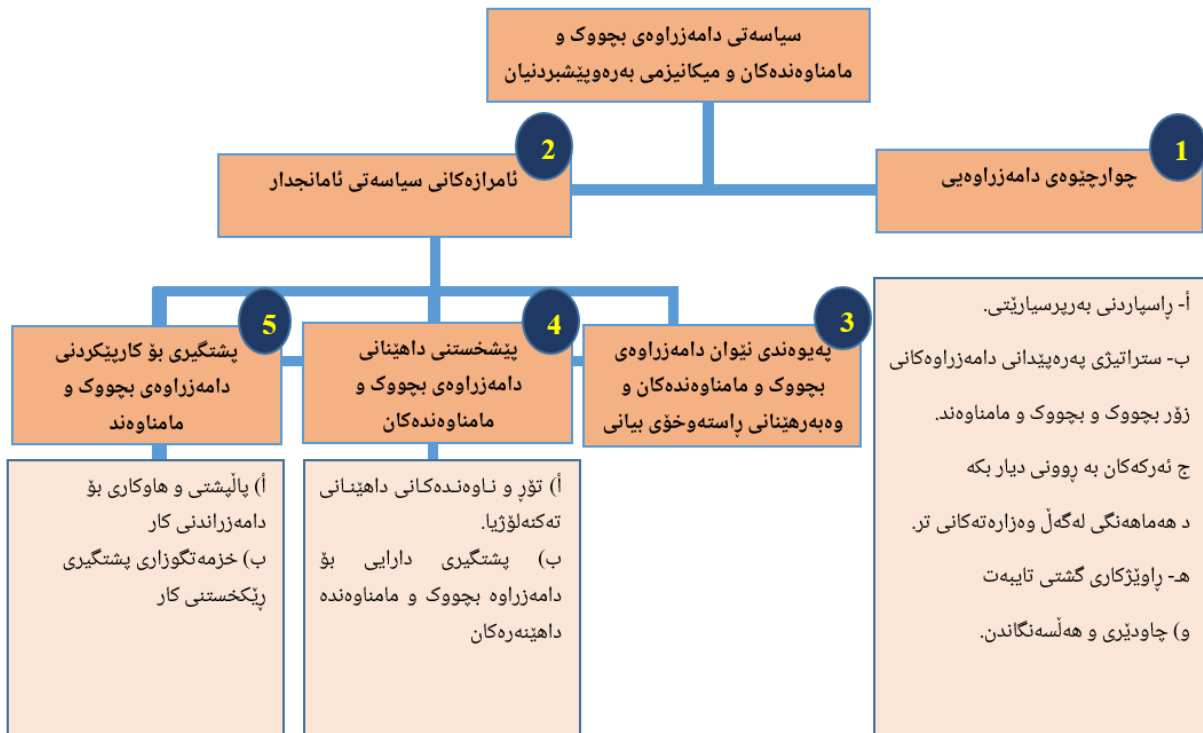
خشته‌ي (ج2-5): ريبازه به‌كارهاتووه‌كان له‌لايه‌ن دامه‌زراوه به‌شداره‌كان له پلانداناني ستراتيژي بۆ په‌ره‌پيداني كهرتي تاييهت و دامه‌زراوه‌كاني بچووك و مامناوه‌ند

دامه‌زراوه‌ي هاوبه‌ش	ناوه‌رۆك	
OECD / EU	MENA-OECD Egypt Initiative (partnered by the EU). BUSINESS CLIMATE DEVELOPMENT STRATEGY (BCDS) - MSME Policy and Promotion. ده‌ستپيشخه‌ري رۆژه‌لاتي ناوه‌راست و باكوري ئه‌فريقا - ريكخراوي هاوكاري و په‌ره‌پيداني ئابووري له ميسر (به‌هاوبه‌شي يه‌كپتي ئه‌وروپا). ستراتيژي ژينگه‌ي كار (BCDS)، سياسه‌تي دامه‌زراوه‌ي زور بچووك، بچووك و مامناوه‌ند و ره‌واجپيدانيان.	A
ASEAN (JAIF –Japan)	- The Association of Southeast Asian Nations; Strategic Action Plan Structure for MSME Development 2016-2025. ASEAN - كۆرپه‌ندي و لاتاني باشوري رۆژه‌لاتي ناسيا؛ پلاني كاري ستراتيژيي بۆ په‌ره‌پيداني دامه‌زراوه‌ي بچووك و مامناوه‌ند 2025-2016.	B
Ministry of MSME - India	Ministry of MSME in partnership with SIDBI (Small Industries Development Bank) through the MSME Umbrella Programme (MSME-UP) - Best Practice Mechanisms and Recommendations for MSME Development. وه‌زاره‌تي دامه‌زراوه‌ي MSME به‌هاوبه‌شي له‌گه‌ل SIDBI (به‌رنامه‌ي هه‌مه‌لايه‌ني دامه‌زراوه‌كاني بچووك و مامناوه‌ند) - ميكانيزم و براسپارده‌كان و باشترين پياده‌كرده‌كان بۆ په‌ره‌پيداني دامه‌زراوه‌ي بچووك و مامناوه‌ند	C
ILO / EU	EU and ILO best practice technical advisory for MSME policy development. Ministry of Commerce, Trade and Finance - Republic of Zambia. باشترين پياده‌كرده‌كاني راويژكاري ته‌كنيكي به‌كپتي ئه‌وروپا و ريكخراوي كاري نيوده‌وله‌تي بۆ په‌ره‌پيداني سياسه‌تي دامه‌زراوه‌كاني زور بچووك، بچووك و مامناوه‌ند. وه‌زاره‌تي بازرگاني و دارايي - كۆماری زامبيا.	D
USAID / World Bank	USAID / WB: MSME Growth and Jobs Creation in Lebanon. ئاژانسي و لاته يه‌كگرتووه‌كان بۆ په‌ره‌پيداني نيوده‌وله‌تي / بانكي نيوده‌وله‌تي: گه‌شه‌ي دامه‌زراوه‌كاني بچووك و مامناوه‌ند دروستكردي هه‌لي كار له لوبنان.	E

أ) دەستپێشخەری میسر لە رۆژھەلاتی ناوہراست و باکورى ئەفریقا – ریکخراوی ھاوکاری و پەرەپیدانی ئابووری لە میسر (بەھاوبەشی یەکیەتی ئەوروپا). ستراتژی ژینگەى کار (BCDS)، سیاسەتى دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و رەواجپیدانیان.

نمۆنەى بەکارھێنەر لە میسر چوارچۆیەکی دامەزراوہ و ئامرازى سیاسەتەکانە، وەک روونکراوہتەوہ لە شۆیەى (ج3-5). ئەم ریبازە کارناسانى دەکات بۇ بەرپۆەبردنى ژینگەى دامەزراوہیى لەژێر رۆشنایى کۆمەلێک توخمى دیاریکراو، ھەوہا ریکخۆش دەکات بۇ جەخت خستە سەر سیاسەتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و پالپشتیکردنى داھینان و بەگەرختنى دامەزراوہکانى زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند.

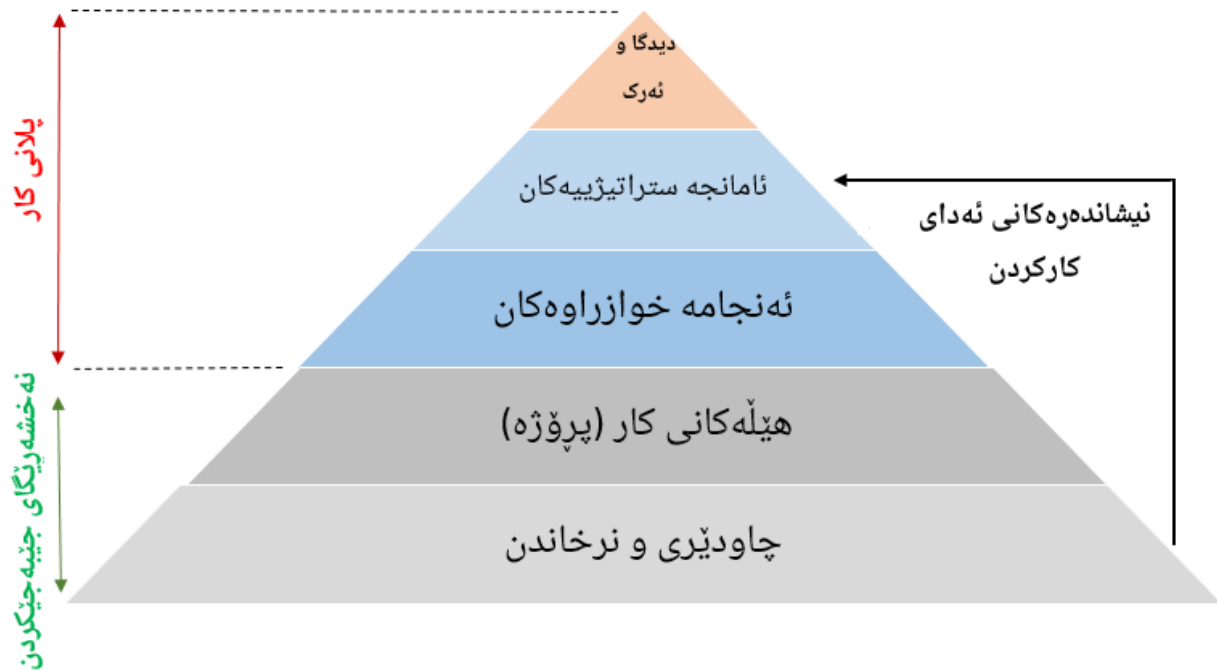
لە کۆتایدا ئەم دوو توخمە گرنگە دەبەسترنەوہ بە رەھەندى "دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند و رەواجپیدانیان". ئەم ریبازە ریکخۆس دەکات بۇ باشتەر بەرپۆەبردنى لقەکانى ئەم رەھەندە و بەستەوہى بە کۆى چوارچۆیەکە. ئەم ریبازە باشتەر کاردەکات لە ولاتى گەورەى وەک میسر، چونکە چەندین شوینى ھەمەجۆر ھەبە پپۆیستى بە بایەخى ھەمەجۆر ھەبە سەبارەت بە خزمەتگوزارییەکانى پەرەپیدانى دامەزراوہکان و پیداوایستییەکانیان. سەرەپای ئەوہ، ئاست و کوالیتى خزمەتگوزارییەکان بۇ یارمەتیدانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە رووبەرێکى فراواندا، وادەکات ئەم ریبازە کردەیتەر بیت بۇ پپشکەشکردنى خزمەتگوزارییەکان و دیاریکردنى پیداوایستییەکان.

شیوہی (ج4-4): ریکخراوی ھاوکاری ئابووری و پەرەپیدان – چوارچێوہی ھەلسەنگاندنی سیاسەتی بەرەوپیئشبردنی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

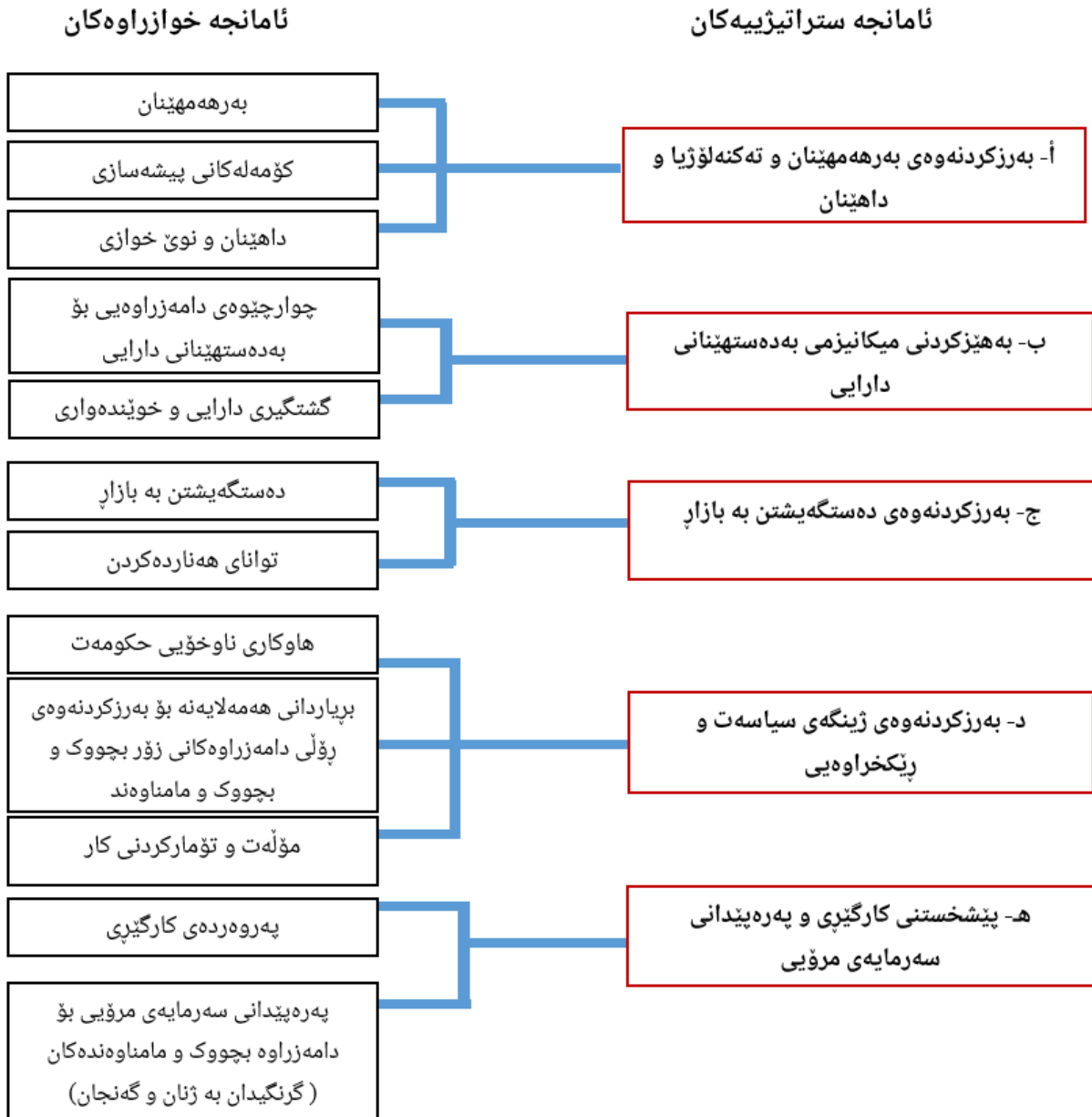
ب) ASEAN – کۆپەندی ولاتانی باشوری رۆژھەلاتی ئاسیا؛ پلانی کاری ستراتیژیی بۇ پەرەپیدانی دامەزراوہکانی بچووک و مامناوہند 2016-2025.

رێبازی ASEAN پشتمەبەستیی بە پەیکەری پەرەپیدان بۇ ولاتانی باشوری رۆژھەلاتی ئاسیا و جەخت دەخاتە سەر پلانی کاری ستراتیژیی، وەک روونکراوہتەوہ لە شیوہی (ج4-5)، ھەرەھا بەستراوہتەوہ بە ئەنجامە چاوەروانکراوہکان لە جیبەجیکردنی نەخشەرێگە.

شیوہی (ج4-5): پەیکەری پلانی کاری ستراتیژیی بۇ کۆپەندی ولاتانی باشوری رۆژھەلاتی ئاسیا بۇ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

ئامانجی ئەمە گونجاندنی پرۆژەکانی پەرەپیدانە لەگەڵ نەخشەرێگای جیبەجیکردن (شیوہی ج4-5)، ھەرەھا بۇ راگرتنی ھاوسەنگیی پلانەکانی کار و کارکردنی ھاوبەش لەنیوان کەرتەکانی گشتی و تاییەت لە دیزاینکردنی پرۆژەکان. ھاوکات جەخت دەخاتە سەر بایەخی قۆناغی پاش جیبەجیکردن لەرێگەى دانانی نیشانەرە سەرەکییەکانی ئەدا و جیبەجیکردنی میکانیزمە کاریگەرەکانی چاودێری و ھەلسەنگاندن.

شێوہ (ج4-6): نەخشەریگەى جێبەجێکردن

(ج) وەزارەتى دامەزراوہى MSME بەھاوبەشى لەگەڵ SIDBI (بەرنامەى ھەمەلایەنى دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند - ھیند) - میکانیزم و راسپاردەکان و باشتەرىن پیاوہکردنەکان بۆ پەرەپێدانی دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند

وەزارەتى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند، پشت دەبەستێت بە پسیۆرپی فراوانى نیوودەولەتى. رێبازى پەراوێرەى لە ھیند لەسەر پێنج پایەى سەرەکیى وەستاوہ، کە ئەمانەن:

(أ) پلاندانان

(ب) جێبەجێکردن

(ج) دەستەى ھەماھەنگى ناوہندیى

د) تەکنەلۆجیا

ھ) خزمەتگوزاری یەک پەنجەرە

رۆل و ئەنجامەکانیان بەم شیوہیەى خوارەوہ پوخت کراوہتەوہ:

أ) پلاندانان

تەرخانکردنی سەرچاوہکانی پلاندانان و دیاریکردنی ئامانج، دەرھاویشتە و نیشانەدەرە ستراتییەکان

ب) جیبەجێکردن

پێوانەکردنی جیبەجێکردن بەپێی دەرھاویشتەکان و ئەنجامە دیاریکراوہکان لە پلانی ستراتییەى، نەک تەنھا بەپێی تێھاویشتەکان و رێکارەکان.

ج) دەستەى ھەماھەنگی ناوہندی

ھەماھەنگی کردنی خزمەتگوزارییەکانی وەزارەت و فەرمانگە جیاوازەکان.

د) تەکنەلۆجیا

بەکارھێنانی تەکنەلۆجیای زانیاری و پەيوەندییەکان بۇ ئاسانکردنی دەستگەیشتنی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بە خزمەتگوزارییە حکومییەکان.

ھ) خزمەتگوزاری یەک پەنجەرە

تۆری خالەکانی خزمەتگوزارییە، پالپشتی بەردەوام دەکریت بە ژێرخان و کارمەندی پێویست. لەرێگەى ئەم تۆرەوہ، راسپاردەى باشترین پیادەکردنەکان دەکریت بۇ چوارچێوہیەکی دامەزراوہی رێکخراو و ھەمەلایەن بۇ باشترکردنی ئەنجامی پرۆژەکانی حکومەت یان فەرمانگە دیاریکراوہکان. راسپاردەکانی چوارچێوہی کار دابەش دەبن بەسەر سێ ئاستدا:

1) چوارچێوہی رەواچپێدانی گشتی

2) راسپاردە ھەمەلایەنەکان

3) راسپاردەى تاییەت بە خزمەتگوزاری، لەگەڵ نمونەى راستەقینە لەسەر پێشکەشکردنی گەرەنتی دارایی، پەرەپێدانی بازار و کارامەییەکان، کە دەکریت بەکاربھێنرێن وەک باشترین نمونەى پیادەکردنەکان لە ولاتە جیاوازەکان.

د) باشترین پیادەکردنەکانی راویژکاری تەکنیکی یەکیتی ئەوروپا و رێکخراوی کاری نیودەولەتى بۇ پەرەپێدانی سیاسەتى دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند. وەزارەتى بازرگانى و دارایی – کۆمارى زامبیا.

هەولەکان بۆ دارشتنى سىياسەتى پەرەپێدانى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە زامبىا رىيازىكى هەمەلایەنە و پىناسەى وردى سىياسەتەکە دەکات و دابەش کراوہ بەسەر دوو بەشدا:

بەشى يەكەم: چوارچۆوہى دارشتنى سىياسەت

بەشى دووہم: ميكانيزمى جيبه جيكردى چوارچۆوہى سىياسەت

بەشى يەكەم: چوارچۆوہى دارشتنى سىياسەت لە زامبىا لەسەر بنەماى چوار تايهمندييه:

أ) پيداويستيبهكان

ب) ئامانجەکان

ج) پرنسيپه رينيشاندرهكان

د) ئامانجى بالاي سىياسەت

بەشى دووہم: ديارىكردى پايه كانى ميكانيزمى پەپرەوكراو، دابەشكراوہ بەسەر سى پايهى پەرەپێدان:

پايهى يەكەم – تواناکان

▪ پەرەپێدانى تواناکانى خاوەنکاران

▪ پەرەپێدانى تواناکانى داھینان و تەکنەلۆجى دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

پايهى دووہم – دەستگەيشتن

▪ دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە دەرفەتەکانى بازار

▪ دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە خزمەتگوزارىيەکانى پەرەپێدانى کار

▪ دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە دارايى و قەرزى گونجاو

▪ دەستگەيشتنى دامەزراوہکان بە شوين و ژىرخانى گونجاو

پايهى سيبهه – ژينگەى بەگەرخستن

▪ پەرەپێدانى ئابوورى خۆجى

▪ نوپنرايه تىكردى بەرژەوہندىيەکانى دامەزراوہکان

▪ رەگەز

پاشان لقەکانى هەر پايهەک دابەش دەبن بۆ بواریهکانى جيبه جيكردى پەيوەست بە بابەتەکان کە دابەشکراون

بەسەر چوار ناوئيشانى سەرەکيدا:

(1) چوارچۆوہ (سياق)

(2) دەربرىنى سىياسەت

(3) ئامانج

(4) ستراتيژ

ئەمەش دەبێتە هۆى ئامادەکردنى ريبەريكى كردهيى و تەبا لەگەل هەر يەكێك لە پايهكان بۆ تىگەيشتن و

جيبه جيكردىيان لەسەر هەمان هيلى پلانەکانى کار. هاوکات رىخۆش دەکات بۆ پىوانەکردنى نيشاندەرە

سەرەكيبهكانى ئەدا بەشپۆهيهكى ئاسانتر و ئاسانكارى دەکات بۆ پرۆسەى چاودىرى و هەلسەنگاندىن.

ه) ئازانسى و لاټە یەگرتووہکان بۆ پەرەپێدانى نیوودەولەتى / بانكى نیوودەولەتى: گەشەى دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند دروستکردنى هەلى کار لە لوپنان.

لەسەر بنەماى تێگەيشتن لە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە لوپنان و تواناکانى بۆ ئەوہى بېيتە بزويئەرى سەرەکىيى بۆ دروستکردنى دەرفەتى کار و بەدیهپێنانى گەشەى ئابوورى، وەزارەتى ئابوورى و بازرگانى زنجيرەيەک رېنمايى سترا تيژيى و دەستپيشخەرى دەرکردوہ بۆ چارەسەرکردنى ئاستەنگەکان کە رېگرن لە گەشەى دامەزراوہکان. ئەمانەى خواروہو شەش ئاراستەى سەرەکىيەکەن:

1. پەرەپێدانى کارامەيىەکانى خاوەنکاران
2. ئاسانکارى بۆ قەرزکردنى "دروست"
3. ئاسانکارى بۆ پرۆسەى دەستگەيشتن بە بازار
4. پەرەپێدانى تواناکانى داھيپان و ئەفراندان
5. پەرەپێدانى ژينگەى پالپشت بۆ کارى دامەزراوہکان
6. زامنکردنى ھاوکارى و ھەماھەنگى کارا

وہزارەتى ئابوورى و بازرگانى لە سۆنگەى تېگەيشتن لە بايەخى سترا تيژيىکى نوئ بۆ دامەزراوہکان و بەھاوکارى ئازانسى و لاټە یەگرتووہکان بۆ ھاوکارى نیوودەولەتى، ھەلسەنگاندن ئەنجام دەدات بۆ گەشەى دامەزراوہکان و دەرفەتى کار لە لوپنان، ئەمەش ھەلسەنگاندنى پيداويستىيەکانى پەرەپێدانى دامەزراوہکان لەخۆدەگرېت کە دابەش دەبېت بەسەر پيئنج بوارى تەکنىکىيى وەک نيشاندراوہ لە شىوہى (ج5-6)، ئەمەى خواروہو پوختەى پيئنج بوارەکەن:

1. بەھيژکردنى ژينگەى پالپشت بۆ کارى دامەزراوہکان
2. خزمەتگوزارىيەکانى پەرەپێدانى کار بەپيى داواکارى
3. زيادکردنى بازرگانى و بەستەرەکانى ھەناردەکردن
4. پەرەپيئدان و بەرھەويئشبردنى ھيژى کار
5. دەرفەتەکانى گەشە لە ناوچە ئابوورىيە تايبەتەکان

ھۆکارە لۆژیکەکان	پێشەنگە پێشنیارکراوہکان	ئاراستە ستراتیژییەکان
پەرەپپدانی تواناکانی سەرکەردەکانی کار کە توانای گواستەوہی دامەزراوہکانیان ھەبە بۇ قۇناغی داھاتووی گەشەکردن بۇ نەوہی خۆیان لەگەڵ گۆرانى ژینگەى کاردا بگۆنچین.	پێکخراوہ ئاھکومییەکان و زانکۆکان و ژوورەکانی بازرگانى	1 -پەرەپپدانی تواناکانی سەرکەردەکانی کار
دنیابوون لە بەردەستبوونی سەرچاوەی دارایی گونجاو و ھەمەچەشن و بەرزکردنەوہی ھۆشیاری دامەزراوہکان لە جیگەرەوہ گونجاوہکان.	بانک و دامەزراوہ داراییەکان	2 -ئاسانکاری بۇ داھینکردنی دارایی "دروست."
دنیابوون لە کێبێرکێی خێزان لە بازاری ناوخیی و بەرزکردنەوہی دەستگەپشتن بە بازارەکانی دەرەوہ.	وہزارەتەکان و دەسەلاتی پەرەپپدانی وەبەرھێنان	3 -ئاسانکاری بۇ گەپشتن بە بازارەکان
بەرزکردنەوہی داھینکردنی ھەولە کارگەرەکانی بنیاتنانی توانا و بەرزکردنەوہی ستانداردەکانی داھینان و تووژینەوہ.	ناوہندەکانی پەرەپپدانی کار	4 -پەرەپپدانی تواناکان بۇ داھینان
باشترکردنی ژینگەى کار لە رینگەى یاسای گونجاوہو و باشترکردنی ژێرخانی ئابووری بە مەبەستی داھینکردن و کاراکردنی ژێرخانی پێداوێستییەکانی دامەزراوہکان.	وہزارەتەکانی ئەنجومەنى وەزیران	5 -پەرەپپدانی ژینگەى یەکی گونجاوی کارکردن
سکرتاریەتی دامەزراوہی تیمی ناماری یەکەى ھەلسەنگاندنی ئەداى ستراتیژی.		6 -دەستەبەرکردنی یەگرتوووی و ھەماھەنگی کار

شیوہى (ج4-7): ستراتیژی دامەزراوہکان: شەش بوارەکەى ستراتیژەکە و ھۆکارەکان

پاشکۆ: بەراوردکردنی ئەنجامەکانی روویپوی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەریمی کوردستان 2022 لەگەڵ ئەنجامەکانی روویپوی ئەنجامدراو لە عێراق 2020

پیشەکی

ئەم بەشە پیکدیت لە بەراوردکاریی لەنیوان ئەنجامەکانی روویپوی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەریمی کوردستان (2022) لەگەڵ ئەنجامەکانی روویپوی ئەنجامدراو لە عێراق (2020). ئەم بەشە ئەم بوارانەى توێژینەوہ لەخۆدەگریت:

1. تاییەتمەندییە سەرەکییەکانی دامەزراوہکان
2. دامەزراندن و سەرچاوہ مرۆییەکان
3. ئافرەتانی خاوەنکار و خاوەنکار
4. داھێنان و تەکنەلۆجیا
5. ئاستی سوودمەندبوونی دامەزراوہکان لە بەجیھانییوون
6. تۆرەکان، ھاوبەشیی و کۆمەلە خۆجێییەکان
7. کاریگەری پەتای کۆرۆنا
8. داھێنکردنی دارایی و قەرزدان بە دامەزراوہکان

1- داتاگان و تاییەتمەندییە گشتییەکانی دامەزراوہکان

زۆرینەى دامەزراوہکانی ھەردوو روویپوہکە خاوەنداریتی تاییەتن. لە ھەریمی کوردستان ژمارەى دامەزراوہى زۆر بچووک زیاترە، بەلام لە پارێزگاگانى عێراق ژمارەى دامەزراوہى بچووک و مامناوہند زیاترە. کەلینی نیوان نێر و مێ بەروونی دیارە لە ھەردوو روویپوہکە، ھەرۆھە لە ھەریمی کوردستان ژمارەى ئەو دامەزراوانەى کە ئافرەتان خاوەنداریتی دەکەن دوو ئەوہندەییە بە بەراورد بە پارێزگاگانى عێراق (269 بەرامبەر 102). ئەنجامەکان نیشانی دەت کە رێژەى دامەزراوہى تۆمارکراو لە ھەریمی کوردستان 40% (811 دامەزراوہ)، بەرامبەر 17% لە عێراق (338 دامەزراوہ). ئەم خشتانەى خواروہ جیاوازییە سەرەکییەکان نیشان دەدەن لەنیوان ھەریمی کوردستان و پارێزگاگانى عێراق.

مامناوہند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		رەگەزى خاوەن دامەزراوہى چاویکەوتن لەگەلکراو
عێراق	ھەریمی کوردستان	عێراق	ھەریمی کوردستان	عێراق	ھەریمی کوردستان	عێراق	ھەریمی کوردستان	
32	13	150	121	1733	1613	1915	1747	نێر
0	1	4	6	98	262	102	269	مێ
32	14	154	127	1831	1875	2017	2016	کۆ

خشته‌ی به‌راوردکاری 1-1: دابه‌شبوونی خاوه‌ن دامه‌زراوه‌کان به‌پێی ره‌گه‌ز

تۆبژینه‌وه‌ی عێراق 2020		تۆبژینه‌وه‌ی ههریمی کوردستان 2022		باری تۆمارکردن
338	17%	811	40%	تۆمارکراو
1679	83%	1205	60%	تۆمارنه‌کراو
2017	100%	2016	100%	کۆ

خشته‌ی به‌راوردکاری 2-1: دابه‌شبوونی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی باری تۆمارکردن

تۆمارنه‌کراو		تۆمارکراو		کۆ		قه‌باره‌ی دامه‌زراوه
عێراق	ههریمی کوردستان	عێراق	ههریمی کوردستان	عێراق	ههریمی کوردستان	
1554	1136	277	739	1831	1875	زۆر بچووک
108	62	46	65	154	127	بچووک
17	7	15	7	32	14	مامناوه‌ند
1679	1205	338	811	2017	2016	کۆ

دابه‌شبوونی دامه‌زراوه‌کان

زۆرینه‌ی دامه‌زراوه‌کانی هه‌ردوو روویبویه‌که دامه‌زراوه‌ی زۆر بچووک، به ژماره‌ی 1875 له کۆی 2016 له ههریمی کوردستان و 1831 له کۆی 2017 له عێراق.

به‌راوردکاری 3-1: دابه‌شبوونی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی پارێزگاکانی ههریمی کوردستان

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		پارێزگا
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
7.1	1	38.6	49	33.8	634	33.9	684	هه‌ولێر
21.4	3	34.6	44	37.0	693	36.7	740	سلێمانی
14.3	2	1.6	2	1.9	36	2.0	40	هه‌له‌بچه
57.1	8	25.2	32	27.3	512	27.4	552	ده‌وک
100	14	100	127	100	1875	100	2016	کۆ

دابه‌شبوونی دامه‌زراوه‌کان به‌پێی پارێزگاکانی عێراق

مامناوه‌ند		بچووک		زۆر بچووک		کۆ		پارێزگا
%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	%	ژماره	
52.2	12	44.8	73	55.4	1014	54.5	1099	به‌غداد
34.8	8	15.3	25	20.1	368	19.9	401	به‌سه‌ره
13.0	3	39.9	65	24.5	449	25.6	517	نه‌ینه‌وا
100	23	100	163	100	1831	100	2017	کۆ

2- بەکارخستن و سەرچاوە مەروپێهەکان

دابەشبوونی دامەزراوہکان بەپێى رەگەز لە نموونەى روویبۆهە

بە بەراوردکردن لە نێوان روویبۆی ئیستا و روویبۆی دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە (بەغداد، نەینەوا و بەسەر) لە سالی 2021-2020، ئەنجامەکان نیشانی دەدەن کە ژمارەى ئەو دامەزراوانەى کە لە لایەن ئافەرەتانەوہ خواوەندارپێتى دەکرێن بەرپێژەى دوو ھیندە زیادى کردوہ. داتاگان دابەشکراون بە شپۆھى خستەى خواوہوہ:

خستەى بەراوردکاری لە نێوان ئەنجامەکانى روویبۆی دامەزراوہکانى پارێزگاگانى ھەرئیمى کوردستان (2021-2022) و

پارێزگاگانى عێراق، بەغداد، نەینەوا و بەسەر (2021-2020)

مەن		نیر		کۆ	روویبۆ
%	ژمارەى وہ لأمدەرەن	%	ژمارەى وہ لأمدەرەن		
13.3	269	86.7	1747	2016	روویبۆی دامەزراوہکانى (ھەولیر، سلیمانى، ھەلەبجە و دەھۆک) 2022-2021
5.1	102	94.9	1915	2017	روویبۆی دامەزراوہکانى (بەغداد، نەینەوا و بەسەر) 2021-2020

دابەشبوونی کارمەندان لە نموونەى روویبۆهە

ئەنجامەکان ئاماژە دەکەن بۆ بەرزبوونەوہیەکی کەم لە ژمارەى کارمەندان 74 کارمەند (لە عێراق: بەغداد، نەینەوا و بەسەر) بە بەراورد بە ھەرئیمى کوردستان. بەرزبوونەوہى ژمارەى دامەزراوہ مامناوہندییەکان گەیشتە 32 دامەزراوہ لە نموونەى عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسەر) بە بەراورد بە 14 دامەزراوہى مامناوہند لە ھەرئیمى کوردستان.

روویبۆهە کە ئاماژە دەکات بۆ بەرزبوونەوہى گەورە لە ژمارەى کارمەندى ئافەرەت لە ھەرئیمى کوردستان (499 کارمەند) بە بەراورد بە عێراق (بەغداد، بەسەر و نەینەوا) تەنھا 148 کارمەند. داتاگان لە خستەى خواوہوہ خراوہ تەرپوو

خستەى بەراوردکاری نێوان ژمارەى کارمەندان لە پارێزگاگانى ھەرئیمى کوردستان (2021-2022) و پارێزگاگانى عێراق (بەغداد،

نەینەوا و بەسەر) (2021-2020)

کۆى ژمارەى کارمەندان		ژمارەى دامەزراوہکان		قەبارەى دامەزراوہ		
عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسەر)		ھەرئیمى کوردستان		عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسەر)	ھەرئیمى کوردستان	
67.9%	2637	78.1%	2976	1831	1875	زۆر بچووک
20.7%	804	17.2%	656	154	127	بچووک
11.5%	445	4.7%	180	32	14	مامناوہند
100%	3886	100%	3812	2017	2016	کۆ

خشتەى بەراوردکاری بەپێى قەبارەى دامەزراوہک لەنیوان پارێزگاگانى ھەرئیمی کوردستان (2021-2022) و پارێزگاگانى عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە) (2021-2020)

مى		نیر				قەبارەى دامەزراوہى	
عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە)		ھەرئیمی کوردستان		عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە)		ھەرئیمی کوردستان	
131	88.5%	373	74.7%	2506	67.0%	2603	78.6%
17	11.5%	80	16.0%	787	21.1%	576	17.4%
-	-	46	9.2%	445	11.9%	134	4.0%
148	100%	499	100%	3738	100%	3313	100%

خشتەى بەراوردکاری بەپێى تیکرایی ژمارەى کارمەندان لەنیوان پارێزگاگانى ھەرئیمی کوردستان (2021-2022) و پارێزگاگانى عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە) (2021-2020)

تیکرایی ژمارەى کارمەندان لە نموونەکە	ژمارەى کارمەندان	ژمارەى دامەزراوہکان	روویبوی
1.89	3812	2016	ژمارەى کارمەندان لە دامەزراوہکانى (ھەولێر، سلێمانى، ھەلەبجە و دەھۆک) 2022-2021
1.92	3886	2017	ژمارەى کارمەندان لە دامەزراوہکانى (بەغداد، نەینەوا و بەسرە) 2021-2020

تییینی: تیکرایی ژمارەى کارمەندان لە نموونەکە، بریتیە لە کۆى ژمارەى کارمەندان دابەش کۆى ژمارەى دامەزراوہکانى نموونەکە

دابەشبوونى کارمەندان بەپێى ساڵەکانى (2017 - 2018 - 2019 - 2020 - 2021)

روویبویەکە نیشانى دەدات کە ژمارەى ھیزی کار لە دامەزراوہکانى ھەرئیمی کوردستان کەمترە لە عێراق، ھۆکاری ئەمەش پەيوەندى ھەيە بە چرێ دانیشتوان لە پارێزگاگانى بەغداد، بەسرە و نەینەوا بەراورد بە پارێزگاگانى ھەولێر، سلێمانى، ھەلەبجە و دەھۆک. ھەرۆھا ئەنجامەکان نیشانى دەدەن کە پەتای کۆرنا کاریگەرى تووندى نەبوو لەسەر بازاری کار لە ھەرئیمی کوردستان لە ساڵى 2020، تەنھا رێژەى دابەزینی 1% تا 4% تۆمارکرا، بەلام کاریگەرى کۆفید لەسەر بازاری کارى عێراق زۆر تووند بوو بە رێژەى 22.6%. ئەنجامەکان لە خشتەى خوارەوہ خراونەتەرۆو.

خشتەى بەراوردکاری ژمارەى کارمەندان لە ساڵانى (2017، 2018، 2019، 2020) لەنیوان پارێزگاگانى ھەرئیم بۆ ساڵانى 2021-2022 و پارێزگاگانى عێراق، بەغداد، نەینەوا و بەسرە بۆ ساڵانى 2021-2020

2021	2020	2019	2018	2017	گۆرانکاری لە ژمارەى کارمەندانى دامەزراوہکان
کۆى ژمارەى کارمەندان	کۆى ژمارەى کارمەندان	کۆى ژمارەى کارمەندان	کۆى ژمارەى کارمەندان	کۆى ژمارەى کارمەندان	ھەولێر، سلێمانى، ھەلەبجە و دەھۆک 2022-2021
3812	3533	3413	3254	3403	بەغداد، نەینەوا و بەسرە (2021-2020)
-	3886	5024	4465	3819	

خشتەى بەراوردکاری لە ریزەى گۆرانکاری لە ژمارەى کارمەندان لە سالانى (2017، 2018، 2019، 2020) لە پارێزگاکانى کوردستان و پارێزگاکانى عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە)

گۆرانکاری لە ژمارەى کارمەندان دامەزرێوەکان	ریژەى گۆرانکاری 2017 - 2018	ریژەى گۆرانکاری 2018 - 2019	ریژەى گۆرانکاری 2019 - 2020	ریژەى گۆرانکاری 2020 - 2021
ھەولێر، سلێمانی، ھەلەبجە و دەھۆک 2022-2021	%-4	%5	%4	%8
بەغداد، نەینەوا و بەسرە (2021-2020)	%17	%12.5	%-22.6	-

سەرچاوە و رێگاکانى دامەزراندن

بژاردەى "ناسیاوی و پەيوەندى كەسى" بەرزترین بوو لەنیوان بژاردەکانى سەرچاوەکانى بەکارخستن لەلایەن دامەزرێوەکانى ھەردوو روویئوہکەى دامەزرێوەکان لە ھەرئیمی کوردستان و پارێزگاکانى عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە).

"ناوەندەکانى دامەزراندن" و "بەکارخستن لەلایەن دامەزرێوەکانى تر" و "پەیمانگا یان ناوەندەکانى راپھێنان" كەمترین بژاردە بوون بۆ دامەزرێوەکان. دەكرێت ئەنجامگیری ئێوہ بكرێت كە كەموكۆپى و لاوازی ھەبە لە رۆلى ناوەندەکانى دامەزراندن و پەیمانگا یان ناوەندەکانى راپھێنان بۆ داھینکردنى دەستى كار. داتاكان بە شیوہى خشتەى خواروہوہ داھەشكراون.

خشتەى بەراوردکاری بەپێى سەرچاوە جیاوازەکانى دامەزراندن لەنیوان پارێزگاکانى ھەرئیمی کوردستان (2021-2022) و پارێزگاکانى بەغداد، نەینەوا و بەسرە لە عێراق (2021-2020)

عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە)		ھەرئیمی کوردستان		سەرچاوە و رێگاکانى دامەزراندن
%	ژمارە	%	ژمارە	
77.5	625	66.1	113	ناسیاوی و پەيوەندى كەسى
6.9	56	11.1	19	ئامادەبوونی داواكار
-	-	7.6	13	پێويست بە سەرچاوە ناكات
-	-	7	12	تۆرە كۆمەلایەتییەكان
0.2	2	3.5	6	پەیمانگا یان ناوەندەکانى راپھێنان
4.8	39	1.8	3	رێكلام (رۆژنامە) نامرازى پەيوەندى كۆمەلایەتى
-	-	1.8	3	ئەنتەرنێت
1.0	8	0.6	1	دامەزراندنى كارمەند لە دامەزرێوەکانى تر
0.9	7	0.6	1	ناوەندەکانى دامەزراندن
4.2	34	-	-	دەوروبەر/ ھەمان ناوچە
3.0	24	-	-	كاركەم پێويستى بە كارمەند نيبه
1.3	11	-	-	ھیتەر

3- ئاڤرەتى خاوەنکار

ئەو دامەزراوانەى ئاڤرەتان بەرپۆەیان دەبەن لە نموونەى روویبۆەکە رووبەرووی ئاستەنگ دەبنەوہ لەکاتى دەستپیکردنى دامەزراوہى نوێ ئەنجامەکانى روویبۆەکە نیشان دەدات کە ریزەى ئەو دامەزراوانەى کە لەلایەن ئاڤرەتانەوہ خاوەندارێتى دەکرین لە ھەرئیمى کوردستان نزیکەى دوو ھیندە بەرزترە بەراورد بە عێراق، داتاگان بەشپۆەى خستەى خوارەوہ دابەشبوون.

خستەى 3-1 بەراوردکاری بەیپى ژمارەى ئەو دامەزراوانەى کە لەلایەن ئاڤرەتانەوہ خاوەندارێتى دەکرین لەنیوان پاریزگاگانى ھەرئیمى کوردستان (2022-2021) پاریزگاگانى بەغداد، بەسرە و نەینەوا لە عێراق (2021-2020)

روویبۆ	دامەزراوہى زۆر بچووک	دامەزراوہى بچووک	دامەزراوہى مامناوہند	کۆ	ریژەى ئاڤرەتان لە نموونەى روویبۆەکە
ھەولێر، سلێمانى، دەھۆک و ھەلەبجە (2022-2021)	262	6	1	269	13.3%
بەغداد، نەینەوا و بەسرە (2021-2020)	98	4	-	102	5.6%

ئاستى سەختى دەستپیکردنى دامەزراوہى نوێ لەلایەن ئاڤرەتان نزیکە، ریزەى 53.2% ئاڤرەتانى ھەرئیم دەلین سەختەرە بۆ ئاڤرەتان بەراورد بە پیاوان، لەکاتیکدا ریزەکە لە پاریزگاگانى بەغداد، نەینەوا و بەسرە لە عێراق 59.8% بوو. داتاگان بەم شپۆەى خوارەوہ دابەشبوون.

خستەى 3-2 بەراوردکاری ئاستى سەختى دەستپیکردنى دامەزراوہى نوێ بۆ ئاڤرەتان لە پاریزگاگانى ھەرئیمى کوردستان (2022-2021) و پاریزگاگانى بەغداد، نەینەوا و بەسرە لە عێراق (2021-2020)

ئاستى سەختى	ھەرئیمى کوردستان		عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە)	
سەختەرە	143	53.2%	61	59.8%
ھاوشپۆەى	84	31.2%	23	22.5%
ئاسانترە	42	15.6%	18	17.6%

دەستگەيشتن بە دارايى لە لایەنە ڤەرمیەکان (بانک و دامەزراوہى دارايى بچووک) زۆرینەى ئاڤرەتانى خاوەنکار و لە ھەرئیمى کوردستان و عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە) دەلین دەستگەيشتن بە دارايى سەختەرە بەراورد بە پیاوان. ئەنجامەکانى روویبۆەکە نیشانى دەدەن کە تەنھا 5.6% ئاڤرەتان لە ھەرئیم کوردستان لەو برۆایەدان کە دەستگەيشتن بە دارايى ئاسانترە لە پیاوان و 18.6% ئاڤرەتان لە عێراق (بەغداد، نەینەوا و بەسرە) دەلین ئاستەرە. داتاگان بەشپۆەى خستەى خوارەوہ روونکراونەتەوہ.

خشتەى 3-3 بەراوردکاری ئاستى سەختى دەستگەيشتنى ئافرهتان بە دارايى لایەنە فەرمىيەکان لەنيوان پاريزگاکانى هەرىمى کوردستان (2022-2021) و پاريزگاکانى بەغداد، نەينهوا و بەسرە لە عێراق (2021-2020)

عێراق (بەغداد، نەينهوا و بەسرە)		هەرىمى کوردستان		ئاستى سەختى
50%	51	48.3%	130	بۆ ئافرهتان سەختەرە لە پياوان
31.4%	32	46.1%	124	هاوشیوێهە
18.6%	19	5.6%	15	بۆ ئافرهتان ئاستەرە لە پياوان

کيشەکانى رووبەرۆوى ئافرهتانى خاوەنکار دەبێتەو

ئافرهتانى هەرىمى کوردستان و عێراق (بەغداد، نەينهوا و بەسرە) هاوڕابوون لەسەر ئەوێ کە کيشە کۆمەلایەتییەکان (کەلتور / رەگەز) و پرسە دارايیەکان بریتین لەو کيشە سەرەکیانەى رووبەرۆویان دەبنەو. داتاگان بەم شێوێهەى خوارەو دەبەشبوون.

خشتەى 4-3 بەراوردکاری کيشەکانى ئافرهتانى خاوەنکار لەنيوان هەرىمى کوردستان (2022-2021) و پاريزگاکانى بەغداد، نەينهوا و بەسرە لە عێراق (2021-2020)

عێراق (بەغداد، نەينهوا و بەسرە)		هەرىمى کوردستان		جۆرى کيشە
33.3%	34	39.7%	143	کۆمەلایەتى (کەلتور / رەگەز)
-	-	18.3%	66	کيشەيان نيبه
39.2%	40	13.9%	50	پرسە دارايیەکان
15.7%	16	13.6%	49	مامەلەکردن لەگەل سەوداکار و کرپار
5.9%	6	6.9%	25	بەبازارکردن
-	-	3.6%	13	پرسە کارگيرییەکان
5.9%	6	3.1%	11	مامەلەکردن لەگەل بازرگان و بەرھەمھێن
31.4%	32	0.8%	3	ھيتەر

دەستپيشخەرییە پيشنیازرێوەکانى ئافرهتانى خاوەنکار بۆ چارەسەرکردنى ئەو کيشانەى رووبەرۆویان دەبێتەو

وہلامى ئافرهتانى خاوەنکار ھەمەجۆر بوون سەبارەت بە پيشنیا و دەستپيشخەرییەکان بۆ چارەسەرکردنى کيشەکان و کەمکردنەوہى ئالەنگارییەکان، ئافرهتانى خاوەنکاری هەرىمى کوردستان بە پلەى يەكەم جەختيان دەکردەو لە ھۆشيارى کۆمەلایەتى پاشان پالپشتى حكومت و كارئاسانى بۆ دەستگەيشتن بە قەرز، لەكاتيكد ئافرهتانى خاوەنکاری عێراق (بەغداد، نەينهوا و بەسرە) بە پلەى يەكەم باسى ئاسانکردنى پرۆسەى وەرگرتنى قەرزيان کرد پاشان ھۆشيارى کۆمەلایەتى و پالشتیبى و دەستپيشخەرى حكومى. داتاگان بەم شێوێهەى خوارەو دەبەشبوون.

خشتەى 3-5 بەراوردکارى دەستپىشخەريە پىشنيازکراوہکان بۇ کارئاسانى کارى دامەزراوہکان لەنئىوان پارىزگاگانى ھەرئىمى کوردستان (2022-2021) و پارىزگاگانى بەغداد، بەسرە و نەينەوا لە عىراق (2021-2020)

عىراق (بەغداد، نەينەوا و بەسرە)		ھەرئىمى کوردستان		بابەت
17	16.7%	117	43.5%	ھۆشيارى کۆمەلایەتى
13	12.7%	36	13.4%	پالپشتى حکومەت
31	30.4%	32	11.9%	ئاسانکارى بۇ دەستگەيشتن بە قەرز
9	8.8%	14	5.2%	دايىنکردنى دەرفەتى کار
7	6.9%	-	-	دايىنکردنى ئاسايش و پاراستن
5	4.9%	-	-	کپشەيان نيبە
27	26.5%	70	26%	ھبتر

4- داھىنان و تەکنەلۇجيا

أ- ئاستى بەکارھىنانى تەکنەلۇجياى ديڭيتال

ئەنجامەکانى روویوئىوہکە نيشانى دەدات کە زياتر پىشت دەبەستريت بە مۇبايل بۇ مامەلە بازرگانىيەکان لە ھەرئىمى کوردستان و عىراق. لەگەل ھەبوونى رىژەيەكى سەدىي بەرزتر لە پارىزگاگانى ھەرئىمى کوردستان سەبارەت بە پشەنستەن بە مۇبايلى زيرەک بەشيوہى "رۇژانە".

عىراق 2020	ھەرئىمى کوردستان 2022	بەکارھىنانى مۇبايل
40%	61.6%	بەشيوہى رۇژانە
28.2%	25.4%	لەکاتپکەوہ بۇ کاتپكى تر
68.2%	87%	کۆ

رىژەيەكى بەرزى دامەزراوہکان لە ھەرئىمى کوردستان و عىراق "بازرگانى ئەليکترۇنى" يان "وېسايەت" يان "تۆرە کۆمەلایەتییەکان" بەکارناھيەن. ئەمەش ئامازەيە بۇ ھەبوونى پيداويستى بە ھەولپكى نيشتمانىي بۇ ئاسانکردنى بەکارھىنانى تەکنەلۇجيا و دايىنکردنى راھىنانى پيويست بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند ، وەک بەشپک لە پرۆسەى تپکەلپوون لەگەل بازارە ناوخۇبى و بيانىيەکان و بەرھەمھيەنران و بەرزکردنەوہى ئاستى گەشەى بەديھاتوو.

عىراق 2020	ھەرئىمى کوردستان 2022	کەنالەکانى ئەنتەرنيتى "بەکارنەھاتوو" لەلایەن دامەزراوہکان
94.2%	96%	بازرگانى ئەليکترۇنى
94.6%	96.9%	وېسايەت
71.5%	70.9%	تۆرە کۆمەلایەتییەکان

ھۆکارە سەرەکییەکان بەکارنەھینانی تەکنەلۆجیای دیجیتال

عیراق 2020	ھەرئەمى کوردستان 2022	ھۆکارەکانى لاوازى بەکارھینانى کەنالە دیجیتالییەکان
%63.2	%94.3	کارەکەم پىبویستى نییە
%10.6	%2.5	بەکارھینانى سەختە
%7	%1.9	تێچوو زۆر بەرزە
%80.8	%98.7	کۆ

ب- بازرگانى ئەلیکترۆنى

روویبۆوہکە نیشانیدا کە لە ھەرئەمى کوردستان 16 دامەزراوہ بازرگانى ئەلیکترۆنى بەکاردەھینن بۇ کارەکانیان (11 ویبسایتیان ھەيە و 5 سیستمى بەدیل بەکاردەھینن). بەلام لە عىراق ژمارەکە بەرزتر بوو، بەلام وەک ریزە زۆر کەمترە بە بەراوارد بە کۆى نمونەکە، 77 دامەزراوہ بازرگانى ئەلیکترۆنى بەکاردەھینن بۇ کارەکانیان، 40 لەمانە ویبسایتى تايبەتیان ھەيە و 37 دامەزراوہ سیستمى بەدیل بەکاردەھینن.

5- دامەزراوہکان و بەجیھانیبوون

أ) دابەشبوونى ریزەى فرۆشتن و ناوچەکان

ھەردوو روویبۆیەكە نیشانى دەدەن كە دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند بەشپۆھبەكى بەرچاو پشت بە بازاری ناوڤۆبى دەبەستن.

- لە ھەرئیمى كوردستان 82% لە دامەزراوہکان پشت بە بازاری ناوڤۆبى و 15% بە بازاری عێراق دەبەستن.
- لە عێراق 99% لە دامەزراوہکان پشت بە بازاری ناوڤۆبى دەبەستن.

ب) ھەناردەکردن

- نزیكەى 1.4% لە دامەزراوہکانى ھەرئیمى كوردستان ھەولێ ھەناردەیان داوہ بەلام سەرکەوتوو نەبوون.
- نزیكەى 3% لە دامەزراوہکانى عێراق ھەولێ ھەناردەیان داوہ بەلام سەرکەوتوو نەبوون.

ج) پلانى ھەناردەکردن

- 98% لە دامەزراوہکانى ھەرئیمى كوردستان ھىچ چالاكى ھكى ھەناردەکردنیا نيبه و پلانىان نيبه ئەنجامى بدن.
- 95% لە دامەزراوہکانى عێراق ھىچ چالاكى ھكى ھەناردەکردنیا نيبه و پلانىان نيبه ئەنجامى بدن.

د) بەرەستەکانى ھەناردەکردن

- 27% لە دامەزراوہکانى ھەرئیمى كوردستان دەلێن بەرھەمەکانیا رینگەپیدراو نيبه بۆ ھەناردەکردن.
- 43% لە دامەزراوہکانى عێراق دەلێن بەرھەمەکانیا رینگەپیدراو نيبه بۆ ھەناردەکردن.

ھ) پەيوەندییە نيوەوڵەتییەکان

- 98.6% لە دامەزراوہکانى ھەرئیمى كوردستان دەلێن ھىچ پەيوەندییەكى راستەخۆيان نيبه بە دامەزراوہکانى دەرەوہى ھەرئیم.
- 97% لە دامەزراوہکانى عێراق دەلێن ھىچ پەيوەندییەكى راستەخۆيان نيبه بە دامەزراوہکانى دەرەوہى عێراق.

6- تۆرەکان، ھاوبەش و کۆمەلە خۆجێیەکان

أ) تۆرەکان و ھاوبەشەکان

ئەنجامەکانی ھەردوو روویوی دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند نیشانی دەدەن کە ھاوبەشیی و تۆرەبەندیی لاواز ھەیە. زۆرینەى بەشداربوانی ھەرئیمی کوردستان (87%) دەلین ھیچ جۆرە تۆر و ھاوبەشییەکیان نییە، ھەرۆھەھا لە عێراق (86%) دەلین نیانە.

ئەنجامە تاییبەتەکان بە ھاوبەشیی و تۆرەکان بەم شیوہیەى خوارەوہ دابەشبوون.

کۆ		جۆری تۆر
عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	
66	255	کۆمەلە یان سەندیکای کەرتی کارەکەت
72	17	ناوچەى پێشەسازیی یان ناوچەى ئابووری
99	3	کۆمەلەى ناوچەى
41	2	سەکۆ و تۆری پەيوەندییەکان
278	277	کۆ

ب) سوودەکانی تۆرەکان، ھاوبەش و کۆمەلەى خۆجێیەکان

ئەمانەى خوارەوہ سوودەکانی تۆر، ھاوبەشەکان و کۆمەلەى خۆجێی بۇ دامەزراوہکانی ھەردوو روویوہکە:

کۆ		جۆری تۆرەکان
عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	
2.8%	27%	ئاسانکاری لۆجستی
6%	9.3%	دەستگەیشتن بە دارایی (قەرز)
25%	2.8%	بە بازارکردن
15.1%	1.8%	بەرزکردنەوہى شارەزایی

7- دابینکردنی دارایی بۇ دامەزراوہکانی زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند

أ) بەکارھێنانی خزمەتگوزارییە بانکییەکان

ھەردوو روویوہکە ئاماژە دەکەن بۇ نزمیی ئاستی بەکارھێنانی ھەژماری بانکیی.

عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	
25%	31%	خاوەنى ھەژماری بانک
1%	1.5%	رێژەى سەدیى لە کۆى نمونەى روویو

ئەنجامەکان نیشانی دەدەن کە کەرتی بانکی بەشیوہیەکی زۆر سوودی لێوہرنەگیراوە لەلایەن دامەزراوہکان، ئەمانەى خواروہوہ ھۆکارە سەرەکییەکان بۇ بەکارنەھینانی ھەژماری بانکی:

عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	
31%	86.3%	جۆری کارەکە پێویستی بە ھەژماری بانکی نییە
27%	-	دامەزراوہکان پارەى پێویستیان نییە بۇ کردنەوہى ھەژماری بانکی
25%	1.9%	ھەبوونی ھەژماری بانکی تێچوووی زۆر بەرزە
5%	9.7%	نەبوونی متمانە بە بانکەکان
2%	0.9%	رێکاری رۆتینی زۆر ئالۆز
90%	98.8%	کۆ

ب) سەرچاوەکانی دارایی

زۆرینەى دامەزراوہکان پشتدەبەستن بە سەرچاوەى ھاوپی و خیزان و کۆراوہى کەسیی وەک سەرچاوی سەرەکیی دارایی. ئەنجامەکان نیشانی دەدەن کە دامەزراوہ داراییەکان لە عێراق زیاتر بەکاردەھینن بە بەراورد بە ھەرئیمی کوردستان.

عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	سەرچاوەى دارایی
34%	39%	قەرزى ھاوپی / خیزان
12%	32%	کۆراوہى کەسیی
22%	1.4%	دامەزراوہ داراییەکان (بانک، دامەزراوہى دارایی بچووک، ھتد...)
4.9%	3.5%	فرۆشتنی ھەبووہکان (مولک، ئۆتۆمبیل...)
73%	75.9%	کۆ

لە ھەردوو روویپەکەدا دەرکەوت کە دلەراوکی ھەییە لە وەرگرتنی قەرزى کرێدیت.

عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	
55%	32%	پلانی نییە بۇ وەرگرتنی قەرزى کرێدیت

ج) قەرزى وەرگیراوی دەستپیکردنی کار

زیاتر لە 60% لە دامەزراوہکانی ھەردوو روویپەوہکە ناخوازن قەرزى زیاتر وەرگیرن دواى دەستپیکردنی کارەکانیان.

عێراق 2020	ھەرئیمی کوردستان 2022	قەرزى وەرگیراوی دەستپیکردنی کار
62%	69.6%	نەخیر ناخوازم قەرز وەرگیرم
29.5%	4.9%	پلانم ھەبوو بەلام قەرز دەستنەکەوت
8.5%	25.5%	بەلن قەرز وەرگرت
100%	100%	کۆ

لەگەڵ ئەوەشدا، جیاوازی روون ھەبە لە رێژەى سەدىی ئەو دامەزراوانەى قەرزىان وەرگرتوووە پاش دەستبەکاربوون، ژمارەکە لە ھەرئیمى کوردستان سى ھیندەى عێراقە (541 لە ھەرئیمى کوردستان – 172 لە عێراق). زۆرىنەى سەرچاوەى قەرز لە ھەردوو روویبۆوەکە (خیزان و ھاوڕى، کۆکراوەى کەسى) بوون. ھەروەھا ئەنجامەکان نیشانى دەدەن کە ئەو دامەزراوانەى قەرزىان وەرگرتوووە لە دامەزراوە داراییەکانى عێراق زیاترە لەوانەى ھەرئیمى کوردستان.

سەرچاوەکانى دارایی	ھەرئیمى کوردستان 2022	عێراق 2020
ھاوڕى و خیزان	69%	57%
کۆکراوەى کەسى	25%	14%
دامەزراوە داراییەکان (بانک، دامەزراوەى قەرزى بچووک، ھتد...)	2.6%	19%
کۆ	96.6%	90%

د) ھەبووەکانى دامەزراوەکان

دوو لە سى دامەزراوەکانى ھەردوو روویبۆوەکە ھىچ ھەبوویەکیان نەبووە لەکاتى دەستبەکاربوون.

ھىچ ھەبوویەک نىبە لە سەرەتای کارکردن	ھەرئیمى کوردستان 2022	عێراق 2020
	66%	77%

ه) پێداویستى قەرزىان دەستپێکردنى چالاكى بازرگانى

ھۆکارەکانى وەرگرتنى قەرز بۆ زیاتر 70% لە بەشدارانى ھەردوو روویبۆوەکە 76.8% لە ھەرئیمى کوردستان و 69.4% لە عێراق برىبىبە لە یان (أ) فرانکردنى کارى بازرگانى یان (ب) نوێکردنەووە و بەرزکردنەووەى کەرەستەکان بوو.

مەبەستى قەرز	ھەرئیمى کوردستان 2022	عێراق 2020
فراوانکردنى کارە بازرگانىیەکان	70.4%	47.7%
نوێکردنەووە و بەرزکردنەووەى کەرەستەکان	6.4%	21.7%
باشترکردنى بەبازارکردن	5.8%	2.5%
زیادکردنى کۆگاى	5.3%	6.1%
باشترکردنى جوولەى پارەى نەقدى بۆ کارەکان	4.7%	3.8%
پیشکەشکردنى بەرھەم / خزمەتگوزارى نوئ	4.3%	7%
پارەدانى پسوولە / خەرجى نەدراو	1.6%	6.7%
دامەزراندنى کارمەندى نوئ	1.0%	1.7%
گواستەنەووەى کارەکان بۆ شوئى نوئ	0.4%	2.5%
کۆ	99.9%	99.7%

و) کەلین(بۆشایی) قەرزکردن(دابىنکردنى دارایی)

کەلینى روونى قەرز(دابىنکردنى دارایی) ھەيە بۇ دامەزراوہکانى زۆر بچووک، بچووک و مامناوہند لە ھەردوو روویوئى. راویژکارە کە "کەلینى قەرز"ى دیاریکرد لەسەر بنەمای قەرزى وەرگىراو پاش دەستبەکاربوون و مەزەندەکردنى "پیداویستییەکانى داھاتوو بۇ قەرزکردن" کە لە روویوئى کەدا ئاماژەى پیدراوہ.

عیراق 2020	ھەرئىمى کوردستان 2022	
2,017	2,016	قەبارەى نمونە
172	514	ژمارەى دامەزراوہ کە قەرزى وەرگرتووہ پاش دەستبەکاربوون
1,495	1,460	پیداویستییەکانى داھاتوو بۇ قەرزکردن (ژمارەى وەلامدەرەوہکان)
11	14	تیکرپای بپى وەرگىراو پاش دەستبەکاربوون (مليۆن دینای عىراقى)
22.4	30	تیکرپای بپى داواکراو بۇ پیداویستییەکانى داھاتوو بۇ قەرز و دابىنکردنى دارایی (مليۆن دینارى عىراقى)

8- کاریگەرى پەتای کۆرۆنا (COVID-19)

لەکاتى شیکارى داتاكانى پەتای کۆرۆنا، رەچاوى ئەوہ کراوہ کە روویوئى کەى عىراق پيش ئەوہى ھەرئىمى کوردستان و لەکاتىكى مەترسیدارى بلاووبوونەوہى پەتای کۆرۆنا ئەنجامدراوہ.

أ) کاریگەرى پەتای کۆرۆنا لەسەر داھاتى دامەزراوہکان و دامەزراندن و مووچە

عیراق 2020	ھەرئىمى کوردستان 2022	
%98	%80 و %73 (سالانى 2020 و 2021)	کەمبوونەوہى داھاتى کار
%19	%32	مانەوہى ژمارەى کارمەندان وەک خۆى و بەھەمان مووچە
%44	%13.4	ناردنەوہى کارمەندان بە مۆلەت
%20	%13.2	کەمکردنەوہى کاتژمیرەکانى کارکردن بە مووچەى کەمتر

ب) ھەلسەنگاندنى ریکارەکانى حکومەت

لە ھەرئىمى کوردستان %67.4 لە دامەزراوہکان رەزامەندبوون لە مامەلەى حکومەت لەگەل پەتاکە. رەزامەندیى مئى زیاتر بوو لە نپىر. لە عىراق %55 لە دامەزراوہکان رەزامەندبوون لە مامەلەى حکومەت لەگەل پەتاکە، بەلام جیاوازی نپوان نپىر و مئى زۆر نەبوو.

پرسيارنامە

ئەو بوارانەى لىكۆلینەوہ و زانیاریان لە روویپوہكە دەست دەكەوئیت

ئامانج لە روپووی دامەزراوہکانى زۆربچووک و بچووک و مامناوہند بۇ پەرەپىدان و تىگەيشتنى باشتەرلە دامەزراوہکان لە ھەرئىمى کوردستان - عىراق. گرنگترین ئەو بوارانەى لەم روپوہدا زانیاریان دەست دەكەوئیت ئەمانەن:

- زانیاری ئامارى و داتای تايبەت بە دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند
- ژینگەى گشتى دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند
- دامەزراندن و سەرچاوہ مرۆپىيەکان
- ئافرەتانى خاوہن دامەزراوہ
- داھىنان و تەکنەلۆجيا
- جیھانگىرى (عەولەمە)ى دامەزراوہکانى بچووک و مامناوہند
- تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلەکانى خۆجىيى
- COVID-19 وکارىگەرىپىەکانى لەسەر کەرتەکانى کارکردن
- دارايى
- تىروانىنى بازرگانى بۇ داھاتوو

زانپارى ديموگرافى (ناوچەيى)
1. ژمارەى ھېشوو (Cluster))
2. ژمارەى خېزان لە گەرەك/ گوند
3. پارېزگا <ul style="list-style-type: none"> ○ ھەولپير ○ سلپمانى ○ دھۆك ○ ھەلەبجە
4. قەزا
5. ناحيە
6. ژينگە <ul style="list-style-type: none"> ○ شار ○ گوند
7. ناوى تويزەر
8. گەرەك/گوند
9. ناوئيشان (نزىكتيرين خالى ديارىكراو)
10. ژمارەى ئەندامانى خېزان
11. ناوى سەرۆك خېزان
12. رەگەزى سەرۆك خېزان <ul style="list-style-type: none"> ○ نپير ○ مئ
13. ئايا خېزانەكە دامەزراوہى ئابوورى يان كارىكى سەربەخۆى ھەبە؟ ئايا يەكپك لە ئەندامانى خېزان چالاكى ئابوورى ھەبە يان لە بواريكى ئابووریدا كار بكات؟ <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلئ (برۆ بەشى دواتر) ○ نەخپير (تکايە چالاكى ئابوورى كەسەكە دەستنيشان بکە) ○ ھيتر، ديارىبکە

14. کەرتى کارکردن

لیستی چالاکىە ئابووریەکان

- فەرمانبەر لە کەرتى حکومى (چاوپێکەوتن کۆتایى پى دەھینریت)
- بیکار (چاوپێکەوتن کۆتایى پى دەھینریت)
- کارناکات تەنھا داھاتى ھەيە (خانە نشین، مووچەى شەھیدان، مووچەى خاوەن پىداویستى تايبەت، داھات لە ھەر سەرچاوەیەکی تر...ھتد). (چاوپێکەوتن کۆتایى پى دەھینریت)
- تىببىنى / تەنھا بۇ فەرمانبەرانى کەرتى تايبەت یەکیک لەم لیستانە ھەلدەبژێرن
- کانگاو کانزا
- پىشەسازى خۆراک
- پىشەسازى بەرھەمە کانزاییەکان
- پىشەسازى کەرەستەى کارەبابى و ئەلکترۆنى و پیکھاتەکانى
- چاککردنەوہى ئامپىرەکان
- چاککردنەوہو سىرڤسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسکیل
- کشتوکال و دارستان و پاوہماسى
- خاوەن مۆلیدەکانى کارەبا (پىدانى کارەبا)
- داىنکردنى ئاو، ئاوہرۆ، بەرپۆہەبردنى بەفیرۆدان و چالاکى چارەسەرى
- کارى بىناسازى
- بازرگانى تاك و کۆ
- چالاکى گواستەوہ و کۆگا
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى شوپىنى مانەوہ و رېستۇرانت
- چالاکى ەکانى دارايى و بىمە
- چالاکى ەکانى خانووبەرە
- چالاکى ەکانى زانستى و تەکنىكى
- چالاکىەکانى خزمەتگوزارى و پىشتیوانى کارگېرى
- چالاکى ەکانى پەرورەدەو راھىنان
- چالاکىەکانى تەندرووستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتیی
- چالاکى ەکانى ھونەر، رابواردن و کات بەسەربردن
- کارە ھونەرەکان
- پىشەگەرى تەکنىكى (فنى) (سەرتاش، تەکنىککار، .)
- پىشەگەرى (دکتۆر، پارىزەر، ئەندازىار،...)
- زانیارى و پەيوەندى
- وېستگەکانى گاز
- کەرتى ئەمنى تايبەت

<p>بەشى A: زانیاری ئاماری و داتای تايبەت بە دامەزراوەکانى مایکروۆ و بچووک و مامناوەند</p>
<p>1. ژمارەى خیزان لە هیشوو (Cluster)</p>
<p>2. ئایا بەرەسەن خەلکى ئەم پارێزگایەى یاخود پارێزگایەى تری؟</p> <p>○ بەلێ</p> <p>○ نەخێر</p>
<p>ئەگەر وەلامەکە نەخێر بوو تکایە پارێزگاکە دیاری بکە</p> <p>○ هەولێر</p> <p>○ سلێمانى</p> <p>○ دهۆک</p> <p>○ هەلەبجە</p> <p>○ پارێزگاکانى تری عێراق</p> <p>○ بیانی (أجنبي)</p>
<p>3. ناوی خاوەن کار</p>
<p>4. رەگەزى خاوەن کار</p> <p>○ نیر (بەشى D تايبەت بە ئافرەتانى خاوەن دامەزراوە SKIP بکە)</p> <p>○ مین</p>
<p>5. گروپى تەمەن خاوەن کار</p> <p>○ لە 15 بۆ 17</p> <p>○ لە 18 بۆ 24</p> <p>○ لە 25 بۆ 34</p> <p>○ لە 35 بۆ 44</p> <p>○ لە 45 بۆ 54</p> <p>○ لە 55 بۆ 64</p> <p>○ لە 65 و سەرەوہ</p> <p>○</p>
<p>6. پێگەى وەلامدەر لە دامەزراوەکە</p>

<ul style="list-style-type: none">○ خاوەن○ ھاوبەشى ئىدارى○ بەرپۆه بەرى گشتى○ بەلیندەر (وہ بەرھینەر)○ ھیتەر، دیاریبکە
<p>7. پاریزگا بۇ شوینی دامەزراوہکە/کارەکە/کۆمپانىا</p> <ul style="list-style-type: none">○ ھەولیر○ سلیمانى○ دەۆک○ ھەلەبجە
<p>8. ناوئیشان</p>

9. کەرتى کارکردن

- کانگا و کانزا
- پيشه سازى خۆراک
- پيشه سازى بەرھەمە کانزايپه کان
- پيشه سازى کەرەستەى کارەبايى و ئەلکترۆنى و پيکھاتەکانى
- چاککردنەوہى ئامپىرەکان
- چاککردنەوہو سىرقسى ئۆتۆمبيل و ماتۆرسکيل
- کشتوکال و دارستان و پاوہماسى
- خاوہن مۆلیدەکانى کارەبا
- دابىنکردنى ئاو، ئاوہرۆ، بەرپۆہەردنى بەفیرۆدان و چالاکى چارەسەرى
- کارى بيناسازى
- بازرگانى تاک و کۆ
- چالاکى گواستنەوہ و کۆگا
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى شوپنى مانەوہ و رپستۆرانت
- چالاکى ەکانى دارايى و بيمە
- چالاکى ەکانى خانووبەرە
- چالاکى ەکانى زانستى و تەکنىکى
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى و پشتيوانى کارگيرى
- چالاکى ەکانى پەرورەدەو راھينان
- چالاکى ەکانى تەندرووستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتیی
- چالاکى ەکانى ھونەر، رابواردن و کات بەسەربردن
- کارە ھونەرپەکان
- پيشه گەرى تەکنىکى (فنى) (سەرتاش، تەکنىکار، .)
- پيشه گەرى (دکتۆر، پاريزەر، ئەندازيار،...)
- زانيارى و پەيوەندى
- وپستگەکانى گاز
- کەرتى ئەمنى تايبەت
- ھيتەر، دياريبکە

10. شوپنپکى فەرميت ھەيە بۇ کارەکەت (بازرگانپەکەت)؟

- بەلئ

<p>○ شوپنی کار لە مالهوہیە، (ناوئیشانەکە دیاری بکە) (دلیابە لەوہی کە کارەکە لە مالهوہ لە بارودۆخپکی ئاساییدایە نەک بەهۆی (COVID-19)</p> <p>○ نەخپر، کارەکەم پپووستی بە شوپنیکی تاییەت نیە. (برۆ پرسپاری 12)</p>
<p>11. ناوئیشانی کارەکە (دامەزراوہکە)</p>
<p>12. ژمارەى تەلەفۆن</p>
<p>13. ناوئیشانی ئیمەیل</p>
<p>14. ئایا کارەکەت (بازرگانپەکەت) تۆمار کراوہ؟</p> <p>○ بەلێ (پرسپاری 15 SKIP بکە)</p> <p>○ نەخپر (برۆ پرسپاری 15)</p>
<p>15. لە حالەتی بەلێ، لە کامە لایەنی فەرمی مۆلەتەکەت تۆمارکراوہ؟</p> <p>○ تۆماری پارێزگا (محافظة)</p> <p>○ ژووری بازرگانی</p> <p>○ بەرپۆهەرایەتی گەشەپیدانی پیشەسازی</p> <p>○ فەرمانگەى باج</p> <p>○ سندوقى دەستەبەرى کۆمەلایەتی (الضمان الاجتماعى)</p> <p>○ شارەوانى خۆجپى</p> <p>○ تۆماری کۆمپانیاکان</p> <p>○ بەرپۆهەرایەتی کار لە پارێزگاگان</p> <p>○ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی</p> <p>○ وەزارەتی تەندروستی</p> <p>○ وەزارەتی پۆشنپیری</p> <p>○ دەستەى وەبەرھێنان</p> <p>○ شارەوانیپەکان</p> <p>○ سەندیکاگان</p> <p>○ قایمقام</p> <p>○ ھیتەر، دیاریبکە</p>

<p>16. بۆچی کارەکەت (بازرگانیکەت) تۆمار نەکردووہ ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ئاستەنگی تیگەیشتنم و کەمی زانیاری بەردەست لەسەر پرۆسەى تۆمارکردن ○ رۆتینی زۆر و رێکارە ئالۆزەکان ○ زۆری پێداویستیەکان لە کاتی پرۆسەى تۆمارکردن. ○ بارودۆخی یاسایی کارەکە (بازرگانیکە) لەکاتی ئەنجامدانى تۆمارکردن ○ کارەکەم پێویستی پێ نیە ○ ھیتەر، دیاریبکە
<p>17. چەند کەس لە دامەزراوہکە یان لەو کارەدا کار دەکەن (بە خاوەنەکەشیەوہ)؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ 3-1 ○ 9-4 ○ 29-10

<p>بەشى B: ژینگەى گشتى تاییەت بە دامەزراوہکانى مایکرو و بچووک و مامناوہند</p>
<p>1. دامەزراندنى کارەکەت، دامەزراوہکەت (کۆمپانیاکەت) چەند زەحمەت بوو ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ زەحمەت بوو ○ ئاسان بوو (ئەگەر ئاسان بوو پرسىارى 2 SKIP بکە)
<p>2. ئەگەر زەحمەت بوو ھۆیەکەى چى بوو ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ دەستکەوتنى دارایی ○ دەستکەوتنى زەوى ○ مۆلەتپیدان ○ کێپرکێبى بەھیز ○ کەمى سەرچاوەکانى وەك (ئامپىرو کەل و پەل، گواستەنەوہ، فەرمانبەرەکان) ○ ھیتەر، دیاریبکە
<p>3. کارەکەت، دامەزراوہکەت (کۆمپانیاکەت) ناوى چىیە ؟</p>

<p>4. کەى کارەکەت، دامەزراوہکەت (کۆمپانىاکەت) دامەزراوند يان دەستت بەم کارە کردووہ؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ پىش سالى 2003○ 2003 – 2008○ 2009 – 2014○ 2015- 2022○ نازانم
<p>5. ئاستى خویندى خاوەن دامەزراوہکە/کارەکە چىيە؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ بپوانامەى زانکۆ○ بپوانامەى پەيمانگا تەکنىکىەکان○ بپوانامەى سەنتەرەکانى راھىنان○ قوتابخانە (سەرەتايى، بنەرەتى، ناوہندى / دواناوہندى) (پرسىارى 6 SKIP بکە)○ هىچ خویندىنىكى فەرمى نىە (پرسىارى 6 SKIP بکە)
<p>6. ئەگەر بپوانامەى (زانکۆ يان تەکنىكى يان راھىنان)ى هەيە تکايە بوارى تايپەتمەندىەکەى ديارى بکە</p>
<p>7. ئايا هىچ کام لەم جۆرە بىمانەتان هەيە بۇ دامەزراوہکە/کارەکە؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ بىمەى موئکدارى○ بىمەى قەرەبووکردنەوہى کرىکاران○ بىمەى ئۆتۆمبىل○ بىمەى تەندروستى بۇ فەرمانبەران○ هىچ بىمەيەكى نىيە
<p>8. پىنکھاتەى خاوەندارىتى دامەزراوہکە/کارەکە چىيە؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ خاوەندارىتى تاک○ هاوبەشى○ پشکدار

9. پێش ئەم کارە چ کاربکەت دەکرد؟

- بیکار (برۆ بۆ بەشی داھاتوو)
- فەرمانبەر لە کەرتی حکومی و گشتیدا /
- فەرمانبەر لە کەرتی تایبەتدا
- کاری سەر بەخۆ لە ھەمان بوارد (برۆ بۆ بەشی داھاتوو)
- کاری سەر بەخۆ لە بواری جیاوازا
- قوتابی (برۆ بۆ بەشی داھاتوو)
- ھیتەر، دیاریبکە

10. تکایە ئەو کەرتە دیاری بکە کە پیشتر کارت تیايدا دەکرد پێش ئەوہی دەست بەم کارە بکەیت

- کانگاو کانزا
- پیشەسازی خۆراک
- پیشەسازی بەرھەمە کانزاییەکان
- پیشەسازی کەرەستەى کارەبایی و ئەلکترۆنى و پیکھاتەکانی
- چاککردنەوہى ئامیژەکان
- چاککردنەوہى سیرفسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرئسکیل
- کشتوکال و دارستان و راوہماسى
- خاوہن مۆلبیدەکانی کارەبا
- داہینکردنى ئاو، ئاوہرۆ، بەرپۆہبردنى بەفیرپۆدان و چالاکى چارەسەرى
- کارى بیناسازى
- بازرگانى تاک و کۆ
- چالاکى گواستنەوہ و کۆگا
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى شوپنى نیشتنەجیبوون و رپستۆرانت و ھۆتیلەکان
- چالاکى ەکانى دارایی و بیمە
- چالاکى ەکانى خانووبەرە
- چالاکى ەکانى زانستى و تەکنیکى
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى و پشٹیوانى کارگیژى
- چالاکى ەکانى پەرورەدەو راھینان
- چالاکى ەکانى تەندرووستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتیی
- چالاکى ەکانى ھونەر، رابواردن و کات بەسەربردن
- کارە ھونەرپەکان
- پیشەگەرى تەکنیکى (سەرتاش، تەکنیککار، .)
- پیشەگەرى (دکتۆر، پارێژەر، ئەندازیار،...)
- زانیارى و پەییوہندى
- وپستگەکانى گاز
- کەرتى ئەمنى تاییەت
- ھیتەر، دیاریبکە

11. ئایا ئەو کارەى (بازرگانپەى) کە پیشتر کارت لەگەلى دەکرد چى لپھات؟

- داخرا
- دانەخرا (برۆ بۆ بەشى داھاتوو)
- خزمەتگوزاریەکان کۆتاییان پى ھات (برۆ بۆ بەشى داھاتوو)

12. ئەگەر بەلێ بوو، بۆچی داخرا؟

- قەیرانی دارایی
- مایەپووچبوون (افلاس)
- کێشەى ئەمنى
- COVID-19
- کۆچکردنى ناوخۆیی
- پیشبەرکێیەکی بەهێز
- داواکاری نزمی بازار
- هیتەر، دیاریبکە

بەشى C: دامەزراندن و سەرچاوە مەروئییەکان

1. لە ماوەى پینچ سالی رابردوودا، دەتوانی پیم بلیت کە ژمارەى فەرمانبەرەکان چۆن جیاواز بوو؟ (تۆمارى کۆى ژمارەى فەرمانبەرەکان لە سالیکدا) (ئەگەر خاوەنکار تاکەکەس بیت لە کارەکەى ئەوا 1 تۆماربکە)

- 2021 (کۆى فەرمانبەرەکان)
- 2020 (کۆى فەرمانبەرەکان)
- 2019 (کۆى فەرمانبەرەکان)
- 2018 (کۆى فەرمانبەرەکان)
- 2017 (کۆى فەرمانبەرەکان)

2. لە ماوەى سالانى 2020 و 2021 چەند فەرمانبەرت جێیان هێشت یان بەرێکراون؟

- ژمارەى ئەو فەرمانبەرەکانەى کە بەجێیان هێشتوو
- ژمارەى ئەو فەرمانبەرەکانەى کە بەرێکراون

3. ئەگەر هەبیت، چەند فەرمانبەرت لە 2020 و 2021 دا دامەزراندووە؟

- ژمارەى ئەو فەرمانبەرەکانەى دامەزراون

4. تکایە ژمارەى ئەو فەرمانبەرەکانە دياربکە کە لە سالی 2021 دەوامى تەواو دەکەن وە ئەو فەرمانبەرەکانە دەوامى تەواو ناکەن (کاتى)، رەگەزەکەیان دیاری بکە (نیر، مێ). (ژمارەى سەرجمى فەرمانبەرەکان تۆماربکە بە خاوەنەکەییەو، ئەگەر تاکە خاوەنەکەى لە کۆمپانیاکەدا کار بکات، تۆمارى بکە 1)

- ئەو فەرمانبەرەکانەى دەوامى تەواو دەکەن (نیر، مێ)
- ئەو فەرمانبەرەکانەى دەوامى تەواو ناکەن (کاتى) (نیر، مێ)

5. تکايە جۆرى ئەو پۆستانە دياربیکە کە لە کۆمپانیاکەت ھەيە و (ژمارەى فەرمانبەرەکان) لە ھەريەکەيان و (بارى دەوامکردنى تەواو ياخود کاتى) و (رەگەزيان) (ئەم پرسيارە تايبەتە بە دامەزراوہکانى (بچووک 4-9) وە دامەزراوہکانى (مامناوہند 10-29))

ليستى پۆستەکان

- بەرپۆەبردن
- IT
- ژمپىريارى
- سەرچاوہ مرۆيیەکان
- فرۆشتن
- بەبازارکردن
- فەرمانبەرى تايبەتمەند (دیزاینەرەکان، کارپیکەرى ئامپەرەکان، سەرنووسەرەکان...)
- فەرمانبەرى پشتگيرى (سکرتيەر، شۇفیر، فەرمانبەرى ئۆفيس ...)
- کرێکارەشارەزاکان (کەرتى تەکنیکى/پيشەسازى)
- کرێکار
- ھیتەر، دياربیکە

6. ژمارەى فەرمانبەرەکان بە گوێرەى بروانامە ((ئەم پرسيارە تايبەتە بە دامەزراوہکانى (بچووک 4-9) وە دامەزراوہکانى (مامناوہند 10-29))

- برۆانامەى زانکۆ
- برۆانامەى پەيمانگا تەکنیکيیەکان
- برۆانامەى سەنتەرەکانى راھینان
- قوتابخانە (سەرەتايى، بنەرەتى، ناوہندى/دواناوہندى)
- ھيچ خویندنيکى فەرمى نيیە (بى برۆانامە)

7. ئايا لە ئیستادا شوینى بەتالت (شاغیر) ھەيە؟ (ئەگەر نەبوو، سفر دابنى) (ئەم پرسيارە تايبەتە بە دامەزراوہکانى (بچووک 4-9) وە دامەزراوہکانى (مامناوہند 10-29))

- ژمارەى شوینە بەتالەکان (شاغیر)

8. ئەو پۆستانە چين که زەحمەتە فەرمانبەرێکی شياويان بۇ بدۆزێتەوہ؟ (ئەم پرسيارە تايبەتە بە دامەزراوەکانى (بچووک 4-9) وە دامەزراوەکانى (مامناوەند 10-29))

ليستى پۆستەکان

- بەرپۆهبردن
- IT
- ژمپربارى
- سەرچاوە مرۆپيەکان
- فرۆشتن
- بەبازارکردن
- فەرمانبەرى تايبەتمەند (دیزاینەرەکان، کارپیکەرى ئامپەرەکان، سەرنووسەرەکان...)
- فەرمانبەرى پشتگيرى (سکرتير، شۇفير، فەرمانبەرى ئۆفيس...)
- کرێکارەشارەزاکان (کەرتى تەکنیکى/پيشەسازى)
- کرێکار
- ھيتر، ديارپیکە

9. لە کاتى دامەزراندنا، ئەو سەرچاوە جياوازانهى که بۇ دۆزینەوہى فەرمانبەرەکەت بەکارى دەھيئت چين؟ (ئەم پرسيارە تايبەتە بە دامەزراوەکانى (بچووک 4-9) وە دامەزراوەکانى (مامناوەند 10-29))

- نووسینگەى دامەزراندن
- پەيمانگای پاهيئان
- دامەزراندن لە دامەزراوەکانى تر
- ریکلام کردن (وہک لە رۆژنامەکاندا)
- انترنيت
- تۆرە کۆمەلاپەتيبەکان
- ناسياوى و ئاماژەکارى کەسى
- داواکارى لە لايەن داواکار
- ھيتر، ديارپیکە

10. کام لەم بوارانە ھەست دەکەیت فەرمانبەرەکەت زۆر پێویستی بە راھێنان و بەرھووێشچوون ھەیە ؟ (ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- زانینى تیۆرى
- لایھاتووی پرۆفیشنالی کرداری
- ھەلوێستی مامەلە کردن لە کاردا
- پەيوەندی و شارەزایی کۆمەلایەتی
- فێربوونی کۆمپیوتەر و تەکنەلۆژیای زانیاری (IT) و تۆرە کۆمەلایەتیەکان
- لایھاتووی زمان و نووسین

11. ئایا دامەزراوہکە ھیچ بەرنامەییەکی راھێنان پێشکەش دەکات ؟ (ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- بەلێ
- نەخێر

12. تا چەند زانیاریت بە سیستەمی فێرکاری و راھێنانی پێشەیی (TVET) ھەیە ؟ (ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- زانیاری باش
- ھەندیک زانیاریم ھەیە
- ھیچ زانیاریم نیە

13. ئایا نەخشەییەکی پێکھاتەیت (ھیکل اداری) ھەیە بۆ دامەزراوہکەت ؟ (ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- بەلێ
- نەخێر

14. ئایا ھیچ وەسفیکى کار ھەیە بۆ فەرمانبەرەکان ؟ (ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- بەلێ
- نەخێر

بەشى D: ئافرەتانی خاوەن دامەزراوہ

1. ئایا دامەزراندنی کارپکی نوێ بۇ ئاfrهتان ئاسانتره، هاوشپوہیە یان قورستره لهوہی که پیاویک دەیکات ؟

- ئاسانتره
- هاوشپوہیە
- قورستره

2. کام لەم سېکتەرە بازرگانپانە ئاfrهتان زیاتر تیايدا سەرکەوتووترن؟

- لیستی چالاکى ه ئابوورییەکان
- کانگاو کانزا
- پیشەسازی خۇراک
- پیشەسازی بەرھەمە کانزاییەکان
- پیشەسازی کەرەستەى کارەبايى و ئەلکترۆنى و بېکھاتەکانى
- چاککردنەوہى ئامپەرەکان
- چاککردنەوہو سیرقىسى ئۆتۆمبیل و ماتۆرپسکیل
- کشتوکال و دارستان و پاوہماسى
- خاوہن مۆلیدەکانى کارەبا
- داينکردنى ئاو، ئاوہرۆ، بەرپۆہەبردنى بەفیرۆدان و چالاکى چارەسەرى
- کارى بیناسازى
- بازرگانى تاک و کۆ
- چالاکى گواستنەوہ و کۆگا
- چالاکى ەکانى خزمەتگوزارى شوینى نیشتەجیبوون و رېستوران و ھۆتیلەکان
- چالاکى ەکانى دارايى و بیمە
- چالاکى ەکانى خانووبەرە
- چالاکى ەکانى زانستى و تەکنیکى
- چالاکىەکانى خزمەتگوزارى و پشتیوانى کارگپرى
- چالاکى ەکانى پەرورەدەو پراھینان
- چالاکىەکانى تەندرووستى مرۆف و کارى کۆمەلایەتیی
- چالاکى ەکانى ھونەر، راپواردن و کات بەسەربردن
- کارە ھونەرپەکان
- پیشەگەرى تەکنیکى (سەرتاشخانە (ئارایشگا)، ھونەرى، ...)
- پیشەگەرى (دکتۆر، پاریزەر، ئەندازیار،...)
- زانیارى و پەيوەندى
- وپستگەکانى گاز
- کەرتى ئەمنى تاییەت
- ھیتەر، دیاریبکە

3. بە پشت بەستن بە ئەزموونی تاییەتی خۆت، تا چ ئاستیەک پارەدانی فەرمی (وەک بانکەکان و MFIs)

ئاسانتەرە، یەكسانە یان قورستەرە بۇ ئافرەتان بە بەراورد بە پیاوان؟

- بۇ ژنان قورستەرە لە پیاوان
- یەكسانە
- بۇ ژنان ئاسانتەرە لە پیاوان

4. بە بەراورد بە پینچ سالی پابردوودا، پیت وایە ژینگەى کارى ئەمرۆ ئاسانتەرە یان قورستەرە بۇ ئەوہى

ئافرەتان کارى خۆیان بکەن؟

- ئاسانتەر
- وەك خۆبەتى
- قورستەر

5. ئەو دامەزراوانەى كە خاوەنەکانیان ئافرەتن رووبەرپووی چ جۆرە كیشەىەك دەبنەوہ؟

○ كۆمەلایەتى (كلتورى / رەگەز)

○ مەسەلە داراییەکان

○ کارگىرى

○ بە بازارکردن

○ مامەلەکردن لە گەل دابینكەرەکان

○ مامەلەکردن لە گەل كرىپارەکان

○ ھىچ شتىك

○ ھىتر، ديارىبکە

6. تۆ پيشنيارى چ دەستپيشخەرىبەك دەكەيت بۇ كەمكردنەوہى ئەم كيشانە؟

7. ئايا دامەزراوہ یان كۆمپانىاکەتان سىياسەتى ھەلى کارى يەكسان یان سىياسەتى ھەمەجۆرى و ناوخۆیى

ھەيە؟ (ئەم پرسىيارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

○ یەكسانى رەگەز لە دامەزراندن

○ سىياسەتى ھاندانى دامەزراندن بو ژنان

○ باشتەر ژن دانەمەزرینن

8. ئایا کۆمپانیاکەت دەستپێشخەری ھەيە لەسەر جیاوازی رەگەزی و یەکسانی کە ژنان لە کاردا پێش بخت؟
(ئەم پرسیارە تاییەتە بە دامەزراوہى مامناوہند 10-29)

- بەلێ
- نەخیر

بەشى E - داھێنان و تەکنەلۆجیا

1. تکایە بەکارھێنانی خۆت لە ھەریەک لەم شێوازانەى خوارووە بۇ بازرگانیکەت کارەکەت دیاری بکە

- تۆرە کۆمەڵایەتیبەکان
- مۆبایل
- بازرگانى ئەلیکترۆنى
- وێب سائت

- ✓ بە شێوہیەکی رۆژانە (ئەگەر وەلامەکە بە شێوہى رۆژانە بوو ئەوا پرسیارى SKIP 2 بکە)
- ✓ جارجارە (ئەگەر وەلامەکە بە شێوہى جارجار بوو ئەوا پرسیارى SKIP 2 بکە)
- ✓ بە دەگمەن (ئەگەر وەلامەکە بە شێوہى دەگمەن بوو ئەوا پرسیارى SKIP 2 بکە)
- ✓ من بە ھیچ شێوہیەک بەکارى ناھینم (پرسیارى 2 وەلام بەرەو برۆ بەشى دواتر)

2. ئەگەر ھیچ نەبێت، بۆچی بىرت لە بەکارھێنانى کەنالى دیجیتالى نەکردووہ بۇ بازرگانیکەت؟

- کارەکەم پێویستی بەوہ نییە
- ھەولم دا بەلام ھیچ جیاوازییەکی نەبوو
- بەکارھێنانى زەحمەتە
- کەرەستەى تەکنیکی دروستیم نییە وەك (مۆبایلى سمارت، کۆمپیوتەر و ھتد)
- ئینتەرنیٹ سنووردارە
- تێچوووی زۆر بەرز

3. ئایا بازرگانى ئەلیکترۆنى لەسەر پلاتفۆرمى خۆتە یان لەسەر پلاتفۆرمىکی سەر بەخۆ؟

- تاییەت بە خۆم
- پلاتفۆرمى سەر بەخۆ نیە

4. ریزەى چەند لە داھاتی کارەکەت لە بازرگانى ئەلیکترۆنیەوہیە؟

- 75-100%
- 50-کەمتر لە 75%
- 25-کەمتر لە 50%
- 10-کەمتر لە 25%
- کەمتر لە 10%
- ھیچ شتێک

5. بە ھەرورد لە گەل پێشبرکێکارەکانت چەند پێشکەوتوویت لە بەکارھێنانى تەکنەلۆجیای دیجیتال بۇبازرگانىھە کەت؟

- زۆر پێشکەوتوو
- کەمێک پێشکەوتوو
- یەكسانە
- کەمێک لە دواوہیە
- زۆر لە دواوہیە.
- نازانم

6. لە کارەکەتدا تا چەند پشت بە ئەمانەى خواروہ دەبەستیت

- تەکنەلۆجیای نوئ
- لیکۆلپنەوہ و شیکردنەوہى داتا
- شیکردنەوہى پێشبرکێکارەکان
- نوێکاری نوئ
- توێژینەوہو گەشەپیدان
- بە ھیچ شپۆھبەک پشت نابەستیت.
- بە دەگمەن پشت دەبەستیت
- جاروبار پشت دەبەستیت
- زۆر جار پشت دەبەستیت

<p>بەشی F: جیھانگیری (عەولەمە)ی دامەزراوہکانی زۆر بچووک و بچووک و مامناوہند</p>
<p>1. ئایا کارەکەت چالاکى هەناردەکردن (تصدیر) دەگرێتەوہ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلێ (بەردەوام بە) ○ نەخێر (پرسیارەکانی 2 و 3 و 4 بەردەوام بە) وە (پرسیاری 5 و 6 SKIP بکە)
<p>2. رێژەى چەند لە فرۆشتنەکانت ناوڤۆین یان لەگەل ولاتانى دراوسێن وە یان لەگەل ولاتانى بیانیدان؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ % بازارگانی ناوڤۆیی ○ % لەگەل ولاتانى دراوسێ (هاوسنور) ○ % لەگەل ولاتانى بیانیدا (نا دراوسێکان) ○ % لەگەل پارێزگاگانى تری عێراق <p>تییینی / (بۆ ئەوانەى بەرھەمی فرۆشتنیان نیە سفر دابنى)</p>
<p>3. ئایا پلانت هەبوو یاخود پلانت هەیە بۆ هەناردەکردنى بەرھەمەکانت یان خزمەتگوزاریەکانت بۆ دەرەوہى هەریمی کوردستان؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ من پلانم هەیە ○ من پلانم هەبوو، بەلام سەرکەوتونەبوو ○ من پلانم نییە هەناردەى دەرەوہ بکەم (بۆ ئەوانەى کە بەرھەمی هەناردەیان نیە)
<p>4. ئەو هۆکارانە چین کە رینگەت لى دەگرن هەناردەى بکەیت؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ جۆرى بەرھەمەکان و خزمەتگوزاریەکان رینگە پێدراونیه بۆ هەناردەکردن (بۆ ئەوانەى کە بەرھەمی هەناردەیان نیە) ○ لاوازی پشتیوانى حکومەت (زۆرى باج و رۆتینیات) ○ نازانم چۆن ○ شارەزایی زمانم رینگەم پى نادات ○ بازاری ناوڤۆیی بەسە بۆ کارەکەم ○ ئەوانى تر، دیاریک

<p>5. ماوہی چەندە دەستت کردووہ بە ھەناردەکردن؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ لە سەرەتای کارەکەمەوہ○ دوای چەند سالیکی کەم لە دوای دامەزراندن○ بەم دواییانە
<p>6. ئایا تۆ راستەوخۆ مامەلە لەگەڵ کەپارەکانت دەکەیت لە دەرەوہی عێراق یان لە رینگەى نێوہندیکەوہ (وسیٹ)؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ راستەوخۆ○ لە رینگەى بریکاریکی ناوخۆییەوہ○ لە رینگەى نوینەرە بیانیەکانەوہ
<p>7. ئایا ھیچ پەیوہندیەکی بازرگانى راستەوخۆت ھەبە لەگەڵ کۆمپانیاکانى فیدرالی عێراق (جگە لە ھەرئەم)؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ ھاوردەکردنى شتومەک/خزمەتگوزارى○ کەپنى ماددە خاوەکان○ دابینکەرانى سۆفتوویر، تەکنەلۆجیا○ وێبسایتەکان و ھاوشیوہکان○ ھیچ پەیوہندیەکم نەبە
<p>8. ئایا ھیچ پەیوہندیەکی بازرگانى راستەوخۆت ھەبە لەگەڵ کۆمپانیایا نا عێراقییەکان (بیانی) یان دابینکەرەکان بۆ ئەم چالاکیانەى خوارەوہ؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ ھاوردەکردنى شتومەک/خزمەتگوزارى○ کەپنى ماددە خاوەکان○ دابینکەرانى سۆفتوویر، تەکنەلۆجیا○ وێبسایتەکان و ھاوشیوہکان○ ھیچ پەیوہندیەکم نەبە

بەشى – G تۆرەکان، ھاوبەشەکان و کۆمەلەکانى خۆجیى	
	<p>1. ئایا ئیشتەکت بەشیکە لە...؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ کۆمەلە یان سەندیکای ناوخوایى تاییەت بە کارەکت ○ کۆمەلەى نیودەولەتى ○ تۆرى ئینتەرنییت و پلاتفۆرمى پەیوہندی ○ کۆمەلەکانى ناوچەیی ○ ناوچەى پيشەسازى یان ناوچەى ئابوورى ○ ھیچ کامیان
	<p>2. چ خزمەتیک/ئیمتیازاتیک سوودی بۇ بازارگانیهکت ھەیه لە بە ئەندام بوونی لە داھاتوو؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەبازارکردن/ ریکلام کردن (تۆرەکان) ○ بەرزکردنەوہى ئاستى زانیارى ○ دەستگەیشتن بە پارەدان ○ ئاسانکاری (خزمەتگوزارییەکانى) لوجیستى ○ ھیچ کامیان
	<p>3. ئایا تۆ ھاوکاریت (تعامل) ھەیه لەگەڵ ھەریەکە لەمانە؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ کۆمپانیا پیشبەرکیکەرەکان ○ زانکۆکان ○ سەنتەرەکانى توێژینەوہ ○ دامەزراوہکانى گەشەپیدانى تەکنەلۆجیا ○ دابینکەرى خزمەتگوزارى ○ ھیچ کامیان

بەشى: H COVID-19 وکارىگەرییەکانى لەسەر کەرتەکانى کارکردن	
	<p>1. کۆفید-19 بە چ ریزەیهک کارىگەرى لەسەر بازارکردنت (فروشتن) کردووہ؟ لە سالى 2020 و 2021؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ● زیادکردن: بە% ● کارىگەرى نەبوو ● کەمبووہوہ: بە%

<p>2. بۇ سالى 2020 و 2021 ژمارەى کارمەندەکان چەند زیاد یان کەمیکرد ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> • ژمارەى فەرمانبەرەکانی زیادکراو • ژمارەى فەرمانبەرەکانی کەمکراو
<p>3. دەتوانیت پوونی بکەیتەوہ کە چۆن کاریگەرى ھەبوو لەسەر کارمەندکانت یان موچەى دراو لە ماوہى سالانى 2020 و 2021؟</p> <ul style="list-style-type: none"> • ئایا ژمارەى فەرمانبەرەکان زیادیکرد • ئایا ژمارەى فەرمانبەرەکان کەمیکرد • ئایا ژمارەى فەرمانبەرەکان و مووچەکانیان وەک خۆى مایەوہ • ئایا ریکارى پیدانى مولەتت بۇ فەرمانبەرەکان گرتە بەر • ئایا ریکارى کەمکردنەوہى کاتژمپەرەکانی کارکردنى فەرمانبەرەکان و پیدانى بەشپیک لە مووچەکانیان گرتە بەر • ئایا ریکارى موچە کەمکردنەوہت گرتە بەر بەبى گۆرینى کاتى دەوام کردن
<p>4. پیت وایە ئەو کارانەى حکومەت بەرامبەر بازرگانى و چالاکی بازرگانى ئەنجام دەدات گونجاون بۇ دۆخى کۆشید 19؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلن (برۆ بۇ پرسىارى 6) ○ نەخیر
<p>5. ئەگەر نەخیرە، بۆچى رونی بکەرەوہ؟</p>
<p>6. کاریگەرى لەسەر بازرگانى لە سالى ۲۰۲۰ چى بوو کاتیک کە کۆشید-19 دەستى پیکرد؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ زۆربوونی بازرگانى ○ ھیچ گۆرانیک نەبوو. ○ کەمبوونی بازرگانى
<p>7. بەراورد بە ۲۰۲۰، کاریگەرى کۆشید-19 لە سەر بازرگانى لە سالى ۲۰۲۱ چى بوو؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ زۆربوونی بازرگانى ○ ھیچ گۆرانیک نەبوو. ○ کەمبوونی بازرگانى
<p>بەشى ا دارایی :</p>

<p>1. ئایا کۆمپانیاکەت (بازرگانپەکەت...کارەکەت) ھەژمارپکی بانکی ھەپە؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلێ ○ نەخپەر
<p>2. لە حالەتی نەخپەر، بۆچی؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ تپچووی زۆرە ○ من متمانەم بە بانکەکان نییە ○ کاری کاغەزی زۆر (رووتینیاتی زۆرە) ○ ھیچ لقی بانکیک لە ناوچەکەم نییە ○ ھیتر، دیاریبکە
<p>3. ئایا خزمەتگوزاری پارەدان لە رینگای مۆبایل بەکار دینیت؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلێ ○ نەخپەر
<p>4. کاتییک کۆمپانیاکەت، بازرگانپەکەت...کارەکەت دامەزراند، ئایا ھیچ جۆرە پارەپەکت وەرگرت یان پلانت ھەبوو بۇ ئەوہی وەری بگرت؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلێ، من پارەم وەرگرت ○ من پلانت دارشت، بەلام پارەم وەرنەگرت. ○ نەخپەر، پنیویستیم بە وەرگرتنی پارە نەبوو.
<p>5. کاتییک کۆمپانیاکەت، بازرگانپەکەت، کارەکەت دامەزراند سەرچاوەی پارەوەرگرتنەکە چی بوو؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ پاشەکەوتکردنی کەسی ○ کەل و پەلی فرۆشراو (مولک، ئۆتۆمبیل...) ○ کریدیت کارت ○ قەرزى خیزان/ھاوړپکان ○ قەرزى بانک ○ قەرزى بچووک لە رپکخراوہ ناھکومبپەکان یان دامەزراوہ داراییە بچوکەکان ○ وەبەرھینان لە خیزان/ھاوړپکانەوہ ○ وەبەرھینان لە لایەن ھاوہشەکانەوہ ○ بەخشین لە کەسەکان یان دامەزراوہکان ○ ھیتر، دیاریبکە

<p>6. کۆى ئەو برە پارەيەى کە پىبويستت بوو بۇ دامەزراندنى کارەکەت چەند بوو؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ کەمتر لە 5,000,000 دینار عىراقى ○ 5,000,000 - 24,000,000 ○ 24,000,001 – 120,000,000 ○ 120,000,001 – 240,000,000 ○ 240,000,001 – 500,000,000 ○ زیاتر لە 500,000,000
<p>7. ئایا ھىچ پارەيەکت لە دەرەوہ وەرگرتوہ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ھەمووی لە دەرەوہ بوو ○ ھەمووی لە ناوخبوو ○ تىکەلەى ناوخبوی و دەرەکی
<p>8. ئایا تۆ پىشتر ئەو کەل و پەلەکانەت ھەبوو، وەک ئۆتۆمبیلەکان، ئامپىرەکان یان ئامرازەکانى تری پىبويست کە بۇ بازارگانىەکەت (کارەکەت) کە بەکارى دەھىنیت؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلئى ○ نەخىر (ئەگەر نەخىر بوو پرسىارى 9 SKIP بکە)
<p>9. ئایا کەل و پەلەکانەت بەلگەنامەى فەرمیان (تاپۆ، سائنامەى ئوتۆمبیل) ھەبە؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلئى ○ نەخىر
<p>10. دواى ئەوہى دەستت بە کارەکەت کرد، ئایا ھىچ جۆرە پارەيەکت وەرگرت یان پلانت ھەبوو بۇ وەرگرتنى ؟</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بەلئى، من پارەم وەرگرت (برۆ پرسىارى 12) ○ من پلانت دارپشت، بەلام پارەم وەرنەگرت. (پرسىارەکانى 12 و 13 و 14 SKIP بکە) ○ نەخىر، پىبويستىم بە وەرگرتنى پارە نەبوو. (پرسىارەکانى 11 و 12 و 13 و 14 SKIP بکە)
<p>11. ئەگەر پلانت دانا بەلام پارەت وەرنەگرتووہ، بۆچى پارەت وەرنەگرتووہ؟ (دیاریکردن)</p>

12. لەکاتی دەستکەوتنی پارە، چ جۆرە پارەبەکت وەرگرت ؟

- پاشەکەوتکردنی کەسی
- کەل و پەلی فرۆشراو (مولک، ئۆتۆمبیل ...)
- کریدیت کارت
- قەرزى خێزان/ھاوڕێکان
- قەرزى بانک
- قەرزى بچووک لە رێکخراوہ ناھکومییەکان یان دامەزراوہ داراییە بچووکەکان
- وەبەرھێنان لە خێزان/ھاوڕێکانەوہ
- وەبەرھێنان لە لایەن ھاوبەشەکانەوہ
- بەخشین لە کەسەکان یان دامەزراوہکان
- ھیتەر، دیاریبکە

13. بۇ چ مەبەستێک؟

- بۇ فراوانکردنی کارەکە
- بۇ زیادکردنی خەزنکراوہکان (مواد)
- بۇ دامەزراندن و دامەزراندنی فەرمانبەرێکی نوێ
- بۇ باشتەرکردنی پارەدانى کاش (نەقدى) لە کارەکە
- بۇ گواستەوہى بازارگانى بۇ شوپنێکی نوێ
- بۇ ناساندن و پێشکەشکردنی بەرھەمی نوێ/خزمەتگوزارى
- بۇ گواستەوہ بۇ جیھانى دیجیتال (بازرگانى ئەلیکترۆنى، گەشەسەندنى تەکنەلۆجى، ...)
- بۇ باشتەرکردنی بازارکردن
- بۇ زالبوون بەسەر پەسوولە پارە نەدراوہکان / خەرجییەکان
- بۇ نوێکردنەوہ و گەشەپیدانى ئامێرەکان
- ھەلبژاردنى تر

14. کۆی ئەو برە پارەبەى کە وەرنگرت چەندبوو دواى دەستپێکردنى کارەکەت؟

- کەمتر لە 5,000,000 دینارى عێراقى
- 5,000,000 - 24,000,000
- 24,000,001 – 120,000,000
- 120,000,001 – 240,000,000
- 240,000,001 – 500,000,000
- زیاتر لە 500,000,000

15. ئایا ئیستا پێویستیت بە وەرگرتن یان پلانت ھەبە بۆ وەرگرتنی پارە لە داھاتوودا؟

- بەلێ
- نەخیر (ئەگەر نەخیربوو پرسیارى 16 SKIP بکە)

16. بۆ چ مەبەستیک؟

- بۆ فراوانکردنی کارەکە
- بۆ زیادکردنی خەزەنکراوہکان (مواد)
- بۆ دامەزراندن و دامەزراندنی فەرمانبەرێکی نوێ
- بۆ باشترکردنی پارەدانى کاش (نەقدى) لە کارەکە
- بۆ گواستەنەوہى بازارگانى بۆ شوپینیکى نوێ
- بۆ ناساندن و پێشکەشکردنى بەرھەمى نوێ/خزمەتگوزارى
- بۆ گواستەنەوہ بۆ جیھانى دیجیتال (بازرگانى ئەلیکترۆنى، گەشەسەندنى تەکنەلۆجى، ...)
- بۆ باشترکردنى بازارکردن
- بۆ زالبوون بەسەر پەسوولە پارە نەدراوہکان / خەرجیبەکان
- بۆ نوێکردنەوہ و گەشەپیدانى ئامپەرەکان
- ھەلبژاردنى تر

17. ئەگەر پارەدان بەردەست بێت، ئەو برەى کە تۆ پێویستیت پێبە چەندە؟

- کەمتر لە 5,000,000 دینارى عێراقى
- 5,000,000 - 24,000,000
- 24,000,001 – 120,000,000
- 120,000,001 – 240,000,000
- 240,000,001 – 500,000,000
- زیاتر لە 500,000,000

<p>18. سەرچاوەى وەرگرتنى پارەکەت چىیە؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ پاشەکەوتکردنى کەسى○ کەل وپەلى فرۆشراو (مولک، ئۆتۆمبیل ...)○ کریدیت کارت○ قەرزى خىزان/ھاوړپیکان○ قەرزى بانک○ قەرزى بچووک لە ریکخراوہ ناھکومییەکان یان دامەزراوہ داراییە بچووکەکان○ وەبەرھىنان لە خىزان/ھاوړپیکانەوہ○ وەبەرھىنان لە لایەن ھاوبەشەکانەوہ○ بەخشین لە کەسەکان یان دامەزراوہکان○ ھىتر، دیارییکە
<p>19. پیت وایە پارە وەرگرتن بۇ کارەکەت؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ زۆر قورسە○ تارادەپەک قورسە○ قورس نىە
<p>20. بەراى تۆچ ھۆکارىک وەرگرتنى پارە قورسدەکات ؟</p> <ul style="list-style-type: none">○ کەمى بارمتە (تاپۆى خانو و زەوى)○ داراییدار خۆى لە مەترسى قەرزەکان بەدوور دەگریت○ لاوازی پەلى تۆمارکراوى دامەزراوہکە○ زۆرى پێزەى سوو○ نەبوونى بەلگەنامەى پىپووست○ نەبوونى کەفیل○ کەمى داھات○ نەبوونى مەرجەکانى شیاو بوون○ پیکارەکان زۆر ئالۆزن (رۆتین)○ ھىتر، دیارییکە

21. گریمان ده‌ته‌وێت ته‌مه‌رۆ پاره‌ بۆ کاره‌که‌ت وه‌رگرت. چ سه‌رچاوه‌یه‌کی پارهدان ده‌زانیت و به‌رده‌ستن؟

- پاشه‌که‌وتکردنی که‌سی
- فرۆشتنی که‌ل و په‌لی (مولک، ئۆتۆمبیل، زیڕ...)
- کریدیت کارت
- قهرزی خێزان/هاورپێکان
- قهرزی بانک
- قهرزی بچووک له رێکخراوه‌ نا‌حکومییه‌کان یان دامه‌زراوه‌ داراییه‌ بچوکه‌کان
- وه‌به‌ره‌ینان له خێزان/هاورپێکانه‌وه
- وه‌به‌ره‌ینان له لایه‌ن هاوبه‌شه‌کانه‌وه
- به‌خشین له که‌سه‌کان یان دامه‌زراوه‌کان
- هیت، دیارییه‌که

22. کۆی داها‌ت له‌ سالی چه‌نده‌؟

- 2021
- 2020
- 2019
- 2018

✓ هیچ داها‌ته‌کی نیه (0) دیناری عیراقی (کۆمپانیای تازه‌دامه‌زراو)

✓ 1- 6,000,000

✓ 6,000,001 – 21,000,000

✓ 21,000,001 – 36,000,000

✓ 36,000,001 – 51,000,000

✓ 51,000,001 – 66,000,000

✓ 66,000,001 – 81,000,000

✓ 81,000,001 – 96,000,000

✓ 96,000,000 +

23. رێژه‌ی تێچوو‌ه‌ی له‌ کۆی تێچوو‌ه‌کانت له‌ سالی ۲۰۲۱ چی بوو؟ بۆ ئه‌وانه‌ی شمولیان نا‌کات 0 دا‌بنی

په‌یوه‌ندیه‌کان%

وزه‌ی (کاره‌با، گه‌رمکردن، ساردکردنه‌وه)%

گواستنه‌وه%

که‌ره‌سته‌ خاوه‌کان %

کرئ %

<ul style="list-style-type: none">○ کرىي ژمپىريارى (رسوم) %○ مووچە %○ ئەوانى تر %
24. ئايا تۆ ژمپىريارى كۆتايى (حسابات ختامى) هەبە ؟ <ul style="list-style-type: none">○ بەلى○ نەخپىر

<p>بەشى !: تىروانىنى بازرگانى بۇ داھاتوو</p>
1. چۆن پىشپىنى ئەم بوارانە دەكەيت بۇ سالى داھاتوو؟ <ul style="list-style-type: none">○ ئاستى ژىنگەى بازرگانى گشتى لەناو كەرتى بازرگانىبەكەتدا○ ئابورى بە گشتى○ بارى ئەمنى○ كارەكەت بە بەراورد بە كۆمپانيا پىشپىرکىكەرەکان✓ كەم دەبىت✓ وەك خۆى دەبىت.✓ باشتىر دەبىت✓ نازانم
2. گرینگىرىن ئالنگارىبەکان (تحدیات) چىن كە پىت وایە بازرگانىبەكەت لەوانەبە پووبەپووى ببىتەوہ لە سالى داھاتوو؟

3. بەرپای تۆ ئەو جۆرە پشتگىرىبە حکومىیەى کە ئیوہ بە گرنگ دەزانن بۇ باشتىرکردنى کارەکەت کامانەن؟

- پاراستنى بەرھەمە خۆمالییەکان و دروستکردنیان
- دابىنکردنى ھاندانى باج
- سازدانى پىشانگا و وۆرکشۆپەکان
- ژىرخانى ئابوورى (کارەبا، ئاو، ئاوہرۆ، پىگا و شۆستە)
- قەرزى دارایى
- شوینى جىگىر و گونجاو بۇ راھىنانى بازىرگانى
- کەرەستەى خا و بۇ بەرھەمەھىنان و خزمەتگوزارىیەکان
- ئاسانکردنى رىکارە فەرمىیەکانى (رۆتىن)
- ئاسایش
- ھىتر، دیارىیەکە